



T.C.

İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SEYAHAT İŞLETMECİLİĞİ ve TURİZM REHBERLİĞİ

ANABİLİM DALI

**1923'TEN GÜNÜMÜZE İZMİR'DE TURİZM
HAREKETLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ**

Yüksek Lisans Tezi

BULUT CEM CANER

İZMİR-2023

T.C.

İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SEYAHAT İŞLETMECİLİĞİ ve TURİZM REHBERLİĞİ

ANABİLİM DALI

**1923'TEN GÜNÜMÜZE İZMİR'DE TURİZM
HAREKETLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ**

Yüksek Lisans Tezi

BULUT CEM CANER

DANIŞMAN ADI: DOÇ. DR. NAZİM ÇOKIŞLER

İZMİR-2023

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “1923’ten Günümüze İzmir’de Turizm Hareketlerinin Tarihsel Gelişimi” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

19/07/2023

Bulut Cem CANER

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

1923'TEN GÜNÜMÜZE İZMİR'DE TURİZM HAREKETLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Bulut Cem CANER

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Seyahat
İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Anabilim Dalı

İzmir, sahip olduğu doğal, kültürel ve tarihi varlıklar ile önemli bir turizm şehridir. 19. Yüzyıldan bu yana modern turizm hareketlerine sahne olan İzmir, bünyesinde pek çok turizm türüne uygun, farklı turistik çekim unsurlarını barındırmaktadır.

Cumhuriyetin ilk yıllarından 1950'li yıllara kadar olan süreçte dünya ve Türkiye, sosyal ve ekonomik anlamda çalkantılı bir süreçten geçmiştir. Bu dönemde Türkiye'nin finansal olarak kısıtlı imkân ve kaynağa sahip olması sebebiyle planlı dönem öncesi süreçte Türk ve İzmir turizmin gelişimine uygun bir ortamın varlığından söz etmek pek mümkün olmamıştır.

Bu durum 1960'lı ve 1970'li yıllarda da devam etmiş, bu dönemlerde ulaşım ve konaklama alanındaki eksiklikler İzmir turizminde etkisini yoğun şekilde hissettirmiştir. 1982 tarihinde çıkarılan Turizmi Teşvik Kanunu ile beraber Türkiye'de konaklama yatırımı yapılmasının kolaylaştırılması adına bazı teşvikler getirilmiş ve bu dönemde izlenen politikalar sonucunda İzmir turizminin bugünkü konumunun temelleri atılmıştır.

1990'lı yıllardan itibaren Türk turizm politikalarında alternatif turizm çeşitlerine daha çok yer verilmeye başlanmış, bu durum 2000'li yıllarda artarak devam etmiştir. Türk turizm politikalarındaki bu değişim İzmir'e de yansımış ve bilhassa 2000'li yıllar ile beraber kongre, termal ve sağlık turizmi gibi alternatif turizm çeşitleri İzmir turizmine dair tartışma ve çözüm önerilerinde kendine geniş yer bulmuştur.

Son 20 yılda alanyazın ve sektör temsilcileri tarafından İzmir'in sahip olduğu doğal, kültürel ve tarihi zenginlikler nedeniyle turizm alanında önemli bir potansiyele sahip olduğu ancak bu potansiyelin iyi değerlendirilemediği görüşü sıklıkla dile getirilmektedir. Bu sebeple bu araştırmada cumhuriyet dönemi İzmir turizminin tarihsel süreci ortaya koyulmuş ve mevcut durumun geçmiş ile bağı sorgulanmıştır. Ayrıca İzmir turizmine dair güncel tartışmalara da değinilerek görüş ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İzmir, Turizm, Tarihsel Gelişim, Cumhuriyet, Günümüzdeki Olaylar

ABSTRACT

Master's Thesis

Bulut Cem CANER

**İzmir Katip Çelebi University Graduate School of Social Sciences
Department of Travel Management and Tourism Guidance Program**

İzmir is an important tourism city with its natural, cultural and historical assets. Having been the scene of modern tourism movements since the 19th century, İzmir has different tourist attractions suitable for many types of tourism.

In the period from the first years of the Republic to the 1950s, the world and Turkey went through a turbulent period in social and economic terms. In this period, it was not possible to talk about the existence of an environment suitable for the development of Turkish and İzmir tourism in the pre-planned period, as Turkey had limited financial opportunities and resources.

This situation continued in the 1960s and 1970s, and the deficiencies in transportation and accommodation in these periods made their effects felt intensely in İzmir tourism. With the Tourism Encouragement Law enacted in 1982, some incentives were brought in order to facilitate investment in accommodation in Turkey, and as a result of the policies followed in this period, the foundations of the current position of Izmir tourism were laid.

Since the 1990s, alternative tourism types have been included more in Turkish tourism policies, and this situation has continued to increase in the 2000s. This change in Turkish tourism policies has also been reflected in İzmir, and especially with the 2000s, alternative tourism types such as congress, thermal and health tourism have found a wide place in the discussion and solution proposals about İzmir tourism.

In the last 20 years, it has been frequently expressed by the literature and sector representatives that İzmir has an important potential in the field of tourism due to its natural, cultural and historical riches, but this potential cannot be evaluated well. For

this reason, in this research, the historical process of Izmir tourism in the republican period was revealed and the connection of the current situation with the past was questioned. In addition, current discussions on Izmir tourism were also mentioned and opinions and suggestions were made.

Keywords: İzmir, Tourism, Historical Development, Republic, Current Events

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
TABLO LİSTESİ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	x
ÖNSÖZ	xi
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM	4
İZMİR HAKKINDA BİLGİLER	4
1.1. İzmir'in Coğrafi Konumu	4
1.2. İzmir'in Tarihsel Arka Planı	6
1.3. İzmir'in Turistik Ürünleri	10
2. BÖLÜM	14
PLANLI DÖNEM ÖNCESİ SÜREÇ'TE İZMİR TURİZMİ	14
2.1. Türk Turizm Politikaları	14
2.2. İzmir'de Turizm	20
3.BÖLÜM	33
PLANLI DÖNEMDE İZMİR TURİZMİ	33
3.1. 1960'lı Yıllar	33
3.2. 1970'li Yıllar	46
3.3. 1980'li Yıllar	55
3.4. 1990'lı Yıllar	70
3.5. 2000'li Yıllar	81
3.6. 2010'lu Yıllar	96
3.7. 2020'li Yıllar	118
SONUÇ VE ÖNERİLER	125
KAYNAKÇA	137

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: 1973 Yılında Ülkemize Gelen Yabancı Turist Sayısının İstanbul, İzmir, Antalya, Muğla ve Aydın İllerinde Yılın İlk Altı Ayına Göre Dağılımı	52
Tablo 2: 1973 Yılında Ülkemize Gelen Yabancı Turist Sayısının İstanbul, İzmir, Antalya, Muğla ve Aydın İllerinde Yılın Temmuz ve Ağustos Ayları Arası Döneme Göre Dağılımı .	52
Tablo 3: 1976 Yılında Türkiye'ye Gelen Yabancı Turist Sayısının İstanbul, İzmir, Antalya, Muğla ve Aydın İllerinde Yılın İlk Altı Ayına Göre Dağılımı	53
Tablo 4: 1976 Yılında Ülkemize Gelen Yabancı Turist Sayısının İstanbul, İzmir, Antalya, Muğla ve Aydın İllerinde Temmuz ve Ağustos Ayları Arasındaki Döneme Göre Dağılımı .	53
Tablo 5: 1976 Yılında Aydın, Antalya, İstanbul, İzmir ve Muğla İllerindeki Konaklama Tesislerinde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları	53
Tablo 6: 1982 ve 1985 Yılları Arasında Çeşme'deki Tüm Konaklama Tesislerinde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları	58
Tablo 7: 1987 ve 1989 Yılları Arasında Çeşme'deki Tüm Konaklama Tesislerinde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları	59
Tablo 8: 1982 ve 1989 Yılları Arasında Efes Müzesi ve Örenyeri'nin Ziyaretçi Sayısı ve Elde Ettiği Gelir Tutarı.....	61
Tablo 9: 1981 Yılında Antalya, Aydın, İstanbul, İzmir ve Muğla İllerindeki İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları.....	63
Tablo 10: 1985 Yılında İzmir ve İlçelerinde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları ile Tesislerde Bulunan Yatak Sayısı	64
Tablo 11: 1985 Yılında Ülkemize Gelen Yabancı Turist Sayısının İstanbul, İzmir, Antalya, Muğla ve Aydın İllerinde Yılın İlk Altı Ayına Göre Dağılımı	64
Tablo 12: 1985 Yılında Ülkemize Gelen Yabancı Turist Sayısının İstanbul, İzmir, Antalya, Muğla ve Aydın İllerinde Temmuz ve Ağustos Ayları Arasındaki Döneme Göre Dağılımı .	65
Tablo 13: 1985 Yılında Aydın, Antalya, İstanbul, İzmir ve Muğla İllerindeki Konaklama Tesislerinde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları	65
Tablo 14: 1985 Yılında İzmir'deki İşletme Belgeli Tesislerde Yapılan Konaklamaların Tesis Türlerine Göre Dağılımı	66
Tablo 15: 1989 Yılında Ülkemize Gelen Yabancı Turist Sayısının İstanbul, İzmir, Antalya, Muğla ve Aydın İllerinde Yılın İlk Altı Ayına Göre Dağılımı	67
Tablo 16: 1989 Yılında Ülkeye Gelen Yabancı Turist Sayısının İstanbul, İzmir, Antalya, Muğla ve Aydın İllerinde Yılın Temmuz ve Ağustos Ayları Arasındaki Döneme Göre Dağılımı.....	67
Tablo 17: 1989 Yılında İzmir'deki İşletme Belgeli Tesislerde Yapılan Konaklamaların Tesis Türlerine Göre Dağılımı	67
Tablo 18: 1989 Yılında Aydın, Antalya, İstanbul, İzmir ve Muğla İllerindeki Konaklama Tesislerinde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları	68
Tablo 19: 1989 Yılında Aydın, Antalya, İstanbul, İzmir ve Muğla İllerindeki İşletme Belgeli Konaklama Tesislerindeki Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranları.....	68
Tablo 20: 1996-1999 Yılları Arasında Çeşme'deki İşletme Belgeli Tesislerde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları	75
Tablo 21: 1996-1999 Yılları Arasında Foça'daki İşletme Belgeli Tesislerde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları	75

Tablo 22: 1996-1999 Yılları Arasında Selçuk'taki İşletme Belgeli Tesislerde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları	76
Tablo 23: 1996-1999 Yılları Arasında Bergama'daki İşletme Belgeli Tesislerde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları	77
Tablo 24: 1996-1999 Yılları Arasında Seferihisar'daki İşletme Belgeli Tesislerde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları	77
Tablo 25: 1998 Yılında İzmir İlçelerinde Bulunan İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları	79
Tablo 26: 1998 Yılında Aydın, Antalya, İstanbul, İzmir ve Muğla İllerinde Bulunan İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları.....	80
Tablo 27: 1998 Yılında Aydın, Antalya, İstanbul, İzmir ve Muğla İllerinde Bulunan İşletme Belgeli Konaklama Tesislerindeki Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranları.....	81
Tablo 28: 2006-2013 Yılları Arasında Çeşme Limanı'na Giriş Yapan Yabancı Turist Sayısı	103
Tablo 29:2010, 2012 ve 2014 Yıllarında Çeşme'de Bulunan Belediye Belgeli Tesislerde Yapılan Konaklama Sayısı, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranları	103
Tablo 30: 2010, 2012 ve 2014 Yıllarında Çeşme'de Bulunan İşletme Belgeli Tesislerde Yapılan Konaklama Sayısı, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranları	103
Tablo 31: 2019 Yılı İzmir İlçelerindeki İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları	110
Tablo 32: 2019 Yılı İzmir İlçelerindeki İşletme Belgeli Konaklama Tesislerindeki Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranları	112
Tablo 33: 2019 Yılı İzmir İlçelerindeki Belediye Belgeli Konaklama Tesislerindeki Geliş ve Geceleme Sayıları	114
Tablo 34: 2019 Yılı İzmir İlçelerindeki Belediye Belgeli Konaklama Tesislerindeki Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranları	116
Tablo 35: 2021 Yılında Aydın, Antalya, İstanbul, İzmir ve Muğla İllerine Giriş Yapan Yabancı Turist Sayısı	120

KISALTMALAR LİSTESİ

TÜRSAB: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

MED: Mediterranean

TOLEYİS: Türkiye Otel Lokanta Dinlenme Yerleri İşçileri Sendikası

CVB: Convention and Visitors Bureau

TETUSA: Termal Turizm Sağlık Merkezi Anonim Şirketi

AŞ: Anonim Şirketi

İZFAŞ: İzmir Fuarcılık Hizmetleri Kültür ve Sanat İşleri Tic. A.Ş

NATTA: Ulusal Türk Seyahat Acentalığı Ziya ve Şürekâsı

ÖNSÖZ

İzmir, sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel zenginlikler sebebiyle, önemli bir turizm şehri olarak görülse de günümüzde turizm sektöründe istenilen yerde olmadığı ve potansiyelinden yeteri kadar faydalanamadığı görüşü hem alanyazında hem de sektör içerisinde yaygın bir kanıdır.

Günümüz itibariyle Türk turizminden aldığı pay sadece % dört olan İzmir'in turizmde ilerleyebilmesi adına, alanyazın ve sektör temsilcileri tarafından çeşitli çözüm önerileri dile getirilmektedir. Bu öneriler alternatif turizm çeşitlerine yatırım yapılarak kongre, fuar, sağlık ve termal turizm gibi alanlarda ilerleme sağlanması, turizmi bütün bir yıla yayacak, otellerdeki doluluk sorununa çare olacak ve turistlerin daha fazla para harcamasını sağlayacak turizm modellerinin geliştirilmesi üzerindedir. Bu araştırmada cumhuriyetin ilanından günümüze kadar olan süreçte İzmir turizminin tarihsel süreci incelenerek meselenin köküne inilmesi ve sorunun geçmiş ile bağının incelenmesi amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra alanyazında bu kapsamda başka bir araştırma bulunmaması sebebiyle araştırmanın ilgili alanyazındaki bir eksikliği kapatacak olması da araştırmaya dair bir diğer motivasyon kaynağı olmuştur.

Tez konusunun belirlenmesi sürecinde önerilerinden, araştırmanın hazırlanma sürecinde ise bilgi ve deneyimlerinden istifade ettiğim danışman hocam Doç. Dr. Nazım ÇOKIŞLER'e ve araştırmanın hazırlanış süreci esnasında üzerimden desteklerini esirgemeyen aileme teşekkürlerimi sunarım.

Bulut Cem CANER

İZMİR-2023

GİRİŞ

Tarih boyunca pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmış olması sebebiyle derin bir kültürel miras hazinesine sahip olan İzmir, başını Efes ve Bergama'nın çektiği tarihi ve arkeolojik varlıkları ile önemli bir kültür turizmi şehri, sıcak iklimi, uzun kıyı şeridi ve doğal plajları ile de önemli bir deniz turizmi şehridir. Kent, deniz ve kültür turizminin yanı sıra gastronomi, fuar, kongre, termal, inanç, sağlık, etkinlik, agro, eko ve kırsal turizm gibi alternatif turizm çeşitleri bakımından da önemli bir potansiyeli barındırmaktadır.¹

İzmir, her ne kadar birden fazla turizm çeşidine yatkınlığa sahip olsa da günümüz itibariyle turizm alanında yerinde saymakta ve ülkedeki diğer turizm merkezlerinin gerisinde kalmaktadır.² Kültür ve Turizm Bakanlığının 2022 yılı verilerine göre İzmir, Türkiye'ye gelen ziyaretçi sayısı bakımından İstanbul, Antalya ve Muğla'nın gerisinde kalmıştır. 2022 yılında tam 16 milyon 18 bin turist İstanbul'u ziyaret ederken, İstanbul'u 12 milyon 818 bin turist ile Antalya takip etmiş, aynı yıl Muğla ise 2022 yılında tam 2 milyon 989 bin ziyaretçiyi ağırlamıştır. Bu dönemde İzmir'i ise tam 1 milyon 462 bin turist ziyaret etmiştir.³

İzmir, günümüz itibariyle turizmde geliri yüksek turistleri bünyesine çekme, yeni pazarlara açılma, turizmin çeşitlendirilmesi ve sezonun bütün bir yıla yayılması gibi konularda başarı sağlayamaktadır.⁴ Günümüz itibariyle İzmir turizmi için konaklama kapasitesi yarısından çoğunun doldurulamaması, yurtdışından İzmir'e gerçekleştirilen doğrudan seferlerin azlığı, kentteki turizm kuruluşları arasındaki iletişim ve kordinasyon eksikliği, kentin yeteri kadar tanıtılmaması, kentteki doğal, tarihi ve kültürel varlıkların ortaya çıkarılarak bir turizm envanteri oluşturulmaması, kent merkezinde turizmin gelişmemesi gibi bir takım olumsuzluklar söz konusudur.⁵

¹<http://www.izmirvakfi.org/images/uploads/original/a3b64dee588d45c68124d55d77b30ae4.pdf> (Erişim Tarihi: 05.06.2023).

² Muzaffer Özgür Yanardağ, "İzmir'de Turizm Yatırımlarının İhtiyaç Analizi", Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2014, Sayı: 1, s. 81.

³ Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 2022.

⁴ İzmir Kalkınma Ajansı, *İzmir Turizmi Mevcut Durum Raporu*, Haz. Yaşar Üniversitesi, 2013, s.22-62.

⁵<http://www.izmirvakfi.org/images/uploads/original/a3b64dee588d45c68124d55d77b30ae4.pdf> (Erişim Tarihi: 05.06.2023).

İzmir turizmine dair yapılan çalışmalar incelendiğinde İzmir turizminin yerinde saydığı ve kentin turizmde istenilen yerde olmadığı görüşünün alanyazında da dile getirildiği görülmektedir. Bu görüşlere örnek vermek gerekirse Pınar (2005), İzmir'in konaklama sayıları ile kalış süreleri bakımından yeterli seviyede olmadığını ifade ederken, Meriç (2007), İzmir'in 1990'lı yıllardan itibaren Türk turizmindeki önemini yitirmeye başladığını belirtmiştir. Önder vd. (2009), İzmir'in tarihi, kültürel ve tabii kaynaklarını turizmde etkin bir şekilde kullanamadığını, 1990'lı yıllardan itibaren İzmir'e olan talebin azaldığını ve kentin diğer turizm merkezlerinin gerisinde kaldığını ifade etmiştir. Önder vd. (2009) gibi Özkan ve Sabancı'ya (2014) göre de İzmir, sahip olduğu turistik varlıkları etkili bir şekilde kullanamıyordu. Dilek vd. (2015) İzmir'in Türk turizminde % 4 oranında bir paya sahip olduğunu ve bu payın artması için kentteki turizm türlerinin artırılması gerektiğini ifade etmiştir. Baykal vd. (2020) İzmir'in turizmde istenilen yerde olmadığını, kentin turizm potansiyelinin mevcut durumdan çok daha iyisine yeteceğini ancak bu potansiyelin doğru kullanılmadığını ifade etmiştir.

Bu araştırmada, İzmir'in mevcut turizm potansiyelinin neden kullanılmadığı ve kentin turizmde neden geride kaldığı gibi soruların cevaplanmasının, İzmir ve Türk turizmi için önemli bir mesele olduğu düşüncesinden hareketle cumhuriyet dönemi İzmir turizminin tarihsel süreci ortaya koyularak mevcut durumun geçmiş ile bağı sorgulanmış ve geçmişteki hadiselerin günümüze olan etkisi değerlendirilmiştir. Tarihsel süreçleri inceleyen araştırmalarda, geçmişe ait olguların ortaya çıkarılarak, bu olgular arasında bir ilişkin olup olmadığı sorgulanır. Bu sorgulama neticesinde elde edilen veriler ışığında konuya dair nesnel bir yorumda bulunulur.⁶ Bu bağlamda araştırma çerçevesinde alanyazında bulunan tez, makale, köşe yazısı, gazete haberi, konuya dair yazılmış kitap ve raporlar taranmış ve elde edilen bulgular ışığında İzmir turizminin cumhuriyetin ilanından günümüze kadar olan dönemdeki tarihsel süreci aktarılmıştır.

Araştırma nitel bir araştırmadır. Nitel araştırmalar, ilgili olduğu konuyu bütün hatları ile ele almayı amaçlar.⁷ Araştırma konusu ve amacı itibarıyla bir nitel

⁶ Ronald Savitt, "Historical Research in Marketing", *Journal of Marketing*, Cilt 44, Sayı 4, 1980, s. 52.

⁷ Tamarinde Haven vd., "Preregistering Qualitative Research". *Accountability in Research*, Cilt 26, Sayı 3, 2019, 232-242.

araştırma metodu olan doküman analizi bu araştırma için en ideal yöntem konumundadır. Bu yöntemde, basılı ve dijital ortamda bulunan tüm belgeler incelenir ve değerlendirmeye tutulur. Bu sayede araştırılan konunun temeline inip, bir bakış açısı geliştirebilmek mümkün hale gelir.⁸

Bu araştırmanın üç temel amacı bulunmaktadır. Bu amaçlardan ilki, cumhuriyet dönemi İzmir turizminin dünü ve bugünü ortaya koyarak geçmişin günümüzle bağını sorgulamaktır. Araştırmanın ikinci amacı, İzmir turizmin mevcut durumuna dair yorum ve önerilerde bulunmaktır. Araştırmanın üçüncü amacı ise alanyazındaki bir boşluğun doldurulmasıdır. İzmir'e dair yapılan akademik araştırmalar arasında bu kapsamda bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Dolayısıyla bu araştırma, alanyazında bulunan bir boşluğu dolduracaktır.

Araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, İzmir'in coğrafi konumu, tarihsel arka planı ve turistik ürünlerinden bahsedilmiştir. Araştırmanın ikinci bölümünde plansız dönemde Türk ve İzmir turizminin tarihsel süreci aktarılmıştır. Araştırmanın üçüncü bölümünde ise planlı dönemin başından günümüze gelen süreçte İzmir turizminde yaşanan gelişmeler belirtilmiştir.

⁸ Glenn Bowen, "Document Analysis as a Qualitative Research Method", *Qualitative Research Journal*, Cilt 9, Sayı 2, 2009, s 27-28.

1.BÖLÜM

İZMİR HAKKINDA BİLGİLER

1.1. İZMİR'İN COĞRAFI KONUMU

Türkiye'nin batısında ve Ege kıyısında yer alan İzmir; coğrafi konum olarak 37 45' ve 39 15' kuzey enlemleri ile 26 15' ve 28 20' doğu boylamları arasında bulunmaktadır. Türkiye'nin üçüncü büyük şehri olan İzmir'in kuzey kesiminde Balıkesir, doğu tarafında Manisa, güney kesiminde Aydın ve batı tarafında Ege Denizi bulunur. 200 km kuzey-güney uzunluğuna ve 180 km. doğu-batı genişliğine sahip İzmir,⁹ 4.462.056 nüfusu ile 2022 yılı rakamlarına göre Türkiye'nin en kalabalık üçüncü ilidir.¹⁰

Şekil 1.İzmir'in Türkiye'de Konumu



Kaynak: <https://en.wikipedia.org/izmir>

Ege Bölgesinin genel fiziki karakterini denize dik uzanan dağ sıraları ve onlar arasına yerleşmiş akarsular belirlemektedir. Kuzeyden güneye doğru; Kazdağları, Madra Dağı, Bakırçay, Yund Dağı, Gediz, Bozdağlar, Küçük Menderes, Aydın Dağları, Büyük Menderes ve Menteşe Dağları sıralanmaktadır.¹¹

Şekil 2. Ege Bölgesi Fiziki Coğrafyasının Anahatları

⁹ <http://izmir.gov.tr/izmir-hakkinda> (Erişim Tarihi: 06.06.2023).

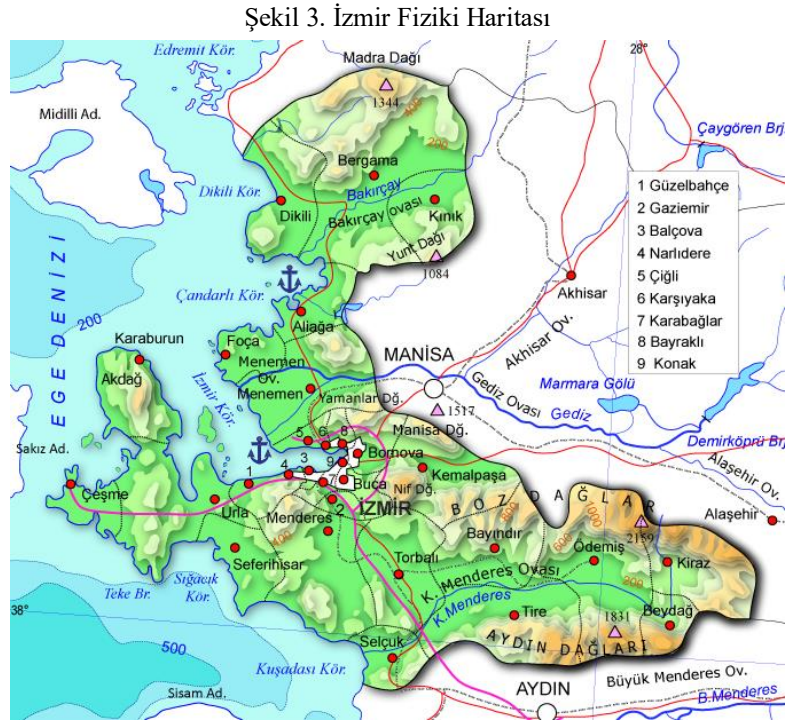
¹⁰ <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=49685> (Erişim Tarihi: 06.06.2023).

¹¹ <https://www.sutori.com/en/story/ege-bolgesi--zzF6MCemT9xCcUGXxAxW6BGW> (Erişim Tarihi: 06.06.2023).



Kaynak: <https://www.sutori.com/en/story/eye-bolgesi--zzF6MCemT9xCcUGXxAxW6BGW>

Genel olarak az engebeli bir il olan İzmir'in en önemli yükseltileri 2.157 metre uzunluğundaki Bozdağlar (Tmolos) ve 1.510 metre yüksekliğindeki Nif (Olimpos) Dağı'dır. İzmir il sınırlarından geçen en önemli akarsular ise 400 km uzunluğundaki Gediz (Hermos), 128 km uzunluğundaki Bakırçay (Kaikos) ve taşıdığı alüvyonlar sebebiyle kıyı bandını ilerleterek Efes'in deniz ile bağlantısını kesen 114 km uzunluğuna sahip Küçük Menderes Nehri'dir. İlin en önemli ovaları ise Bakırçay Ovası, Gediz Ovası ve Küçük Menderes Ovasıdır.¹²



Kaynak: http://cografyaharita.com/turkiye_fiziki_harirtalari.html

¹² Ersin Doğer, *İzmir'in Smyrna'sı Paleolitik Çağ'dan Türk Fethine Kadar*, İletişim Yayınları, 2011, s. 14-19.

1.2. İZMİR'İN TARİHSEL ARKA PLANI

Coğrafi konumu sayesinde tarih boyunca önemli bir bölge olan İzmir ve civarı; Neolitik Dönemden itibaren sürekli yerleşim görmüş, Bornova'daki Yeşilova Höyüğü, Kemalpaşa'daki Ulucak Höyük ve Nemrut Höyüğü bu dönemin öne çıkan yerleşimleri yerleri olmuştur.¹³ Batı Anadolu Hitit Döneminde "Assuwa" olarak anılmış, bu adlandırma günümüzde kullanılan "Asia" adlandırmasının kökenini oluşturmuştur.¹⁴

İzmir'e ismini veren yer, günümüzde Bayraklı İlçesi sınırları içinde kalan "Smyrna" yerleşimidir. Tunç Çağı'ndan Helenistik Dönem'e kadar kullanılan Smyrna, demir çağlarında ilkin Aioller tarafından ele geçirilmiş, bir süre sonra İonialılar tarafından alınmıştır. Bu dönemde Smyrnalılar Tanrıça Athena'ya inanmışlar ve *oval ev* olarak adlandırılan tek odalı evlerde yaşamışlardır. Bu evler Helen dünyasının tespit edilen en eski evleridir.¹⁵ İonia Aydınlanması ile Smyrna'da müreffeh bir dönem yaşanmış ancak bu dönem Lidyalıların M.Ö. 600'lerde Smyrna'yı ele geçirmesi ile son bulmuştur.¹⁶

Büyük İskender, Pers seferi sırasında M.Ö. 334'te, Sardes üzerinden Smyrna'ya geçer. Pausanias'ın anlattığına göre İskender, Pagos Dağı'nda avlanırken bir çınar ağacının altında uyuyakalır. Rüyasına giren Nemesisler ona burada bir kent kurmasını söyler. Bunun üzerine İskender komutanlarına Kadifekale eteklerinde bir şehir kurmalarını emreder ve Smyrna yeniden kurulur. Bu olay tarihte Smyrna'nın ikinci kuruluşu olarak yerini alır.¹⁷

¹³ Ersin Doğer, *İzmir'in Smyrna'sı Paleolitik Çağ'dan Türk Fethine Kadar*, s.26-27.

¹⁴ Ekrem Akurgal, *Eski Çağda Ege ve İzmir*, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı, 1993, s.14-15.

¹⁵ Ekrem Akurgal, *Eski Çağda Ege ve İzmir*, s.43-48.

¹⁶ Fikret Yılmaz, Sabri Yetkin, *İzmir Kent Tarihi*, İzmir, 2002, s.27.

¹⁷ Pausanias, *Description of Greece with an English Translation*, Çev. W.H.S. Jones – H.A. Ormerod, Cambridge, Harvard University Press, 1919, s. 7.5.2.

Şekil 4. İskender'in Rüyasını Anlatan İzmir Parası



Kaynak: Ekrem Akurgal, Eski Çağda Ege ve İzmir, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı, 1993.

Roma döneminde bir ticaret kenti olarak öne çıkan Smyrna, M.Ö 178 yılındaki deprem ile yerle bir olmuştur. Marcus Aurelius (M.S. 96-180) İzmir'in imarına destek sağlayarak kenti yeniden ayağa kaldırmış, tiyatro, stadyum ve ticari agora gibi yapılar bu dönemde yapılmıştır.¹⁸ İzmir'de erken Hristiyanlık döneminde öne çıkan kişi Smyrna'da doğan ve Smyrna'nın erken Piskoposlarından biri olan Aziz Polikarp'tır (M.S. 69-155). M.S. 2. yy'da kaleme alınmış Aziz Polikarp'ın Şehadeti ("Martyrdom of Polycarp") adlı elyazması eserde anlatıldığına göre; 155 yılında Romalı askerler tarafından stadyumda yakılarak öldürülmeye çalışılmış, alevlerin kendisine zarar vermemesi üzerine, mızrakla şehit edilmiştir.¹⁹ Polikarp ölümünden sonra şehrin koruyucu azizi ilan edilmiştir. 1630 yılında Konak ilçesinde, adına bir kilise inşa edilmiştir.²⁰

Araplar, 672 yılında İstanbul'un fetih hazırlıkları süresince bir üs olarak kullanabilmek için Smyrna'yı ele geçirmişler ancak İstanbul'u ele geçiremeyince Smyrna'dan çekilmişlerdir. Bu süreç ve ardından meydana gelen doğal afetler sonucunda Smyrna duraklama dönemine girmiştir.²¹ M.S. 9. yüzyılda kentin Bizans

¹⁸ Fikret Yılmaz, Sabri Yetkin, *İzmir Kent Tarihi*, İzmir, 2002, s. 31-32.

¹⁹ <https://www.newadvent.org/fathers/0102.htm?fbclid=IwAR3mm5CJERAttseyRuGdaGTkuBsacyZlnAzOngN2y3scr6o6gvMWW8GK34> (Erişim Tarihi: 14.06.2022).

²⁰ Rukiye Eser Gültekin, "Antik Smyrna Kentinin Koruyucusu St.Polycarp Adına İzmir'de Yapılan Bir Kilise", *Sanat Dergisi*, Sayı 4, 2003, s.101.

²¹ Yusuf Ayönü, "İzmir'de Türk Hâkimiyetinin Başlaması", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1, 2009, s. 2.

donanması için bir üs olarak kullanılmaya başlamasının ardından kent, yeniden toparlanmaya başlamış, tersanecilik ve denizcilikte gelişmiştir.²²

Smyrna yani İzmir, 1081 yılında Selçuklu komutanı Çaka Bey tarafından ele geçirilmiş ve ilk kez Türk hâkimiyetine girmiştir. 1097 yılındaki haçlı saldırıları sonucunda tekrar Bizans kontrolüne giren ve uzun bir süre Bizans kontrolünde kalan İzmir, 1317 yılında Aydınöğlu Mehmet Bey'in Kadifekale'yi, 1329 senesinde ise oğlu Umur Bey'in Liman Kalesi'nin kontrolünü ele geçirmesiyle tekrar Türk hâkimiyetine girmiştir. 1343 yılı sonlarında Haçlı ordularının Liman bölgesini ele geçirmesi üzerine; kent Liman Kalesi Haçlıların, Kadifekale ise Türklerin kontrolünde olacak şekilde ikiye ayrılmıştır. Liman çevresi, oluşun bu ikili yapı sebebiyle *Gavur İzmir* olarak adlandırılmıştır.²³

15. yy'da Ankara Savaşı'ndan sonra Timur İzmir'i ele geçirmiş ve kentteki ikili yapı ortadan kalkmıştır. Timur, İzmir'de uzun süre kalmamış ve kenti Aydınöğulları'na devretmiştir. Bu devirden sonra Osmanlı ve beylikler arasındaki hâkimiyet mücadelesine sahne olan İzmir, 1426 yılında Osmanlı idaresine geçmiştir.²⁴

Yaşadığı savaşlar sonunda tahrip olan İzmir, Osmanlı hâkimiyetinde yeniden imar edilmiş ve bu dönemde İstanbul'un iaşesini sağlayan kentlerden biri olmuştur.²⁵ Bu dönemde İzmir; pamuk, mazı ve kaçak tahıl gibi ürünlerin ihraç edildiği küçük bir liman şehriydi ancak 16. yy'da yaşanan gelişmeler sayesinde İzmir dış ticarete de önem kazanmaya başlamıştı. Doğudan gelen ürünlerin Halep'ten Akdeniz'e ulaştığı İran Kervan Yolu ticaretteki önemini kaybetmesinin ardından, 17. yy'ın ilk yarısıyla beraber Cenova'nın antrepo konumunda olan Sakız Adası'nın işlevinin İzmir'e kayması, İzmir'in yeni bir lojistik merkezi olarak cazibesinin artmasını sağlamıştır.²⁶

Sanayi Devrimi sonucunda 18. yüzyılın son çeyreği ve 19. yüzyılın başlarında batı, hammadde ve tarımsal ürün ihtiyacı içindeydi. Osmanlı malları bu ihtiyacın

²² Fikret Yılmaz, Sabri Yetkin, *İzmir Kent Tarihi*, İzmir, 2002, s. 36.

²³ Yusuf Ayönü, "İzmir'de Türk Hâkimiyetinin Başlaması", s. 2-6.

²⁴ Yusuf Ayönü, "İzmir'de Türk Hâkimiyetinin Başlaması", s. 1.

²⁵ Fikret Yılmaz, Sabri Yetkin, *İzmir Kent Tarihi*, İzmir, 2002, s. 42-43.

²⁶ Olcay Pullukçuoğlu Yapucu, *Aydın Sancağı 1845-1914 (Sosyal, Ekonomik, İdari, Kültürel Durum)*, Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s.2.

karşılanmasında önemli pay üstlenirken, İzmir de bu ticaretin merkezi konumundaydı.²⁷

İzmir, 1800'lü yıllarda inşa edilen demiryolları ile beraber Batı Anadolu'nun ticaret merkezi olma konumunu daha da pekiştirir. Bu dönemde Osmanlı Devleti tarafından verilmiş ticari imtiyazlara sahip olan İngilizler, bu imtiyazları kendi kontrollerine verilen ulaşım ağları ile taçlandırmak ister. Bu kapsamda 1866 yılında İngiliz imtiyazıyla inşa edilen İzmir-Aydın demiryolu²⁸ ve İzmir-Kasaba demiryolu ile beraber İzmir üzerinden yapılan ticaretin hacmi yükselir.²⁹

İzmir limanı uzunca bir dönem dünya ticaretinin önemli bir merkezi olmuş, kent ticaret ile zenginleşmiş, tanınırlığı artmış ve kozmopolitleşerek yeni bir kimlik kazanmıştır. 1838 yılında imzalanan Balta Limanı Anlaşması ile beraber Avrupalı tüccarlar İzmir'e yerleşmeye başlamış ve 1856 yılında yabancılara mülk satışına izin veren kanun ile birlikte şehirdeki yabancı nüfusu hızlı bir şekilde artmıştır. 1847 yılında İzmir'de 15.000 kişilik yabancı nüfus, 1880 yılında 50.000 olmuştur.³⁰

1800'lü yılların ikinci yarısından itibaren İzmir, canlı görünümü, göze hoş gelen mimarisi, rihtimde bulunan otel, restoran ve kulüplerdeki renkli gece hayatı ile şöhretini artırıyor. Kentin şöhretini duyanlar İzmir'e geliyor ve kentteki eğlence mekanları ve otellerde güzel vakit geçiriyordu. 1900 yılında İzmir'e gelen seyyah Gustav Lang, anılarında İzmir'in renkli bir gece hayatına sahip olduğunu ve şehirdeki konaklama imkanlarının son derece iyi olduğunu söylemiştir. Lang, batı yakasındaki eski helen kolonilerini gezmek isteyen birinin gezisine mutlaka İzmir ile başlaması gerektiği kanısındaydı.³¹

I. Dünya Savaşı ile beraber kapitülasyonlar kaldırılmış ve ticaret yerli tüccarların eline geçmiştir. Bu dönemde mal ve ürün satışı durma noktasına gelince düşman orduları İzmir limanını tehdit etmeye başlamış, kentte ticaret ve turizm durma noktasına gelmiştir.³²

²⁷ Fikret Yılmaz, Sabri Yetkin, *İzmir Kent Tarihi*, İzmir, 2002, s. 53.

²⁸ Olcay Pullukçuoğlu Yapıcı, Aydın Sancağı 1845-1915 (Sosyal Ekonomik İdari Kültürel Durum), Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s.117-120.

²⁹ Arif Kolay, *İzmir-Kasaba ve Uzantısı Demiryolu Hatları (1863-1897)*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2011, s.29.

³⁰ Fikret Yılmaz, Sabri Yetkin, *İzmir Kent Tarihi*, İzmir, 2002, s. 55.

³¹ Pınar İlhan, *Gezginlerin Gözüyle İzmir: 20. Yüzyıl*, Akademi Kitabevi, 1997, S. 7-25.

³² Fikret Yılmaz, Sabri Yetkin, *İzmir Kent Tarihi*, İzmir, 2002, s. 57.

Savaş sonrasında İzmir, 1919-1922 arası dönemde Yunan ordusu tarafından işgal edilmiş ve zorlu bir dönem geçirmiştir. Bu işgal dönemi Gazi Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Türk ordusu tarafından sonlandırılmış ve 9 Eylül 1922 tarihinde İzmir yeniden Türk yurdu olarak yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bir parçası olmuş ve günümüze ulaşmıştır.³³

1.3. İZMİR'İN TURİSTİK ÜRÜNLERİ

Deniz, İzmir'in için önemli bir turistik değerdir. Kent, girintili bir kıyı şeridinde sahip olması sebebiyle bünyesinde bir takım doğal koy ve plajları barındırmaktadır. Bu yüzden doğal bir liman şehri özelliğine sahip olan İzmir'de Çeşme, Gümüldür, Foça ve Özdere gibi ilçeler kentte deniz turizmi faaliyetlerinin en yoğun olduğu yerlerdir. İzmir'de bulunan doğal koylar, kentin yat turizmine de yatkın olmasını sağlamaktadır. Çeşme'de bulunan Çeşme Marina, Çeşme Altinyunus Marina ve Alaçatı Marina'nın yanı sıra Seferihisar'da bulunan Teos Marina İzmir'deki yat turizmi merkezleridir.³⁴

Denizden sonra gelen ikinci turistik çekim unsuru ise başını Selçuk ve Bergama'nın çektiği tarihi ve kültürel varlıklardır. Selçuk, İzmir'in kültür turizmindeki en önemli merkezidir. Bu durumun başlıca sebebi antik dönemin en önde gelen ticaret, din ve kültür merkezlerinden biri olan Efes Antik Kenti'nin Selçuk sınırlarında yer almasıdır. Selçuk ilçesi bünyesinde ayrıca Artemis Tapınağı, Meryem Ana Evi, Yedi Uyuyanlar, İsa Bey Camii, St. Jean Bazilikası ve Ayasuluk Kalesi gibi tarihi varlıkları da barındırmaktadır. Kentte Selçuk ve Bergama'nın yanı sıra Agora, Kadifekale, Urla'da bulunan Klazomenai, Ahmetbeyli'de bulunan Klaros Foça'da bulunan Phokaia Antik Kenti, Ürkmez'de bulunan Lebedos, Aliğa'da bulunan Kyme, Bayraklı'da bulunan Smyrna, Çeşme'de bulunan Erythrai ve Sığacık'ta bulunan Teos gibi tarihi miras unsurları da mevcuttur.³⁵

³³ Yusuf Ayönü, "İzmir'de Türk Hâkimiyetinin Başlaması", s.7.

³⁴ <http://www.izmir.gov.tr/ilin-cografik-bilgileri> (Erişim Tarihi: 5.06.2023); https://izka.org.tr/wp-content/uploads/pdf/11_izmir_turizm_mevcut_durum_raporu.pdf (Erişim Tarihi: 5.06.2023).

³⁵ Muzaffer Özgür Yanardağ, "İzmir'de Turizm Yatırımlarının İhtiyaç Analizi", *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2014, Cilt, Sayı 1, s. 83; <https://izmir.ktb.gov.tr/TR-92447/kultur-turizmi.html>. ((Erişim Tarihi: 5.06.2023).

İzmir, kuruluşundan günümüze sayısız topluluğa ve inanca sahne olmuştur. Farklı inanışlara mensup pek çok insan İzmir’de sulh içinde yaşamayı başarmıştır. Bu hoşgörü ve kardeşlik ortamı İzmir’in farklı inanışlardan miras unsurlarının bulunduğu bir yer haline gelmesini sağlamıştır. Meryem Ana’nın öldüğü ev olduğuna inanılan ve hristiyanlar için hac merkezi konumunda olan Meryem Ana Evi; St. John Bazilikası, Selçuk’ta bulunan Yedi Uyuyanlar Mağarası ile Hristiyanlık için kutsal kabul edilen yedi kiliseden üçünün İzmir’de bulunmasının yanı sıra Sabatay Sevi Evi, kentte bulunan camiler ve sinagoglar kentteki önemli inanç turizmi merkezleridir. İzmir, bünyesindeki bu inanç merkezlerinin temsil ettiği inançların mensupları tarafından yılın çeşitli zamanlarında ziyaret edilmektedir.³⁶

İzmir Swiss, Wydnham Grand İzmir Özdilek, Özdere Paloma Pasha, Richmond Ephesus, Kaya İzmir & Convention ve Çeşme Altinyunus gibi kongre turizmine uygun otelleri ile bünyesinde kongre turizmi faaliyetlerine sahne olmaktadır.³⁷

Gastronomik bakımından çeşitlilik arz eden İzmir mutfağının merkezinde zeytinyağı, deniz ürünleri ve şarap bulunur. Bu üçlünün yanı sıra otlar da İzmir mutfağı için önemlidir. Ebegümece, ısırğan, sarmaşık, kuşkonmaz ve tarla çivisi gibi otlar İzmir mutfağının en meşhur otlarıdır. İzmir’in meşhur gastronomik ürünlerinden bahsetmek gerekirse; Ödemiş’in meşhur patatesi, Bozdağ’ın meşhur kestane şekeri, sultani üzümü, Güney Ege’nin meşhur zeytinyağları, Bergama Kozak’ın meşhur çam fıstığı ve lokma gibi lezzetler İzmir’e dair meşhur gastronomik tatlardır. İzmir Alaçatı’da düzenlenen Ot Festivali, Kemalpaşa’da düzenlenen Kiraz Festivali, Torbalı’da düzenlenen Zeytin Festivali, Seferhisar’da düzenlenen Mandalina Festivali, Emiralem’de düzenlenen Çilek Festivali, Urla’da düzenlenen Uluslararası Enginar Festivali ve Urla’da düzenlenen Geleneksel Urla Bağbozumu Şenlikleri gibi etkinliklerin yanı sıra Gurme İzmir- Ekoloji ve İzmir Organik Ürünler

³⁶<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/izmir/TurizmAktiviteleri/nanc-turizmi785292> (Erişim Tarihi: 5.06.2023); https://izka.org.tr/wp-content/uploads/pdf/11_izmir_turizm_mevcut_durum_raporu.pdf (Erişim Tarihi: 5.06.2023).

³⁷<https://izmir.ktb.gov.tr/TR-161183/kongre-ve-fuar-turizmi.html> (Erişim Tarihi: 5.06.2023); https://izka.org.tr/wp-content/uploads/pdf/11_izmir_turizm_mevcut_durum_raporu.pdf (Erişim Tarihi: 5.06.2023).

Fuarı ile İzmir, hem gastronomi, hem etkinlik hem de fuar turizmini aynı anda deneyimleyebilen bir şehir konumundadır.³⁸

İzmir, modern Türkiye’de fuarcılığın başladığı ilk şehirdir. İzmir Enternasyonal Fuarı, uzun yıllar kentin en önemli etkinliklerinden biri olmuş, ülke içi ve ülke dışından pek çok firma ve turisti İzmir’e çekmiştir. Günümüzde ise kentte genellikle mermer ve gelinlik fuarları düzenlenirken, İzmir bünyesinde düzenlenen fuarlar arasında en çok öne çıkanı 1995’ten beri düzenlenmekte olan Uluslararası Doğal Taş ve Teknolojileri Fuarı’dır. Gaziemir’de bulunan fuar merkezi bünyesinde aynı anda birden çok fuarın düzenlenebilmesine müsait bir fuar merkezidir ve kentteki fuarlar genellikle burada düzenlenir.³⁹

Bozdağ, yamaçlarındaki doğal pistleri sebebiyle, kış sporlarına uygun bir dağdır. Bölgede bir kayak merkezi mevcuttur.⁴⁰

İzmir günümüzde araştırma, özel ve devlet hastaneleri ile iyi bir sağlık turizmi altyapısına sahiptir. Kentte bulunan bazı hastaneler ülke dışından gelen hastaların ulaşım ve konaklama gibi ihtiyaçlarına da gidererek paket halde hizmet sunmaktadır.⁴¹ Bunun yanı sıra şehirde Bayındır, Balçova, Gülbahçe, Ilıcagöl, Tavşan Adası, Şifne, Seferihisar, Bergama ve Çeşme’de bulunan çeşitli termal kaynaklar mevcuttur. Bu termal kaynaklardan biri olan ve adını Miken Kralı Agemennon’dan alan Agemennon Ilıcası, Strabon’un Coğrafya’sı ve Homeros gibi antik çağa tarihlenen ünlü eserlerde de dahi övgüyle anılan, ardından köklü bir tarihi barındıran bir doğal kaynaktır.⁴²

İzmir’in Kiraz, Ödemiş, Tire, Torbalı ilçelerinde yürütülen tarımsal faaliyetler İzmir’i agro ve kırsal turizm açısından uygun kılarken, Nif Dağı, Bozdağlar, Madra

³⁸<https://izmir.ktb.gov.tr/TR-178195/gastronomi-turizmi.html> (Erişim Tarihi: 5.06.2023); Gökçe Özdemir, Senem Erdoğan, “İzmir Destinasyonu’nda Gastronomi Turizmi Üzerine Bir Araştırma”, *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, Cilt 6, Sayı 3, 2018, s.250-267.

³⁹<http://www.izmirvakfi.org/images/uploads/original/a3b64dee588d45c68124d55d77b30ae4.pdf> (Erişim Tarihi: 5.06.2023).

⁴⁰<http://www.izmirvakfi.org/images/uploads/original/a3b64dee588d45c68124d55d77b30ae4.pdf> (Erişim Tarihi: 5.06.2023); https://izka.org.tr/wp-content/uploads/pdf/11_izmir_turizm_mevcut_durum_raporu.pdf (Erişim Tarihi: 5.06.2023).

⁴¹<http://www.izmirvakfi.org/images/uploads/original/a3b64dee588d45c68124d55d77b30ae4.pdf> (Erişim Tarihi: 5.06.2023).

⁴² Zeynep Güvercin Göçmen, *Turizm Çeşitlendirilmesi Kapsamında İzmir’de Termal Turizmin Tedavi Amaçlı Kullanımı ve Ekonomik Değeri*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s.97-107.

Dağı ve Aydın Dağları'nda ise kırsal ve ekoturizme yönelik faaliyetler gerçekleştirilebilmektedir. Doğaseverler, sporcular ve sağlık bir hayat yaşamaya çalışan insanların ziyaret ettiği tam 180 ekoturizm güzergâhı olan İzmir'de ekoturizm turları genelde günübirliktir. Kentteki ekoturizm güzergâhlarının büyük bölümünde konaklama imkanları gelişmemiştir. İzmir'deki ekoturizm güzergâhlarının bir kısmı sadece tabii kaynaklar üzerineyken bir kısmı ise hem doğal hem de kültürel kaynaklar üzerinedir. Beydağ, Buca, Güzelbahçe, Tire Kiraz, Torbalı, Ödemiş, Menemen, Bergama, Efes, Lodos Tepe-Kuş Cenneti, Güzelhisar Çayı ve Aliğa Kuş Cenneti gibi noktalar İzmir'deki önemli ekoturizm noktalarıdır.⁴³

İzmir'de dağ ve doğa yürüyüşlerine müsait çeşitli doğal varlıklar mevcuttur. Gediz Deltası, Yamanlar Dağı, Bergama Kozak Yaylası, Özdere Kalemlik Ormanı, Kemalpaşa Nif Dağı, Ödemiş Gölcük Yaylası ve Ödemiş Bozdağ gibi doğal zenginlikleri ile İzmir, dağ ve doğa yürüyüşleri için ideal bir şehirdir. Bunun yanı sıra İzmir'de spor turizmi açısından en önemli bölge rüzgâr ve uçurtma sörfü bakımından bir dünya merkezi olan Alaçatı'dır. Bünyesinde sörf alanında dünya, Avrupa ve Türkiye şampiyonalarına ev sahipliği yapmış olan Alaçatı, sörf alanında markalaşmış bir turizm merkezidir.⁴⁴

⁴³<https://izmir.ktb.gov.tr/TR-77209/kirsal-turizm---eko-turizm.html> (Erişim Tarihi: 5.06.2023); Muzaffer Özgür Yanardağ, "İzmir'de Turizm Yatırımlarının İhtiyaç Analizi", s. 83.

⁴⁴<http://www.izmirvakfi.org/images/uploads/original/a3b64dee588d45c68124d55d77b30ae4.pdf> (Erişim Tarihi: 5.06.2023).

2. BÖLÜM

PLANLI DÖNEM ÖNCESİ SÜREÇ'TE İZMİR TURİZMİ

2.1. TÜRK TURİZM POLİTİKALARI

Yıkılan bir imparatorluk üzerine inşa edilen Türkiye Cumhuriyeti Devleti önemli miktarda dış borç ödemek durumundaydı ve bu dönemde yapması gereken kalkınma hamleleri için gerekli kaynağa sahip değildi. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye, batılı devletler kadar sanayileşmemiş ve yeteri kadar sermaye biriktirememiş durumdaydı. Bu yüzden bu dönemde devlet insiyatif almak zorunda kalmış ve sermaye yaratma ve sanayi ürünleri ihtiyacının karşılanması amacıyla kamu iktisadi teşebbüsleri oluşturulmuştur. Böylece planlı dönem öncesi süreçte devletçi ekonomi öne çıkmıştır.⁴⁵

Türkiye, planlı dönem öncesindeki süreçte ulaşım ve konaklama imkanları ile turizme verilen önem bakımından bugüne oranla oldukça gerideydi. Ayrıca 1929 yılında baş gösteren ve tüm dünyayı etkisi altına alan Büyük Ekonomik Buhan ile 1939 yılında başlayan ve tam altı sene süren II. Dünya Savaşı, tüm Dünya'da turizmi olumsuz yönde etkilemiştir.⁴⁶ Dünya'da Birinci Dünya Savaşı'nın yaraları sarılmaktayken, bir ekonomik buhran yaşanmış, buhranın etkilerinden kurtulmaya çalışılırken, ikinci bir dünya savaşı patlak vermişti. Türkiye savaşa katılmasa da savaşa hazırlık amacıyla kaynağını askeri harcamalara yatırması ve bu dönemde dış ticaretin durması sonucunda ülkede enflasyon yükselişe geçmiş ve 1940'li yıllar Türkiye için oldukça zor bir dönem olmuştur.⁴⁷ Yeni kurulmuş bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, önünde iktisadi ve sosyal yaşama dair gerçekleştirmesi gereken atılımlar bulunuyordu ve turizm, kaynağın kısıtlı olduğu ve küresel çalkantılardan geçilen bu ortamda öncelik sırası bakımından devlet politikalarında ilk sıralarda değildi. Bu sebeple cumhuriyetin ilk yılları itibariyle

⁴⁵https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Kalkinma_Plani_Birinci_Bes_Yillik_1963-1967.pdf (Erişim Tarihi: 20.06.2023).

⁴⁶ Yaşar Akça, "Türkiye'nin Kalkınma Planlarında Turizm Politikası", *Uluslararası Avrasya Ekonomileri Konferansı*, 2016, s. 722.

⁴⁷https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Kalkinma_Plani_Birinci_Bes_Yillik_1963-1967.pdf (Erişim Tarihi: 20.06.2023).

ülkede turizmin gelişmesine müsait bir ortamın varlığından söz etmek mümkün değildir.⁴⁸

İkinci Dünya Savaşı öncesinde dünyada hava ve karayolu altyapısı gelişirken Türkiye’de tam tersi bir durum söz konusuydu. Bu sebeple Türkiye’ye yapılan seyahatler genellikle zengin insanlar tarafından, deniz ve demiryolu aracılığıyla İstanbul ve İzmir illerine yönelik olacak şekilde gerçekleştiriliyordu.⁴⁹ Erken cumhuriyet döneminde karayolu altyapısının iyileştirilmesi istense de fazla yol katedilememiştir. Cumhuriyetin ilk zamanlarında Osmanlı’dan kalan miras sonucunda ülkedeki ulaşım ağı demiryolu ağırlıklıydı. Bu yollar genellikle ticaretin canlı olduğu bölgelerde bulunuyordu.⁵⁰

Cumhuriyetin ilk yıllarında karayolu altyapısının geliştirilmesi adına seferberliğe varacak düzeyde uygulamalar hayata geçirilmişti. 19 Ocak 1925’te çıkarılan *542 sayılı Yol Mükellefiyeti Kanunu* kapsamında 18-60 yaş arası, yoksul durumda olmayan, talebeliği bulunmayan, herhangi bir fiziki engeli olmayan ve altı çocuktan az çocuğa sahip erkeklerin yol yapım inşaatlarında çalışmasına karar verilmişti.

1927 yılında Türkiye’deki karayolların yapımı ve yenilenmesi işi İl Özel İdareleri’ne bırakılmış ancak valiler tarafından yapılan harcamalarda bir plan ve program olmaması sebebiyle yol inşaatlarında aksamalar meydana gelmeye başlamıştır. Bunun sonucunda devlet ve mahalli yollar tekrar ayrılmış ve karayollarının inşaat ve bakımı Bayındırlık Bakanlığı’na devredilmiştir.⁵¹

Bu dönemde deniz ve demiryolu ulaşımı, kara ve havayoluna göre daha gelişmiş durumdaydı.⁵² Cumhuriyetin ilk yıllarında ulaşım teşkilatlanmalarının düzenlenmesine karar verilmiş ve cumhuriyetin ilk yıllarında Osmanlı Devleti’nde deniz yolu yolcu taşımacılığı hizmeti veren *Osmanlı Seyr-i Sefain İdaresi*,

⁴⁸ *Bergama Temsilleri ve Turizm İşleri; Bakanlıklar Arası Turizm Komisyonu Raporu*, Başbakanlık Basın Yayın Umum Müdürlüğü Yayınları, 1945, s. 18.

⁴⁹ Çelik Gülersoy, *Türk Toplumunu ve Turizm*, Yenilik Basımevi, 1970, s. 7-8.

⁵⁰ Erdal İnce, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye’de Karayolu Ulaşımına Genel Bir Bakış ve Köyde Ulaşım”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 12, Sayı 24, 2012, s. 184.

⁵¹ Umut Gülerüz, *Türkiye’de Turizmin Tarihsel Gelişimi*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2021, s. 84.

⁵² Erol Evcin, "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Turizm ve Tanıtma Faaliyetleri". *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 14, Sayı 55, 2014, s. 70.

cumhuriyet döneminde *Türkiye Seyr-i Sefain İdaresi* ismini almıştır. Bu dönemde Osmanlı döneminde yabancıların yönetiminde olan limanlar millileştirilmiş ve 1928 senesinde ülkedeki bütün liman, havuz ve tersane yönetimi Seyr-i Sefain İdaresi'ne bırakılmıştır.⁵³

31 Mayıs 1927 tarihinde mevcut demiryolları ve limanların idaresi ile yeni demiryollarının inşaatını gerçekleştirmesi amacıyla Devlet Demir Yolları ve Limanları İdare-i Umumiyesi kurulmuştur. Umumiye, 1931 yılında Devlet Demir Yolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğü adını almış ve inşaat misyonunu terk ederek sadece işletmeden sorumlu hale gelmiştir.⁵⁴

1923 yılında kurulan ve Türkiye genelinde geziler düzenleme, ülkenin tanıtımına katkı sağlama amacıyla faaliyet gösteren Türk Seyyahın Cemiyeti zamanla Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu adını almış ve yayınladıkları eser ve broşürlerle Türkiye'nin tanıtımı için çeşitli çalışmalarda bulunmuştur. Kurum ayrıca Uluslararası Turizm Birliği gibi milletlerarası turizm organizasyonlarına da ev sahipliği yapmıştır.⁵⁵

18 Ekim 1923'te kurulan NATTA yani Ulusal Türk Seyahat Acentalığı Ziya ve Şürekâsı cumhuriyet döneminin ilk seyahat acentesidir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'den yurtdışına yapılan seyahatler NATTA aracılığıyla gerçekleştiriliyordu. NATTA, kuruluşundan itibaren pek çok yabancı deniz ve demiryolu işletmesinin Türkiye temsilcisi olmuştur. Bilet kesme, tanıtım ve seyahatlerin organizasyonu gibi hizmetler veren kuruluş, 1940 yılında faaliyetlerine son vermiştir.⁵⁶

Türkiye, ilk yıllarında kendini dünyaya tanıtmaya ihtiyacı içindeydi. Bu sebeple propaganda faaliyetleri turizm politikalarında önemli yer tutmuştur. Planlı dönem öncesi süreçte Türkiye'deki turizm ve tanıtım faaliyetlerinin devlet nezdinde yer almaya başlaması ve bu alanda kamu içinde bir teşkilatlanma oluşturulması ise 1934 yılına denk gelir. 1934 yılında yürürlüğe giren 2444 sayılı *Matbuat Umum Müdürlüğü ve Teşkilatına Dair Kanun* isimli kanun ile beraber ülkenin yabancı

⁵³ Erol Evcin, "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Turizm ve Tanıtma Faaliyetleri". s. 25-26.

⁵⁴ Erol Evcin, "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Turizm ve Tanıtma Faaliyetleri". s. 26.

⁵⁵ Banu Berber Babalık, *1950 – 2000 Yılları Arasında Aydın'da Turizm*, Doktora Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021, s.9.

⁵⁶ Umut Güleriyüz, *Türkiye'de Turizmin Tarihsel Gelişimi*, s. 115.

ülkelere tanıtılması görevi Matbuat Umum Müdürlüğü'ne devredilir.⁵⁷ 1920 yılında Milli Hükümet tarafından kurulan ve 1934 yılında Dâhiliye Vekâleti çatısı altında tekrardan yapılandırılan Matbuat Umum Müdürlüğü bünyesinde gerçekleştirilen en önemli çalışma La Turquie Kemaliste isimli derginin yayın hayatına başlaması olmuştur. 1933 yılında Almanca, İngilizce ve Fransızca dillerinde yayınlanan dergi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin tanıtım amaçlı ilk dergisiydi. Vedat Nedim ve ekibi tarafından çıkarılan dergi Türkiye'nin tanıtımında önemli rol oynamıştır.⁵⁸

1940'lı yıllarda gençlik örgütlenmeleri Türk turizmine önemli katkılarda bulunmuştur. Bu dönemde Türkiye Milli Talebe Federasyonu (TMTF) öne çıkmış, federasyon 1940'lı yıllarda yurtdışındaki öğrencilerin Türkiye'ye gelmesine yönelik geziler düzenleyerek acentecilik faaliyetlerinde bulunmuştur.⁵⁹

Cumhuriyet'in ilk yıllarında gerçekleştirilen propaganda faaliyetleri ve Türkiye'nin barışçıl dış politikasının katkısıyla Türkiye, II. Dünya Savaşı öncesi dönemde Dünya'da sempati kazanmaya başlıyordu. Bu dönemde ülkenin yabancı seyahat acentelerinin dikkatini çekmesiyle beraber Türkiye'ye olan ilgi yükseliyordu. 1923-1938 yılları arasındaki dönemde ülkeye giriş yapan turist sayısı artış trendinde olmuş ve Evcin'in (2014) Türkiye Turing Ve Otomobil Kurumu'nun verilerinden aktardığına göre 1922 yılında 5.000 olan turist sayısı, 1937 yılında 85.000'e çıkmıştı. Bunun yanı sıra 1922-1937 yıllarını arasındaki süreçte ülkeye gelen ziyaretçi sayısı 650.000'e ulaşmış ve toplam 65.000.000 TL'lik bir gelir elde edilmiştir. Yaşanan bu olumlu atmosfer kalıcı olmamış, ülkenin yaşadığı ekonomik problemler ve İkinci Dünya Savaşı sebebiyle meydana gelen tedirginlik hali sebebiyle turizm ve propaganda çalışmaları düşüşe geçmiştir.⁶⁰

İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle Dünya rahat bir nefes almış ve durulan turizm hareketleri tekrardan hareketlenmeye başlamıştır. Bu dönemde Amerika'dan Avrupa'ya seyahatler artışa geçmiş ve bu canlı ortam Türkiye'de turizmin daha sistemli bir şekilde ele alınması fikrini doğurmuştur. Bu dönemde devlet katında

⁵⁷ Hasan Olalı vd., *Dış Tanıtım ve Turizm*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1983, S.63.

⁵⁸ Umut Gülerüz, *Türkiye'de Turizmin Tarihsel Gelişimi*, s. 139-166.

⁵⁹ Recep Arslan, "Türkiye'nin Turizm Politikası (1923-1960)", *Electronic Turkish Studies*, Cilt 12, Sayı 19, 2017, s. 9.

⁶⁰ Erol Evcin, "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Turizm ve Tanıtma Faaliyetleri". *Atatürk Yolu Dergisi* Cilt 14, Sayı 55, 2014, s. 70-71.

turizmde başarının sistem, kaynak ve yatırım ile mümkün olduğu anlaşılmaya başlanmıştır.⁶¹

Ülkedeki turizm faaliyetlerinin birden fazla bakanlığın ilgi alanına girmesi nedeniyle bir bakanlığa bağlı tek bir kurum yerine doğrudan Başbakanlığa bir kurumun turizm ve tanıtma faaliyetlerini yürütmesinin daha doğru olacağı düşünülmüş ve 1940 senesinde yürürlüğe giren 3837 sayılı *Başvekaletle Bağlı Matbuat Umum Müdürlüğü Teşkilatına ve Vazifelerine Dair Kanun* ile beraber ülkenin dış ülkelere tanınması için gerekli propaganda faaliyetleri görevi Matbuat Umum Müdürlüğü'ne verilmiştir.⁶² 1940 yılında müdürlüğün adı Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü olmuştur.⁶³

1949 yılında yürürlüğe giren 5392 sayılı *Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Kanunu* ile turizm ve tanıtma faaliyetlerine daha geniş bir çerçeveden yaklaşmıştır. Kanun uyarınca Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü'ne ülkenin tanıtımını yapmak, cumhuriyet ilkelerini ve Modern Türkiye'yi dünyaya anlatmak gibi bilinen görevlerinin yanı sıra turistlerin ülkedeki doğal ve tarihi güzelliklere erişimini kolaylaştırmak ve özel girişimleri destekleme gibi yeni görevler de verilmiştir. Müdürlük bünyesinde Tanıtma, Turizm Daireleri, Yayın ve Haberler gibi alt daireler oluşturulmuştur. 5392 sayılı *Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Kanunu* ile beraber Türk turizminde yeni bir gelişme yaşanmış ve turizm danışma kurulları oluşturulmuştur.⁶⁴

Planlı dönem öncesinde turizm yatırımları bakımından diğer şehirlere göre hem altyapı hem de turizm potansiyeli bakımından daha ilerde olduğu düşünülen Konya, Bursa, İstanbul, Edirne ve İzmir gibi şehirlere ağırlık verilmişti.⁶⁵

Planlı dönem öncesinde yapılan kazı çalışmaları, tarihî varlıkların bakımdan geçirilmesi, yeni müzelerin açılması, uluslararası arası düzeyde düzenlenen sergi, fuar ve toplantılar ülkede turizmin gelişmesine katkı sağlamıştır.⁶⁶

⁶¹ Çelik Gülersoy, *Türk Toplumunu ve Turizm*, s. 8.

⁶² Hasan Olalı vd., *Dış Tanıtım ve Turizm*, s.64.

⁶³ Umut Güler, *Türkiye'de Turizmin Tarihsel Gelişimi*, s. 192.

⁶⁴ Hasan Olalı vd., *Dış Tanıtım ve Turizm*, s.64-65.

⁶⁵ Erol Evcin, "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Turizm ve Tanıtım Faaliyetleri". *Atatürk Yolu Dergisi* Cilt 14, Sayı 55, 2014, s. 70.

⁶⁶ Erol Evcin, "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Turizm ve Tanıtım Faaliyetleri", s. 70.

Türkiye, planlı dönem öncesi süreçte konaklama kapasitesi bakımından yetersiz durumdaydı. 1947 yılında düzenlenen “Milletlerarası Ticaret Odaları Konferansı”nın İstanbul’da düzenlenmesine karar verilmiş ancak organizasyon, şehirde konferansa gelecek 1.300 katılımcının konaklama ihtiyacını giderecek çapta otel olmaması sebebiyle başka bir şehirde düzenlenmiştir.⁶⁷ II. Dünya Savaşı sonrasında dünyada dış turizm hareketlenirken, Türkiye pastadan yeteri kadar pay alamıyordu. 1950 yılında Türkiye’nin dış turist sayısındaki payı % 0.98 iken turizm gelirlerindeki payı ise 0.47 idi.⁶⁸

Planlı dönem öncesinde finansman kıtlığı Türk turizmi için önemli bir sorundu. Bu sebeple 1955 yılında Turizm Bankası Anonim Şirketi’nin faaliyete geçmesi ve ülkede bir turizm bankasının olması oldukça önemli bir gelişmeydi.⁶⁹

1949 senesinde ise Avrupa İktisadi İşbirliği Dairesi’nden Türkiye’yi ziyarete gelen Charles J. White, yaptığı ziyarette Türkiye’nin Avrupa ve Amerikalı turistleri bünyesine çekebilecek turistik çekicilikleri barındırdığını, eğer ulaşım, konaklama ve tanıtım alanında gerekli çalışmalar gerçekleştirilirse turizmde ilerleyeceğini ifade etmiştir.⁷⁰

Planlı dönem öncesinde turizmin uzun yıllar devlet politikalarında yer almaması ve devletin turizmin ekonomik yönünü farketmemesi sebebiyle Türk turizmine yönelik atılan adımlar bütünsellikten uzak, birbirinden bağımsız ve daha çok işin propaganda tarafına odaklanan adımlar olmuştur. Bu sebeple planlı dönem öncesinde Türk turizmine dair en önemli gelişmelerden biri 22 Mayıs 1953 yılında çıkan *Turizm Endüstrisi’ni Teşvik Kanunu* olmuştur. Bu kanun ile beraber devletin turizmin bir sektör olduğunun farkına varmaya başladığı görülmektedir. *Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu* ile beraber turizm daha ciddi ele alınmaya başlanmıştır. Kanun, planlı dönem öncesi süreçte turizme dair çıkarılan ilk kanundur. Kanun kapsamında yapılacak yatırımlarının 10 yıl boyunca vergi indirimine uğraması, İller Bankası tarafından Turizm Endüstrisini Teşvik Fonu adında bir fon verilerek

⁶⁷ Erol Evcin, “İkinci Dünya Savaşı’nın Akabinde Türkiye’de Turizmi Canlandırma Çabaları”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 35, Sayı 60, 2016, s. 250-255.

⁶⁸ Hasan Olalı vd., *Dış Tanıtım ve Turizm*, s.344.

⁶⁹ Recep Arslan, “Türkiye’nin Turizm Politikası (1923-1960)”, s. 12-1.

⁷⁰ Şenay Savur, *1960-1970 Yılları Arasında İzmir’de Sosyal Yaşam*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2019, s.520.

yatırımcıya kredi kolaylığı sağlanması gibi teşvikler sunulmuştur. Kanun uyarınca talimatnamelerde yer verilen konaklama tesisleri, plajlar eğlence mekanları, avcılık alanları ve kaplıcalar vergi muafiyetine uğramıştır. Ayrıca kanun sayesinde yatırımların finanse edilmesi adına elli milyon liralık bir kredi fonu tesis edilmiştir.⁷¹

1957 yılında bir ilk yaşanmış ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde ilk kez turizm alanında bir bakanlık kurulmuştur. Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü 1957 yılında Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı'na çevrilmiştir. Bakanlık Türk turizminin gelişimi adına altı sene faaliyet yürütmüş, 1963 yılında Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın kurulmasıyla kabinedeki turizm ile ilgili tek bakanlık Turizm ve Tanıtma Bakanlığı olmuştur.⁷²

1923 ve 1962 yılları arasındaki dönemi kapsayan planlı dönem öncesi sürecin ilk 30 yıllık döneminde turizme dair ciddi bir atılımın yapılmadığı, turizmin bir sektör olarak görülmediği ve kapsamlı ve sistemli bir bakış açısıyla yaklaşılmadığı görülmektedir. Bu durumun birden çok sebebi bulunmaktadır. Bu sebeplerden biri Türkiye'nin yıkılmış bir imparatorluğun mirasçısı olarak kısıtlı kaynakla pek çok atılım yapmak durumunda olmasıydı. Bunun yanı sıra dünyada Büyük Buhran ve II. Dünya Savaşı gibi çalkantılı süreçlerin yaşandığı bir dönemde küresel bazda turizm hareketleri yavaşlamış, bu durum Türk turizmi için de olumsuz etki yaratmıştır. 1950'li yıllar ile beraber turizmin önemi keşfedilmeye başlanmış ve bu dönemde turizm daha geniş kapsamlı ele alınarak planlı dönemin temelleri atılmıştır.⁷³

2.2. İZMİR'DE TURİZM

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, cumhuriyetin ilk yıllarında finansal olarak kısıtlı kaynaklara sahip olmasına rağmen önünde gerçekleştirmesi gereken pek çok hedefe sahipti. Bu hedefler arasında turizm ise öncelik olarak ilk sıralarda yer almıyordu. Bu

⁷¹ Recep Arslan, "Türkiye'nin Turizm Politikası (1923-1960)", *Electronic Turkish Studies*, Cilt 12, Sayı 19, 2017, s. 12.

⁷² Erol Evcin, "Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı Döneminde Turistik Tanıtım ve Propaganda (1957-1963)", *Atatürk Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2, 2017, s.43.

⁷³ Ahmet Büyüksalvarcı vd., "Kalkınma Planları Kapsamında Turizm Endüstrisinin Değerlendirilmesi", *Selcuk University Journal of Social and Technical Researches*, sayı 11, 2016, s. 188.

sebeple cumhuriyetin ilk yılları itibariyle ülkede turizmin gelişmesine müsait bir ortamın varlığından söz etmek mümkün değildir.⁷⁴

İzmir için ise ülkenin içinde bulunduğu konjonktürel durumun yanı sıra kendi özelinde de önemli bir sorun mevcuttu. Kent, cumhuriyetin ilk yıllarında Büyük İzmir Yangını'nın yarattığı tahribatın etkisi altındaydı. Yangın sebebiyle şehrin görünümü önemli oranda değişmiş, şehre aşinalığı olan turistler bile İzmir'e geldiklerinde gördükleri manzarayı tanımakta zorlanmıştı. Bir şehrin bünyesine turist çekebilmesi için, belli başlı çekim merkezlerine sahip olmasının bir gereklilik olduğu düşünüldüğünde, yangının İzmir turizmi için son derece olumsuz bir gelişme olduğu açıktır. Öyle ki şehre daha önce gelmiş ya da ilk defa gelecek olan turistlerin bildikleri ya da çevrelerinden duydukları İzmir, artık mevcut değildi. Yangın sebebiyle kentteki otellerin en kaliteli olanlarının kullanılamaz hale gelmiş ve kentte konaklama sorunu baş göstermiştir. 1930 senesinde şehirde bulunan seyyah Alfred Krause D'Avis yangın öncesi dönemde İzmir'deki otellere ve şehrin durumuna dair *"Eskiden, körfezin sonunda, şehre gelen yabancıyı iyi oteller ve diğer unsurlarıyla büyük br şehir beklerdi"* ifadelerini kullanmıştır. D'Avis yangın öncesi dönemde İzmir'deki durumu tarif eden bu ifadelerine atıfta bulunarak yangın sonrasındaki döneme dair ise *"Bugün artık böyle bir şey söz konusu değil; şehrin ortasında durmakta olan korkunç yangın yeri, gelen yabancıyı, acaba burada kalabilecek yer bulabilir miyim, tedirginliğine itmektedir"*⁷⁵

Yangın sonrasında en önemli otellerini kaybetmiş İzmir'de bulunan mevcut oteller hakkında fikir sahibi olmak açısından 1926 tarihli bir ticari rehber oldukça yararlı bir kaynaktır. Rehberde göre 1926 yılında İzmir'de bulunan mevcut konaklama tesisleri kısıtlı imkânlarla sahip mütevazı tesislerdi. Rehberde yer verilen otellerden biri olan Cihan Palas Oteli, bünyesinde 50 büyük odayı, çeşitli salon ve istirahat alanlarını barındıran, dönem koşullarına göre modern bir oteldi. Otelde sıcak ve soğuk su, banyo, misafirlerin taşıdığı paralar için kasa, ailelere özel apartmanlar, tüccar müşterilerin mallarını bekletebilmesi için depo, kiraathane, lokanta ve tercüman bulunmaktaydı. Şehirdeki bir başka otel olan Merkez Oteli ise Pasaport

⁷⁴ Bergama Temsilleri ve Turizm İşleri; Bakanlıklar Arası Turizm Komisyonu Raporu, Başbakanlık Basın Yayın Umum Müdürlüğü Yayınları, 1945, s. 18.

⁷⁵ Pınar İlhan, *Gezginlerin Gözüyle İzmir: 20. Yüzyıl*, Akademi Kitabevi, 1997, s. 53-104

İskelesi'nin bulunduğu alanın karşısında yer alan, deniz manzaralı bir tesisti. Dönemin şartlarına göre birinci sınıf bir otel olan tesiste, 2 geniş salon ve 32 yatak kapasiteli 28 oda, bir lokanta ve bir de birahane bulunmaktaydı. Otelin salonları 20 kişilikti ve salonda bir adet piyano, banyolarda ise sıcak ve soğuk su bulunmaktaydı. Ayrıca ısıtma da bulunan otelde misafirler için alaturka ve alafranga sofralar mevcuttu. Cihan Palas Otelı gibi bu otelde de yabancı turistler için bir tercüman hazır tutulurdu. Ücret mukabilinde çamaşır temizliği ve ütölemesi de yapılan otelde, tek kişilik yatak fiyatı 200-300 kuruş aralığında değişmekteydi. Yemek ve meşrubat ise alakart olarak verilirdi. Ahmet Raşid Bey ve ortakları tarafından işletilen Askeri Otel ve Kıraathane'nin birinci bölümü 37 yatak kapasiteli 21 odalık bir konaklama kapasitesine sahipti. Bu bölümde konaklama ücretleri 150-100 kuruş arasında değişmekteydi. Otelin 15 yatak kapasiteli ikinci sınıf bölümünde ise konaklama ücreti 75 kuruş tutarındaydı. Otelin altında bir de yiyecek ve içecek ikramı yapılan bir kıraathane bulunurdu.⁷⁶

Selçuk, Efes harabeleri sebebiyle cumhuriyetin ilk yıllarında bünyesinde yerli ve yabancı ziyaretçileri ağırlamaktaydı. Gelen ziyaretçiler turist kabileleriyle olduğu gibi bireysel şekilde de harabeleri görmeye gelirken, ziyaretçiler sabah 07.00'da İzmir'den kalkan tren ile üç buçuk saatlik bir yolculuğun ardından 10.30 civarında Selçuk'ta olurdu. Ziyaretçiler genelde çok uzun kalmaz, konaklama yapmadan Selçuk'tan ayrılırdı çünkü trenin Selçuk'u terketme saatinin 14.30 olması sebebiyle ziyaretçilere harabeleri gezmek için sadece dört buçuk saatlik bir zaman kalıyordu. Bazı ziyaretçiler ise araba tutarak Efes harabelerini ziyaret ediyordu. Ziyaretçiler tuttukları arabalara gidiş-dönüş için altı lira tutarında bir meblağ ödüyordu. Tren istasyonunun olduğu bölgede bir de otel bulunurken bu otel, bölgeyi daha ayrıntılı gezmek için geceyi ilçede geçirenler tarafından kullanılırdı. Otelin yatak başı ücreti elli kuruştu ve otelde bir de lokanta bulunurdu.⁷⁷

Gökhan Akçura'nın *Turizm Yıl Sıfır* isimli kitabında Turing'in 1936 yılında İzmir ve ilçelerinde düzenlenecek bir tur planı aktarılmış ve bu planda otomobille üç buçuk saatte, demiryolu ile ise iki saatte Selçuk'a gidildiği belirtilmiştir. Planda

⁷⁶ *Ticari ve İktisadi İzmir Rehberi 1926*, Haz. Sabri Yetkin, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, 2002, s. 26-28.

⁷⁷ Aziz Oğan, *Efezos-Ayasuluğ Rehberi*, İzmir ve Havalisi Asar-ı Atika Muhibleri Cemiyeti Yayınları, 1927.

Selçuk'ta ilk olarak Efes harabelerinin gezildiği daha sonrasında İsa Bey Camii ile Jüstinyanos Kilisesi'nin gezildiği aktarılmıştır. Tur programında konaklama yapılmadan İzmir'e dönüleceği, konaklama yapılır ise bunun Kuşadası'nda olacağı belirtilmiştir. Turing'in Bergama için hazırladığı turda ise Akropol, Asklepion ve Bergama Müzesi'nden sonra turun biterek İzmir'e dönüleceği söylenmiştir. Turing, Çeşme için ise plaj, ılıcalar, Çeşme sokakları ve Çeşme Kalesi'nin gezilmesinin ardından İzmir'e dönüşün başladığı ve yol üstünde Malgaca İçmeleri ile Agamemnon ılıcalarının ziyaret edildiği bir program hazırlamıştı. Turing hazırladığı bu tur programlarından anlaşılan Selçuk, Bergama ve Çeşme planlı dönem öncesinde daha çok günübirlik ziyaretlere müsaitti.⁷⁸

Turing, İzmir kent merkezi içinde bir tur programı hazırlamış tur kapsamında Saat Kulesi, Kemeraltı, Kadifekale ve Roma ve İzmir tiyatro harabeleri, İzmir Müzesi, Kültürpark, Ziraat Mektebi Sarayı, Diana Hamamları, Saint Polikarp Kilisesi gibi tarihi varlıkları bu programa dahil etmiştir.⁷⁹ Turing'in tur programında yer verilen Kadifekale, cumhuriyetin ilk yıllarında turistlerin kent merkezinde en çok ziyaret ettikleri yerlerin başındaydı. İzmir'e gelen seyyahlar anılarında Kadifekale'nin şehri tepeden gören manzarasının etkileyici olduğunu belirtiyor ve ziyaretlerinde mutlaka Kadifekale'ye de uğradıklarını söylüyorlardı.⁸⁰

Cumhuriyetin ilk yıllarında İzmir'deki sayfiye yerlerinden bahsetmek gerekirse Punta (Alsancak) Banyosu, 1920'li yılların başında İzmir'deki en iyi sayfiye yeri konumundaydı. Banyo, bünyesinde bulunan havuzların sığ olması sebebiyle herhangi bir güvenlik sorunu teşkil etmiyordu. Tesislerin arasındaki alanda bir kiraathane bulunurken, binaların arkasında ise denize girmek için merdivenler mevcuttu. Banyo, genelde Rumlar tarafından kullanılırdı. Türkler ise Punta'ya oranla daha mütevazı bir banyo olan Karataş civarındaki banyoyu tercih ediyordu. Bu dönemde bahsi geçen bu iki banyo da haremlik-selamlık düzende idi. Eğer bir kadın, erkeklerin bölümüne geçerse ya da bir erkek kadınların bölümüne geçerse oradan dışarı çıkartılır ve bir daha banyoya giremezdi.⁸¹

⁷⁸ Gökhan Akçura, *Turizm Yıl Sıfır*, Om Yayınevi, 2002, s. 218-219.

⁷⁹ Gökhan Akçura, *Turizm Yıl Sıfır*, s. 216-217.

⁸⁰ Pınar, *a.g.e.*, s. 63-104.

⁸¹ Erkan Serçe, "İzmir ve Sayfiyeleri", *İzmir Life*, Sayı 166, 2015, s.39.

Körfez’de meydana gelen kirlilik sonucunda deniz hamamları kent merkezinden uzaklaşmaya başlamış, 1926 yılına gelindiğinde Karşıyaka’dan Göztepe’ye kadar olan bölgedeki bütün deniz hamamlarına girilmesi yasaklanmıştır. Alsancak ile Karataş’taki hamamlar ise tamamen yıkılmıştır. Bu hamamlar yerine Güzelyalı, İnciraltı ve Karşıyaka’da yeni hamamlar yapılmıştır. 1930’lu yıllarda etrafındaki gazinolar sebebiyle yoğun ilgi gören İnciraltı Plajı, İzmir’de deniz hamamlığından plaj konumuna yükselen ilk sayfiye yeri olmuştur.⁸²

Cumhuriyetin ilk yıllarında İzmir’e gelen turistler genelde deniz yolu ile şehre adım atıyordu.⁸³ Bu dönemde İzmir’e dair havayolu taşımacılığına yönelik girişimler hayata geçirilmek istense de bu girişimler başarılı olmamıştır. 1924 yılında “Aero Espresso Italiana” şirketi yirmi yıllık bir imtiyaz alarak, Ankara-İstanbul-İzmir ve Brindi (İtalya) kentleri arasında sefer başlatma girişiminde bulunmuş ancak seferler başlamadan İzmir güzergahtan çıkarılarak İstanbul-Atina-Brindisi hattından devam edilmiştir.⁸⁴

1927 yılında İzmir’de *9 Eylül Sergisi* isimli bir sergi düzenlenmiş yerli ve yabancı olmak üzere iki yüz kurumun katılımıyla dokuz ülkeden yetmiş iki kuruluş ürünlerini sergileme fırsatı bulmuştur. Sergi yerli ve yabancı çevrelerde takdir görmüş ve düzenli olarak açılmaya başlamıştır.⁸⁵ Bu sergi İzmir fuarcılığı için bir adım olmuştur. Rusçuklu Fahri Bey’in dönemin İzmir Belediye Başkanı Behçet Uz’a bir fuar önerisinde bulunması ve Uz’un yardımcısı Kazım Dirik’e bu konuda bir komisyon kurdurması sonucunda Dirik, konuya dair çalışmalarına başlamıştı. Bunun yanı sıra yangın sebebiyle kullanılamaz hale gelen alanın 360.000 metrekarelik bölümünün tekrardan ekonomik ve sosyal hayata kazandırılması amacıyla hazırlanan imar planı kapsamında uluslararası bir fuar alanı ve kültürpark inşa edilmesinin isabetli olacağı fikrinin ağır basması sonucunda fuar, 1931 yılında resmen açılmıştır.⁸⁶ Fuarın açılışına katılan dönemin başbakanı İsmet İnönü, yaptığı

⁸² Erkan Serçe, “İzmir ve Sayfiyeleri”, s.39.

⁸³ Gökhan Akçura, *Turizm Yıl Sıfır*, s. 214.

⁸⁴ Umut Gülerüz, *Türkiye’de Turizmin Tarihsel Gelişimi*, Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021, s. 161.

⁸⁵ Umut Gülerüz, *Türkiye’de Turizmin Tarihsel Gelişimi*, s. 183.

⁸⁶ Emel Kayın, *İzmir Oteller Tarihi*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, İzmir, 2000, s. 81-82; Gökhan Akçura, *Turizm Yıl Sıfır*, s. 224-225.

konuşmada fuarın ilk yıllarında turizm açısından eksiklikler barındırdığı belirtmiş ve bu konuda uyarıda bulunmuştur.⁸⁷

Bu dönemde Devlet Demir Yolları fuar sebebiyle İzmir'e olan seferlerinde indirimli satışlarına başlamıştır.⁸⁸ 1936 yılında fuarı 361.527 kişi ziyaret ederken, 1937 yılında 608.561 ziyaret etmiştir. Bir sene sonra yani 1938 yılında 727.197 kişinin ziyaret ettiği fuar, 1939 yılında 624.580 ve 1940 yılında ise 730.928 kişi tarafından ziyaret edilmiştir.⁸⁹ 1936 yılında fuara gelen 361.527 kişinin 103.588 kişilik bölümü ülke içinde başka şehirlerden, 3.210 kişilik kısmı başka ülkelerden gelmiştir. Ülke içinde başka şehirlerden gelen 103.588 kişiden 40.000'i trenle gelirken, tren garının Basmane'de olması sebebiyle, Basmane bölgesi bu dönemde konaklama için uygun bir lokasyon olarak öne çıkmıştır. Bu dönemde sahil taraflarındaki oteller, Basmane'deki otellerin gerisinde kalmıştır.⁹⁰

Akçura'nın (2002) aktardığına göre Behçet Uz, 1938 yılındaki fuarın açılışından bir konuşma yapmış ve fuarın cumhuriyet döneminde İzmir'de iç turizmi hareketlendiren ilk gelişme olduğunu söylemiştir. Fuar için kente gelen insanların fuardan sonra kenti ve civar kentleri gezdiğini ifade eden Uz, Devlet Demiryolları ile Denizyolları'nın fuar sebebiyle % 50'ye varan indirimlere gittiğini bu sayede fuara gelen ziyaretçi sayısını arttığını söylemiştir. Fuar sebebiyle İzmir hem dışardan hem içerden ziyaretçi çekerken, bünyesindeki turistik çekim unsurlarının tanıtılma şansı buluyordu. Öyle ki II. Dünya Savaşı'nın başladığı 1939 senesinde bile fuar yurtdışından binlerce ziyaretçiyi İzmir'e çekmeyi başarmıştı.⁹¹

1941 yılında İzmir'e gelen Martin Bekhte, fuara dair izlenimlerini ve fuarın oluşturduğu etkiyi şöyle ifade eder:

*“Fuar Anadolu'dan gelen ziyaretçileri modern bir dünyanın içine sokuveriyor ve halka devletin eğitim düşünceleri hakkında fikir veriyor. Böylelikle kırsal kesimden gelen insanlara yeni bir yaşam biçimi olarak sadece Ankara değil, İzmir de bir örnek teşkil ediyor.”*⁹²

⁸⁷ Başbakanlık Basın Yayın Umum Müdürlüğü Yayınları, a.g.e., 1945, s.18

⁸⁸ Umut Güleriyüz, *Türkiye'de Turizmin Tarihsel Gelişimi*, s. 192.

⁸⁹ Suad Yurtkoru, *İzmir Şehir Rehberi*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Neşriyatı, İzmir, 1941, s. 195

⁹⁰ Kayın, *İzmir Oteller Tarihi*, s. 81-82

⁹¹ Gökhan Akçura, *Turizm Yıl Sıfır*, s. 224-227.

⁹² Pınar, a.g.e., s.121.

Fuar ile beraber İzmir’de turizm hareketlenirken bu dönemde bazı yabancı yatırımlar da gerçekleşmeye başlamıştır. 1937 yılında İngiliz vatandaşı Mr. Day, İzmir’de bir seyahat acentesi kurma amacıyla Hariciye Vekâleti’ne başvurmuştur. Mr. Day bu girişiminde bütün Türkiye pazarında sadece İzmir’i hedeflemiş ve Pire-İskenderiye güzergahında sefer yapan gemileri İzmir’e getirmeyi planlamıştı.⁹³

Uluslararası bir organizasyon olan İzmir Enterasyonel Fuarı, İkinci Dünya Savaşı sebebiyle 1944-46 yılları arasındaki dönemde sadece ulusal ölçekte düzenlenmişti. Organizasyon 1947 yılından sonra tekrar uluslararası konuma ulaşmıştır. Fuar sebebiyle Avrupa ülkelerinin yanı sıra Mısır ve Lübnan gibi ülkelerden de ziyaretçiler de İzmir’e geliyordu. Özetle fuar planlı dönem öncesinde İzmir turizmi için önemli bir unsurdu.⁹⁴

Fuar, meydana getirdiği ziyaretçi artışı sebebiyle şehirdeki otellerin yetersizliğini gün yüzüne çıkarmıştı. Hakkı Ocakoğlu, Yeni Asır gazetesindeki 14 Temmuz 1938 tarihli köşe yazısında, şehrin fuar için gelen ziyaretçilere yetecek konaklama kadar kapasitesine sahip olmadığını söylemiştir. Ocakoğlu’nun yazısında belirttiğine göre İzmir’de 1938 yılı itibarıyla yüzer ve iki yüzer kişilik gruplara yetecek ölçüde bir konaklama altyapısı mevcut değildi.⁹⁵

Dönemin İzmir turizm müdürü Vedat Nedim Tör’e göre de kentte otel konusunda bariz bir eksiklik söz konusuydu. Bu dönemde İzmir’de otelciliğin bilinmediğini, bu durumun kente yapılan otellerin mutfak ve depo gibi önemli bölümler olmadan yapılmasına sebebiyet verdiğini söyleyen Tör, İzmir otellerinin hijyen, müşteri memnuniyeti ve hizmet kalitesinde son derece geride kaldığını belirtmiştir.⁹⁶

Deniz Yolları, kentteki konaklama sorununa çözüm üretmesi amacıyla 1936 senesinde 300 yatak kapasiteli Karadeniz Vapuru’nu limana demirleyerek hizmete açarken, fuar komitesi ise evlerini ziyaretçilere kiralamak isteyenlerin komiteye başvurularını gerektiğine yönelik bir ilan vermiştir. Takip eden yıllarda fuar ilgi görmeye devam etmiş ve artan ihtiyacı karşılamak için okul binaları da konaklama

⁹³ Umut Gülerüz, *Türkiye’de Turizmin Tarihsel Gelişimi*, s. 191.

⁹⁴ Erol Evcin, “İkinci Dünya Savaşı’nın Akabinde Türkiye’de Turizmi Canlandırma Çabaları”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 35, Sayı 60, 2016, s. 233-234.

⁹⁵ Kayın, *a.g.e.*, s. 82.

⁹⁶ Gökhan Akçura, *Turizm Yıl Sıfır*, s. 221-223.

amaçlı hizmete açılmıştır. Bu geçici çözüm çabaları net bir şekilde göstermektedir ki İzmir, cumhuriyetin ilk yıllarında konaklama alanında yetersiz durumdaydı.⁹⁷

1940'lı yıllara gelindiğinde de konaklama sorunu, İzmir turizmi için önemli bir gündem maddesiydi. Bu dönemde sorunun çözümüne dair somut adımlar atılmaya çalışılsa da bir netice almak mümkün olmamıştır. İzmir Belediyesi, mevcut ihtiyacın giderilmesine katkı sunma amacıyla 1940'lı yıllarda şehir gazinosunun bulunduğu alanda bir otel inşa etmeye karar vermişti. Yapılması planlanan tesisin adı Şehir Oteli olurken, tesisin projesi 1940 yılında hazırlanmıştır. Yatırım maliyeti 3,5 milyon lira olarak hesaplanan proje, kaynak yokluğu sebebiyle 1950'li yıllara gelindiğinde hala inşa edilemeyecekti. Belediye otelin inşaatına kaynak yaratmak için Marshall yardımlarına başvurmuş ve 1960'lı yıllarda tesis hizmete geçmiştir.⁹⁸

Bakanlıklar Arası Turizm Komisyonu'nun 1945 yılında hazırladığı "Bergama Temsilleri ve Turizm İşleri" isimli raporda, İzmir'deki konaklama tesislerinde toplamda 2.500 kişilik bir yatak kapasitesi olduğu söylenmiş fakat bu otellerden sadece 135 yatak kapasitesine sahip iki otelin görece turizme açılmaya müsait olduğu belirtilmiştir. Bu demek değildi ki bu iki otel turizme açılmaya musaitti. Çünkü raporda bahse konu olan bu iki tesisin dahi turizme açılmadan önce belli bir onarıma ihtiyacı olduğu notu düşülmüştür. Rapora göre geriye kalan tesisler esnaf ve çiftçi otelleri idi. Bu sebeple İzmir, fuar dönemi gibi ziyaretçi sayısının yükseldiği dönemler de hesaba katıldığında konaklama alanında oldukça yetersiz kalıyordu. Raporda ayrıca bazı otellerin onarımla 5 ya da 10 yıllık bir süreçte düzeltilebileceği fakat bu onarımın otel sahipleri tarafından değil belediye tarafından yapılması gerektiği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra raporda İzmir'in rakibi olan Selanik'in İzmir'den daha iyi otel ve yatak kapasitesine sahip olduğu, ayrıca Bulgaristan'ın bir şehri olan Varna'da 8-10 bin yataklık bir kapasite bulunduğu belirtilmiştir. Bu veriler, uluslararası çapta fuar düzenleyen İzmir'in konaklama kapasitesi bakımından bölge ülkelerine oranla yetersiz olduğunu göstermektedir.⁹⁹

Bakanlıklar Arası Turizm Komisyonu'nun hazırladığı rapora göre İzmir ili 1940'lı yıllar itibarıyla turizm hareketlerini bütün bir yıla yayma konusunda

⁹⁷ Kayın, *a.g.e.*, s. 81-82.

⁹⁸ Kayın, *a.g.e.*, s. 82.

⁹⁹ Başbakanlık Basın Yayın Umum Müdürlüğü Yayınları, *a.g.e.*, 1945.

yetersizdi ve bu durum yeni otellerin yapılmasına engel teşkil ediyordu. Fuar, İzmir’de ziyaretçi sayılarının artması ve konaklama yatırımlarının gündeme alınması için itici bir güç olsa da İzmir turizminin gelişimi için tek başına yeterli değildi. Şehre içeriden ve dışarıdan turist çekebilecek başka organizasyon olmaması, mevcut otellerin fuar harici dönemlerde boş kalmasına sebep oluyordu ve bu durum İzmir’de konaklama yatırımı yapmayı pek kârlı kılmıyordu. 1940’lı yıllar itibariyle İzmir’de otelciliğin yanı sıra pansiyonculuk alanında da pek bir gelişim kaydedilememişti. Bu durumun başlıca sebepleri; ikamet senedi almak, parmak izi çıkartmak ve maliyeye beyanname vermek gibi bir takım bürokratik yükümlülüklerin girişimcileri vazgeçirmesi ile tesislerin fuar dönemi haricinde boş kalacak olmalarıydı. Raporunda, dönemin İzmir Belediye Başkanı Reşat Leblebicioğlu’nun sözleri aktarılarak İzmir halkının bir kısmının 1943 yılındaki Fuar’da yoğunluk sebebiyle tam anlamıyla bir pansiyoncu kimliğine bürünmeden gelen ziyaretçileri evinde ağırladığı belirtilmiştir.¹⁰⁰

Bakanlıklar Arası Turizm Komisyonu’nun hazırladığı rapor, konaklama alanındaki yetersiz duruma olduğu gibi bu sorunun çözümünün zorluklarına da değinmiştir. Örneğin 1940’lı yıllar itibariyle İzmir turizmi için önemli tehditlerden biri de inşaat maliyetleri sebebiyle otel fiyatlarının yüksek olmasıydı çünkü fiyatların artması talebi düşürmekteydi. II. Dünya Savaşı öncesi dönemde Türkiye dışındaki başka bir ülkede otel inşaa edilirken bir oda maliyeti ortalama 2.500 liraydı. Aynı dönemde Türkiye’de yapılan Bursa Çelikpalas Otel’de ise bu rakam 19.000 lira iken Yalova Otel Termal’de ise 5.000 liraydı. Yerli üretimden alınan himaye payı ve ithal ürünlere getirilen ithalat vergisi sebebiyle Türkiye’deki inşaatların yatırım maliyetleri yurtdışı muadillerine göre oldukça yüksekti.¹⁰¹

Bu dönemde yeni yapılacak tesislerin 580 yataklık bölümünün belediye tarafından 1.100 yataklık kısmının ise kurulması düşünülen anonim ortaklık tarafından yapılması planlanmıştı. Bu doğrultuda İzmir Hususi İdaresi, İzmir Belediyesi, Diğer ilçe belediyeleri, Devlet Demiryolları, Devlet Denizyolları, Devlet Havayolları, Belediyeler Bankası, Vakıf Paralar Bankası, Yapı ve Kresi Bankası, İstanbul ve Ankara Oteli, Turing ve Otomobil Kurumu, Yataklı Vagonlar gibi

¹⁰⁰ Başbakanlık Basın Yayın Umum Müdürlüğü Yayınları, *a.g.e.*, 1945.

¹⁰¹ Başbakanlık Basın Yayın Umum Müdürlüğü Yayınları, *a.g.e.*, 1945.

kurumlardan oluşan bir ortaklık yapısı tasarlanmıştır. İnşaat maaliyeti ve işletme giderleri de hesaba katıldığında yapılacak projeler için gerekli gerekli finansmanın bulunabilmesi adına geniş katılımlı ortaklıklar istekten ziyade ihtiyaç konumundaydı.

102

18 Eylül 1945 tarihinde Ege Bölgesi turizmini masaya yatırmak amacıyla İzmir’de buluşan bölge milletvekilleri, bölgedeki turizm merkezlerine ulaşımı kolaylaştıracak yolların yapımı, gerekli vasıta ihtiyacının tedariki, konaklama ve yeme-içme ihtiyaçlarının giderilmesi adına gerekli tesislerin yapımı gibi hususlarda işbirliği kararı almıştır. Bu toplantıyı takiben İzmir Valisi Şefik Soyer, İzmir turizminin geleceğini konuşmak için Ankara’da ilgili devlet görevlileriyle çeşitli görüşmelerde bulunmuştur. Soyer, yaptığı görüşmelerde, Ege illerinin birbirine bağlayacak bir ulaşım ağının önemine vurgu yapmıştır. 1949 yılında yol vergisi dolaylı vergiye çevrilmiş, Marshall yardımlarından elde edilen para ile satın alınan makinalar aracılığıyla Edirne’den Kars’a kadar yol onarım çalışmaları yapılmıştır. Bu onarım kapsamında İstanbul, İzmit, İzmir, Bursa, Mersin gibi turizm bölgelerinde de onarım çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Ayrıca 1946 yılı Nisan ayında hükümetin girişimleriyle Amerika Birleşik Devletleri’nde bulunan havayolu şirketlerinin üyeleri bir araya gelmiştir. Görüşme sonucunda öncelikle Adana, İstanbul ve Ankara gibi öncelik verilen şehirlerin yanı sıra İzmir’de de hava limanı inşaatı ile aydınlatma projelerinin yapılması konusunda anlaşma sağlanmıştır.¹⁰³

1946 yılında kabine kararıyla “yararlı dernek” statüsü kazanan “Ege Turizm Cemiyeti” Çeşme, İzmir ve Bergama gibi turizm merkezlerine ulaşımı sağlayan yolların yapılması ve iyileştirilmesi için meclise sunmak üzere bir yasa tasarısı hazırlanması gibi bir takım çalışmalarda bulunmuştur. Bu dönemde çıkarılan İzmir Turistik Yollar Kanunu kapsamında İzmir içinde yeni yolların yapılmasına karar verilmiştir. Ege Turizm Cemiyeti, icraatlerini daha rahat gerçekleştirebilme amacıyla *Ege Turistik Anonim Şirketi* adında bir şirket kurmuştur. Turistik bölgelerde yapılan imar çalışmalarına yardımcı olmak ve turistlerin İzmir’e olan ziyaretlerinde kolaylık sağlamak amacıyla kurulan şirket, 18 Ocak 1946 tarihinde faaliyete geçmiştir.¹⁰⁴

¹⁰² Başbakanlık Basın Yayın Umum Müdürlüğü Yayınları, *a.g.e.*, 1945.

¹⁰³ Evcin, “İkinci Dünya Savaşı’nın Akabinde Türkiye’de Turizmi Canlandırma Çabaları”, s. 224-229.

¹⁰⁴ Evcin, “İkinci Dünya Savaşı’nın Akabinde Türkiye’de Turizmi Canlandırma Çabaları”, s. 265.

Bu dönemde Ege Turizm Cemiyeti de faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiş ve 1951 yılında *Selçuk ve Efes Planı* ve *Eski Foça* ile 1953 yılında Suad Yurdkoru tarafından hazırlanan *Meryem Ana* gibi eserleri yayım hayatına kazandırmıştır. Cemiyet, 1954 senesinde ise Türkiye'de ilk turizm bürosunun açılışına önderlik etmiştir.¹⁰⁵

Fuar, 1950'li yıllarda İzmir'in ticari ve sosyal yaşamında önemli bir konuma ulaşmıştı ve İzmir haricindeki diğer illerden de ziyaretçi çekmesi sebebiyle turistik fonksiyonunu günden güne artırıyor. Öyle ki Fuar için İzmir'e gelen aileler, şehirde buldukları zaman süresince İzmir'in doğal ve tarihi zenginliklerini de ziyaret ediyordu. Bu aileler konaklama için tercihlerini genellikle Basmane ve Kemeraltı'ndaki otellerden yana kullanmaktaydı.¹⁰⁶

1955-1956 sezonunda İzmir'e 5.369 yabancı turist gelmiştir. Gelen turistler Amerikalı, Yunan, Alman, İtalyan, İngiliz ve Fransızdı.¹⁰⁷

Balçova'da bulunan Agememnon Ilıcaları, 1950'li yıllarda sağlık nedeniyle ziyaret ediliyordu ancak bu ılıçalarda, yeterli standartlara sahip bir tesis mevcut değildi. Bölgede yeni yatırımların da yapılmaması sebebiyle bakımsız ve geri kalmış bir görünüm içeren ılıcalar ancak günü birlik ziyaretler için müsaitti.¹⁰⁸

1950'li yıllar itibariyle İzmir'de deniz turizminin geliştiği pek söylenemez. Bu dönemde İzmir sahilleri etkin bir şekilde kullanılamıyordu. Güzelyalı banyolarının halk tarafından yoğun bir şekilde kullanılmasına rağmen ilerleyen yıllarda yapılan denetlemeler esnasında banyoların sağlık açıdan risk teşkil edilen koşullarda olduğu görülmüştür. Bu sebeple bu banyoların kapatılarak alanda bir gazino yapılmasına karar verilmiş ancak alınan bu karar, kordon boyunca yapılacak yol projesi sebebiyle hayata geçirilmemiştir. Karşıyaka'daki banyolar da Güzelyalı'daki banyolar ile benzer bir akıbete sahne olmuştur. Karşıyaka Belediyesi, banyoların yıkılarak yerine plaj yapılacağını söylemesine rağmen daha sonra inşaat esnasında bölgedeki suyun mikrop içermesini sebep göstererek bu projeyi rafa kaldırmıştır.¹⁰⁹

¹⁰⁵ *İzmir Kültür Turizmi Sektör Araştırması; Tespit ve Öneriler*, İzmir Kalkınma Ajansı, Ege Derneği, 2011, s.12-15.

¹⁰⁶ Hülya Gedikler Gölgesiz, *1950'li Yıllarda İzmir*, Şenocak Yayıncılık, 2012, s. 436-438.

¹⁰⁷ Kayın, *a.g.e.*, s. 83.

¹⁰⁸ Gölgesiz, *a.g.e.*, s. 462.

¹⁰⁹ Gölgesiz, *a.g.e.*, s. 456-458.

Bu dönemde İzmir halkının gidebileceği en temiz plaj İnciraltı Plajı idi. İnciraltı Plajı 1950’li yıllarda, bihassa yaz aylarına gelindiğinde tam anlamıyla bir tatil bölgesi vaziyetine bürünmekteydi ancak bölgedeki konaklama imkanları kısıtlıydı. Bu sebeple talep olması halinde İnciraltı Plajı’ndaki gazinoların içinde bulunan evler tatilcilere kiralanıyordu. Bu dönemde plaj bünyesinde başka sorunlar da mevcuttu. Denetim eksikliği, plaj yolunun asfaltlanmaması ve yüksek fiyatlar bu sorunların en başında gelenleri olurken, bu sorunlara ilaveten sosyal sorunlar da bulunmaktaydı. Örneğin; İnciraltı’nda kadın ve erkeklerin beraber denize girmesinin dönemin toplum yapısının tamamınca uygun karşılanmamasından kaynaklanan bazı problemler yaşanmakta ve bazı erkeklerin bikiniyle denize giren yabancı kadınlara rahatsızlık verdiği dair şikayetler dile getirilmekteydi. 1950’li yıllarda İzmir’den İnciraltı’na ulaşım kolay değildi. Ulaşım kışın otobüs ile yazın ise vapur aracılığıyla gerçekleştirilirken, yolculuk öncesinde izdihama varacak düzeyde bir kalabalık meydana gelmekteydi. Bu dönemde İnciraltı Plajı’nda yaşanan ziyaretçi trafiği, bölgeye yönelik yatırımlarda artış yaşanmasına sebep olmuş ve plajda yeni yatırımlar hayata geçirilmiştir.¹¹⁰

1950’li yılların ortalarında İnciraltı Plajı bünyesinde İzmir Belediyesi İmar Müdürü Rıza Aşkan’ın önderliği ile gazino, 1.000 kişi kapasiteli soyunma kabini, 68 konut, bir çocuk oyun parkı ve bir de çarşı barındıran “İnciraltı İhya ve İslah Projesi” isimli bir proje gerçekleştirilmiştir. Ayrıca bu dönemde İzmir Belediyesi, İnciraltı Plajı’nı genişletmeye karar vermiş ve bölgeye yazlık ev inşa ederek tatilcilere kiralamaya başlamıştır. Bunun yanı sıra bölgede tek katlı evlerden oluşan Belediye Kampı, çadırlı Eshot Kampı, başka çadırlı kamplar ve bünyesinde bir gazino olan Astsubay Kampı gibi konaklama alanları da mevcuttu.¹¹¹

Planlı dönem öncesi süreçte İzmir’de bulunan sahil ilçeleri turizm açısından bakir konumdaydı ve kent genelinde deniz turizmi pek gelişmemişti. Çeşme, 1950’li yıllarda günümüzdeki konumundan uzak, sakinliği ve ılıcaları bilinen bir tatil beldesiydi. Dönemin cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın da bir yazlığının bulunduğu Çeşme, 1950’li yıllarda genel ve turizm altyapısı bakımından çeşitli eksikliklerden muzdaripti. Bölgede bir demiryolu ağı bulunmazken, karayolu ise henüz

¹¹⁰ Gölgesiz, *a.g.e.*, s. 461.

¹¹¹ Çaba, Deniz, “Kentın Kıyısında ve İçinde İnciraltı”, *İzmir Life*, Sayı 166, 2015, s 41.

asfaltlanmamıştı. Bu durum Çeşme'yi dışarıdan gelecek kalabalık turist gruplarını ağırlamaya elverişli bir yer olmaktan alıkoyarken, günübirlik ziyaretçiler için de elverişsiz bir ortam oluşturmaktaydı. Ayrıca ulaşımın sadece otobüsle yapılabilmesi sebebiyle insanlar sabahın erken saatlerinde dahi yer bulmakta sıkıntı yaşıyordu. Konaklama bakımından da oldukça yetersiz olan Çeşme'de, bilhassa fuar dönemi gibi İzmir'in dışarıdan yoğun miktarda ziyaretçi aldığı dönemlerde ciddi anlamda kalacak yer sorunu meydana geliyordu. Bu dönemde Çeşme turizmi açısından olumsuzlukların yanı sıra, bu olumsuzlukları gidermeye yönelik çabalar da mevcuttu. 1950'li yılların son dönemlerinde Çeşme yolunun Urla-İçmeler kesimi asfaltlanmış ve plaj bölgesindeki evlere elektrik altyapısı döşenmişti. Yine bu dönemde Turizm Bankası kaplıca bölgesinde bir tesisin yapımına başlarken, devlet memurlarına özel yazlık evler yapılması amacıyla Memur Evler Yapı Kooperatifi kurulmuştur. 1950'li yıllarda Çeşme'de denizin yanı sıra ılıcalar da ziyaretçi çekmekteydi. Özellikle İzmir'in tanınmış aileleri ilçedeki ılıcalara ziyaretler gerçekleştiriyordu.¹¹²

¹¹² Gölgesiz, *a.g.e.*, s. 461.

3.BÖLÜM

PLANLI DÖNEMDE İZMİR TURİZMİ

3.1. 1960'LI YILLAR

1960 yılı itibariyle dünyada turizm hareketlerine katılan insan sayısı 71,1 milyon iken bu rakam 1964 yılında 105 milyon olmuştur. Tunay Akoğlu'nun Devlet İstatistik Enstitüsü'nden aktardığı verilere göre 1964 yılında Türkiye'yi 168.054 yabancı turist ziyaret etmiştir. Buradan anlaşılıyor ki Türkiye, dünyadaki turizm hareketlerinden çok kısıtlı bir pay alıyordu. Bu dönemde ülkedeki konaklama altyapısı da turizme elverişli değildi. Ülkede turizm belgesi almış konaklama tesisi sayısı 346 idi ancak bu tesislerin sadece 176 tanesi hizmet verebilmekteydi. Bu 176 tesiste 6.877 oda ve 12.388 yataklık bir kapasite söz konusuydu.¹¹³ 1960 yılında Türkiye'nin dünyadaki dış turist pazarından aldığı pay 1.32, dış turizm döviz gelirlerinden aldığı pay ise 0.96 olurken, 1963 yılında ise Türkiye'nin dünyadaki dış turist pazarından aldığı pay 1.65, dış turizm döviz gelirlerinden aldığı pay ise 0.71 olmuştur. 1965 yılında Türkiye'nin Dünya'daki dış turist pazarından aldığı pay 2.64 olurken dış turizm döviz gelirlerinden aldığı pay ise 0.71 olmuştur. Bu rakamlar 1960'lı yıllarda Türkiye'nin dünya turizmindeki payının çok az olduğunu net bir şekilde ortaya koymaktadır.¹¹⁴

1961 Anayasası ile birlikte Türkiye'de kalkınma planları resmi bir kimlik kazanmış¹¹⁵ ve 1963 yılından itibaren devlet, beş yıllık kalkınma planları hazırlamaya başlamıştır. Turizm de bu planlarda kendine yer bulmuş, Planlı dönem ile beraber turizm devlet tarafından daha sistematik bir şekilde ele alınmaya başlamıştır. Özellikle turizmin ekonomik yönünün farkedilmesi ile beraber devletin turizme verdiği önem yükselişe geçmişti. 1963 yılı ile beraber Türkiye Cumhuriyeti Devleti, döviz getirisi sağlaması, ödemeler dengesine verdiği pozitif katkı gibi sebepler sonucunda doğal ve tarihi güzelliklerin turizme açılarak turizm alanında ilerleme kararı almıştır. Bu bağlamda yeni tesislerin inşa edilmesi, tanıtım

¹¹³ Tunay Akoğlu, *Türkiye Ekonomisinde Turizm*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 1966, s. 6-13.

¹¹⁴ Hasan Olalı vd., *Dış Tanıtım ve Turizm*, 1983, s.344.

¹¹⁵ Sevil Atça Tonbil, *Türkiye'de Turizm Politikası ve Planlaması*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019,s.36.

faaliyetlerinin artırılması gibi hedefler ortaya koyulmuştur. 1961 senesinde Türkiye'ye gelen bir turist ortalama dört gün kalıp, 60 dolar para harcıyordu. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967) ile beraber turistlerin ortalama altı gün kalması ve 100 dolar para harcaması hedeflenmiştir. Planda ülkenin finansman bakımından kısıtlı kaynaklara sahip olmasına vurgu yapılmış ve bu sebeple yatırımların turist çekme potansiyeli yüksek yerlere yapılması gerektiği ifade edilmiştir.¹¹⁶

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda turizmin geliştirilmesi amacıyla hazırlanan tedbirler şöyledir:¹¹⁷

1. Ülkenin etkin şekilde tanıtılması için yabancı reklam şirketleri ile çalışılacaktır.

2. Nitelikli personel yetiştirilmesine önem verilecek ve yabancı ülkelerde turizm eğitiminin nasıl yapıldığına yönelik araştırmalar yapılacaktır.

3. Ülkedeki turizm faaliyetlerine dair bütün imkan ve yetkiyi elinde barındıran bir teşkilat oluşturulacaktır.

4. Ülkedeki turizm bölgelerinde *Turizmi Geliştirme Kurulu* adında bulunduğu bölgede turizmin gelişimi adına planlar hazırlayıp, yapılacak projelerin kontrolünü sağlayacak bir kurul oluşturulması teşvik edilecektir.

5. Turistlerin ülkede daha çok kalmasını sağlayacak düzenlemeler yapılacak, bilhassa gümrük ve kambiyo işlemleri kolaylaştırılacaktır.

6. Turistlerin seyahatlerinin kolaylaştırılması amacıyla turizm danışma büroları açılacaktır.

7. Turizm Bankası yeniden yapılandırılarak kaynakları artırılacak, yapılacak yatırımlara uygun kredi desteği sunması sağlanacaktır.

8. Konaklama yatırımlarının teşviki amacıyla yeni tesislere belirli bir süreliğine bina vergisi muafiyeti getirilecektir.

Birinci Kalkınma Planı döneminde ortaya koyulan hedefler ve yatırımların önemli bir kısmının bütünlük içerisinde ele alınmaması, finansman, hedef pazarlar,

¹¹⁶https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Kalkinma_Plani_Birinci_Bes_Yillik_1963-1967.pdf (Erişim Tarihi: 06.06.2023).

¹¹⁷https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Kalkinma_Plani_Birinci_Bes_Yillik_1963-1967.pdf (Erişim Tarihi: 06.06.2023).

tanıtım ve yatırım modeli gibi alanlarda net bir plan ve program olmaması sebebiyle hayata geçirilememiştir.¹¹⁸

1968-1972 yıllarını kapsayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ise kitle turizminin önemine vurgu yapılmış ve turizm potansiyeli yüksek olması sebebiyle Güney Ege ve Akdeniz bölgelerindeki sahillerde turizmin yaygınlaşması ve bu amaç doğrultusunda gerekli altyapı ve konaklama yatırımlarının yapılması gerektiği belirtilmiştir.¹¹⁹

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (196-1972) turizmin geliştirilmesi amacıyla hazırlanan tedbirler şöyledir:¹²⁰

1. Turizm ve Tanıtma Bakanlığının yalnızca turizm ile ilgilenmesi sağlanacak.
2. Tanıtım faaliyetleri yalnızca Turizm ve Tanıtma Bakanlığı tarafından gerçekleştirilecek. Bakanlık gerek görürse, diğer kamu kuruluşları birlikte hareket edecektir.
3. Turizm İşletmeleri Kurumu isimli bir kurum kurulacak ve devlete ait turizm işletmeleri bu kurum tarafından yönetilecektir.
4. Kredi imkanları geliştirilecek ve bu alanda çalışacak bir birim oluşturulacak ve turistik potansiyeli yüksek bölgelerde farklı faiz oranları uygulanacaktır.
5. Turizm eğitiminin tek bir elden idare edilmesi amacıyla Turizm Eğitimi ve Öğretimi Millî Merkezi kurulacaktır.
6. Hazırlanacak planlar turistik potansiyeli yüksek bölgelere göre yapılacaktır.
7. Ülkenin tanıtımı için Akdeniz ülkeleri işbirliği yapılmaya çalışılacaktır.

Kültür turizmi, 1960'lı yıllar İzmir turizminde önemli bir unsurdu. Öyle ki ülke genelinde kültür turizmi faaliyetleri İstanbul'dan sonra ilk olarak Efes ve Bergama'da başlamıştı. Efes ve Bergama'nın yanı sıra Kadifekale, Kemeraltı, Simirna, Konak Saat Kulesi ve Agora gibi tarihi varlıklar İzmir'e gelen turistler tarafından ziyaret edilmekteydi.¹²¹

¹¹⁸ Hasan Olalı, *Dış Tanıtım ve Turizm*, s. 349.

¹¹⁹ Tonbil, *a.g.e.*, s. 37.

¹²⁰ https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/ikinci_Bes_Kalkinma_Plani-1968-1972.pdf (Erişim Tarihi: 06.06.2023).

¹²¹ Savur, *a.g.e.*, s. 521.

1960 yılında 6 milyon turisti ülkesine çeken İspanya, 1960'lı yıllarda deniz turizmine yönelmesiyle beraber 1970 yılında tam 24 milyon turisti ülkesine çekmeyi başaracaktı. Akdeniz pazarında bulunan ülkelerin deniz turizmine yönelmesi ve bu ülkelerde deniz turizminin öne çıkması ile Türkiye, 1960'lı yıllarda yönünü deniz turizmine dönmeye karar verir. 1960'lı yıllarla beraber İzmir'de de deniz turizminin geliştirilmesine yönelik girişimler başlatılmıştır.¹²²

Liman kenti olma özelliğiyle bilinen İzmir, sahip olduğu sahiller ile deniz turizmi açısından önemli bir potansiyele sahip olsa da, 1960'lı yıllara kadar olan süreçte bu alanda pek bir aşama kaydedememiştir. 1960'lı yıllarda ise deniz turizmine olan yönelim sonucunda Dikili, Urla, Çandarlı, Yeni ve Eski Foça, Aliğa, Narlıdere, Güzelbahçe Pamucak, Çeşme ve Gümüdür gibi yerlerde yazlık evler ile yeni konaklama tesisleri inşa edilmiştir. Bunun yanı sıra bu bölgelerin hepsinde turizm büroları faaliyete geçmiştir. 1960'lı yıllar itibariyle İzmir'deki sahil bölgeleri turizm bakımından bakir durumdaydı ve yatırıma ihtiyaç duyuyordu.¹²³

Bu dönemde İzmir halkı deniz turizmine alışık değildi. İnsanlar denize girerken çadır kullanıyordu ve sahillerde ise şezlonga pek rastlanılmıyordu. Ayrıca kadınlarının bikini giymesi de hoş görülen bir durum değildi.¹²⁴

Bu dönemde Türkiye'yi ziyaret eden turistlerin karşılaştığı problemlerin başında yine konaklama alanındaki yetersizlikler gelmekteydi. Öyle ki İzmir ve ilçelerine gelen turistlerin kalacak yer bulmakta zorluk çekmesi sebebiyle Emniyet Teşkilatı, sahil ilçelerindeki polis karakollarını turistlerin kullanıma açmayı dahi denemişti. Ege Bölgesi özelinde 34 tesis, 1.214 oda ve yatak 2.068 bulunurken, bu kapasitenin sadece % 30'u yabancı turistler tarafından kullanılabilirdi. Bu durumun çözümü adına 1962 yılına girildiğinde Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı tarafından İstanbul'dan Marmaris'e kadar olan bölgede özel sektör ve kamu tarafından 50 milyonluk bir yatırım yapılması kararı alınmıştır.¹²⁵

1960'lı yıllar, her ne kadar İzmir'de turizme dair plan ve yatırımların hayata geçirildiği bir dönem olsa da gerçekleştirilen yatırımlar ihtiyacı karşılamaktan uzaktı.

¹²² İzmir Kalkınma Ajansı, Ege Derneği, *a.g.e.*, s.15.

¹²³ Savur, *a.g.e.*, s. 522-527.

¹²⁴ Savur, *a.g.e.*, s. 394-531.

¹²⁵ Savur, *a.g.e.*, s. 521-530.

Öyle ki 1964 Nisan'ında, Amerika ve Avrupa ülkelerinden gelen 370 kişilik bir turist grubu, turları kapsamında Ege sahillerine uğramak istemiş fakat gelmeden önce karşılanmasını talep ettikleri 2 adet 10 tonluk yat, su sporları için 40 mil hıza sahip 10 adet deniz motoru, 10 adet şarpi ve havalandırma imkanı olan otobüs gibi koşulların karşılanamaması sebebiyle bu seyahatten vazgeçmişlerdir. 1960'lı yılların başında İzmir turizmine dair temel sorunlar konaklama ve ulaşım alanındaki yetersizlikler iken, 1960'lı yılların ortalarından itibaren bu sorunlara başka sorunlar da eklenmiştir. Bu dönemde turistler yerel halk ve yerel kültüre ilgi duyar vaziyetteyken, şehir halkı ise turistlere karşı içe kapanık bir tutum içerisideydi. Ayrıca tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinde de yetersizlikler söz konusuydu. Öyle ki yaşamını yurtdışında sürdüren Türkler bile ülkesi Türkiye'ye dair bir şey öğrenmek için broşüre ihtiyaç duyuyordu. Bunun yanı sıra 1960'lı yıllarda İzmir'de görev yapan yalnızca beş turizm polisi bulunmaktaydı ve bu rakam ihtiyaca göre oldukça yetersizdi. Sabah ve öğlen vakti alınan önlemler akşamüstü etkisini yitiriyor ve turistlerin dilenciler tarafından rahatsız edilmesinin önüne geçilemiyordu. Turistlerin şikâyet ettiği sorunlardan bir tanesi de pahalılıktı. Turistler girdikleri dükkânlarda gördükleri ürüne dair ederinin çok üstünde fiyatlar ile karşılaşılıyordu. Bunun yanı sıra kent esnafı ellerindeki dövizleri bozmaya yanaşmıyor, bu durum da turistlerin istediği gibi alışveriş yapmasına engel oluyordu.¹²⁶

1960'lı yıllarda kente gelen turistler çoğunlukla gününbirlik ziyaretler gerçekleştiriyordu. İzmir limanına ulaşan turistler, akşam saatlerinde kentten ayrılıyordu. Bu durum, şehrin gelen turistlerden yeterli ölçüde gelir elde edilememesine sebep olmaktaydı. 1960'lı yıllarda İzmir limanına İspanyol, Fransız, Amerikan ve Yunanistan bandıralı gemiler yanaşıyor ve inen yolcuların çoğunluğu Efes'e giderken kalan bölümü ise Agora, Kadifekale ve Fuar'daki Arkeoloji Müzesi'ni ziyaret ediyordu.¹²⁷

1960'lı yıllarda İzmir'e hava yolu ile ulaşım aktarmalı olarak İstanbul ve Ankara'dan İzmir'e düzenlenen uçak seferleri ile gerçekleştirilmekteydi. İstanbul'dan İzmir'e günde üç, bazen de dört sefer, Ankara'dan İzmir'e günde bir, bazen de iki sefer düzenlenirdi. İzmir'e Ankara, İstanbul ve muhtelif bölgelerden tren

¹²⁶ Savur, *a.g.e.*, s. 528-539.

¹²⁷ Savur, *a.g.e.*, s. 528-531.

seferleri düzenlenirdi. Bunun yanı sıra İzmir’i karayolu aracılığıyla diğer şehirlere bağlayan dolmuş, otobüs ve minibüsler seferleri de mevcuttu.¹²⁸ Bu dönemde İzmir’deki turizm merkezlerini birbirine ve başka şehirlere bağlayacak bir ulaşım ağı ise mevcut değildi.¹²⁹

1960’lı yıllarda Selçuk turizmi, 1962 yılında her sene düzenlenmesi amacıyla organize edilen Efes Festivali, 1964 yılında açılan Efes Müzesi ve 1967 yılında Efes Antik Şehri’nin bulunduğu bölgenin özel mülk olmaktan çıkarılması gibi gelişmeler sonucunda hareketlenmeye başlamıştı.¹³⁰ Bunun yanı sıra 1967 yılında gerçekleştirilen kazı faaliyetleri sonucunda Efes’teki 25.000 kişilik büyük tiyatronun tamamının meydana çıkarılması gibi önemli bir gelişme yaşanmıştır. Yaşanan bu gelişme Efes’e karşı duyulan ilgiyi daha da artırmıştı.¹³¹ Bu dönemde Selçuk, bünyesinde kültür ve inanç turizmine yönelik miras unsurlarını barındırması ve diğer turizm bölgeleri için bir geçiş noktası olması sebebiyle önemli bir turizm merkezi halini alıyordu. Türkiye’ye gelen turistlerin yarısından çoğu Selçuk’u da ziyaret ederken, 1966 senesinin Nisan ayında Selçuk Arkeoloji Müzesi’ni, 152.379 turist ziyaret etmiştir. Müzeye gelen bu turistlerin 63.364 kişilik bir grubu yabancı turistlerden ibaretti.¹³² 1962 yılında Amerikan Başkanı Lyndon Baines Johnson, 1963 yılında ise Japon Prensi majeste Mikasa, Alman İçişleri Bakanı Hermann Hörmerl ve İran İçişleri Bakanı Mehdi Tresteh İzmir’i ziyaret etmiştir. Mikasa, Hörmerl ve Tresteh bu ziyaretleri esnasında Efes Antik Kenti’ne de uğramışlardır.¹³³

1960’lı yıllarda Selçuk’taki konaklama imkanları yetersizdi. Bunun yanı sıra Selçuk’ta halkın turistlere bakışı genel olarak iyi olsa da bazen turistler ve refakatçileri arasında cinsiyet farklılıkları temelinde bir takım sorunlar meydana gelebilmekteydi. Selçuk bu dönemde eczane ve enformasyon bürosu ile yeterli derecede posta, sağlık ve altyapı hizmetine sahipti.¹³⁴

¹²⁸ *Hürriyet Turizm İlavesi*, “Tatilinizi Ege’de Geçirin”, (23 Haziran 1965), s.3-6.

¹²⁹ Savur, *a.g.e.*, s. 524-526.

¹³⁰ Görkem Gülhan, *Doğal ve Kültürel Değerlere Sahip Alanlarda Turizm Potansiyellerinin Saptanması ve Değerlendirilmesi: Selçuk ve Çevresi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2007, s.45-49.

¹³¹ Savur, *a.g.e.*, s.540-541.

¹³² Hasan Olalı, *Ege Bölgesi Turizmi ve Turizmin Mevsimlik Karakteri*, İzmir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları ve Turizm Enstitüsü Yayınları, 1968, s.111-113.

¹³³ *İzmir’e Hoşgeldiniz*, Turizm Mecmuası, 1964.

¹³⁴ Olalı, *a.g.e.*, s.111-113.

1960'lı yıllarda İzmir'den Efes'e otobüs ve dolmuş ile günün her anı ulaşım mümkündü. Bunun yanı sıra Alsancak ve Kemer garından trene binmek suretiyle raylı sistem ile ulaşım da gerçekleştirilebiliyordu. Taksi ile gidilmek istendiğinde ise ücretler genellikle 150-200 lira arasında değişiyordu.¹³⁵

1960'lı yıllarda İzmir'deki bir diğer kültür turizmi merkezi olan Bergama'ya şehir merkezinden düzenlenmek kaydıyla günde 6 sefer bulunmaktaydı. İzmir'den Bergama'ya 6 sayılı devlet yolu ile gidilirken, bu yol 109 kilometrelik bir asfalt yoldu. İstanbul ve Ankara'dan gelenler ise önce İzmir'e gelip, sonra Bergama'ya geçiyorlardı.¹³⁶

Bergama Arkeoloji Müzesi, 1966 senesinde tam 100.000 turist tarafından ziyaret edilmiştir. Gelen turistlerin yarısı yabancı turistlerden oluşurken, müzenin giriş ücreti 150 kuruştur. Bunun yanı sıra her yıl düzenlenen Bergama Kermesi hem yerli hem de yabancı olmak üzere senede yaklaşık 20.000 turisti bünyesine çekmekteydi. 1960'lı yılların Bergama'sında turistlerin en yoğun şekilde bulunduğu zaman, Temmuz ve Ağustos aylarıydı. Bu dönemde ortalama 12.000 kişi Bergama'yı ziyaret ederken, gelenlerin tamamına yakını gününbirlik şekilde gelmekte, kalanlar ise en fazla iki gün konaklama yapmaktaydılar. Akropol, Bergama'da turistler tarafından en çok ziyaret edilen noktalardan biri olarak öne çıkarken, Akropol'e girmek için 150 kuruşluk bir giriş ücreti ödenirdi. Turistler tarafından ziyaret edilen bir başka bölge olan Asklepiyon için ise 150 kuruş tutarında bir giriş ücreti ödeniyordu.¹³⁷

1960'lı yıllar itibariyle Bergama'da bulunan tesisler vasat nitelikte tesislerdi. 26 odalı Tusan Motel tam 1.800.000 Türk lirası değerinde turistik belgeli bir tesisti. 1.200.000 Türk lirası değerinde, 11 odalı bir otel olan Bergama Palas ise 2 yıldızlı bir tesisti.¹³⁸ Otelde banyolu çift kişilik odalar 15 lira ücretinde iken, banyosuz çift kişilik odalar ise 12 lira ücretindeydi.¹³⁹ Turistik belgeli bir tesis olan Balay Otel 16 odalı bir tesisti. Özel sektör teşebbüsü olan bu otel, 150.000 Türk lirası değerindeydi.¹⁴⁰ 2 yıldızlı bir otel olan tesiste tek kişilik oda ücreti 6,5 lira, çift kişilik

¹³⁵ Milliyet Turizm İlavesi Ege 3, 11.05.1962, s.3.

¹³⁶ Milliyet Turizm İlavesi, s.10.

¹³⁷ Olalı, *a.g.e.*, s. 101.

¹³⁸ Olalı, *a.g.e.*, s. 102.

¹³⁹ Milliyet Turizm İlavesi, s.10

¹⁴⁰ Olalı, *a.g.e.*, s.102.

oda ücreti ise 11 liraydı. Otelin odalarında lavabo, katlarında ise banyo mevcuttu.¹⁴¹ 19 odalı Şehir Oteli turistik belgeli olmayan bir tesisti. Özel sektör teşebbüsü olan tesisin değeri 500.000 türk lirası tutarındaydı. Turistik belgesi olmayan Halk Oteli, 8 odalı bir tesisti. Özel sektör teşebbüsü olan tesisin değeri 120.000 Türk Lirası tutarındaydı. Park Otel 19 odalı bir oteldi. Özel sektör yatırımı olan otelin değeri, 250.000 Türk Lirası tutarındaydı.¹⁴²

Bergama'da bulunan Paşa Ilıcısı Bergama'ya 20 kilometre uzaklıktaydı. Romatizmaya faydalı olduğu düşünülen bu ılıcada herhangi bir tesis mevcut değildi. Bergama'ya 5 kilometre uzaklıkta olan Güzellik Ilıcısı'nın cilt hastalıklarına şifa olduğu düşünülürdü. Ilıca bünyesinde bir de tesis mevcuttu.¹⁴³

Bergama'da 20 yataklı bir sağlık merkezi ile verem dispanseri, 3 eczane, 4 diş hekimi ve 10 doktor mevcuttu. Ayrıca ilçede 3 hamam ve 40 berber ve 3 benzin istasyonu bulunurken, postane de 24 saat hizmet vermekteydi.¹⁴⁴

1960'lı yıllarda Bergama turizminde önemli bir hareketlilik meydana gelmemiştir. Bu dönemde bölgeye gelen turistler ziyaretlerini kültür turları kapsamında gerçekleştirmekteydi.¹⁴⁵

1961 yılında Balçova'daki Agamemnon Ilıcaları'nın ziyaretçilerin ılıcalardan daha iyi yararlanabilmesi adına imar edilmesi gündeme gelmiş, Devlet Su İşleri'nin yaptığı incelemeler sonunda olumlu sonuç alınmış ve bölgede imar faaliyetlerine başlanmıştır. Çalışmalar 1964 yılında tamamlanmış ve bölge ziyaretçilerin kullanıma açılmıştır. Bu dönemde yeni yapılan tesislerin yanı sıra eski tesislerde de yenileme çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Şehir merkezinden Çeşme ve Kuşadası'na gitmenin zor olması sebebiyle insanların ilk tercihi olan İnciraltı Plajı, 1960'lı yıllarda da İzmir'in en popüler plajıydı. Plajda ve tesislerde yapılan yenileme çalışmaları plajın daha verimli kullanılmasını sağlasa da yine de tesis bakımından yetersizlikler devam ediyordu. Öyle ki halk, ağaçların dibinde kendine gölge aramak zorunda kalıyordu. Bunun yanı

¹⁴¹ Milliyet Turizm İlavesi, s. 10.

¹⁴² Olalı, *a.g.e.*, s.102.

¹⁴³ Milliyet Turizm İlavesi, s.3-10.

¹⁴⁴ Milliyet Turizm İlavesi, s.3-10.

¹⁴⁵ Gözde Emekli, *Bergama'da Turizm ve Sosyo-Ekonomik Etkileri*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998, s. 149.

sıra plajda çalışan personel, turistlere karşı hoş olmayan tavırlar gösterebiliyordu. Bu duruma restoranların yetersizliği de ilave edildiğinde halk, çözüm olarak yemeğini yanında getirmeyi tercih etmiştir. Bu dönemde plajda faaliyet gösteren işletmeler yüksek fiyat politikası gütmekteydi. Bu sebeple belediye, kurallara uymayan işletmeleri teftiş edip kimi zaman ceza kesip kimi zaman da doğrudan kapatmaktaydı. İnciraltı Plajı, asayiş bakımından da bazı sorunlara gebeydi. Kent merkezine olan uzaklık ve civarda bulunan meyhaneler insanların tedirgin olmalarına sebep oluyordu. Bu sebeple civarda bulunan içkili mekanlar kapatılmış ve güvenliğin sağlanabilmesi adına bölgede bir karakol inşa edilmiştir.¹⁴⁶

1960'lı yıllarda Çeşme, Foça ve Gümüldür gibi tatil merkezleri yalnızca yerli halkın değil, aynı zamanda yabancı misafirlerin de tercih ettiği bölgeler haline gelmeye başlıyordu. Çoğunluğu İngiliz, Çek, Alman ve Fransızlardan oluşan turistler yaz sezonunda bu bölgelere uğramaktaydı.¹⁴⁷

1960'lı yıllarda Çeşme'nin turizmdeki durumundan bahsetmek gerekirse ilçenin nüfusu normalde yaklaşık 4 bin iken bilhassa yaz mevsiminde 15 bine yaklaşıyordu. Deniz suyunun 100-200 metre arası mesafelerde dahi boyu aşacak noktaya varmaması, Çeşme'ye giden anne ve babaların plajda iken çocukları için endişe etmelerinin önüne geçiyordu. Bu durum, Çeşme'nin 1960'lı yıllarda bilhassa çocuklu aileler tarafından tercih edilmesine sebep olmuştur. 1960'lı yıllarda Çeşme, turistlerin rahat bir şekilde dolaşabildiği bir yer olarak bilinirdi. Beldede şort ve yazlık kıyafetle dolaşılması yadırganmazdı. Ziyaretçiler rahat bir şekilde hareket edebilirdi. Bunun yanı sıra bölgenin İzmir'deki diğer ilçelere oranla daha serin olması, tatilciler tarafından tercih edilmesinde etkili bir diğer başka neden olmuştur.¹⁴⁸

1960'lı yıllarda Çeşme'de konaklama ve genel turizm altyapısı yetersizdi. İlçede çeşitli otel, motel ve pansiyonların yanı sıra kiralık evler ile Çiftlik ve Çelik Azmanı mıntıklarında bulunan kamp yerleri gibi konaklama imkanları mevcuttu.¹⁴⁹ 10 odalı Akdeniz Oteli, 6 odalı İmren Palas, 40 odalı Motes Otel, 44 odalı Rasim Palas, 31 odalı Yeni İstanbul, 35 odalı Büyük Karabine, 70 kişi kapasiteli Ardıç

¹⁴⁶ Savur, *a.g.e.*, s. 394-397.

¹⁴⁷ Savur, *a.g.e.*, s. 395-397.

¹⁴⁸ Milliyet Turizm İlavesi, s.6.

¹⁴⁹ Milliyet Turizm İlavesi, s.6.

Motel, 104 kişi kapasiteli Tur-Tes Otel ve 50 kişi kapasiteli Balin Otel 1960'lı yıllarda Çeşme'de bulunan önemli konaklama tesisleriydi. Bu tesisler, standart bakımından büyük turist gruplarını ağırlayabilecek seviyenin oldukça altındaydı. Bölgede bir kamp alanı bulunmazken, yeterlilik açısından kısıtlı bir gazino ve iki kafe mevcuttu. Büyük İçme, Küçük İçme, Şifne Çamuru, Şifne Kaplıcaları, Çoban Ilıcaları ve Çeşme Kaplıcası'nda tesis bulunurken Mide Suyu Kaplıcası'nda ise tesis mevcut değildi. Çeşme, 1960'lı yıllarda turizm alanında gerekli yatırımların yapılabilmesi için devlet yardımına ihtiyaç duymaktaydı. Bu dönemde ilçe, elektrik ve su şebeke altyapısı bakımından yetersizdi.¹⁵⁰

1960'lı yıllarda Çeşme turizmi için olumsuz faktörler arasında sahillerdeki kirlilik ve tel örgü önemli yer kaplıyordu. Bölgeye gelen turistler bu iki sorundan oldukça muzdaripti. Bu dönemde denizi kullanmak isteyen insanlar eşyalarını tel örgülere asmak durumunda kalırken, bu durum ortaya kötü bir görüntü çıkarıyordu. Bu anekdotlardan anlaşılan 1960'lı yıllar itibariyle Çeşme'de turizmin gelişmiş olduğunu söylemek pek mümkün değildi.¹⁵¹

Şehir merkezine 62 kilometre mesafedeki Aliğa'nın genel durumu ve turizm altyapısından söz etmek gerekirse, ince kumlu tabii plajı ve sakin deniziyle bilinen bir sayfiye yeri idi. İzmir'den Aliğa'ya gidiş, otobüs ile 1 saat sürmekteydi. Bu dönemde Aliğa'ya ulaşılan İzmir-Karşıyaka-Menemen üzerinden gelen yol asfaltlanmıştı. Bölgede ön plaj ve arka plaj denilen iki plaj bulunmaktaydı ve burada NATO personelleri kamp yapardı. Bölgede 1962 yılında belediye tarafından bir plaj tesisi kurulmuştu. Buna ilaveten 10 kadar soyunma yeri ile bir de gazino da mevcuttu. 1960'lı yıllarda 11 yataklı Martı Otel Aliğa'nın en bilinen oteliydi. Banyosu olmayan otelde, tek kişilik günlük ücret 3, çift kişilik günlük ücret ise 5 lira tutarındaydı. Ayrıca bazı aileler de evlerini turistlere kiralıyordu. Arka plaj yaz aylarında kamp kurmak için müsait bir yer olsa da burada genellikle NATO mensupları tarafından kamp kurulur, dışarıdan gelenler faydalanamazdı. Bu dönemde bir banka tarafından yaptırılmış olan 52 adet plaj evi sahipleri tarafından yaz aylarında kiraya verilebilmekteydi. Bir nahiye merkezi olan Aliğa, 1960'lı yıllar itibariyle kapasite ve altyapı bakımından turistik faaliyetlere yetebilecek düzeyin çok

¹⁵⁰ Olalı, *a.g.e.*, s. 108.

¹⁵¹ Savur, *a.g.e.*, s.536.

altındaydı. Sadece iki firm ve 15 dükkanın bulunduğu Aliğa'da eczane ve doktor bulunmaması sebebiyle herhangi bir sağlık hizmeti mevcut değildi. Benzin ise sadece bakkallardan temin edilebilirdi.¹⁵²

1960'lı yıllarda Foça'da Fener, İncir ve Orak adaları kamp merkezleri olarak kullanılırken, Yahya Baba semtine kadar olan 4 koyda denize girebilmek mümkündü. Çam ve zeytin ağaçlarının bulunduğu koyların etrafı yaz aylarında kamp kurmaya oldukça elverişliydi ve bilhassa yatılı okul öğrencileri kamp için buraya gelirdi. Bu koylar yaz aylarında turistler tarafından da rağbet görmekteydi.¹⁵³

Bu dönemde Mersinli yolu üzerinde tatilciler tarafından kiralanen kiralık evler mevcuttu. Mersinli yolu üzerinde inşaa edilmiş 15 deprem evi, sahipleri tarafından sezonluk olarak kiraya verilirken, bu evlerin kirası 700 ile 1000 lira arasında değişmekteydi. İlçe merkezi içinde ise 20'ye yakın ev tatilcilere kiralanırken, bu evlerin kiralari ise 300-500 lira arasında değişmekteydi.¹⁵⁴

1960'lı yılların başında Foça'da bulunan konaklama tesisleri kısıtlı imkanlara sahip, vasat tesislerdi¹⁵⁵ ancak bu durum 1960'lı yıllarda yaşanan bir gelişme ile bir nebze değişmiştir. 1960'lı yıllarda Fransız Akdeniz Kulübü, Ege'de bir tatil köyü inşa etme niyetindeydi. Şirket tarafından ilk olarak Kuşadası'nda bir tatil köyü yapılmasına karar verilmiş ancak İzmir Belediye Başkanı Selçuk Dirim'in devreye girmesi sonucu Akdeniz Kulübü ikna edilerek tesisin Foça'ya yapılmasına karar verilmiştir. Tesis, 1967 yılında Mediterranean Club adıyla faaliyete geçmiştir. Emekli Sandığı'nın mülkiyetine sahip olduğu tesis, Türk turizmi için özel bir yere sahiptir. Türkiye'deki ilk tatil köyü olan tesis tür ve standart bakımından ülkede bir ilk olması ve Akdeniz Kulübü'nün Afrika, Yunanistan, İtalya ve Fransa'da bulunan tesislerine oranla daha iyi standartlara sahip olmasına rağmen, ücret bakımından muadillerine oranla oldukça ucuzdu. Tesisle beraber Foça turizmine yeni bir soluk gelmiştir. Öyle ki tesisin hizmete girmesiyle beraber tam yedi bin turist Mediterranean Club'a giriş yapması ve gelen her turist en az 15 gün tesiste konaklaması beklenmekteydi. Bu dönemde bölgede nitelikli servis elemanı ihtiyacı ortaya çıkmış, yoga, tenis ve yüzme eğitmeni, yelkenci, muhasebeci, balıkadam ve

¹⁵² Milliyet Turizm İlavesi Ege 3, s.6-7.

¹⁵³ Milliyet Turizm İlavesi Ege 3, s.6-7.

¹⁵⁴ Milliyet Turizm İlavesi Ege 3, s.6-7.

¹⁵⁵ Olalı, a.g.e., s. 106.

satın alma elamanı gibi personel ihtiyaçları oluşmuştu.¹⁵⁶ Mediterranean Club Tatil Köyü öncesi dönemde senede ortalama 300 yabancı turist gelirken, Mediterranean Tatil Köyü ile beraber bölge, daha çok yabancı turistlerin ziyaretine açılır hale gelmiş,¹⁵⁷ Fransız turistler, Ekim ayına kadar olan süreçte tatil köyü vesilesiyle Foça'ya gelmeye başlamıştır.¹⁵⁸

1960'lı yıllarda Foça'nın altyapı bakımından bazı eksiklikleri bulunmaktaydı. Bu dönemde ilçede ulaşım sorun durumundaydı. Trafik kontrollerinin yetersiz olmasından cesaret alınarak Foça'ya düzenlenen otobüs seferlerinde yolcular kimi zaman ayakta hatta bagajda dahi seyahat edebilmekteydi. Ulaşımın yanı sıra ilçede tuvalet sorunu da mevcuttu. Bölgede sadece 3 adet eski tuvalet bulunması sebebiyle Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'ndan yeni tuvalet yapımı için 50.000 liralık bir ödenek alınmıştı.¹⁵⁹

Silahlı Kuvvetler tarafından yapılan yeni yol ile Gümüldür Plajı'na ulaşım kolaylaşmış, bu durum Gümüldür'e olan ilgiyi artırmıştı. Bölgedeki yolun yenilenmesi ve devreye alınan yeni otel ve gazinolar ile beraber Ahmetbeyli Plajı, tatilciler tarafından tercih edilmeye başlamıştı.¹⁶⁰ 1960'lı yıllarda İzmir'de bulunan NATO personellerinin Teos civarı bölgede bungalov stili evler yapmak suretiyle haftasonu tatillerini burada geçirmesi, Cumhuriyet Dönemi Seferihisar turizmine dair ilk somut örnekti. Bunun yanı sıra 1964 yılında kurulan Teos-Çamlık Ormaniçi Dinlenme Yeri, deniz içeren manzarası ile yaz aylarında bölgede hareketliliğe sebep oluyordu.¹⁶¹

İzmir'e 125 kilometre uzaklıkta bulunan Dikili, Ayvalık'a kadar uzanmakta olan plajlara sahipti. Bu plajların en bilinenleri Bademli ve Çınaraltı Plajı idi. 1960'lı yıllarda Dikili'ye kruvaziyer gemileri ile gelen turistler, burada pek vakit geçirmeden doğrudan Bergama'ya geçmekteydi. Bu sebeple bölgede turizm pek gelişmemişti ve bölge halkı turizme adapte değildi. Dikili, konaklama altyapısı bakımından yetersiz

¹⁵⁶ Savur, *a.g.e.*, s.531-532.; Metin Kozak, Yeşim Coşar, "Foça Club Med Tatil Köyü: Tarihçesi, Özellikleri ve Türkiye Turizmi için Sonuçları", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 28, Sayı 1, 2017, s. 45-47.

¹⁵⁷ Olalı, *a.g.e.*, s.105-106.

¹⁵⁸ Savur, *a.g.e.*, s. 533.

¹⁵⁹ Olalı, *a.g.e.*, s.105-106.

¹⁶⁰ Olalı, *a.g.e.*, s.115.

¹⁶¹ Özlem Seval Özzengi, *Seferihisar'ın Turizm Coğrafyası*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004, s. 113.124.

durumdaydı. Kasabada sadece yerli turistlere hitap eden iki tesis mevcuttu. Bu dönemde biri turistik belgeli bir otel olmak üzere üç yeni konaklama tesisi ise henüz yapım aşamasındaydı.¹⁶²

1960'lı yıllarda Urla sahilleri çoğunlukla günübirlik ziyaretçiler ve yazlıkçılar tarafından kullanılırdı. Ayrıca Urla'da bulunan ve böbrek ile mide hastalıklarına şifalı olduğu düşünülen Malgaca İçmeleri ve Gülbahçe Ilıcaları yerli turistler tarafından ziyaret edilmekteydi. Malgaca İçmeleri'nde tesis bulunurken, Gülbahçe Ilıcası'nda ise tesis mevcut değildi. 1968 yılı itibari ile bölgede herhangi bir konaklama tesisi mevcut değildi.¹⁶³

1960'lı yıllarda İzmir turizmi için önemli gelişmelerden biri de 1968 yılında yapılan işçi grevleri idi. Bu dönemde Ege Bölgesi'nde mevcut olan 3.550 turistik işletmede çalışan 11.000 civarındaki işçi, TOLEYİS yani Türkiye Otel Lokanta Dinlenme Yerleri İşçileri Sendikası'na üyeydi. Bu işçiler çok çalışmalarına rağmen az para aldıklarını, bu yüzden greve gideceklerini söylüyorlardı. İşçilerinin haklarından taviz vermek istemeyen TOLEYİS Sendikası ve işverenler arasında yapılan görüşmelerin bir sonuca varmaması sebebiyle, işveren tarafı lokavt kararı almıştı. Bu dönemde Efes, Kısmet ve Kilim Oteli gibi konaklama tesislerinin faaliyetlerinin durdurulması ihtimali gündeme gelmişti.¹⁶⁴

1923 yılından günümüze kadar gelen süreçte İzmir turizmi için en önemli anlardan biri de Büyük Efes Oteli'nin hizmete girmesi olmuştur. İzmir'de Büyük Efes Oteli'nden önce lüks bir konaklama tesisi inşaa etmeye yönelik bir niyet ve girişim mevcut değildi. Bu sebeple Büyük Efes Oteli, İzmir turizmi açısından bir dönüm noktasıdır. Projesi 1957 yılında hazır hale getirilen otelin yapımına 1958 yılında başlanmış ve 1964 yılında tamamlanarak faaliyete geçmiştir. Büyük Efes Oteli, faaliyete geçtiği andan itibaren kapasitesi ve misafirlerine sunduğu imkanlar bakımından İzmir'in en önemli oteli konumuna ulaşmıştır. Tesis, mağazaları, gece kulübü, kuaförleri, havuzları ile o dönemde İzmir otelciliği için bir ilkti. Konaklama tesisi olma özelliğinin yanı sıra düğün, balo, defile, seminer ve kongre gibi çeşitli etkinliklerin düzenlenebileceği fiziksel donanımına sahip bir tesis olarak inşaa edilen

¹⁶² Olalı, *a.g.e.*, s. 96-97.

¹⁶³ Olalı, *a.g.e.*, s. 29-114.

¹⁶⁴ Savur, *a.g.e.*, s. 172.

otel, İzmir’de konaklama alanında bir devrin kapanmasına ön ayak olmuştur. Cumhuriyet öncesi dönemin İzmir otelleri, Efes Oteli’nin faaliyete geçmesi ile beraber günden güne daha az talep görmeye başlamış ve zamanla faaliyetlerine son vermiştir. Otelin toplam yapım maliyeti 90.000.000 Türk lirasıydı. Otelin yatırımcısı Emekli Sandığı, işletmecisi ise alman turizmci Max Bilig olmuştur.¹⁶⁵

3.2. 1970’Lİ YILLAR

1968-1972 yıllarını içeren İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, turizmin maddi getirilerinin yanı sıra sosyal etkilerine de vurgu yapılan bir plandır. Yapılacak yatırımların kitle turizmine yönelik olması gerektiği belirtilen planda, iç turizmin geliştirilmesi ve gelen turist sayısının artırılması gerektiği gibi hususlara da vurgu yapılmıştır.¹⁶⁶ Bu plan birinci plana oranla meseleleri bütün olarak ele almayı daha iyi başarsa da plan döneminde yapılması hedeflenen yatırımlar ile hazırlanan master planların hayata geçirilmesinde sorunlar yaşanmış, yatırımcı ile izin mercileri arasındaki anlaşmazlıklar bu sorunların baş faktörü olmuştur.¹⁶⁷

1971 yılında ülkeye tam 926 bin turist giriş yapmış ve bu dönemde 63 milyon dolarlık bir turizm geliri elde edilmişti. Üçüncü Kalkınma Planı’nda (1973-1977) Türkiye’nin turist sayısı, turizm geliri ve konaklama kapasitesindeki durumun hedeflerin altında kaldığı belirtilmiştir. Planda kamunun altyapı yatırımlarına yöneldiği, konaklama yatırımlarının özel sektöre kalmaya başladığı belirtilmiştir. Yine planda birinci plan döneminde kamunun yaptığı yüksek kapasiteli konaklama yatırımlarının tamamlanarak hizmete geçtiği belirtilmiş ve ikinci plan sürecinde yatırımların genellikle özel sektör tarafından yapıldığı ve devletin kredi ve teşvik noktasında devreye girdiği ifade edilmiştir. Üçüncü Kalkınma Planı’nda da yatırımların potansiyeli yüksek yerlerde yoğunlaşması gerektiği belirtilmiştir. 1973 ve 1977 yılları arasındaki dönemi kapsayan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda da kitle turizmi öne çıkarılmış ve yapılacak düzenlemelerin kitle turizmi üzerine olması gerektiği ifade edilmiştir. Planda, yatırımların Akdeniz ve Güney Ege gibi diğer bölgelere oranla daha yüksek potansiyele sahip bölgelerde gerçekleştirilmesi

¹⁶⁵ Kayın, *a.g.e.*, s.84.

¹⁶⁶ https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/ikinci_Bes_Kalkinma_Plani-1968-1972.pdf (Erişim Tarihi: 06.01.2022).

¹⁶⁷ Hasan Olalı vd., *Dış Tanıtım ve Turizm*, s. 349.

gerektiği belirtilmiş ve bu kapsamda hukuki ve ekonomik teşviklere ihtiyaç olduğu ifade edilmiştir. Üçüncü Plan ile beraber ülke genelinde 72.000 yataklık kapasitenin 1977 yılında 126.000'e çıkarılması hedeflenmiştir. Planda 1973-1977 yılları arasında turizme ayrılacak kaynağın 4,5 milyar TL'yi bulacağı tahmin edilmiştir. Plana göre yatırımların finansmanını, Turizm Bankası'nın yanı sıra diğer bankalar da karşılayacaktı. Planda turizmin sosyal tarafına da önem verilmesi gerektiği ve sosyal turizmin gelişiminin önemi vurgulanmıştır.¹⁶⁸ Plan döneminde turizm gelirleri 204 milyon 877 bin dolara, belgeli yatak rakamı 1977 yılı sonu itibariyle 50.000'e yükselmiştir. 1962'de 189.482 olan yabancı turist sayısı, 1977 yılında 1.661.416'ya ulaşmıştır.¹⁶⁹

1973 yılında baş gösteren ekonomik resesyon ve petrol krizi dünyanın genelinde olduğu gibi Türkiye'yi de etkilemiş ve bu dönem Türk turizminde daralma meydana gelmiştir. 1970'li yılların başında turizm gelirleri istenilen seviyeye ulaşamamıştı. 1973'te turizm gelirlerinin ihracata oranı % 13,0 iken bu rakam 1977'de % 12 olmuş ve 1976 yılında turizm gelir gider dengesinde açık meydana gelmiştir.¹⁷⁰

1970 yılında Türkiye'nin Dünya dış turist pazarındaki payı % 2.65 olurken, dış turist döviz gelirindeki payı ise % 2.96 olmuştur. 1975 yılında dış turist pazarında % 3.55'lik bir paya sahip olan Türkiye, dış turist döviz geliri pazarından % 6.29'luk bir pay almıştır. 1979 yılında ise 1975 yılına oranla Türkiye'nin dış turist pazar payı düşmüş ve % 3.33 olmuştur. Bu dönemde dış turist döviz geliri payı ise 1975 yılına göre düşüşe geçmiş ve % 3.55 olmuştur.¹⁷¹

1973-1977 yıllarını kapsayan üçüncü plan döneminde dış turizm gelirleri ve konaklama altyapısı bakımından hedefe ulaşamamıştır. Konaklama altyapısındaki eksiklikler ve tesislerin yüksek fiyat politikası sonucunda iç turist dışarıya yönelmiştir.¹⁷²

¹⁶⁸https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Yeni-Strateji-ve-Kalkinma-Plani_Ucuncu-Bes-Yil_1973_1977.pdf (Erişim Tarihi: 06.01.2022).

¹⁶⁹ Hasan Olalı vd., *Dış Tanıtım ve Turizm*, s. 349-350.

¹⁷⁰https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Dorduncu-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani_1979_1983.pdf (Erişim Tarihi: 05.02.2022).

¹⁷¹ Hasan Olalı vd., *Dış Tanıtım ve Turizm*, s.344.

¹⁷²https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Dorduncu-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani_1979_1983.pdf (Erişim Tarihi: 05.02.2022).

İzmir, 1970’li yıllar itibariyle geniş çaplı yabancı turist kabilelerini ağırlayıp, onların ihtiyaçlarına cevap verebilecek imkanlara sahip olan bir şehir olmaktan oldukça uzaktı. Öyle ki 1970 yazında 500 kişilik bir Hollandalı turist grubu Ege sahillerini ziyaret etmek istemiş ancak gelecek olan turistler seyahatleri esnasında küçük çaplı pansiyonlarda dahi kalmayı kabul etmesine rağmen, kalacak yer bulunamaması sebebiyle bu tur gerçekleşmemiştir.¹⁷³

İzmir Ticaret Odası 10 Mart 1972 tarihinde Türkiye Turizminde Ege Bölgesi ve Güneybatı Anadolu’nun Yeri, Turistik Potansiyeli ve Sorunları, isimli bir açık oturum düzenlemiştir. Bu oturumda Ege Bölgesi ve İzmir turizmi masaya yatırılmış, sorun ve öneriler dile getirilmiştir. Bu oturumda yapılan konuşmalar 1972 yılı itibari ile İzmir turizminin mevcut durumunun ortaya çıkması açısından oldukça faydalı bir referans durumundadır. Oturumda konuşulanlar göstermektedir ki 1970’li yıllar itibariyle ulaşım, İzmir turizmi açısından önemli bir sorundu. Bu dönemde demiryolu taşımacılığı istenilen seviyede değildi ve Çiğli’deki havalimanı, Cumaovası’ndaki yetersiz bulunan havalimanına göre daha geniş bir havalimanı olsa da dış uçuşlara açık değildi. Katılımcıların aktardığına göre dış hatlara açık bir havalimanının varlığı turist sayısının artmasına ve otellerin kapasitelerinin doldurulmasına sebep olacaktı. Örneğin; 1971 yılında İzmir’de şehir içindeki oteller doluluk oranı bakımından % 60’a, sahil bölgelerindeki oteller ise % 40’a dahi ulaşamamıştı. Ayrıca bu dönemde ülke çapında deniz turizmine yönelik hedefler olsa da bu hedefler gerçekleşmiş olmaktan oldukça uzaktı. İzmir’e ulaşımın sağlandığı Truva Feribotu, dönemin şartlarına göre pek de iyi bir vasıta değildi. Bunun yanı sıra Marmara gemisinin batması turistlerin deniz yolu ile İzmir’e gelmesinin önünde önemli bir engeldi. Çünkü batan gemi yerine yeni bir gemi ikame edilmemiş böylece İzmir’e yapılan sefer sayısı azalmıştır. Oturumda yapılan konuşmalara göre tanıtım faaliyetlerinin yetersizliği, eğitimli personel azlığı ve konaklama tesislerin yetersizliği gibi sorunlar İzmir turizmine dair diğer önemli sorunlardı.¹⁷⁴

Oturumda söz alan İzmir Ticaret Odası Turizm ve Tanıtma Meslek Komitesi Başkanı ve Meclis Üyesi Mehmet Üstere’ye göre İzmir’de uluslararası tarifeli uçaklara

¹⁷³ Savur, a.g.e., s. 539.

¹⁷⁴ *Türkiye Turizminde Ege Bölgesi ve Güneybatı Anadolu’nun Yeri, Turistik Potansiyeli ve Sorunları*, İzmir Ticaret Odası, 1972, s. 21-99.

hizmet veren bir havalimanının varlığı şehre 90-100 bin civarında turist çekecekti ve bu rakam sayesinde otellerdeki atıl kapasitenin büyük kısmının dolması sağlanacaktı. Sorun giderilmediği takdirde ise İzmir hatırı sayılır bir turist sayısından mahrum kalacaktı. Üster, İzmir Ticaret Odası'nın 1971 yılındaki anketine dayanarak; 1971 senesindeki şehir içindeki bütün şehir otellerinin toplam 1.939 yatak kapasitesine sahip olduğunu ve Nisan ayından Ekim ayına kadar olan süreçte bu kapasitenin % 58,9'unun dolduğunu belirtmiştir. Üster, yine aynı ankete dayanarak sayfiye yerlerindeki otellerde 2.561 yataklık bir kapasite olduğunu ve Nisan ayından Ekim ayına kadar olan süreçte bu kapasitenin sadece % 35,8'inin doldurulabildiğini aktarmıştır. Üster'in aktardığı bu bilgiler, İzmir'in turistik tesislerine ait doluluk oranları bakımından iyi bir durumda olmadığını ortaya koymaktadır.¹⁷⁵

Oturumda söz alan An-Ba Oteli'nin sahibi Haluk Uluğ'a göre deniz yolu ile İzmir'e turist taşıyan Truva Feribotu, Yunan gemiler ile rekabet edecek düzeyin oldukça altındaydı. Uluğ, konuşmasında İzmir'in batı ülkelerinin limanları ile seferler yapabilmesi için Fransa'da bir feribot inşaa edildiğini fakat feribotun İzmir'i devre dışı bırakarak İstanbul üzerinden çalışmaya başladığını ancak 1965 senesine gelindiğinde İzmir üzerinde çalışmaya başlayabildiğini söylemiştir. Uluğ, İzmir'in ulaşım imkanları bakımından durumunu *"Biz inanıyoruz ki, İzmir Bölgesi'nin mutlaka bir ulaşım eksikliği vardır"* ifadeleriyle açıklamıştır.¹⁷⁶

Oturumun tartışmalar bölümünde söz alan Ege Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi Dekanı Hasan Olalı, konaklama tesislerindeki duruma değinmiştir. Olalı, konuya dair *"İzmir'deki 11.000 civarında diye bahsettiğimiz turistik yatakların boş kalmasından dolayı da bu doluluk oranına göre 100.000.000. Türk Lirası bir milli gelir ve katma değer kaybı var."* ifadelerini kullanmıştır.

Yatakların genelde iç turizme yönelik olduğunu söyleyen Olalı, mevcut hava limanının da yeterli olmadığını düşünmekteydi. Olalı bu düşüncesini şöyle ifade etmiştir:

¹⁷⁵ Türkiye Turizminde Ege Bölgesi ve Güneybatı Anadolu'nun Yeri, Turistik Potansiyeli ve Sorunları, s. 21-28.

¹⁷⁶ Türkiye Turizminde Ege Bölgesi ve Güneybatı Anadolu'nun Yeri, Turistik Potansiyeli ve Sorunları, s. 38-41.

*“Mesela turistik yerleşme merkezleriyle hava meydanları arasında 45 dakikalık mesafe olması ve bu optimal süre benimsendiği takdirde ikinci hava meydanının da, milletlerarası bir hava meydanının da tesisi zorunluluğu doğuyor”*¹⁷⁷

1971 yılında Devlet Planlama Teşkilatı tarafından “Ege Bölgesi Turizm Ana Planı” isimli bir plan hazırlanmıştır. Planda Karaburun, Çeşme, Sığıcak, İzmir-Urla’dan oluşan Çeşme Yarımadası Alt Bölgesi’nin İzmir’de en kaliteli turizm rezervine sahip bölge olduğu belirtilmiştir. Plana göre Ildırı, plajın yeterince uzun olmaması sebebiyle kitle turizmine uygun değildi. Çeşme Ilıca’da sezonun 15 Nisan-15 Kasım tarihleri arasında yedi ay sürdüğü belirtilen planda, Ege’deki en kaliteli plajların burada olduğu ifade edilmiştir. Plana göre Ilıca, arazi maaliyeti ve küçük parçalar halinde bulunması sebebiyle seçkin turizm tesislerine daha uygundu. Bu sebeple eğer bölgede kitle turizmi düşünülecekse bin yataktan daha fazlasının düşünülmemesi gerektiği notu düşülmüştür. Plana göre Çeşme-Azmacık Burnu bölgesinde sezon yedi ay sürmekteydi. Planda Köste, Çeşme, Çiftlikköy ve Alaçatı gibi önemlerini kaybetmiş eski merkezlerin atıl kapasitelerinin kullanılması adına bu alanlarda lüks tesisler düşünülmesi gerektiği belirtilmiştir. Planda bu bölgenin Ege’deki yazlık eğlence ve dinlenme merkezlerinin en eski ve en meşhur olanı olduğu ifade edilmiştir. Planda Dikili’nin iyi bir plaja sahip olduğu, yolunun asfaltlandığı, sezon süresinin 4,5 ay sürdüğü ve kitle turizmi için müsait bir bölge olduğu söylenirken, Yeni Foça ve Foça Merkez için de kitle turizmine uygun oldukları belirtilmiştir. Plan’a göre Urla Gülbahçe’de iki kısma ayrılan 5.300 metrelik bir plaj mevcuttu. Urla içmelerinde bulunan tesislerin iyi durumda olmaması sebebiyle onarılması önerilmiş ve gerekli adımlar atıldığı takdirde bölgenin kitle turizmine uygun hale getirilebileceği ifade edilmiştir. Plana göre Sığıcak, seçkin turizmin yanı sıra kitle turizmine de uygundu. Planda Gümüldür’ün batısının kitle turizmine, Kesre ve Klaros plajlarının olduğu tarafın ise seçkin turistlere müsait olduğu belirtilmiştir. Plana göre Selçuk barındırdığı tarihi ve arkeolojik varlıkların yanı sıra bölgedeki arazinin çoğuna devletin sahip olması sebebiyle kitle turizmine uygundu. Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan bu planın Türkiye’nin deniz ve kitle turizmine yönelik vizyonu ile paralellik gösteren bir plan olduğunu

¹⁷⁷ *Türkiye Turizminde Ege Bölgesi ve Güneybatı Anadolu’nun Yeri, Turistik Potansiyeli ve Sorunları*, s. 82-83.

söylemek mümkündür. Planda ağırlıklı olarak İzmir'deki sayfiye yerlerinin gelişimi üzerinde durulmuş ve bu alanların kitle turizmine uygunluğu değerlendirilmiştir.¹⁷⁸

Her ne kadar 1970'li yıllarda kitle turizminin adı zikredilse de pratikte bu alanda somut bir başarı mevcut değildi. Karavan Turizm kurucusu Alex Baltazzi "1970'li yıllarda İzmir'in kitle turizmindeki konumuna dair "*Rehber çok zordu, Rehber çok azdı. Zordu bulmak. Fakat turist daha diyeceğim böyle kitle turizmi yoktu daha o zaman. Kitle turizm hareketi yoktu*" şeklinde konuşmuştur.¹⁷⁹

Selçuk, 1970'li yıllarda da bünyesinde gerçekleştirilen ziyaretlerin günübirlik olduğu ve konaklama kapasitesi bakımında yetersiz bir ilçeydi. Alex Baltazzi Selçuk'a dair ilçedeki konaklama imkânlarının yeterli olmadığını anlamamızı sağlayan şu ifadeleri kullanmıştır.

"Şimdi İzmir etrafı gelişmediği zaman 70'li senelerde; şimdi Efes'e gitmek için bir yabancı her zaman İzmir'e gelirdi. Ne Selçuk'ta otel vardı ne Kuşadası'nda otel vardı. Yol bu durumda değildi."

Baltazzi ayrıca 1970'li yıllarda İzmir sahillerindeki duruma dair ise şunları söylemiştir:

"Çeşmemiz fena değildi. Söyleyeceğim şimdi yeri... Unuttum. Cuma Ovası'nın üzerinde bir yerler var denize yakın, hala birkaç otel var ama şey değil... Neresi o ya? Gümüldür! Gümüldür'de ben hatırlıyorum iki oteline en az 100-150 kişi getiriyorduk o zaman, eskiden."

Baltazzi'nin Çeşme'nin konaklama imkanlarına dair aktardıkları ise şöyledir:

"Otel yoktu ama Altınyunus vardı. Küçük küçük oteller vardı, onlarla idare ediyorduk. Ama doğrusunu söyleyeyim İngilizler broşüre koydu. Baktılar öbür sene tutmadı dediler. Çünkü Çeşme'nin yanlış doğru o da tenkit edilemez çok turistik bazlarda çalışmıyor. Yani bugün Antalya fiyatlarıyla mukayese edemezsiniz. Turist, dediğim gibi, Londra'dan görüyorsa, nedir o Antalya 300 euro bir hafta, Çeşme görüyorsa 700 euro, niye Çeşme'ye gitsin ? Orada da deniz var, orada da güzellik var, orada da tabiat var."

¹⁷⁸ Ege Bölgesi Turizm Ana Planı Bölüm 1, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1971, s.118-131.

¹⁷⁹ Türkiye Turizmi Sözlü Tarih Araştırması Görüşme Metinleri: Seyahat Acenteceliği, Türk Hava Yolları, İstanbul, Haz. Nazmi Kozak, Yıkılmazlar Basım Yayın, 2018, s. 5-7.

Sözlerine devam eden Baltazzi “Sezon, kısa sezonda çok para kazanma şeyiyle kurulu ve onu ancak yerli turistten kazanıyor” demiş ve ”70’li yıllarda da bu böyle mi diye sorulunca ise şu cevabı vermiştir:

“Öyle 70’li yıllarda bir denemeler oldu. Ama çok başarılı olmadı. Üstünde durmadı. Israr etmeliydi şu olmalıydı olmadı, geçti. Antalya bastı, Bodrum bastı, Marmaris bastı. Millet niye yani Çeşme’ye borcu mu var ?”¹⁸⁰

Tablo 1: 1973 Yılında Ülkemize Gelen Yabancı Turist Sayısının İstanbul, İzmir, Antalya, Muğla ve Aydın İllerinde Yılın İlk Altı Ayına Göre Dağılımı

Giriş Kapıları	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran
İstanbul	11.878	11.999	19.446	35.580	56.682	63.446
Muğla	647	138	2.367	12.110	17.117	16.837
Aydın	-	285	1.753	13.360	19.337	18.561
İzmir	1.093	1.006	2.850	3.148	4.823	6.196
Antalya	1	1	14	4.184	2.367	623

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Sınır İstatistikleri Bülteni 1973

İzmir, 1973 yılının ilk altı aylık döneminde giriş yapan yabancı turist sayısı bakımından İstanbul’un arkasında yer aldığı görülmektedir. Bahar aylarına girilmesiyle beraber ise İzmir’e giriş yapan yabancı turist sayısı artmış ve İzmir yılın ilk altı ayında giriş yapan yabancı turist sayısı bakımından Ege Bölgesi’nde bulunan rakipleri Muğla ve Aydın’ı geride bırakmıştır.

Tablo 2: 1973 Yılında Ülkemize Gelen Yabancı Turist Sayısının İstanbul, İzmir, Antalya, Muğla ve Aydın İllerinde Yılın Temmuz ve Ağustos Ayları Arası Döneme Göre Dağılımı

Giriş Kapıları	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Toplam
İstanbul	69536	77072	64203	53392	29051	23550	515.835
Muğla	21136	23449	8462	6472	4007	1932	114.874
Aydın	21366	22183	19258	16667	2913	-	135.183
İzmir	7303	8709	5321	1621	903	3129	46.102
Antalya	3008	3788	2372	2246	1624	1056	21.284

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Sınır İstatistikleri Bülteni 1973

Yılın son altı ayına ait verilerde görülmektedir ki Temmuz ve Ağustos ayları İzmir’e en çok yabancı turist giriş yaptığı dönemdir. Yılın ilk altı ayında Aydın ve Muğla’nın önünde olan İzmir, yılın son altı ayında ve bütün bir yılın özelinde bu iki ilin gerisindeydi. Bilhassa yaz ve sonbahar aylarında Aydın ve Muğla illeri İzmir’e fark atmıştı.

¹⁸⁰ Türkiye Turizmi Sözlü Tarih Araştırması Görüşme Metinleri: Seyahat Acenteceliği, Türk Hava Yolları, s. 5-12.

Tablo 3: 1976 Yılında Türkiye'ye Gelen Yabancı Turist Sayısının İstanbul, İzmir, Antalya, Muğla ve Aydın İllerinde Yılın İlk Altı Ayına Göre Dağılımı

Giriş Kapıları	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran
İzmir	718	71	220	6.421	8.052	9.943
İstanbul	14.574	18.401	23.238	52.131	56.310	57.194
Antalya	-	-	1.232	7	279	1.722
Aydın	36	230	1.756	9.577	11.573	13.886
Muğla	52	33	68	694	1.796	1.097

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Sınır İstatistikleri Bülteni 1976

İzmir'in, 1976 yılının ilk altı aylık döneminde giriş yapan yabancı turist sayısı bakımından İstanbul ve Aydın'ın arkasında yer aldığı görülmektedir. Nisan ayına girilmesiyle beraber İzmir'e giriş yapan yabancı turist sayısında artış yaşanmaya başlamıştır.

Tablo 4: 1976 Yılında Ülkemize Gelen Yabancı Turist Sayısının İstanbul, İzmir, Antalya, Muğla ve Aydın İllerinde Temmuz ve Ağustos Ayları Arasındaki Döneme Göre Dağılımı

Giriş Kapıları	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Toplam
İzmir	8.069	12.583	10.922	7.660	5.069	3.358	73.086
İstanbul	128.316	65.401	68.276	56.048	28.991	22.653	596.533
Antalya	824	1.050	707	165	8	1.704	7.698
Aydın	14.473	16.799	18.502	14.729	1.221	562	103.344
Muğla	2.791	3.706	2.164	2.088	55	55	14.599

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Sınır İstatistikleri Bülteni 1976

Yılın son altı ayındaki verilerde ise Ağustos ve Eylül aylarının İzmir'e en çok yabancı turist giriş yaptığı dönem olduğu görülmektedir. İzmir, 1973 yılında olduğu gibi 1976 yılında da bütün bir senenin özelinde Ege Bölgesi'ndeki rakiplerinden Aydın'ın gerisinde yer alırken, 1973 yılından farklı olarak Muğla'nın önünde yer almıştır.

Tablo 5: 1976 Yılında Aydın, Antalya, İstanbul, İzmir ve Muğla İllerindeki Konaklama Tesislerinde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları

İller	Konaklayan Yabancı Turist	Konaklayan Yerli Turist	Toplam Konaklayan	Yabancı Geceleme Sayısı	Yerli Geceleme Sayısı	Toplam Geceleme Sayısı
Antalya	12.403	34.552	46.955	52.851	87.633	140.484
Aydın	7.564	6.902	14.466	19.070	15.798	34.868
İstanbul	299.186	298.468	597.654	862.219	626.243	1.488.462
İzmir	39.998	81.866	121.864	114.798	172.300	287.098
Muğla	2.201	23.296	25.497	3.852	74.742	78.594

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Konaklama İstatistikleri Envanteri 1976

1976 yılında İzmir, geceleme ve konaklama sayılarında İstanbul'un gerisinde yer alırken Antalya, Muğla ve Aydın'ın önünde yer almıştır. Bu dönemde İzmir'de konaklayan ve geceleleyen yerli turist sayısı, yabancı turist sayısının önündeydi.

1978 yılında İzmir'e 31.970 turist giriş yaparken,¹⁸¹ 1979 yılında bu rakam 46.050 olmuştur.¹⁸²

1970'li yıllarda İzmir turizmi açısından önemli gelişmelerden biri, Etap Oteli'nin açılması olmuştur. 1977 yılında Taner Oteli'nin yerine faaliyete geçen otel, 128 oda, kalorifer, asansör, bar, kafe ve restoran ile İzmir turizmi için önemli merkezlerden biri haline gelmiştir. Ayrıca bu dönemde Hacı Hasan, Sadık Bey, Ankara Palas ve Meserret gibi tarihi oteller de varlıklarını sürdürmekteydi. 1970'li yıllarda oteller fiyat bakımından farklılıklara sahipti. Efes Oteli, tek kişilik odalar için 412-693 lira arasında değişen bir ücret yelpazesine sahipken, iki kişilik odalar için 522-850 lira arasında değişen bir ücret talep etmekteydi. Otelde yemeğe 150-200 lira ödenirken, kahvaltıya 50 lira ödenmekteydi. İzmir Palas Oteli'nde ise tek kişilik bir odanın geceleme ücreti 195 lira iken çift kişi geceleme ücreti ise 270 liraydı. 150 odalı otelde yemek yemek isteyen biri 77 lira ücret öderken, kahvaltı etmek isteyen biri ise 25 lira gibi bir ücret ödemekteydi. Kısmet, Etap, Anba, Kilim, Kaya, Karaca ve İzmir Palas gibi oteller asansör, kalorifer, lokanta ve banyo gibi imkanlara sahip oteller olmasına rağmen bu imkanlarda bir standartizasyon mevcut değildi. Örneğin Kilim Otel'de sadece 10 odada banyo var iken Gar Otel'de sadece 10 duş vardı.¹⁸³

1970'li yıllarda İzmir turizmine dair yaşanan önemli bir gelişme de şehirde mevcut olan kirlilik sorununun İnciraltı'na da tesir etmesi sebebiyle İnciraltı Plajı kapatılması olmuştur.¹⁸⁴

1979 yılı itibari ile Türkiye ve İzmir'de karşıt siyasi görüşlü gruplar arasındaki gerilim ve şiddet eylemleri doruğa çıkmış durumdaydı. Sosyal yaşamı etkisi altına alan bu kaos ortamı, şüphesiz ki turizm sektörü için de olumsuz bir gelişmeydi. Uğur Pınar'ın, *12 Eylül Askeri Darbesi Geçiş Sürecinde İzmir Şehri* adlı yüksek lisans tezinde aktardığına göre Ege Seyahat Acenteleri Başkanı Ergün Göksan olayların

¹⁸¹ Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 1978.

¹⁸² Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 1979.

¹⁸³ Kayın, *a.g.e.*, s.87.

¹⁸⁴ Serçe, "İzmir ve Sayfıyeleri", s.39.

İzmir turizmine zarar verdiği ve TARIŞ olaylarının¹⁸⁵ neredeyse dört yüz bin turiste mal olduğunu belirtmiştir.¹⁸⁶

Ülkedeki kaotik ortam devam ederken 25 Nisan 1979 tarihindeki meclis görüşmelerinin ana gündem maddesi, on üç ili kapsayan sıkıyönetime, altı ilin daha eklenmesi idi. Bu dönemde İzmir'in de bu illerden biri olduğu seslendirilmiş fakat beklentiler gerçeğe dönüşmemişti. Bu durumun başlıca sebebi ise Turizm Bakanı Alev Coşkun'un bu yöndeki çabaları olmuştur.¹⁸⁷

Bu süreçte meydana gelen eylem türlerinden biri de bombalı pankart eylemleriydi. Öyle ki bu tarz saldırılar, üst düzey devlet yetkililerine dahi yapılabilir hale gelmişti. Bu dönemde İzmir'de de bazı eylemler gerçekleşmişti. Yapılan eylemlerden bazılarının içeriği ve mekanını düşündüğümüzde İzmir turizmine zarar verebilecek nitelikte eylemler olduklarını söylemek mümkündür. Örneğin; dönemin İçişleri Bakanı Fehmi Güneş'i protesto etmek isteyen eylemciler, bakanın kaldığı Büyük Efes Oteli ve çevresi ile beraber kentin tam beş farklı yerinde bombalı eylem gerçekleştirmişti.¹⁸⁸

3.3. 1980'Lİ YILLAR

Yaşanan siyasi kriz ve kaos ortamı sonucunda 12 Eylül 1980 darbesi ile beraber Türkiye sosyal, ekonomik ve siyasi yaşamında yeni bir döneme girmişti. Bu sürecin ekonomi ve turizm kısmına odaklanırsak 24 Ocak 1980 tarihli, Türkiye'nin serbest piyasa ekonomisine girişini sağlayan ekonomik tedbir kararları tam olarak uygulanamıyorken askeri darbe sonrasında kararların uygulanmaya başlandığı görülmektedir.¹⁸⁹ Bu dönemde zamanın ruhu turizme de sirayet etmiş ve serbest piyasa ekonomisi etkisini turizmde de göstermeye başlamıştır. 1982 yılında yürürlüğe giren 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu ile beraber turizm yatırımcılarına arsa tahsislerinde kolaylık, düşük faizli kredi ve öz sermaye ile yapılan yatırımların

¹⁸⁵ TARIŞ'e bağlı fabrikada silah olduğu ihbarı üzerine aramaya gelen polisler ateş açılması üzerine cereyan eden olaylar

¹⁸⁶ Uğur Pınar, *12 Eylül Askeri Darbesi Geçiş Sürecinde İzmir Şehri*, Yüksek Lisans Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020, s. 106.

¹⁸⁷ Uğur Pınar, *12 Eylül Askeri Darbesi Geçiş Sürecinde İzmir Şehri*, s.109.

¹⁸⁸ Uğur Pınar, *12 Eylül Askeri Darbesi Geçiş Sürecinde İzmir Şehri*, s. 37.

¹⁸⁹ Pınar Kaya Özçelik "12 Eylül'ü Anlamak", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 66, Sayı 1, 2011, 73-76.

bir kısmının yatırımcıya geri ödenmesi gibi bir takım teşvikler ile konaklama yatırımlarının önü açılmıştır.¹⁹⁰ Bu süreç ile beraber ülkede konaklama yatırımları önemli oranda artmaya başlayacaktı.¹⁹¹

1980’li yıllara girilmesiyle beraber dünyada meydana gelen sosyal ve ekonomik liberalleşme ortamı doğu bloğundaki ülkelere bile sirayet eder hale gelmişti. Bu duruma seyahati kısıtlayan uygulamaların azalması da eklenince turizm sektörü dünyanın önemli bir bölümünde yükseliş trendine girmiştir.¹⁹²

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983) Türk turizmi açısından önemli bir özelliğe sahiptir. Bu plan ile zamanın ruhuna uygun olarak turizm sektöründe özel sektörün adı daha kuvvetli zikredilmeye başlanmıştır. Planda turizm gelirlerinde senede % 23.0 oranında artış hedeflenmiştir. Plana göre plan döneminin sonu olan 1983 yılında 468 milyon dolarlık bir döviz geliri elde edilecekti. 40.000 yataklık bir konaklama kapasitesi artışı hedeflenen planda, 1983’te 95.000 yataklık bir kapasiteye ulaşılması hedeflenmiştir. Tüm bu hedefler için ise 18.3 milyar liralık bir meblağın harcanması planlanmıştır. Bunun 9.5 milyar liralık bölümünün özel sektör, 8.8 milyar liralık bölümünün ise devlet tarafından karşılanacağı belirtilmiştir. Planda yapılacak yatırımlarda turizm potansiyelinin yüksek olan yerlerde yoğunlaşması gerektiği ifade edilmiştir.¹⁹³

Post modern döneme girilmesiyle beraber bilhassa dünyada 1980’li yıllardan itibaren turistler için ekolojik hassasiyetler ile farklı deneyimler elde etme isteği yükselişe geçmiş ve bu durum turist tercihlerinde etkili olmuştur. Kitle turizminin bu hassasiyet ve istekleri tatmin etmeyen yapısı sebebiyle kitle turizmine ek olarak bireysel ilgi ve isteklere yönelik turizm konseptleri gelişmeye, bir anlamda turizm dönüşmeye başlamıştır.¹⁹⁴ 1980’li yıllarda bu durumun etkisi pratiğe olmasa bile politikalar itibariyle Türk turizmine de yansımıştır. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989) Türk turizminin tarihsel sürecinde bir ilk konumundadır. Çünkü kongre,

¹⁹⁰ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2634.pdf> (Erişim Tarihi 02.01.2023).

¹⁹¹ Ömer Şanlıoğlu, Enes Ömer Özcan, “Türkiye’de Uygulanan Turizm Teşvik Politikaları ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 2, 2017, s. 101.

¹⁹² Özzengi, *a.g.e.*, s.122.

¹⁹³ https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Dorduncu-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani_1979_1983.pdf (Erişim Tarihi: 01.02.2022).

¹⁹⁴ Meryem Akoğlan Kozak vd., “Tarihsel Süreç İçinde Turizm Paradigması”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, 2013, s.10.

termal, yat, kış, festival, sağlık, av ve su sporları gibi turizm çeşitlerine yönelik yatırımlar yapılması ile ülkedeki doğal, tarihi ve kültürel miras unsurlarının doğa ile barışık bir şekilde turizme aktarılması gibi günümüzde de sıklıkla üzerinde durulan hususlar ilk kez bu planda ifade edilmiştir. Planda ayrıca kitle turizminin yanı sıra bireysel turizme de vurgu yapılmış ve doğal ve kültürel çevre değerlerini kapsayan turizm kaynaklarının belirlenerek listelenmesi, kamunun bizzat yatırım yapmak yerine kredi kullandırmaya yönlendirmesi gibi politikalara yer verilmiştir.¹⁹⁵

1980’li yıllara girildiğinde Türk turizmi planlı dönemde dördüncü plan süresi içerisindeydi ve aradan geçen 18 yıla rağmen sistem, hedef ve model bakımından halen daha bir arayış söz konusuydu. 1980’li yılların başında Dünya yabancı turist pazarı ile yabancı turist döviz geliri pazarındaki payı % 3 civarında olan Türkiye’nin turizmde arzu edilen bir noktada olduğunu söyleyebilmek pek mümkün değildir.¹⁹⁶

1980’li yıllarda izlenen politikalar, İzmir turizmi için ve bilhassa Çeşme ve Alaçatı son derece önemlidir. 1982 yılından itibaren uygulamaya konulan turizm politikaları sonucunda Ege ve Akdeniz’de yeni turizm merkezleri meydana getirilmek istenmiş, Çeşme ve Alaçatı da bu isteğin bir parçası olmuştur. Bu sebeple 1980’li yılların, Çeşme’nin bugünkü halinin tohumlarının atıldığı dönem olduğunu söylemek pek yanlış olmayacaktır.¹⁹⁷ Bu dönemde Çeşme’de “Turizm Kentleri Projesi” isimli devlete ait taşınmazların turizme açılarak, turizm bölgeleri oluşturmayı amaçlayan bir proje hazırlanmıştır.¹⁹⁸ 1984 senesinde onaylanan proje kapsamında Çeşme için de bir plan hazırlanmış fakat konaklama tesisleri için ayrılan alanlarda otel yerine konut yapılması sebebiyle, plan kapsamında amaçlanan hedeflere ulaşılması mümkün olmamıştır. Çeşme’nin tamamını kapsayan ilk plan ise 1986 senesinde hazırlanan “İzmir-Paşalimanı Turizm Merkezi” isimli plan olmuştur. Hazırlanan bu plan kapsamında bölgede özel sektöre ait çeşitli projeler ve ikincil konutlar inşa edilmiştir.¹⁹⁹

¹⁹⁵ <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Besinci-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani-1985-1989.pdf> (Erişim Tarihi: 01.02.2022).

¹⁹⁶ Hasan Olalı vd., *Dış Tanıtım ve Turizm*, s. 351.

¹⁹⁷ Özge Bora, *Sürdürülebilir Turizmin İlkeleri ve Göstergeleri Açısından Alaçatı (Çeşme/İzmir) Turizminin Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2022, 2018, s.101-102.

¹⁹⁸ Kesici, *a.g.e.*, s.81-90.

¹⁹⁹ Bora, *a.g.e.*, s. 101-105.

Mehmet Karabel, Hürriyet Atlas Aylık Dergisi'nin 1995 yılı Ağustos ayı sayısındaki yazısında Çeşme'nin 1980 yılındaki vaziyetine dair şu ifadeleri kullanmıştır:

“1980’li yılların başında Çeşme’de topu topu 4 turistik tesis, 32 tane belediye denetiminde minicik otel vardı. Yatak kapasitesi üç bini biraz geçiyordu. Pansiyonculuğun “p”sini bilen yoktu...”

Karabel’in ifadelerinden de anlaşılacağı üzere 1980’li yılların başı itibariyle Çeşme bünyesinde yeterli sayıda turizme uygun konaklama tesisi mevcut değildi.²⁰⁰

1982 yılından itibaren ise Ege ve Akdeniz sahillerinin turizme açılması üzerine geliştirilen politikaların Çeşme’yi de içermesiyle beraber bölgede konaklama yatırımlarına başlanmıştır. Bu bakımdan 1980’li yıllar, cumhuriyet dönemi Çeşme turizmi için oldukça önemli bir eşikti.²⁰¹

Nükhet Adalet Akpulat’ın Çeşme Turizm Bürosu’ndan aldığı verilere göre 1982 ve 1985 yılları arasında Çeşme’deki tüm konaklama tesislerine gelen kişi ve geceleme sayıları aşağıdaki gibidir.

Tablo 6: 1982 ve 1985 Yılları Arasında Çeşme’deki Tüm Konaklama Tesislerinde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları

Yıl	Konaklayan Yerli Turist Sayısı	Konaklayan Yabancı Turist Sayısı	Toplam Konaklama Sayısı	Geceleyen Yerli Turist Sayısı	Geceleyen Yabancı Turist Sayısı	Toplam Geceleme Sayısı
1983	56.593	12.299	68.892	199.933	81.612	281.545
1984	111.181	17.743	128.924	194.261	116.811	311.072
1985	71.792	22.836	94.628	102.740	127.766	452.506

Kaynak: Akpulat (2016: 74).

Akpulat’ın aktardığı veriler Turizm Bakanlığı’na ait değildir. Bu sebeple işletme ve belediye belgeli tesislerin dışındaki yerlerde yapılan konaklamaları da kapsamaktadır. Dolayısıyla bakanlık verilerine oranla sayıca bir fazlalık söz konusudur. Bu istatistiklerin kullanmasındaki temel amaç rakamların yıllar arasındaki değişimini ortaya koymaktır. Tablodaki üç yılda da konaklayan yerli turist sayısı, konaklayan yabancı turist sayısından fazlaydı. Yabancı konaklama sayıları istikrarlı bir şekilde artış halindeyken aynı durum yerli konaklama sayıları için geçerli değildir. Benzer durum geceleme sayılarında da mevcuttur.

²⁰⁰ Mehmet Karabel, “Çeşme’den Akan Işık”, *Hürriyet Atlas Aylık Gezi Dergisi*, Ağustos 1995, s.48.

²⁰¹ Bora, *a.g.e.*, s. 101-105.

Tablo 7: 1987 ve 1989 Yılları Arasında Çeşme'deki Tüm Konaklama Tesislerinde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları

Yıl	Konaklayan Yerli Turist Sayısı	Konaklayan Yabancı Turist Sayısı	Toplam Konaklama Sayısı	Geceleyen Yerli Turist Sayısı	Geceleyen Yabancı Turist Sayısı	Toplam Geceleme Sayısı
1987	60.441	67.561	128.002	78.614	241.707	594.051
1988	51.131	86.535	137.666	163.844	623.997	787.841
1989	58.968	111.215	170.183	184.593	777.790	962.383

Kaynak: Akpulat (2016:74).

Akpulat'ın yine Çeşme Turizm Bürosu'ndan elde ettiği verilere göre Çeşme'deki yabancı konaklama sayısı, 1983 yılında 12.299, 1984 yılında 17.743 ve 1985 yılında 22.836 iken bu rakam 1987 yılında 67.561'e, 1988 yılında 86.535'e ve 1989 yılında 111.215'e yükselmiştir. Buradan, yapılan yatırımlar sonucunda 1980'li yılların ikinci yarısında Çeşme'nin yabancı turistler tarafından daha çok ziyaret edilen bir yer haline geldiği sonucunu çıkarabiliriz. Tablodaki geceleme sayılarına baktığımızda ise yabancı geceleme sayılarının yerli geceleme sayılarından fazla olduğunu görmekteyiz. Bu bize Çeşme'nin 1980'li yılların ikinci yarısında, 1980'li yılların başına oranla daha çok turist yabancı turist ağırlıklı bir bölge haline geldiğini göstermektedir. Tablo 6 ve Tablo 7'de tabloda belirtilen rakamlardaki değişimden anlaşılan yapılan yatırımlar ile beraber ilçeye gelen ziyaretçi sayısının artışa geçtiği ve Çeşme'nin bir turizm merkezi haline geldiğidir.

1980'li yıllar, Çeşme gibi Foça'nın da turizmde hareketlenmeye başladığı bir dönemdir. 1982 senesinde Foça-Yenifoça yoluna asfalt döşenmesi ve 1980'li yıllarda yapılan ikincil konut, kamping, pansiyon, otel ve motel gibi yatırımlar sayesinde ilçede turizm yükselişe geçmiştir.²⁰² 1986 senesinde arkeolojik sit alan kriterlerinde bir sıkılaşmaya gidilmiş ve böylece bölgede yapılacak otel ve ikincil konut yatırımların önü açılmıştır ancak 1989 senesinde bu kriterler tekrar genişletilmiş ve bölgedeki yapılaşma süreci yavaşlamıştır. Bu dönemde bölgedeki asli turizm çeşidi deniz turizmiydi.²⁰³

1980'li yıllarda Foça'da otellerin yanı sıra özel konutlar da sahipleri tarafından tatilcilere kiralanırdı. Bu dönemde yaz aylarında bünyesindeki koylarda çadır turizmi

²⁰² Ataberk, "Foça ve Dikili'de Turizmin Coğrafi Mekân Üzerindeki Etkileri: Süreç, Dinamikler ve Değişimlerin Karşılaştırılması", *Turizm Akademik Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1, 2022, s. 101.

²⁰³ Salman Özüpekçe, Nevzat Gümüş, "Foça'da Turizmi Çekici Hale Getiren Doğal ve Beşerî Faktörler ile Turizmin Gelişme Dönemleri.", *Turkish Studies-Social Sciences*, Cilt 16, Sayı 2, 2021, s. 715.

de yapılan Foça'da, 1981 yılı itibari ile ikisi turistik belgeli 8 tesis mevcuttu. Mediterranean Club yani Akdeniz Klubü, Foça'daki en önemli konaklama tesisiydi. Mediterranean Club dışında 72 yataklı ve belediye belgeli birinci sınıf olan Celep Hotel, 20 yataklı ikinci sınıf bir tesis olan Park Hotel, 30 yataklı Kumburnu Otel, 40 yataklı Koltuk Otel ve 20 çadır ve 40 yatak kapasitesine sahip Mavi Deniz Oteli gibi tesisler de mevcuttu.²⁰⁴

Dikili'de turizmin 1980'li yıllara kadar olan dönemde bir aşama kaydettiğini söylemek pek mümkün değildir. 1980'li yıllar ile beraber ise ülke çapında kıyı turizmine yönelik eğilimin de etkisiyle Dikili plajlarında yeni tesisler faaliyete geçmeye başlamıştır. Bu yatırımlar sonucunda ilçeye gelen yerli ve yabancı ziyaretçi sayısında artış görülse de Foça, Çeşme ve Kuşadası gibi bölgeler turistler tarafından daha çok tercih edilmiş, Dikili ise arka planda kalmıştır. 1980'li yıllarda Dikili'yi ucuz konaklama tesisleriyle bilinen orta gelir sınıfındaki insanlar için uygun mütevazı bir tatil yeri şeklinde tarif etmek mümkündür.²⁰⁵

Bu dönemde Dikili'de bir turistik motel ve bir pansiyon ile belediye belgeli üç otel, bir motel, bir de kamping bulunmaktaydı. Bölgede belediye belgeli tesisler arasında 54 yataklı Sedef Otel, 30 yataklı Ender Palas Otel, 25 yataklı Taş Palas Otel ve 31 yataklı Prenses Motel en çok bilinen tesislerdi. Bunun haricinde ilçede birinci sınıf bir turistik belgeli bir motel olan 96 yataklı Antur, 20 yataklı Yakamoz Pansiyon, 50 yataklı Cumhuriyet Kampi gibi konaklama tesisleri de mevcuttu.²⁰⁶

1980'li yılların başında Gümüşdere'de yeterli sayıda bir tesis mevcudiyetinden söz edemeyiz. Bölgede turistik bölge 2 motel ve 1 mokamp bulunmaktaydı. Bölgedeki turistik bölge moteller ikinci sınıf motellerdi ve bu tesisler; 224 yataklı Sultan Motel ve 212 yataklı Paşa Motel idi. Bunun yanı sıra Gümüşdere'deki tek mokamp olan Denizatı Mokamp, 200 yatak kapasitesi ile 1. sınıf bir tesisti.²⁰⁷

1980'li yıllarda belirlenen politikalar turist tercihlerine de yansımış ve Türkiye'ye gelen turistler konaklama için daha çok sahil kesimlerini tercih eder hale gelmiştir. Bu sebeple kültür turlarının daha çok müze ve antik kentleri ziyaret etmeye

²⁰⁴ Milliyet Turizm Eki, 15 Mayıs 1981, s. 74-75.

²⁰⁵ Ataberk, "Foça ve Dikili'de Turizmin Coğrafi Mekân Üzerindeki Etkileri: Süreç, Dinamikler ve Değişimlerin Karşılaştırılması", s. 102.

²⁰⁶ Milliyet Turizm Eki, s.76-78.

²⁰⁷ Milliyet Turizm Eki, s.76-78.

yönelik oluşu, Bergama ve Efes gibi yerler için dezavantaj teşkil etmekteydi ancak Selçuk, Pamucak sayesinde bu konuda Bergama'ya oranla daha avantajlı bir durumdaydı. 1980'li yılların deniz turizmi merkezli turizm politikaları Selçuk'a da yansımış, Turizm Bakanlığı 1985 senesinde, Efes Plajı olarak da bilinen Pamucak Sahili'ni turizm merkezi ilan etmiştir. Bu gelişme ile beraber bölgenin turizm altyapısının iyileştirilmesine yönelik bazı yatırımlara başlanmış ancak orantısız yapılaşma ilçede zaten mevcut olan kanalizasyon sorununu daha artırmış, kanalizasyondaki atık Küçük Menderes'ten Pamucak sahiline doğru akarak sahilde kirliliğe neden olmuştur. Turizm merkezi ilan edilerek turizme açılmak istenen bir bölgede kanalizasyon sorununun hesaba katılmaması, Türk turizminin planlama alanındaki noksanlığını ortaya koyması açısından önemli bir örnektir.²⁰⁸ Planlama turizm sektörü açısından oldukça önemli bir olgudur çünkü hatalı planlama hem çevre hem topluma hem de sektöre zarar verir.²⁰⁹

İnel'in (1989) Efes Müzesi'nin 25.04.1989 tarihli İstatistikleri'nden aktardığı rakamlara göre 1981 ve 1989 yılları arasında, Efes Müzesi ve Örenyeri'nin ziyaretçi sayısı ve gelir durumu aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 8: 1982 ve 1989 Yılları Arasında Efes Müzesi ve Örenyeri'nin Ziyaretçi Sayısı ve Elde Ettiği Gelir Tutarı

Yıl	Yerli Ziyaretçi Sayısı	Yabancı Ziyaretçi Sayısı	Toplam Ziyaretçi Sayısı	Elde Edilen Gelir (TL)
1981	112.513	400.766	513.279	13.936.432
1982	166.820	426.541	593.361	16.732.995
1983	205.781	477.708	683.489	41.655.330
1984	109.881	578.085	687.966	93.616.000
1985	137.700	684.694	822.394	124.004.000
1986	178.053	534.408	712.461	314.090.000
1987	156.745	1.055.181	1.211.926	755.487.200
1988	145.072	1.347.586	1.492.658	1.973.190.000

Kaynak: İnel (1989:88)

Tablo'da belirtilen veriler göstermektedir ki; Efes Örenyeri 1980'li yıllarda yükseliş trendinde olan bir destinasyondur. Öyle ki 1986 yılı haricindeki her yıl, Efes Müzesi ve Örenyeri'ne gelen yabancı turist sayısı ile toplam turist sayısı artış içindeydi. Bu süreçte turizmden elde edilen gelirler de her yıl düzenli olarak artış

²⁰⁸ Semra İnel, *Efes'in Türk Turizmindeki Yeri ve Önemi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989, s. 98-104; Gözde Emekli, "Bergama ve Selçuk'un İzmir'in Kültürel Turizmindeki Yeri", *Ege Coğrafya Dergisi*, Cilt 12, Sayı 1, 2003, s.42-46.

²⁰⁹ Volkan Altıntaş, *Turizm Gelişiminin Yerel Halk Yaşam Kalitesi Üzerine Etkileri: Alanya Bölge Modeli*, Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s. 2.

göstermiştir. Bu gerçeklik bize Efes Müzesi ve Örenyeri'nin 1980'li yıllarda yükseliş trendinde olan bir destinasyon olduğunu göstermektedir. Tablodan çıkan bir başka sonuç da 1988 yılının hem ziyaretçi sayısı hem de elde edilen gelir bakımından en parlak yıl olduğudur. 1988 yılında toplamda 1.492.658 turist tarafından ziyaret edilen Efes Müzesi ve Örenyeri 1.973.190.000 Türk Lirası gelir elde etmiştir.

İnel'in (1989) 1985 yılı Efes Müzesi istatistiklerine dayandırarak aktardığı başka bir istatistiğe göre 1985 yılında Tire Müzesi'ni 3.819 yerli ve 42 yabancı turist olmak üzere toplam 3.861 turist, Çeşme Müzesi'ni ise 22.195 yerli ve 13.758 yabancı turist olmak kaydıyla toplam 35.953 turist ziyaret etmiştir. Bu dönemde Bergama Müzesi'ni ise 61.072 yerli ve 222.133 yabancı turist ziyaret etmişti. Aynı yıl Efes Müzesi ve Örenyeri'ni ise 137.700 yerli ve 684.694 yabancı olmak üzere toplam 822.394 kişi ziyaret etmiştir. Efes Antik Kenti, sadece Selçuk ilçesini değil Selçuk civarındaki ilçeleri de bir çekim merkezi haline getiriyordu. Bu dönemde Kuşadası'na gelen ziyaretçiler, mutlaka Efes'i de ziyaret ediyordu ancak Selçuk ilçesi bu akıştan yeteri kadar gelir edemiyordu. Bu durumun ana sebebi bu ziyaretçilerin konaklamalarını genellikle Kuşadası'nda yapıyor olmasıydı. 1980'li yıllarda Fethiye ve Marmaris gibi turizm bölgelerinden de Efes'e yönelik turlar mevcuttu. Bu turlar önemliydi çünkü bu turlar ile gelen ziyaretçiler, Selçuk'ta bulunan tesislerde bir günlük konaklama yapardı.²¹⁰

1980 sonrasında Türkiye'ye gelen turist sayısında yaşanan artış Bergama'ya da yansımıştır. Bu dönemde İstanbul-Antalya güzergahındaki turlar ile seyahat eden turistler, Bergama'ya da uğramaya başlamıştır. Bu sebeple 1985'li yıllar sonunda Bergama'da görece daha nitelikli konaklama tesisleri açılmaya başlanmıştır. Ayrıca bu dönemde Ayvalık, Dikili ve Çandarlı gibi sahil bölgelerinde yapılan ikincil konutlar ile bu bölgelere gelen turist sayısı artışa geçmişti ve buraya gelen turistler gününbirlik şekilde Bergama'ya da uğruyorlardı. İlçeye gelen turistler, bilhassa ilçe pazarı için pazartesi günlerinde gelmekte ve ilçede alışveriş yapmaktaydılar.²¹¹ 1980'li yıllarda Bergama turizmi açısından en önemli gelişme, 1980'li yıllardan itibaren Bergama'ya yönelik turların artması ile bazı şirketlerin kendi otellerini

²¹⁰ Semra İnel, *Efes'in Türk Turizmindeki Yeri ve Önemi* s. 8-96; Gözde Emekli, "Bergama ve Selçuk'un İzmir'in Kültürel Turizmindeki Yeri", *Ege Coğrafya Dergisi*, Cilt 12, Sayı 1, 2003, s. 42-46.

²¹¹ Emekli, *a.g.e.*, s. 149-150.

yapmak istemeleri sonucunda bölgedeki otel ve pansiyonların sayısındaki artış olmuştur.²¹²

Seferihisar’da turizm, 1980’li yıllarda hareketlenmeye başlamış ve deniz turizmine yönelik politikalara uygun olacak şekilde Akarca ve Sığacık’taki sahil bölgelerinde yeni tesisler yapılmıştır. Ayrıca bu dönemde bölgede ikincil konutlar da inşa edilirken, 1986 yılında bölgedeki ilk pansiyon faaliyete geçmiştir.²¹³

1981 yılında Seferihisar-Dilek Yarımadası Kesimi Nazır İmar Planı, 1984 yılında “Doğanbey Termal Su Şehri Nazır İmar Planı”, 1985 yılında Seferihisar Uygulama Planı gibi planlar geliştirilmiştir. 1985 ve 1990 yılları arasındaki süreçte Doğanbey-Payamlı Beldesinde ikincil konut sayısı artmış ve bu sürecin sonunda Doğanbey köy olmaktan çıkıp, Payamlı ile birleşerek belde haline gelmiştir. 1989 yılında Doğanbeyli Payamlı’da bulunan ilk tesis olan Turem Turistik Tesisleri açılmıştır. Bu dönemde Payamlı Sahil Plajları ve Sakızağacı Plajları’nda kafe ve disko gibi sosyal ve eğlence alanları da mevcuttu²¹⁴

1980 yılında İzmir’e 46.362 yabancı turist gelmiştir.²¹⁵ Bu rakam 1982 yılında 81.931.²¹⁶ 1983 yılında 94.979²¹⁷ ve 1984 yılında ise 102.114 olmuştur.²¹⁸

Tablo 9: 1981 Yılında Antalya, Aydın, İstanbul, İzmir ve Muğla İllerindeki İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları

İller	Konaklayan Yabancı Turist	Konaklayan Yerli Turist	Toplam Konaklayan	Yabancı Geceleme Sayısı	Yerli Geceleme Sayısı	Toplam Geceleme Sayısı
Antalya	17.464	53.618	71.082	70.132	127.888	198.020
Aydın	22.198	24.074	46.272	61.856	82.349	144.205
İstanbul	291.973	374.171	666.144	850.750	671.252	1.522.002
İzmir	38.204	143.146	181.350	127.763	287.517	415.280
Muğla	7.692	52.286	59.978	34.438	199.009	233.447

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı Konaklama İstatistikleri Bülteni 1981

1981 yılında İzmir’de bulunan belediye belgeli tesislerde toplamda 181.350 turist konaklarken, bu rakamın 38.204 kişilik kısmı yabancı, 143.146 kişilik kısmı ise yerli turistti. Bu turistler, konakladıkları tesislerde toplamda 415.280 kez gecelerken,

²¹² Emekli, *a.g.e.*, s. 153.

²¹³ Özzengi, *a.g.e.*, s. 113-124

²¹⁴ Özzengi, *a.g.e.*, s. 87-119

²¹⁵ Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 1980.

²¹⁶ Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 1982.

²¹⁷ Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 1983

²¹⁸ Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 1984

bu gecelermelerin 127.763'lük kısmı yabancı turiste, 287.517'lik kısmı ise yerli turiste aitti. İzmir, 1981 yılı konaklama ve geceleme verilerine göre İstanbul'un gerisinde Antalya, Muğla ve Aydın'ın ise önündeydi.

1982 yılında İzmir'de bulunan işletme belgeli konaklama tesislerinde 54.752 yabancı, 42.866 yerli olmak üzere toplam 97.638 turist konaklamıştır. 1981 yılına oranla önemli bir düşüş mevcuttur.²¹⁹ 1983 yılı konaklama sayılarına baktığımızda ise 1981 senesi rakamlarına dönülmesi de bir önceki yıla göre bir toparlanma olduğunu söyleyebiliriz. 1983 yılında İzmir'de işletme belgeli konaklama tesislerinde 74.085 yabancı, 63.745 yerli olmak üzere toplam 137.830 turist konaklamıştır.²²⁰

1984 yılı içerisinde ise İzmir'de bulunan işletme belgeli konaklama tesislerinde 119.061 yabancı, 187.425 yerli olmak üzere toplam 306.486 turist konaklamıştır. Bu rakam geceleme sayılarında ise 330.271'i yabancı turiste, 422.705'i ise yerli turiste ait olmak üzere toplam 752.976 geceleme şeklindeydi.²²¹

Tablo 10: 1985 Yılında İzmir ve İlçelerinde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları ile Tesislerde Bulunan Yatak Sayısı

İlçe Adı	Konaklama Sayısı	Geceleme Sayısı	Yatak Sayısı
İzmir Merkez	275.367	547.768	2.680
Bergama	10.854	14.682	139
Çeşme	60.360	256.154	1.785
Foça	236	594	1.055
Selçuk	4.956	6.409	98
Diğerleri	4.622	17.902	491
Toplam	356.395	843.509	6.248

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı Konaklama İstatistikleri Bülteni 1985

Tablodan anlaşılmaktadır ki İzmir genelinde Konak yani İzmir Merkez, sahil kesiminde ise Çeşme konaklama sayıları bakımından lider konumundaydı.

Tablo 11: 1985 Yılında Ülkemize Gelen Yabancı Turist Sayısının İstanbul, İzmir, Antalya, Muğla ve Aydın İllerinde Yılın İlk Altı Ayına Göre Dağılımı

Giriş Kapıları	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran
İstanbul	30,534	30,530	49,948	61,301	68,971	73,689
Muğla	485	296	828	4,463	10,681	11,069
Aydın	71	27	726	22,532	25,542	29,489
İzmir	694	1,848	5,399	11,026	22,554	23,286
Antalya	15	47	594	2,613	8,043	8,055

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı Sınır İstatistikleri Bülteni 1985

²¹⁹ Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 1982.

²²⁰ Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 1983.

²²¹ Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 1984.

1985 yılının ilk altı ayında giriş yapan yabancı turist bakımından İzmir'in en yoğun olduğu dönem Mayıs ve Haziran aylarıydı. İzmir, bu dönemde İstanbul ve Aydın'ın gerisideyken Antalya ve Muğla'nın önündeydi.

Tablo 12: 1985 Yılında Ülkemize Gelen Yabancı Turist Sayısının İstanbul, İzmir, Antalya, Muğla ve Aydın İllerinde Temmuz ve Ağustos Ayları Arasındaki Döneme Göre Dağılımı

Giriş Kapıları	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Toplam
İstanbul	90,752	93,113	86,047	70,092	44,284	37,613	736,874
Muğla	18,090	21,270	13.261	7,733	1,250	774	90,200
Aydın	27,952	29,642	29.561	26,222	4,680	1,862	203,306
İzmir	31,733	27,650	27.107	12,143	5,306	2,071	170,817
Antalya	11,485	11,016	13.865	9,140	808	234	65,915

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı Sınır İstatistikleri Bülteni 1985

İzmir, yılın ilk altı ayında olduğu gibi son altı ayında da giriş yapan yabancı turisti sayısı bakımından İstanbul ve Aydın'ın gerisinde iken Antalya ve Muğla'nın önünde yer almıştır. İzmir için giriş yapan yabancı turist sayısı bakımından senenin en yoğun ayı temmuz ayı olmuştur. Temmuz ayında tam 31.733 yabancı turist İzmir'e giriş yapmıştır.

Tablo 13: 1985 Yılında Aydın, Antalya, İstanbul, İzmir ve Muğla İllerindeki Konaklama Tesislerinde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları

İller	Konaklayan Yabancı Turist	Konaklayan Yerli Turist	Toplam Konaklayan	Yabancı Geceleme Sayısı	Yerli Geceleme Sayısı	Toplam Geceleme Sayısı
Antalya	117.570	80.767	198.337	699.876	226.338	926.214
Aydın	96.735	29.199	125.934	418.997	79.373	498.370
İstanbul	562.567	350.713	913.280	1.756.643	641.221	2.397.864
İzmir	168.424	187.971	356.395	405.644	437.865	843.509
Muğla	45.491	69.912	115.403	255.420	300.185	555,605

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı Konaklama İstatistikleri Bülteni 1985

1985 yılında İzmir'deki işletme belgeli konaklama tesisleri bünyesinde 168.424 yabancı turist ve 187.971 yerli turist olmak üzere toplamda 356.395 turist konaklamıştır. Bu turistler konakladıkları tesislerde toplamda 843.509 geceleme yapmıştır. Bu gecelemlerin 405.644'lük kısmı yabancı turiste, 437.865'lik kısmı ise yerli turiste aitti. 1984 rakamlarına oranla artış yaşanırken, yerli turist verileri hem konaklamada hem de geceleme sayılarında yabancı turist sayılarının önündedir. İzmir, 1985 yılında konaklama ve geceleme sayıları bakımından İstanbul'un gerisinde, Antalya, Muğla ve Aydın'ın ise önünde yer almıştır.

Tablo 14: 1985 Yılında İzmir'deki İşletme Belgeli Tesislerde Yapılan Konaklamaların Tesis Türlerine Göre Dağılımı

Tesis Türü	Konaklayan Yabancı Turist	Konaklayan Yerli Turist	Toplam Konaklayan
Otel	132.205	147.195	279.400
Motel	27.755	11.448	38.903
Pansiyon	2.294	1.326	3.620
Oberj	-	-	-
Tatil Köyü	6.170	28.302	34.472
Toplam	168.424	187.971	356.395

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı Konaklama İstatistikleri Bülteni 1985

Tabloda görüldüğü üzere 1985 yılında İzmir'e gelen turistleri konaklama ihtiyaçlarını gidermek için çoğunlukla otelleri tercih etmiştir. Turistlerin yarısından çoğu otel kategorisindeki tesisleri tercih ederken, otelden sonra ise motel, tatil köyleri ve pansiyonlar tercih edilmiştir.

1987 yılında İzmir ve İzmir turizmi için önemli bir gelişme yaşanmıştır. Bu dönemde şehir merkezine 18 kilometre mesafede bulunan bir alanda inşa edilen Adnan Menderes Havalimanı faaliyete geçmiştir. Bünyesinde hem iç hem de dış hatlar terminali bulunan havalimanının iç hatlar terminali, açıldığı dönemde Türkiye'nin en büyüğüydü. Havalimanı bünyesinde kurulduğu yıl itibariyle 17.095 uçaklık bir trafik yaşanırken, tam 1.163.923 yolcu havalimanını kullanmıştır.²²²

1988 yılında ise konaklama alanında önemli bir gelişme yaşanmış ve Hilton Oteli hizmete girmiştir. Oteli kalite standartları bakımından İzmir otelcilğinde yeni bir dönem başlatmıştır çünkü Hilton Oteli, uluslararası turizm markalarının İzmir'e yatırım yapması açısından öncü konumundadır. Çok ortaklı bir konsorsiyum ile finanse edilen otelin inşaatında bir Amerikan firması ile Türk MNG-TARGEM firması yer almıştır. 34 katlı bir bina olarak inşa edilen tesisin bünyesinde 365 oda, 25 suit, misafirler için 3 restoran, 2 bar, yüzme havuzu, sağlık merkezi, çamaşırhane, alışveriş ve eğlence merkezi ile tenis kortları da mevcuttu. Bunun yanı sıra Efes Oteli bünyesinde bir de kongre merkezi inşa edilmiştir. Bu merkez, İzmir'de kongre turizmi açısından atılan ilk ciddi adım olmuştur.²²³

²²² Nuran Taşlıgil, "Türkiye'nin Havaalanları", *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 31, 1996, s. 268.

²²³ Kayın, *a.g.e.*, s. 88-90.

Tablo 15: 1989 Yılında Ülkemize Gelen Yabancı Turist Sayısının İstanbul, İzmir, Antalya, Muğla ve Aydın İllerinde Yılın İlk Altı Ayına Göre Dağılımı

Giriş Kapıları	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran
İstanbul	43.525	48.368	89.102	109.349	119.184	100.102
Muğla	880	617	4.025	11.310	54.089	57.220
Aydın	556	1.049	4.599	18.947	26.934	31.524
İzmir	3.197	3.130	12.853	35.686	74.302	71.167
Antalya	636	728	15.492	41.899	82.659	78.017

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı Sınır İstatistikleri Bülteni 1989

1989 yılının ilk altı ayında giriş yapan yabancı turist bakımından İzmir'in en yoğun olduğu dönem Mayıs ve Haziran aylarıydı. İzmir, yılın ilk altı ayında İstanbul ve Antalya'nın gerisinde iken Aydın ve Muğla'nın önündeydi.

Tablo 16: 1989 Yılında Ülkeye Gelen Yabancı Turist Sayısının İstanbul, İzmir, Antalya, Muğla ve Aydın İllerinde Yılın Temmuz ve Ağustos Ayları Arasındaki Döneme Göre Dağılımı

Giriş Kapıları	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Toplam
İstanbul	114.580	128.081	140.893	123.198	70.169	58.882	1.146.433
Muğla	66.840	80.516	72.191	37.121	1.846	919	387.574
Aydın	36.496	47.410	41.656	37.880	8.254	341	255.516
İzmir	80.144	91.356	80.218	38.574	4.485	3.252	498.364
Antalya	96.003	91.999	105.547	74.239	5.434	3.341	609.534

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı Sınır İstatistikleri Bülteni 1989

İzmir için 1989 yılında giriş yapan yabancı turist sayısı bakımından senenin en yoğun ayı "Ağustos" ayıdır. Ağustos ayında tam 91.356 yabancı turist İzmir'e giriş yapmıştır.

Tablo 17: 1989 Yılında İzmir'deki İşletme Belgeli Tesislerde Yapılan Konaklamaların Tesis Türlerine Göre Dağılımı

Tesis Türü	Konaklayan Yabancı Turist	Konaklayan Yerli Turist	Toplam Konaklayan
Otel	292.942	186.171	479.113
Motel	10.940	1.693	12.633
Pansiyon	10.075	3.202	13.277
Oberj	-	-	-
Tatil Köyü	28.574	21.058	49.632
Kamp	6.553	2.225	8.778
Toplam	349.084	214.349	563.433

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı Konaklama İstatistikleri Bülteni 1989

1989 yılında da turistler İzmir'e geldiklerinde konaklama için çoğunlukla otelleri tercih etmiştir. Otelden sonra motel, tatil köyleri, pansiyonlar ve kamplar gelmiştir. 1989 yılında, 1985 yılının aksine kamp seçeneği de turistler tarafından tercih edilmiştir.

Tablo 18: 1989 Yılında Aydın, Antalya, İstanbul, İzmir ve Muğla İllerindeki Konaklama Tesislerinde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları

İller	Konaklayan Yabancı Turist	Konaklayan Yerli Turist	Toplam Konaklayan	Yabancı Geceleme Sayısı	Yerli Geceleme Sayısı	Toplam Geceleme Sayısı
Antalya	514.763	131.822	646.585	4.292.605	487.620	4.780.225
Aydın	155.512	38.161	193.673	653.300	92.844	746.144
İstanbul	1.121.409	520.373	1.649.782	2.859.832	913.117	3.772.949
İzmir	349.084	214.349	563.433	753.164	411.884	1.165.048
Muğla	207.185	98.694	305.879	1.028.533	290.614	1.319.147

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı Konaklama İstatistikleri Bülteni 1989

İzmir’de bulunan işletme belgeli konaklama tesisleri 1989 yılında 349,084’ü yabancı, 214.349’u yerli olmak üzere toplamda 563.433 turisti ağırlamıştır. Ağırlanan bu turistler kaldıkları tesislerde 753.164’ü yabancı turiste, 411.884’ü yerli turiste ait olmak üzere toplamda 1.165.048 kez gecelemiştir. Bu rakamlar, 1988 yılının konaklama sayılarına oranla artış yaşandığını gösterirken geceleme sayılarına oranla ise azalış meydana geldiğini göstermektedir. Bu dönemde İzmir, konaklama ve geceleme rakamlarında İstanbul ve Antalya’nın gerisinde, Aydın’ın ise önünde yer almıştır. Aynı dönemde Muğla’nın ise konaklama rakamlarında önünde, geceleme rakamlarında ise gerisinde kalmıştır.

Tablo 19: 1989 Yılında Aydın, Antalya, İstanbul, İzmir ve Muğla İllerindeki İşletme Belgeli Konaklama Tesislerindeki Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranları

İller	Yabancı Turist Ortalama Kalış Süresi	Yerli Turist Ortalama Kalış Süresi	Toplam Ortalama Kalış Süresi	Doluluk Oranlarında Yabancı Turist Payı	Doluluk Oranlarında Yerli Turist Payı	Toplam Doluluk Oranı
Antalya	8,34	3,70	7,39	63,29	7,19	70,48
Aydın	4,20	2,43	3,95	46,18	6,56	52,74
İstanbul	2,55	1,73	2,29	36,84	11,76	48,61
İzmir	2,16	1,92	2,07	26,13	14,29	40,42
Muğla	4,96	2,94	4,31	33,75	9,54	43,28

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı Konaklama İstatistikleri Bülteni 1989

Tabloda görülmektedir ki İzmir, ortalama kalış süresi ve doluluk oranları bakımından sonuncu sıradaydı. Otellerinin yarısından çoğu boş olan İzmir, gelen turistleri ortalama üç gün ya da daha fazla bir sürede şehirde tutmakta zorlanıyordu.

1983 yılı itibariyle İzmir’de turizm işletmesi belgeli kategorisinde ise 33 a sınıfı, 3.131 b sınıfı ve 6.196 c sınıfı tesis bulunmaktaydı.²²⁴ 1983 yılında durum bu iken artan yatırımlar ile beraber 1989 yılı itibariyle kentte 70 a sınıfı, 5.009 b sınıfı

²²⁴ Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Tesis İstatistikleri Bülteni*, 1983.

ve 10.626 c sınıfı tesis mevcuttu. 1982 yılı itibariyle izlenen politikalar sonucunda, İzmir'in konaklama kapasitesinde önemli oranda bir artış meydana geldiği görülmektedir ancak aynı dönemde Antalya'ya ait rakamlara baktığımızda İzmir'deki artışa oranla daha fazla bir artış ile karşılaşmaktayız. 1983 yılında Antalya'da 52 a sınıfı, 2.708 b sınıfı ve 5.390 c sınıfı işletme belgeli tesis bulunmaktayken 1989 yılında ise 190 a sınıfı, 16.668 b sınıfı ve 34.803 c sınıfı işletme belgeli tesis bulunuyordu. 1982 yılı sonrası izlenen politikalar sonucunda turizm alanında yapılan yatırımlar çoğunlukla Antalya'da gerçekleşirken İzmir, Antalya ölçeğinde bir yatırıma sahne olmamıştır.²²⁵

Bunun yanı sıra turistler, 1987 yılında hizmete giren Adnan Menderes Havalimanı'nın şehir merkezine 20 kilometre güneyde bulunması sebebiyle şehir içine girmek yerine Kuşadası ve Selçuk'a doğru yönelmeye başlamışlardır. Bu durum şehir merkezindeki konaklama tesislerini olumsuz bir biçimde etkilerken, Aydın-İzmir otoyolunun faaliyete geçmesi ile Kuşadası ve Muğla'ya olan mesafe azalmış ve bu bölgeler turistler için daha cazip hale gelmiştir. Bu hususlara Dalaman, Antalya ve Bodrum havaalanlarının uluslararası uçuşlara açılmaları da eklenince İzmir, bu bölgelere oranla daha az tercih edilir hale gelmiştir. 1980 ve sonrasındaki dönemlerde izlenen politikalar sonucunda yapılan yatırımlar daha çok Akdeniz Bölgesi üzerine olmuş ve yatırımlar bu bölgeye kaymıştır. 1980'li yıllar ile beraber deniz turizmini merkeze alan Türkiye, 1982 yılında çıkan Turizm Teşvik Kanunu ile birlikte turizmde Antalya ilini ön plana çıkarmış ve turizm yatırımları bu bölgede yoğunlaşmıştır. Bu yatırımlar sonucunda Antalya ili deniz turizminde günden güne markalaşacakken, İzmir ise geri planda kalacaktı.²²⁶

Nitekim 1988 yılında İzmir, konaklama ve geceleme sayılarında ilk defa Antalya'nın gerisine düşmüştür. 1988 yılında Antalya'daki işletme belgeli tesisler bünyesinde 456.523 yabancı ve 132.293 yerli turist olmak üzere toplamda 588.816 turist konaklamıştır. Bu turistler toplamda 3.892.990 gecelemede bulunmuştur. Aynı yıl İzmir'de bulunan işletme belgeli konaklama tesislerinde ise 289.086 yabancı ve

²²⁵ Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Tesis İstatistikleri Bülteni*, 1989.

²²⁶ Gözde Emekli, "İzmir Turizminin Bugünkü Yapısı, Geleceği ve Sorunları", *Ege Coğrafya Dergisi*, 1999, Sayı 1, s. 283-285.

230.294 yerli turist olmak üzere 519.380 turist konaklamıştır. Konaklayan bu turistler toplamda 1.119.302 kez geceleme yapmıştır.²²⁷

3.4. 1990'LI YILLAR

1990'lı yılların başında Türkiye, Akdeniz ülkelerine oranla konaklama kapasitesi, altyapı, propaganda faaliyetleri, nitelikli personel, ulaşım ağları ve acentecilik gibi alanlarda gerideydi. 1989 senesinde ülke genelindeki belgeli tesislerdeki yatak kapasitesi 146 bin iken 1994 yılında bu rakam 314 bine yükselmiştir. 1989 yılında Türkiye'yi ziyaret eden turistlerin sayısı 4,5 milyon olurken bu turistler 2.6 milyar dolarlık bir gelir kazandırmıştı. 1994 yılında ise 6,7 milyon yabancı turist Türkiye'ye gelmiş ve ülkede 4.3 milyar dolarlık bir meblağ bırakmıştır.²²⁸

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994) ile beraber Türk turizminde 7,4 milyon yabancı turist, 5 milyar 514 milyon dolar turizm geliri, 4 milyar 488 milyon döviz geliri, 350 bin yataklık konaklama kapasitesine ulaşılması, otellerin boş kalmaması ve alternatif turizm türlerinin geliştirilmesi gibi hedefler ortaya koyulmuştur. Planda ayrıca av, sağlık, termal, kış, gençlik, kongre ve golf gibi yeni turizm türlerine yönelik teşviklerin devreye alınması ile bu alanlarda gerekli tesis altyapısının oluşturulması gerektiği gibi hususlar da ifade edilmiştir.²²⁹

1996-2000 yıllarını kapsayan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile beraber doğal ve kültürel varlıkların sayılarının artırılması ve bu varlıkların sürdürülebilirlik ilkesi ile turizmde kullanılması gerektiği ifade edilmiştir. Planda 2000 yılında turizmden elde edilecek gelirin 10.3-13.8 milyar dolar seviyesine çıkacağı, plan döneminde ülkeye giriş yapan turist sayısının 13-17 milyona ulaşacağı öngörülmüştür. Konaklama alanında ise yedinci plan dönemi sonunda sonunda

²²⁷ Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 1988.

²²⁸ https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Yedinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1996-2000.pdf (Erişim Tarihi: 02.01.2022).

²²⁹ https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Altinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1990-1994.pdf (Erişim Tarihi: 02.01.2022).

bakanlık belgeli konaklama tesislerine ait yatak miktarının 800 bin, belediye belgeli konaklama tesislerine ait yatak sayısının ise 1.3 milyon olması beklenmektedir.²³⁰

Planda sezonun bütün bir yıla yayılması ve turist tercihlerindeki değişimlere uyum sağlanması amacıyla yeni alanlara yönelineceği belirtilmiştir. Bu kapsamda kış, dağ, sağlık, yayla, karavan, kruvaziyer, termal, yat ve kongre turizmi gibi alanlarda yeni yatırımlar yapılması gerektiği ifade edilmiştir.²³¹

Deniz turizmi çerçevesinde şekillenen politikalar sonucunda Türkiye’de yapılan turizm yatırımlarının çoğunluğu deniz turizmine yönelik olmuştur. Bu durumun sonucunda 1963 yılında 10.000 yataklık olan konaklama kapasitesi, 1997 yılında 300.000’e yükselmiştir. Yine 1963 senesinde 198.000 yabancı turist Türkiye’yi ziyaret ederken, 1997 yılında bu rakam 9,5 milyon olmuştur.²³²

1995-1998 yıllarını içeren süreçte Türkiye’nin dünya turizminde aldığı pay % 1,4’ten % 1,6’ya yükselmiştir. Bu dönemde ülkeye gelen yabancı ziyaretçi sayısı ise 7,7 milyondan 9,7 milyona yükselmişti. Bu dönemde Türkiye, ziyaretçi sayısında sıralamasında 12’nci sıraya gelirken, gelir bakımından ise sekizinci sıraya yerleşmişti. 1998 senesinde Türkiye’yi tam 9,7 milyon turist ziyaret ederken aynı dönemde 7,2 milyar dolarlık bir turizm geliri elde edilmişti. 1999 yılında ise turist sayısı ve turizm gelirlerinde bir düşüş yaşanmıştır. Bu düşüşün ana sebebi İzmit’in Gölcük ilçesi merkezi deprem felaketi idi. Bu süreçte gelen ziyaretçi sayısı 7,5 milyona, turizm gelirleri ise 5,2 milyar dolar düşmüştü.²³³

1990’lı yıllarda İzmir turizmine dair yeniliklerin başında termal turizm alanında ilk ciddi yatırımların yapılması gelmektedir. Bu dönemde Balçova bölgesinde Balçova Termal ve Princess Hotel isimli iki tesis inşa edilmiştir. Bunun yanı sıra sağlık turizmine yönelik de bir gelişme yaşanmış ve Ege Üniversitesi

²³⁰https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Yedinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Planı-1996-2000.pdf (Erişim Tarihi: 02.01.2022).

²³¹https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Yedinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Planı-1996-2000.pdf (Erişim Tarihi: 02.01.2022).

²³² Gözde Emekli, “Foça’da Yabancı Turist Profili”, *Türk Coğrafya Dergisi*, 2014, Sayı 34, s. 625.

²³³https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Uzun_Vadeli_Strateji_ve_Sekizinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Planı-2001-2005.pdf (Erişim Tarihi: 02.01.2022).

Hastanesine gelen hasta ve refakatçilere hizmet vermesi düşünülen Ege Sağlık Otelini faaliyete geçmiştir.²³⁴

İzmir’de 1980’li yılların ikinci yarısında başlayan ve 1990’lı yıllarda devam eden konaklama yatırımları ile kalite ve konfor bakımından üst seviye tesisler faaliyete geçmeye başlamıştır. 1990’lı yıllarda şehir merkezinde bulunan otellerin en önemlileri Efes, Hilton, Etap İzmir, Kaya Prestige, Ege Palas ve Konak Etap Otel idi. Toplamda 1.349 odaya sahip bu tesislerin bünyesinde havuz, gece kulübü, restoran, bar, balo salonu ve fitness merkezi bulunuyordu. Cumhuriyet’in ilk dönemlerinden 90’lı yıllara kadar olan bu süreçte lüks sayılabilecek bazı oteller, yeni inşa edilen 5 ve 4 yıldızlı otellerin hizmete geçmesiyle birlikte “lüks” olmaktan çıkmıştır. Bu oteller, muadillerinin sahip olduğu imkanlara sahip olmamaları sebebiyle sektördeki konumlarını muhafaza edememiştir. Örneğin Anba ve Kilim gibi 1960’lı yıllarda lüks segmentinde olan oteller, 1990’lı yıllarda üçüncü sınıf otel seviyesine düşmüştür. Bu dönemde Büyük Efes ve Etap Otel gibi oteller ise yaptığı yenileme çalışmaları ile konumlarını korumuştur.²³⁵

İzmir Ticaret Odası, “İzmir Stratejik Planı 1992-2007” isimli bir plan hazırlamış ve 1993 yılında bu planı kitap haline getirerek yayınlamıştır. Bu planda belirtilene göre Çeşme, kıyı şeridindeki darlık, kayalık ve yüksek alanların çokluğu ve altyapı eksikliği gibi sebepler neticesinde kıyı turizmde potansiyelini tam olarak kullanamıyordu. Planda ayrıca Çeşme’nin yerli turistlerin yanı sıra yabancı turistlerin de rağbet gösterdiği bir yer olduğu belirtilirken, Alaçatı da dahil edilerek ilçenin bütün alanlarına yayılacak şekilde konaklama kapasitesinin 80.000 yatağa çıkarılması gerektiği ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra yaz aylarında Çeşme nüfusunun 5-6 kat arttığı ve bölgenin 2.400 yataklık bir tatil köyüne ihtiyaç duyduğu dile getirilmiştir. Planda, Urla’nın sahil kesimlerinde ağırlıklı olarak ikincil konutların mevcut olduğu belirtilmiştir. Bunun yanı sıra yaz sezonu itibari ile bölgede hareketlilik meydana geldiği ve bu sebeple bölgede otel, tatil köyleri, günübirlik alanlar ve kamp alanlarının yapımına ihtiyaç duyulduğu aktarılmıştır. Planda belirtilene göre Seferihisar, sahillerinin ikincil konutla kaplı olması sebebiyle ciddi bir trafik problemi yaşamaktaydı. Yine planda, Seferihisar’daki ikincil konut ve turizm tesisi

²³⁴ Kayın, *a.g.e.*, s.91.

²³⁵ Kayın, *a.g.e.*, s.88-92.

yatırımlarında iyi bir planlama yapılmadığı için ilçenin turizm potansiyelinden verimli şekilde faydalanamadığı vurgulanmıştır. Plana göre Foça ise günübirlik ziyaretçiler için tesislere ve kamp alanlarına ihtiyaç duymaktaydı. 1990'lı yıllarda Dikili'de kaliteli konaklama tesislerinin mevcut olmadığı belirtilen planda, genellikle ikincil konutların bulunduğu ifade edilmiştir. Planda ayrıca Dikili'nin genellikle civar bölgelerden günübirlik ziyaretçilerin uğradığı bir yer olması ve ilçede turizm sezonunun kısa sürmesi sebebiyle bölgede büyük yatırımlar yapılmadığı, genellikle aile otelleri ve pansiyonculuğun yaygın olduğu ifade edilmiştir. Planda belirtilene göre ilçedeki ikincil konut yapılaşması, turizm açısından bölgenin ilerlemesinin önüne geçiyordu. Bunun yanı sıra ilçede günübirlik etkinliklere uygun alanlar da kısıtlıydı.²³⁶

1990'lı yıllarda İzmir turizmine dair en önemli gelişmelerden biri de Alaçatı'nın bir turizm merkezi olarak ön plana çıkmaya başlaması olmuştur. Alaçatı, 1990'lı yıllarda rüzgar sörfü, tarihi taş evleri ve festivalleri ile öne çıkmaya başlamıştı. Bu dönemde turizmde doğal ve yerel unsurların daha fazla rağbet görmeye başlaması ve Alaçatı'nın da bu trendlere hitap eden yapısı, bölgenin tanınmaya başlayan bir destinasyon haline gelmesinde önemli bir etken olmuştur.²³⁷

Rüzgar sörfü de Alaçatı'da turizmin gelişmesinde önemli bir unsurdur. Alaçatı'da sörf okullarının açılmaya başlamasından önceki süreçte turizme yönelik tesis ve işletmeler oldukça kısıtlıydı ancak 1990 senesinde Alaçatı'ya gelen yabancı ziyaretçilerin Yumru Koyu'nun sörfüne uygun bir alan olduğunu farketmesi, Alaçatı turizmi için bir dönüm noktası olmuştur.²³⁸

1990'lı yıllarda yatırımcılar Alaçatı'daki evleri satın alarak butik otele dönüştürmeye başlamış ve "Taş Ev" ve "O Ev" isimli iki butik otelin açılmasını takiben açılan butik oteller, Alaçatı turizmi için lokomotif görevi görmüştür. Eski taş evleri butik otellere dönüştürmek suretiyle açılan bu oteller, üst gelir grubundaki turistlerin ilgisini çekmeyi başarmış ve Alaçatı, 1990'lı yıllarda yaşanan bu gelişmelerin sonunda bir turizm merkezi haline gelmeye başlamıştır.²³⁹

²³⁶ *İzmir Stratejik Planı (1992-2007)*, İzmir Ticaret Odası, 1993, s.146-151.

²³⁷ Bora, *a.g.e.*, s. 101-102.

²³⁸ Kesici, *a.g.e.*, s. 116.

²³⁹ Kesici, *a.g.e.*, s. 92.

Bu dönemde Alaçatı ve Çeşme'nin turizme açılması ve bir turizm merkezi haline gelmesi bakımından en kritik gelişmelerden biri de 1994 yılında İzmir-Çeşme Otoyolu'nun hizmete açılması olmuştur. Bölgede konaklama imkanları gelişirken yatırımların ulaşım tarafında da gerçekleştirilmesi ile Çeşme ve Alaçatı'ya hem rahat ulaşabilmek hem de rahat konaklama yapabilmek mümkün hale gelmiştir. Bu gelişme Çeşme ve Alaçatı'ya yapılan ziyaretlerin artmasına önemli katkı sunmuştur.²⁴⁰

1990'lı yıllarda Çeşme, 1982 yılı sonrası yapılan yatırımlar sonucunda bir turizm merkezi olma yolunda ilerliyordu. Mehmet Karabel, Hürriyet Atlas Aylık Gezi Dergisi 1995 yılı Ağustos ayı sayısındaki yazısında Çeşme için denizi, doğası, termal kaynakları ve festivalleri ile tanınan bir turizm merkezi olduğunu belirtmiştir. Karabel, araştırmada daha önce de belirttiğimiz üzere 1980'li yılların başında Çeşme'de turizme uygun tesis sayısının sıfıra yakın olduğunu ifade ederken, 1995 yılında ise ilçenin 37'si belgeli ve 180'den fazla belediye gözetiminde konaklama tesisine sahip olduğunu aktarmıştır. Karabel Çeşme'deki ev pansiyonlarından “Çeşme'de turistik tesisleri aratmayacak kadar ev pansiyonları da var” sözleriyle bahsetmiş ve bölgede ev pansiyonculuğunun geliştiğini belirtmiştir.²⁴¹

Çeşme'nin geneline dair izlenimlerini aktarmaya devam eden Karabel, Ilıca'ya dair ise “*Ilıca denince yine de akla öncelikle şifalı sular, yazlık villalar, turistik oteller, sığ bir deniz ve iki kilometre uzunluğunda muhteşem pilaj gelir*” ifadelerini kullanmıştır. Ilıca'nın yanı sıra Şifne'den de bahseden Karabel, bölgede turizmin geliştiğini belirtmiştir. Karabel, bu dönemde Dalyan'da yapılan turistik tesis yatırımlarının arttığını, buna ilaveten Altinyunus Tatil Köyü'nde bulunan marinada kapasite artırımını düşünüldüğünü belirtmiştir. Karabel'e göre feribot aracılığıyla İtalya ve Yunanistan'dan gelen yabancı turist sayısı 100.000'i aşmaktaydı. Ayrıca yine Karabel'in aktardığına göre 1994 yılında Çeşme'ye gelen yabancı turistler tarafından tam 1 trilyon 479 milyar lira tutarında döviz bozdurulmuştu. Karabel'in bu anekdotlarından Çeşme'nin 1990'lı yıllar itibariyle bir turizm merkezi haline geldiği anlaşılmaktadır.²⁴²

²⁴⁰ Bora, *a.g.e.*, s. 106.

²⁴¹ Karabel, “Çeşme'den Akan Işık” s. 48.

²⁴² Karabel, “Çeşme'den Akan Işık” s. 42-56.

Tablo 20: 1996-1999 Yılları Arasında Çeşme'deki İşletme Belgeli Tesislerde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları

Yıl	Konaklayan Yabancı Turist Sayısı	Konaklayan Yerli Turist Sayısı	Toplam Konaklayan Turist Sayısı	Geceleyen Yabancı Turist Sayısı	Geceleyen Yerli Turist Sayısı	Toplam Geceleyen Turist Sayısı
1996	44.759	49.994	94.753	371.228	155.983	527.211
1997	116.124	128.076	244.200	306.951	244.763	551.714
1998	63.582	101.800	165.382	289.118	216.146	505.264
1999	40.510	114.903	155.413	196.226	268.889	465.115

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı Konaklama İstatistikleri Bülteni 1996-1999

Tabloya bakıldığında görülmektedir ki 1997 yılı, Çeşme için tabloda bulunan diğer yılların önündedir. Tabloda farkedilen bir başka detay da yerli turistlere ait konaklama ve geceleme sayılarının, yabancı turistlerinkinden daha fazla olmasıdır.

1990'lı yıllara gelindiğinde Foça'nın başlıca turistik ürünü denizdi. Bölgede apart, tatil köyü, otel ve devre mülk yatırımları gerçekleştirilmiş olmasına rağmen, ilçeye yapılan ziyaretler ağırlıklı olarak günübirlikti. Turistik bölgelere olan yakınlık, Foça'nın genellikle günübirlik ziyaretlerde tercih edilmesinde önemli bir etkendi ve bu durum bölgenin turizm gelirleri bakımından daha az gelir elde etmesine sebep oluyordu. Bu dönemde Foça'da ufak ve orta büyüklükte olan tesisler çoğunluk konumundaydı. Özetle Foça, çoğunlukla günübirlik ziyaretlere sahne olan sakin bir turizm ilçesi konumundaydı.²⁴³

Tablo 21: 1996-1999 Yılları Arasında Foça'daki İşletme Belgeli Tesislerde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları

Yıl	Konaklayan Yabancı Turist Sayısı	Konaklayan Yerli Turist Sayısı	Toplam Konaklayan Turist Sayısı	Geceleyen Yabancı Turist Sayısı	Geceleyen Yerli Turist Sayısı	Toplam Geceleyen Turist Sayısı
1996	11.827	6.622	18.449	53.407	9.182	62.589
1997	21.761	24.000	45.761	57.520	45.866	103.386
1998	17.602	16.438	34.040	100.663	33.974	134.637
1999	9.316	19.883	29.199	41.728	42.710	84.438

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı Konaklama İstatistikleri Bülteni 1996-1999

1997 yılı, Foça'nın hem yerli hem yabancı hem de toplam konaklama sayısında zirveye çıktığı dönem olurken aynı durum geceleme sayıları için ise geçerli olmamıştır. Konaklama sayılarında 1997'nin gerisinde olan 1998 yılı, geceleme sayılarında 1997 yılının önüne geçmiş ve birinci sırada yer almıştır. 1997 yılı, yerli

²⁴³ Emekli, "Foça'da Yabancı Turist Profili", s. 627-641.

turistler tarafından en çok geceleme yapılan yıl olurken, 1998 yılı ise yabancı turist tarafından en çok geceleme yapılan yıl olmuştur.

Selçuk, Efes Antik Kenti ve Meryem Ana Evi ile kültür ve inanç turizminde önemli aşama kaydederken, 1990'lı yıllarda Selçuk'ta yapılan kültür turları genelde günübirlik turlardı. Ayrıca ilçede turistlerin alışveriş yapmalarına pek izin verilmiyordu. Bu durum ilçenin turizm gelirleri açısından önemli bir sorundu.²⁴⁴

1990'lı yıllarda Selçuk turizmi için en önemli gelişmelerden biri de 1990'lı yıllara kadar civar bölgelerden rekreasyonel faaliyetler amacıyla ziyaret edilen bir köy konumunda olan Şirince Köyü'nün 1990'lı yıllar ile beraber acentelerin dikkatini çeker hale gelmesidir. Bu dönemde acenteler bölgeye yabancı turist getirmeye başlamıştır.²⁴⁵

Tablo 22: 1996-1999 Yılları Arasında Selçuk'taki İşletme Belgeli Tesislerde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları

Yıl	Konaklayan Yabancı Turist Sayısı	Konaklayan Yerli Turist Sayısı	Toplam Konaklayan Turist Sayısı	Geceleyen Yabancı Turist Sayısı	Geceleyen Yerli Turist Sayısı	Toplam Geceleyen Turist Sayısı
1996	13.663	5.906	19.569	30.571	16.542	47.113
1997	70.907	78.205	149.112	187.429	149.456	336.885
1998	69.880	46.471	275.377	89.903	365.280	275.377
1999	37.164	61.673	98.837	153.728	134.432	288.160

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı Konaklama İstatistikleri Bülteni 1996-1999

Selçuk için de 1997 yılı, bu dört yıllık dönemin en parlak senesiydi. 1997 yılına ait hem konaklama hem de geceleme sayıları tablodaki diğer yılların ötesindedir.

Bergama, 1990'lı yıllarda İzmir'in giriş kapılarından biri olan Ayvalık ve Dikili'ye yakınlığı sebebiyle bu ilçelere gelen yabancı turistlerin günübirlik ziyaretlerine sahne olmaktadır. Bu dönemde bölgede Ayvalık'tan gelen turistler için *Bergama Kültür Turu* adı altında yarım günlük turlar düzenlenirdi. Bunun yanı sıra Haziran ayının ilk haftasında düzenlenen Bergama Kermesi, 1990'lı yıllarda da ilçeye yerli ve yabancı turist çekmeye devam ediyordu. 1990'lı yıllar itibariyle Bergama'da sadece kültür turları organize edilir, diğer turizm türlerine dair örnekler ise pek rastlanılmazdı ancak 1990'lı yıllarda Bergama'da düzenlenen bazı

²⁴⁴ Özzengi, a.g.e., s.95.

²⁴⁵ Özzengi, a.g.e., s.95.

organizasyonlar ilçe turizmde hareketliliğe sebep olmuştur. 1998 yılında düzenlenen Kardeş Şehirler Olimpiyatı Bergama turizmi için önemli bir gelişmeydi. Organizasyon, İtalya'nın Alba, Avusturya'nın Krems, Yunanistan'ın Midilli, Fransa'nın Pontoise, Almanya'nın Böblingen, Hollanda'nın Geelen, Bulgaristan'ın Asnograd ve İskoçya'nın Glenrothes şehirlerinden gelen 1.500 sporcunun katılımı ile gerçekleşmiştir. Bunun yanı sıra 1990'lı yılların sonlarında Bergama'da Akdenizli Ozanlar Toplantısı, Uluslararası Psikoterapi Kongresi gibi organizasyonlar da düzenlenmiştir.²⁴⁶

Tablo 23: 1996-1999 Yılları Arasında Bergama'daki İşletme Belgeli Tesislerde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları

Yıl	Konaklayan Yabancı Turist Sayısı	Konaklayan Yerli Turist Sayısı	Toplam Konaklayan Turist Sayısı	Geceleyen Yabancı Turist Sayısı	Geceleyen Yerli Turist Sayısı	Toplam Geceleyen Turist Sayısı
1996	18.802	3.894	22.696	19.031	4.610	23.641
1997	9.396	10.363	19.759	24.836	19.804	44.640
1998	24.883	9.820	34.703	32.382	14.190	46.572
1999	5.317	8.005	13.322	11.131	13.721	24.852

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı Konaklama İstatistikleri Bülteni 1996-1999

Tablo 22'de yer verilen Selçuk ilçesindeki işletme belgeli tesislerine ait 1996 ve 1999 yılları arasındaki konaklama ve geceleme rakamlarından anlaşılıyor ki Bergama, konaklama sayıları bakımından Selçuk'un gerisindeydi.

Seferihisar'daki turizm faaliyetleri, 1990'lı yıllar ile beraber hareketlenmiş, bu dönemde bölgedeki konaklama tesisleri sayısında artış yaşanmış, 1991 yılında Teos Tatil Köyü, 1993 yılında ise Otel Çakırağa faaliyete geçmiştir. Ayrıca 1991 yılında kurulan Ekmeksiz Ormaniçi Dinlenme Yeri, kamping alanı ve gazinosu ile yaz aylarında bölgede hareketliliğe sebep oluyordu.²⁴⁷

Tablo 24: 1996-1999 Yılları Arasında Seferihisar'daki İşletme Belgeli Tesislerde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları

Yıl	Konaklayan Yabancı Turist Sayısı	Konaklayan Yerli Turist Sayısı	Toplam Konaklayan Turist Sayısı	Geceleyen Yabancı Turist Sayısı	Geceleyen Yerli Turist Sayısı	Toplam Geceleyen Turist Sayısı
1996	13.452	3.680	17.132	92.218	6.429	98.647
1997	48.817	53.842	102.659	129.039	102.896	231.935
1998	15.365	20.488	35.853	48.816	38.024	86.840
1999	18.268	26.849	45.117	103.216	57.891	161.107

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı Konaklama İstatistikleri Bülteni 1996-1999

²⁴⁶ Emekli, *a.g.e.*, s.151-187.

²⁴⁷ Özzengi, *a.g.e.*, s.90-124.

1997 yılı, Seferihisar'daki işletme belgeli konaklama tesisleri bünyesinde en çok konaklama ve geceleme yapılan dönemdir. Yabancı konaklama sayıları, 1996 yılı haricinde tabloda belirtilen bütün yıllarda yerli konaklama sayılarından daha azdır. Yabancı geceleme sayıları ise tabloda bulunan dört yılda da yerli geceleme sayılarının önündedir. Bu durum yabancı turistlerin Seferhisar'da daha fazla vakit geçirmeye eğilimli olduğunu göstermektedir.

Deniz turizmi, 1990'lı yıllarda da Türk turizminin odağındaydı ancak bu dönemde bazı alternatif arayışlarına girildiği de görülmektedir. Öyle ki Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı 1992 senesinde "Doğal ve Kültürel Varlıkların Turizm Amaçlı Kullanımı" adında bir proje hazırlamıştır. Proje kapsamında İstanbul, Ankara ve İzmir'de kültürel varlıkların turizme kazandırılması hedeflenmiştir. Bu dönemde İzmir kent merkezinde yapılan konaklamalar sayıca düşük bir seviyede idi. Bu sebeple projenin İzmir ayağının ana amacı şehir merkezindeki konaklama sayılarını artırma üzerine olmuştur. Hazırlanan projelerden biri *Kadifekale Projesi* idi. Proje ile Kadifekale'deki yapıların turizme kazandırılması hedeflenmiştir. Bir diğer proje olan *Kemeraltı-Agora Aksı Projesi* ise farklı dinlere ait unsurların bulunduğu alanın tahrip edilmeden yenilenmesi sonucunda turizme kazandırılmasını içeriyordu. Hazırlanan bir başka proje olan *Eski Balık Hali ve Paket Postanesi Binaları Projesi* ise proje bünyesindeki alan ve yapıların düzenlenerek tekrardan turizme açılmasını amaçlıyordu. Geliştirilen bir diğer proje olan *Arkeolojik ve Doğal Sıtlara Turizm İşlevi Verilmesi Projesi* ise Bayraklı'daki tarihi yapılar, Tantalo Mezarı ve Sit Alanı turizme kazandırılmasını amaçlıyordu. Bakanlık bu dönemde kültür turizmi haricinde, alternatif alanlarda da projeler hazırlamıştı. Örneğin; Çamaltı Tuzlası ve etrafını içeren *İzmir Kuş Cenneti Projesi* ile eski otobüs garının bulunduğu arazide bir kongre binasının yapılması gibi projeler de geliştirilmişti.²⁴⁸

Ege Sanayicileri ve İş Adamları Derneği'nin hazırladığı ve 1994 yılında yayınladığı *Ege Bölgesi Turizminin Sektörel Analizi ve Gelişme Stratejileri* isimli çalışmada, İzmir'in turizm alanında dönemin koşullarına uyan yeni bir anlayış geliştirmesi gerektiği belirtilmiştir. İzmir'in turizmde 1982 yılı ile başlayan turizm politikaları ile beraber giderek gerilemeye başladığının altı çizilen çalışmada, şehrin iç turizm piyasası açısından konumunu koruduğunu fakat dış turizm pazarında

²⁴⁸ Ege Sanayiciler ve İşadamları Derneği Yayınları, a.g.e., s. 185-187.

gerileme yaşadığı belirtilmiştir. Bu sebeple yaşanan bu gerilemeye karşı alternatif turizm türlerine uygun varlıklarını etkin bir şekilde kullanması gerektiği ifade edilmiştir. Çalışmada doğal rekreasyon alanları ile festival sayısının artırılması, turistik ürünlerin çeşitlendirilmesi gibi hususlara vurgu yapılmıştır. Ege Sanayicileri ve İş Adamları Derneği'nin hazırladığı bu çalışmada bahsedilen tüm bu hususlar bize İzmir'de deniz turizmine karşı alternatif turizm çeşitlerine doğru bir yönelişin başladığını göstermektedir.²⁴⁹

Tablo 25: 1998 Yılında İzmir İlçelerinde Bulunan İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları

İlçe Adı	Yabancı Konaklama Sayısı	Yerli Konaklama Sayısı	Toplam Konaklama Sayısı	Yabancı Geceleme Sayısı	Yerli Geceleme Sayısı	Toplam Geceleme Sayısı
Bornova	4.253	19.841	24.094	13.547	32.761	46.308
Karşıyaka	1.347	6.000	7.347	5.813	8.633	14.446
Konak	222.414	295.338	517.752	493.143	538.862	1.032.005
Aliğa	2.061	7.788	9.849	6.166	15.837	22.003
Bergama	24.883	9.820	34.703	32.382	14.190	46.572
Çeşme	63.582	101.800	165.382	289.118	216.146	505.264
Dikili	17.135	6.939	24.074	34.846	14.820	49.666
Foça	17.602	16.438	34.040	100.663	33.974	134.637
Menderes	54.094	41.731	95.825	251.749	89.433	341.182
Seferihisar	15.365	20.488	35.853	48.816	38.024	86.840
Selçuk	69.880	46.471	116.351	275.377	89.903	365.280
Tire	776	4.499	5.275	2.343	5.311	7.654
Torbali	710	2.032	2.742	2.371	5.635	8.006
Urla	1.524	2.143	3.667	4.673	3.867	8.540
Toplam	495.626	581.328	1.076.954	1 561 007	1.107.396	2.668.403

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, Konaklama İstatistikleri 1998

Konak, 1998 yılında İzmir'deki işletme belgeli konaklama tesislerinde en çok yerli ve yabancı konaklamanın yapıldığı ilçe konumundadır. 1998 yılı içerisinde Konak'ta bulunan işletme belgeli tesislerde 222.414'ü yabancı ve 295.338'i yerli olmak üzere toplam 517.752 konaklama yapılmıştır. Deniz turizmi ile öne çıkan Çeşme'de ise 1998 yılı içerisinde 63.582 yabancı ve 101.800 yerli olmak üzere toplam 165.382 konaklama yapılmıştır. Türkiye'nin en önemli kültür ve inanç turizmi merkezlerinden biri olan Selçuk'ta, 69.880 yabancı ve 46.471 yerli konaklama ile toplamda 116.351 konaklama yapılmıştır. Bu rakam Selçuk'u Çeşme'nin arkasından üçüncü yapmaktadır. Tabloda öne çıkan bir başka ilçe ise Menderes'tir. 54.04 yabancı ve 41.731 yerli konaklama olmak üzere toplam 95.825 konaklama ile Menderes 1998 yılında İzmir'deki işletme belgeli konaklama tesislerindeki en çok konaklama yapılan dördüncü ilçedir.

²⁴⁹ Ege Sanayiciler ve İşadamları Derneği Yayınları, *a.g.e.*, s. 191-193.

1998 yılında Konak'ta bulunan işletme belgeli tesislerde konaklayan yabancı turistin ortalama kalış süresi 2,2 gündür. Yerli turistlerde ise bu süre 1,8 gün olmuştur. Çeşme'de yabancı turistlerin ortalama kalış süresi 4,5 gündü. Yerli turistlerde ise bu süre 2,1 gün şeklindeydi. Selçuk ilçesinde yabancı turistlerin ortalama kalış süresi 3,9 gün iken yerli turistlerde bu süre 1,9 gündü. Menderes'te yabancı turistlerin ortalama kalış süresi 4.2 gün, yerli turistlerin ise 2,1 gündür. Konak ilçesi, konaklama rakamlarında lider durumdayken bu konumunu geceleme rakamlarına yansıtamamıştır. Bu durum bize İzmir şehir merkezindeki turistik çekiciliklerin yeterli olmadığı sonucunu çıkarmamız için somut bir dayanak sunmaktadır. Çeşme'deki yabancı turistlerin ortalama kalış süresinin 4,5 gün yerli turistleri ortalama kalış süresinin ise 2,1 gün olması dikkate değer bir sonuçtu çünkü Çeşme'deki toplam yabancı konaklama sayısı, yerli konaklama sayısından daha azdı. Görülüyor ki Çeşme'deki işletme belgeli konaklama tesislerine gelen yabancı turist, yerli turiste oranla ilçede daha fazla vakit geçirmekteydi. Aynı durum Konak için de geçerliydi. Konak'ta yabancı konaklama rakamları yerli turistin gerisinde iken yabancı geceleme rakamları, yerli geceleme rakamlarından fazlaydı. 1998 yılında Foça'da bulunan işletme belgeli konaklama tesislerde konaklayan yabancı turistlerin ortalama kalış süresi 5,7 gündü ve bu rakam o dönemde İzmir'in bütün ilçelerindeki işletme belgeli konaklama tesislerinde konaklayan yabancı turistlerin ortalama kalış sürelerinin arasında en yüksek olandı. 1998 yılı itibari ile İzmir'deki işletme belgeli konaklama tesislerinde yapılan toplam konaklama sayısı 1.076.954 olurken toplam geceleme sayısı ise 2.668.403 olmuştur.

Tablo 26: 1998 Yılında Aydın, Antalya, İstanbul, İzmir ve Muğla İllerinde Bulunan İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları

İller	Konaklayan Yabancı Turist	Konaklayan Yerli Turist	Toplam Konaklayan	Yabancı Geceleme Sayısı	Yerli Geceleme Sayısı	Toplam Geceleme Sayısı
Antalya	1.927.427	842.127	2.769.554	12.916.942	2.989.983	15.905.925
Aydın	329.193	207.854	532.047	1.962.761	534.583	2.497.344
İstanbul	2.116.139	1.117.803	3.233.942	4.856.587	2.014.961	6.871.559
İzmir	495.626	581.330	1.076.957	1.561.008	1.107.397	2.668.406
Muğla	807.892	501.441	1.309.332	5.902.394	1.616.254	7.518.648

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, Konaklama İstatistikleri 1998

1998 yılında İzmir'deki işletme belgeli konaklama tesislerinde tesislerinde 495.626 yabancı, 581.330 yerli olmak üzere toplam 1.076.957 turist konaklamıştır. Yine 1998 yılındaki İzmir'de işletme belgeli konaklama tesislerindeki geceleme

sayılarına bakıldığında; 1.561.008'i yabancı, 1.107.397'si yerli olmak üzere toplam 2.668.406 geceleme yapıldığı görülmektedir. İzmir, yabancı turist konaklama sayısında Aydın haricinde tablodaki diğer bütün illerin gerisindeydi. Yerli turist konaklamalarında ise Aydın ve Muğla'nın önünde, diğer illerin ise gerisindedir. Geceleme rakamlarına göre ise İzmir, yerli turist geceleme sayısında sadece Aydın'ın önünde yer alırken, yabancı geceleme sayılarında ise tablodaki bütün illerin gerisinde kalmıştır.

Tablo 27: 1998 Yılında Aydın, Antalya, İstanbul, İzmir ve Muğla İllerinde Bulunan İşletme Belgeli Konaklama Tesislerindeki Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranları

İller	Yabancı Turist Ortalama Kalış Süresi	Yerli Turist Ortalama Kalış Süresi	Toplam Ortalama Kalış Süresi	Doluluk Oranlarında Yabancı Turist Payı	Doluluk Oranlarında Yerli Turist Payı	Toplam Doluluk Oranı
Antalya	6,70	3,55	5,74	44,22	10,24	54,46
Aydın	6,05	2,57	4,69	37,45	10,20	47,66
İstanbul	2,30	1,80	2,12	30,46	12,64	43,10
İzmir	3,15	1,90	2,48	23,32	16,54	39,86
Muğla	7,31	3,22	5,74	40,04	10,97	51,01

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, Konaklama İstatistikleri 1998

Doluluk oranlarında İzmir, % 39,86'lık doluluk oranı ile tablodaki iller arasında sonuncudur. İzmir yerli ve yabancı turist ortalama kalış sürelerinde İstanbul'un önünde olmasına rağmen, tablodaki diğer illerin arkasında yer almıştır. İzmir'de konaklayan yabancı turistler, yerli turistlerde oranla konakladıkları tesislerde daha fazla vakit geçirmiştir. Bunun yanı sıra tesislerdeki doluluğun da çoğunluğu yabancı turistlere aitti.

3.5. 2000'Lİ YILLAR

Türk turizmi, 2000'li yıllara girilmesi ile beraber, sezonun bütün bir yıla yayılması, potansiyeli gün yüzüne çıkarılmamış destinasyonların potansiyellerinin ortaya çıkarılarak turizme kazandırılması, sektörün tarihi ve doğal yapıya zarar vermeden geliştirilmesi gibi hedeflere sahipti.²⁵⁰

Sekizinci Kalkınma Planı'nda Türkiye'nin tanıtım açısından reforma ihtiyacı olduğu belirtilmiş, pazarda orantısız bir şekilde büyüyen seyahat acentelerinin fiyat

²⁵⁰ Tonbil, a.g.e., s.45-46.

politikalarında tekelleşme aşamasında olması gibi olumsuz durumlara vurgu yapılmıştır.²⁵¹

2001-2005 yılları arasındaki dönemi içeren Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile Türk turizminin daha dirençli, krizlerde güçlü durabilen bir yapıya bürünmesi gerektiği belirtilmiştir. Planda turist taleplerindeki değişime ayak uydurulacağı, gün yüzüne çıkarılmamış turistik çekiciliklerin gün yüzüne çıkarılacağı, turizmin bütün bir yıla yayılır hale geleceği, yeni alanlara yatırım yapılacağı ve sektörün doğal dengenin gözetilerek büyüyeceği belirtilmiştir. Planda 2005 yılı itibariyle 11,6 milyar dolarlık bir turizm gelirin ve 13,6 milyonluk ziyaretçi sayısına ve 751 bin yataklık bir konaklama kapasitesine ulaşılması beklenmekteydi.²⁵²

Türkiye genelinde 751 bin yatak hedeflenmişken 2003 yılı itibariyle Konak'ta 3.673 odalı ve 7.497 yataklı 48 işletme belgeli tesis mevcuttu. Aynı yıl Çeşme'de ise 2.646 odalı ve 5.549 yataklı 28 işletme belgeli konaklama tesisi bulunuyordu. Menderes'te 1.379 odalı ve 2.966 yataklı 14 işletme belgeli tesis bulunurken, Selçuk'ta 1.341 odalı ve 2.855 yataklı 11 işletme belgeli tesis ve Foça'da 775 oda ile 1.580 yatağa sahip 7 işletme tesis belgeli mevcuttu. Seferihisar'da da tıpkı Foça gibi 7 işletme belgeli tesis bulunurken, Foça'dan farklı olarak bu tesislerde, 672 oda ve 1.470 yatak mevcuttu. Bu dönemde Dikili'de ise 6 işletme belgeli tesis bünyesinde 258 oda ve 525 yataklık bir kapasite bulunmaktaydı.²⁵³

2003 yılı itibari ile İzmir'de bulunan önemli beş yıldızlı oteller; Hilton, Grand Hotel Mercure, Çeşme Altınyunus, Sheraton Hotel, Ontur Otel, İzmir Princess Hotel, Süzer Otel, Sun Club Biltur, Sürmeli Efes Hotel, Euro Sun Club, Richmond Pamucak Hotel ve Crowne Plaza şeklindeydi.²⁵⁴

2000'li yıllar ile beraber İzmir'deki konaklama tesislerinin standartları artmıştı. Hilton Oteli, İzmir Enternasyonal Fuarı'na, toplantı salonlarına, konferans

²⁵¹https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Uzun_Vadeli_Strateji_ve_Sekizinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-2001-2005.pdf (Erişim Tarihi: 01.02.2022).

²⁵²https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Uzun_Vadeli_Strateji_ve_Sekizinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-2001-2005.pdf (Erişim Tarihi: 01.02.2022).

²⁵³ Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Tesis İstatistikleri Bülteni*, 2003.

²⁵⁴ Didem Ecer, Gökçe Bedir, *Tempo Dergisi A'dan Z'ye İzmir Rehberi*, İstanbul, 2003, s.84-85.

merkezlerine ve alışveriş merkezlerine yürüyüş mesafesinde olan, 381 odalı bir konaklama tesisidir. Otel, bünyesinde 13 farklı alana sığan toplantı salonları, 3 bölümlü balo salonu, iş merkezi, sağlık alanı, alışveriş merkezi, 850 araçlık otopark, catering, 3 adet restoran ve bir bar barındırmaktadır. Tesis 2000’li yılların başında İzmir şehir merkezindeki en önemli konaklama merkezlerinden biriydi. Bunun yanı sıra Crown Plaza Hotel de bu dönemde kent merkezine 12 kilometre uzaklıkta, 18 katlı, 219 standart ve club odaya sahip bir tesis olarak şehirdeki önemli otellerdendi. Otel bünyesinde, 42 adet Club odası, 6 adet Junior Suit, 3 adet Senior Suit ve bir adet Presidential Suit, toplantı ve konferanslar için uygun 9 salon, Thermal Spa ve Wellness Center, restoran, iş adamlarına özel hızlı giriş-çıkış işlemleri gibi imkanlar mevcuttu. Bu dönemde Ege Palas Otel ise İzmir merkezde bulunan, 21 katlı, 112 odalı, 2 suit, 1 kral dairesine sahip, bünyesinde alışveriş merkezi, 5 adet toplantı ve konferans salonu, restoran, cafe-bar ve otopark barındıran bir otel olarak hizmet vermekteydi.²⁵⁵

2000’li yıllarda İzmir turizmi için önemli gelişmelerden biri 2005 yılında Foça’da faaliyet göstermekte olan Mediterranean Club Tatil Köyü’nün faaliyetlerine son vermesi olmuştur. İşletmeci firma Mediterranean Club (Akdeniz Kulübü), 2005 senesinde Emekli Sandığı’ndan tatil köyünün onarılması talebinde bulunmuş ancak Emekli Sandığı’nın bu işlemi maliyetli bulması ve bu talebi reddetmesi sebebiyle Akdeniz Kulübü tesisin işletmesinden çekilmiş ve Mediterranean Club Tatil Köyü faaliyetlerine son vermiştir. Bu gelişme ile beraber yabancı turistlerin Foça’ya ilgisi düşüşe geçmiştir. Öyle ki 2005 yılında 4.987 yabancı turisti ağırlayan Foça, 2019 yılında 468 yabancı turisti ağırlar duruma gelecekti.²⁵⁶

160 oda ve 400 yataklı Hotel Club Phokia, 68 oda ve 139 yataklı Büyük Hanedan Hotel ve Villaları, 18 oda ve 40 yataklı Hanedan Hotel, 60 oda ve 180 yataklı Club Mackarel, 76 oda ve 264 yataklı Wybas Foça Holiday Resort 2000’li yılların başında Foça’da bulunan önemli konaklama tesisleriydi.²⁵⁷

²⁵⁵ Didem Ecer, Gökçe Bedir, a.g.e., s.74-81.

²⁵⁶ Ataberk, "Foça ve Dikili’de Turizmin Coğrafi Mekân Üzerindeki Etkileri: Süreç, Dinamikler ve Değişimlerin Karşılaştırılması", s.102-109; Metin Kozak ve Yeşim Coşar, "Foça Club Med Tatil Köyü: Tarihçesi, Özellikleri ve Türkiye Turizmi için Sonuçları", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 28, Sayı 1, 2017, s. 48.

²⁵⁷ Çeşme, Foça, Ildırı, Dalyan, Altınkum, Alaçatlı, Urla, Seferihisar, Phokia, Boyut Yayınları, 2003, s. 49-50.

Foça'nın Mavi Bayraklı olan koylarından 4. Mersinaki'yi Club Mediterranean ile paylaşan Hanedan Resort Otel, çoğunlukla İngiliz ve Norveçli turistleri ağırlamaktaydı. Tesiste mavi bayraklı bir plaj, bar, 2 açık, bir kapalı yüzme havuzu, 500 kişi kapasiteli 2 adet açık ve kapalı restoran, hamam, 100 kişi kapasiteli konferans salonu, spor merkezi, çocuk oyun alanı gibi sosyal alanlar da mevcuttu.

2000'li yıllar itibariyle Norveçli turistlerin de ilgi gösterdiği Foça, sakin bir tatil bölgesi konumundaydı. Bu dönemde Foça'ya yapılan ziyaretlerin çoğunluğu gününbirlik ziyaretlerdi.²⁵⁸

Çeşme, İzmir'deki diğer sahil bölgelerine oranla daha çok ilerleme kaydetmesine rağmen bu ilerleme sürecinin iyi bir planlama çerçevesinde gerçekleştirilmemesi sebebiyle uzun vadede bazı olumsuz neticelerle karşılaşmıştır. Öyle ki 2000'li yıllara gelindiğinde Çeşme'de yeni yatırım için alan bulmak oldukça zorlaşmıştı. Bu durumun ana sebebi bölgedeki tesisleşme hareketlerinin belirli bir planlamadan yoksun şekilde yapılmış olmasıdır. Sahil kesimindeki ikincil konutlar, Çeşme açısından kayda değer bir potansiyel kaybı meydana getiriyordu. Bunun yanı sıra ilçede turizm yaz sezonuna sıkışıyor. Deniz turizmi merkezli yatırımlar bölgenin deniz turizminde gelişmesini sağlamıştı ancak alternatif turizm çeşitlerinde yeteri kadar ilerleme kaydedilememişti.²⁵⁹

2000'li yıllarda Çeşme'deki turizm faaliyetlerinin genel durumundan bahsetmek gerekirse Alaçatı'dan Ildırı'ya kadar olan sahil bölümü konaklama tesisleriyle dolu olduğunu söyleyebiliriz. Alaçatı 2000'li yıllarda sörf meraklılarının ilgisine sahne olmaktaydı. Alaçatı Koyu'nda sörf ve yelkencilerin konakladığı oteller bulunurken, bölgede sörf sezonu Mayıs ayından Ekim ayına kadar sürüyordu ve bu süreçte dünyanın dört bir yanından insanlar, Alaçatı'ya geliyordu. 2000'li yıllarda Çeşme'de en yoğun dönem Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarıydı. Bu dönemde yabancı turist olarak bölgeyi en çok Fransız ve İngiliz turistler ziyaret ediyordu. Yazlıkçı diye tabir edebileceğimiz ziyaretçilerin en çok ilgi gösterdiği bölgelerden biri olan Ilıca'daki kaplıçalarda lüks turistik tesisler bulunuyordu. Ilıca, termal suları ve 2 kilometreli beyaz kumlu plajı ile genellikle sağlık amacıyla gelen turistleri ağırlamaktaydı. 42-52 derece sıcaklıktaki termal suyu ile ünlü Şifne'de belediye

²⁵⁸ Didem Ecer, Gökçe Bedir, a.g.e., s.92-96.

²⁵⁹ Özzengi, a.g.e., s.94.

tarafından yaptırılan termal tesisler, dört mevsim hizmet vermekteydi. Ayrıca tesisin etrafında çeşitli kamp alanları da mevcuttu.²⁶⁰

Bu dönemde Çeşme’de bulunan önemli konaklama tesislerinden bahsetmek gerekirse; 517 oda ve 1.034 yatak kapasitesine sahip Altinyunus Çeşme, Dalyan’da bulunan, 200 oda 400 kapasitesine sahip Grand Hotel Ontur, 373 oda ve 746 yataklı Sheraton Çeşme Hotel, Alaçatı’da bulunan ve bünyesinde 200 oda 420 yatak mevcut olan Süzer Paradise Hotel’in yanı sıra 111 oda ve 222 yataklı Babaylon Hotel, 210 oda ve 420 yatak kapasiteli Framissima Boyalık Beach, 251 oda ve 723 yataklı Club Pomelan, 36 oda ve 72 yataklı barındıran Rıdvan Otel, 26 oda 156 yataklı Bali Apart Otel ve 54 oda 120 yataklı Rainbow Otel Apart 2000’li yılların ilk yarısında Çeşme’de bulunan en önemli konaklama tesisleriydi.²⁶¹

2000’li yılların başında Ilica ve Şifne’de bazı modern turistik tesislerin yapılması ve kaplıca suyunun uzmanlarca da onaylanması ile bu kaynakların turizme açılması gibi önemli adımlar atılmıştı. Çeşme’deki termal tesisler, 1980’li yıllara kadar genellikle genelde Türk turistleri ağırlarken, 2000’li yıllara gelindiğinde ise Alman, Norveç, İsveç, Danimarka, Fransa, Hollanda, İsviçre, Japonya’dan turist ağırlar hale gelmiştir. Çeşme Altinyunus Resort Otel Türkiye’de *wellness programlarını* uygulayan ilk otellerden biridir. Bünyesinde doğal kaplıcalar ve termal havuzlara sahip olan tesisin, Bio Thermal ve Thalasso havuzlarında bulunan termal su, kas, eklem ve kemik rahatsızlıkları gibi bir takım rahatsızlıklara iyi gelmekteydi. Altinyunus Oteli Genel Müdürü Tayfun Başkurt, Çeşme Life Dergisi’nden Gamze Karadede’ye konuşmuş ve 2005 yazında tesislerinde yerli turistlerin yanı sıra Rusya, Hollanda, İskandinavya, Almanya ve Avusturya’dan turistleri de ağırladıklarını söylemiştir. Başkurt, tüm potansiyeline Çeşme’nin turizmde hakettiği noktada olmadığını düşünüyordu. 2005 yılı itibariyle Çeşme’nin turizmin 1,5 aylık bir sezonla sınırlı kaldığını ifade eden Bozkurt, ilçenin daha iyi tanıtılması gerektiğini belirtmiştir. Şifne’de bulunan Doğal Şifa Merkezi’nin işletmeciliğini yürüten Vedat Akar da Başkurt ile paralellik gösteren bir düşüncede idi. Akar, Çeşme’nin termal su ve şifalı çamur açısından önemli bir

²⁶⁰ Çeşme, Foça, Ildırı, Dalyan, Altınkum, Alaçatlı, Urla, Seferihisar, Phokia, Boyut Yayınları, 2003, s. 8-25.

²⁶¹ Çeşme, Foça, Ildırı, Dalyan, Altınkum, Alaçatlı, Urla, Seferihisar, Phokia, Boyut Yayınları, 2003, s. 48-49.

potansiyeye sahip olmasına rağmen bu alanda yeteri kadar tanınmadığı görüşündeydi.²⁶²

2000’li yıllarda Gümüldür’de konaklama tesisi olarak otel, pansiyon ve villalar bulunurken, Gümüldür’de Paşa Motel çevresi haricinde plaj bulmak oldukça zordu. Bunun yanı sıra Orman İçi Dinlenme Yeri, güneybirlik piknik alanı olarak kullanılmaktaydı. Bölge, kaliteli tesisler ve ulaşım imkanları ile İzmir’in en önemli kamp yeri konumundaydı.²⁶³ 70 oda, 160 yataklı Denizatı Tatil Köyü, 227 oda 650 yataklı Euro Sun Club Yalı ve 225 oda, 650 yataklı Euro Sun Club Yalı Resort bu dönemde Gümüldür’de bulunan önemli tesislerdi. Bölgede turizm gelişme aşamasındaydı.²⁶⁴

Dikili’de 2000’li yıllar itibariyle turizm, deniz turizmi üzerinedir. Dikili’de bulunan jeotermal kaynaklar, kırsal alanlar, tarihi varlıklar ve kültürel değerler ise turizmde etkin bir şekilde kullanılmıyordu.²⁶⁵

Seferihisar, “Sakin Şehir” ünvanı almadan önce deniz turizmine yönelik bir ilçeydi ancak ikincil konut konusunda tıpkı Çeşme gibi ölçü kaçırılmıştı. Seferihisar’daki ikincil konut bolluğu, sahillerdeki tesis sayısının kısıtlı olmasına sebep olmuştur. İlçe, bu sebeple turizm gelirleri bakımından potansiyeline oranla daha az bir gelire mecbur kalmaktaydı.²⁶⁶

Seferihisar’daki tesislerden Sığacık’ta olanlar yaz aylarında kapasitelerini doldurabilirken, diğer tesisler için aynı şeyi söylenemek pek mümkün değildi. Ayrıca Sığacık haricindeki bölgelerdeki tesisler kalite bakımından da oldukça yetersizdi. Bu dönemde ilçedeki termal kaynaklarda tesis mevcut değildi. Seferihisar’da turizm türleri bakımından bir çeşitlilik söz konusu değildi ve bölgeye gelen turistlerin ilçede yapabilecekleri aktiviteler kısıtlıydı. Seferihisar 2004 yılında konaklama, geceleme, kalış süreleri ve doluluk rakamlarında Çeşme, Konak ve Selçuk haricinde İzmir’in diğer ilçelerinden daha iyi durumdaydı. Seferihisar’a gelen yerli turistler genelde

²⁶² Gamze Karadede, “Altinyunus’ta Kalite İSO 9001’le Tescillendi”, *Çeşme Life Dergisi* 2005, Sayı 6, s. 38-39.

²⁶³ *Çeşme, Foça, Ildırı, Dalyan, Altinkum, Alaçatlı, Urla, Seferihisar, Phokia*, Boyut Yayınları, 2003, s. 20-21.

²⁶⁴ *Çeşme, Foça, Ildırı, Dalyan, Altinkum, Alaçatlı, Urla, Seferihisar*, s. 49.

²⁶⁵ Emre Ataberk, "Foça ve Dikili’de Turizmin Coğrafi Mekân Üzerindeki Etkileri: Süreç, Dinamikler ve Değişimlerin Karşılaştırılması", 102-103.

²⁶⁶ Özzengi, *a.g.e.*, s. 174.

İzmir ve ilçelerinden gelirken, yabancı turistler ise çoğunlukla Avrupa'dan geliyordu.²⁶⁷

Özellikle turizmi bütün bir seneye yayma ve turizm türlerini çeşitlendirme konularında sınıfta kalan Seferihisar için konaklama alanındaki yetersizlikler, deniz turizmine bağımlılık, doğa ve çevre gözetilmeden hareket edilmesi gibi hususları 2000'li yıllarda turizm açısından en olumsuz konu başlıkları olarak gösterebiliriz.²⁶⁸

Seferihisar'daki en önemli işletme belgeli tesislerden olan Çakırağa Oteli'nde 44 odada toplam 112 yatak, Club Marmara Teos Tatil Köyü'nde 148 odada toplam 352 yatak ve Atlantis Tatil Köyü'nde 171 odada toplam 401 yataklık bir kapasite bulunmaktaydı. Bunun yanı sıra ilçede belediye belgeli konaklama tesisleri de mevcuttu. Bu tesislerin en bilinenleri 25 yataklı Huzur Otel, 28 yataklı Dağ Otel, 32 yataklı Deniz Motel, 28 yataklı Ecer Otel, 48 yataklı Egeli Motel ve 16 yataklı Dalis Otel şeklindeydi. İlçe merkezinde 11 otel-motel, 3 tatil köyü 24 pansiyon, 2 adet termal tesis, 2 devre mülk site, 4 kamp-mocamp mevcuttu. Bu dönemde Seferihisar merkezde 9.000, Doğanbeyli Payamlı tarafında 10.000 ve Ürkmez'de 3.000 adet olmak üzere 22.000 ikincil konut bulunmaktaydı.²⁶⁹

2000'li yıllarda Bergama'yı ziyaret eden turistlerin büyük bölümü ziyaretleri bittikten sonra konaklama yapmadan ilçeden ayrılmaktaydı. Bergama, 2000'li yıllarda Kuzey Ege bölgesinin turistler tarafından diğer bölgelere oranla daha az tercih edilmesi, İzmir Limanı'na yanaşan yolcu gemilerinden inen turistlerin nadiren Bergama'ya uğraması, bölgedeki konaklama sayı ve sürelerinin az olması, İzmir ve civarındaki turlara Bergama'nın dahil edilmemesi gibi sebepler neticesinde turizmde geri kalmıştır.²⁷⁰

Selçuk, 2000'li yıllarda da kültür turizmi ile öne çıksa da²⁷¹ Selçuk'a gelen turistlerin büyük çoğunluğu ilçe dışında konaklıyordu. Bu sebeple Selçuk'a yatırım yapmak pek kârlı değildi. Bu dönemde Pamucak turizmde istenilen yerde değildi. Bu durumun bir takım sebepleri mevcuttu. Bu sebeplerden bir tanesi Seferihisar-Selçuk

²⁶⁷ Özzengi, *a.g.e.*, s. 90-116.

²⁶⁸ Özzengi, *a.g.e.*, s. 175.

²⁶⁹ Özzengi, *a.g.e.*, s. 84-114.

²⁷⁰ Füsün Baykal vd., "Dikili ve Bergama Turizmini Bütünleştirmede Coğrafi Faktörlerin Rolü", s.10-11.

²⁷¹ Zafer Öter, "Kültür Amaçlı Seyahat Eden Turistlerde Destinasyon İmajı: Selçuk-Efes Örneği", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 16, Sayı 2, 2005, s. 135.

alt bölgesindeki alanın ve Pamukcak koyu haricinde kalan alanın büyük kısmının ikincil konutlarla çevrilmesiydi. Bu sebeple İzmir ilçelerinden gelen g n birlilik ziyaretçiler, Pamucak yerine  rkmez ve  zdere taraflarını tercih ediyordu.²⁷²

Küçük Menderes Nehri'nin Pamucak Ovası'na girince akan suyun hızının çok az olması sebebiyle toprak su dolmakta, bu yüzden de nehir etrafında bataklıklar oluşmaktaydı. Bunun yanı sıra zemin suyu da yarım metre aŐaĐıda yer alıyordu ve bölgede deniz dalgalı seyirde olduğu zaman, Küçük Menderes Nehri'ndeki çamurlu su yukarı çıkararak deniz suyunda kirliliğe sebep oluyordu. Tüm bunlara açık denizdeki gemilerden yayılan kirliliğinin rüzgar marifetiyle Pamucak'a vurması da eklendiğinde kıyıda önemli bir kirlilik problemi oluşmaktaydı. Bu hususlar, Pamucak'ta tesisleşme hareketlerinin artabilmesi ve bölgede turizmin gelişmesi açısından engelleyici etkenlerdi.²⁷³

1970'li yıllarda Meryem Ana Evi'ni ziyarete gelen turistlerin Şirince'yi ziyaret etmesiyle baŐlamasıyla köyde turizm başlamış, 1980'li yıllarda köy yoluna asfalt döşenmesi ve köye ulaşımın kolaylaŐmasıyla beraber yapılan ziyaretlerin sayısı artışa geçmiştir. Rehberlerin bölgeyi keşfi ile köyde ev restoranları, köy pansiyonları ve hediyelik eşya dükkanları faaliyete geçmeye başlamıştır. Bölgenin tanınmasındaki en önemli sebep ise Şarap tadım evlerinin sayısının artması ve Şirince Şarabı'nın Ő hretinin yayılmaya başlaması olmuştur. 2005 yılında dönemin köy muhtarı Ali Vurmazdere, bölgede dört mevsim turizm yapıldığını söylemiş ve Şirince'deki turizm faaliyetlerine dair *“Herşeyden önemlisi, biz tüm köy halkı olarak turizme inandık. Şu anda çoluk  ocuk 575 kiŐiyiz ve köyün geçimin turizm ile yükseleceğini biliyoruz”* ifadelerini kullanmıştır. Yine Vurmazdere'nin belirttiğine göre Şirince, ilkbahar ve sonbaharda genellikle yerli turistleri ağırlamaktaydı. Vurmazdere, yabancıların kış aylarında yaban domuzu avına geldiklerini, yazın ise köyün son derece kalabalık olduğunu ve özellikle Efes'e gelen turistlerin büyük kısmının Şirince'ye de uğradığını söylemiştir. Vurmazdere'ye göre 2005 yılı itibariyle Şirince'de 33 restoran, 28 Şarap tadım yeri, 12 pansiyon, 45 hediyelik eşya ve 47 el sanatları dükkanı mevcuttu. Köydeki önemli pansiyonların adları; Esra, Kilise Altı, Huzur, Kırkınca Evleri, Mine's Haus, NiŐanyan Evleri, Soydemir ve Şirince Evleri

²⁷² Gülhan, a.g.e., s.53-167.

²⁷³ Gülhan, a.g.e., s.143-144.

şeklindeydi. Bu pansiyonlardaki oda fiyatları iki kişi için 60 ile 150 Türk Lirası arasında değişmekteydi.²⁷⁴

2000’li yıllar ile beraber İzmir’de, deniz turizmine alternatif turizm türlerinin geliştirilmesi asli hedeflerden biri olmuştur. Bu dönemden itibaren İzmir turizmine dair ana gündem maddeleri çoğunlukla turizmin çeşitlendirilmesi üzerine olmuştur. Dönemin İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Aziz Kocaoğlu, 2004 yılı itibariyle fuar ve kongre turizminin gündem güne önem arz etmekte olduğunu ve İzmir’in kongre, fuar, etkinlik ve eğitim turizmi gibi alanlarda bünyesinde önemli bir potansiyeli barındırdığını düşünmekteydi. Bu sebeple Büyükşehir Belediyesi, Adnan Saygun Kültür Merkezi Projesi, Sümerbank binasının bulunduğu alanda bir kongre binası inşaatı, Kültürpark bünyesinde yapılacak bir arkeoloji müzesi ve Efes ve Bergama’nın birbirine bağlanmasını sağlayacak raylı sistem hattı gibi projeleri yürütmekteydi.²⁷⁵

İzmir’in 2000’li yıllarda kongre turizmi alanında önemli bir gelişme kaydetmiş olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Bu durumun ana sebepleri şehirdeki kongre turizmi altyapısının büyük kongre organizasyonlarına yetecek seviyede olmaması ve kongrelere gelen katılımcıların boş zamanlarını geçirecek etkinlik bulmakta zorlanmalarıydı. Tüm bu sebepler sonucunda kongre organizasyonu ile uğraşan kurumlar takvimlerinde İzmir’e yer vermemekten imtina etmekteydi.²⁷⁶

2005 yılında İzmirli turizmciler tarafından bir tartışma platformu kurulmuş ve bu platformda İzmir’in kongre turizminde ilerlemesi gerektiği yönünde ortak bir kanaata varılmıştır. Bunun üzerine İzmir Kongre ve Ziyaretçi Turizm Tanıtım AŞ kurulmuş ve şirket bünyesinde iki alt oluşum oluşturulmuştur. Bunlardan biri İzmir CVB yani Convention and Visitors Bureau diğeri ise İzmir Tanıtım Bürosu’dur. Kuruluşundan sonra uluslararası Kongre ve Toplantı Birliği’ne üye olan İzmir CVB, faaliyet amaçlarını; şehrin tanıtımını yapmak ve şehre gelen kaliteli turist sayısını artırmak olarak belirlemişti. İzmir Tanıtım Bürosu ise amacını İzmir’in turizmde layık olduğu yere gelmesi adına gerekli çalışmaları yapmak şeklinde özetliyordu.

²⁷⁴ Hakkı Kesirli, “Kırknaca Çirkince Şirince”, *İzmir Life*, Sayı 52, 2005, s. 106.

²⁷⁵ *Hürriyet*, “İzmir Ekonomisi de Markalaşma İle Büyür”, (24 Eylül 2004).

²⁷⁶ Ceylan Erdoğan, *İzmir İli Kongre Turizmi Arz Potansiyelinin İncelenmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, S.90-91.

Dönemin İzmir Kongre ve Ziyaretçi Turizm Tanıtım AŞ Yönetim Kurulu Üyesi Eli Simsolo, İzmir’de kongre turizmi alanında çalışan acente sayısının yetersiz olduğu kanısındaydı. Dönemin İzmir CVB Yönetim Kurulu Üyesi ve Swiss Otel Grand Efes İzmir Genel Müdür Yardımcısı Murat Oldaç ise İzmir’in kongre turizmi alanında pek tanınır bir yer olmadığı görüşündeydi. Oldaç, bu durumu “İstanbul’dan, Londra’dan bahsederken zorlanmıyoruz. Ama otelin Convention Center’ın İzmir’de olduğunu söylediğimizde İzmir’in bilinmiyor olması bizim için en büyük handikap” sözleriyle ifade etmiştir. İzmir CVB saymanı Başkanı Ali Hepşen, İzmir Life Dergisi’ne İzmir’in Antalya ve İstanbul kadar tanınmadığını hatta pazarda şehrin adını bile duymayan pek çok kişi olduğunu söylemiştir. Dönemin Crown Plaza Otel Genel Müdürü Faik Alsaç’a göre İzmir, henüz bir kongre kenti değildi. Bu dönemde İzmir, 56 kongre ile pazarın sadece % sekizlik bir kısmına sahipti.²⁷⁷

2006 yılı itibariyle henüz inşa aşamasında olan Kordon Hotel’in sahibi Timur Gönülşen, İzmir’in kongre turizmi altyapısına dair “İzmir’e Efes gibi 10 otel daha lazım. Efes’in üç bin kişilik kongre salonu var, üç bin odası yok. Bir kongre oluyor, otel yok. İnsanları orada burada yatırıyor” ifadelerini kullanmıştır. Gönülşen, fuar ve kongre turizminin önemini Antalya üzerinden örneklendirerek şu sözlerle açıklamıştır:

“Antalya’da bir otel var 21 tane havuzu, iki bin kadar odası var. Bir kongre bitiyor bir kongre başlıyor. Efes Convention Center gibi iç beş tane kongre salonu lazım. Antalya’daki fuarın aynısı burada da yapılıyor; katılımcılar ve fuara verilen önem açısından arada 10 misli fark var.”²⁷⁸

Dönemin Büyükşehir Belediyesi Başkanı Aziz Kocaoğlu, 2007 yılı itibariyle İzmir’deki kongre turizmi faaliyetlerine dair şu ifadeleri kullanmıştır:

“Gazimir’deki fuar alanı ve kongre merkezi için gün saymaya başladık. İzmir kısa sürede fuarlar ve kongreler kenti olacak. Kongre turizminin gelişmesi için bazı koşullar gerekiyor. Bunların arasındaki güvenlik konusu, Emnyet’in çalışmalarıyla sorun olmaktan çıktı. Turistlerin barınma ihtiyacına yönelik çok önemli yatırımlar yapılıyor. Hem havayolu,

²⁷⁷ Duygu Özsuphandağ Yayman, “İzmir CVB İle Hedef Kongre Turizmi”, *İzmir Life Dergisi*, Sayı 73, 2007 S.54-60.

²⁷⁸ Duygu Özsuphandağ Yayman, “Otel Kenti İzmir’e Doğru”, *İzmir Life Dergisi*, Sayı 59, 2006, s.55.

*hem de kent içi ulaşımında ciddi adımlar atılıyor. Bütün bunlar kongre turizmi geleceğimiz için umut verici adımlar.*²⁷⁹

Mercure Otel ya da kuruluşundaki adıyla “Etap”, İzmir’in eski otellerindendi. İşletmecisi firma olan Accor ile mülk sahibi Oyak arasında meydana gelen problemlerden sonra otel faaliyetlerini durdurmuş, bu dönemde Efes Otel’i de Emekli Sandığı’nın aldığı satış kararıyla faaliyetlerine son verince, İzmir’deki şehir otelciliğinin iki önemli sembolü hizmet veremez hale gelmiştir. Bu sürede Universiade gibi önemli organizasyonlar ve çeşitli fuarlar düzenlenmiş olması sebebiyle İzmir şehir merkezinde bir konaklama problemi yaşanmış, gelen misafirler civar iller ile İzmir’in ilçelerinde bulunan diğer otellere yönlendirilmişti. Bu sıkıntılı sürecin ardından Mercure Otel’e ait bina Özkardeş Ailesi tarafından satın alınmıştır. Deniz, Ediz ve Oğuz Özkardeş İzmir Life Dergisi’ne İzmir’de konaklama sorununun şehir turizmine olan etkisini *“Bir çok arkadaşımız İzmir’de otel açın. Misafirlerimizi yatıramıyoruz, restoranlarla anlaşmamızı yapıp günübirlik gönderiyoruz’ diyordlardı”* sözleriyle açıklamıştır.²⁸⁰

2006 yılında İzmir’de bulunan işletme belgeli konaklama tesislerindeki toplam doluluk oranı % 38,66 idi.²⁸¹ Buradan hareketle İzmir’e otel açmanın yeterli olmayacağı, önemli olanın turistleri İzmir’e çekecek sebepler bulmak olduğuna yönelik görüşler de mevcuttu. Kaya Turizm Yönetim Kurulu Başkanı Mustafa Kaya’ya göre Efes Otel’in Swiss Hotel’e dönüşmesi ve Movenpick’in Mercure’nin işletmesini devralması sadece kayıpları giderecek türden adımlardı. Kaya, hali hazırdaki tesislerde doluluk oranları bu kadar düşük iken yeni tesislerin bir fayda getirmeyeceği kanısındaydı. Kaya’ya göre fuar ve kongre sayısının azlığı sebebiyle kent içindeki otellerin doluluk oranlarının artırılması pek mümkün değildi. Tüm bunların İzmir turizminin gelişimi için gerekli atılımların sadece ufak bir kısmı olduğunu düşünen Kaya, kültür turizminin ihmal edildiği görüşündeydi. Kaya bu görüşlerini şu sözlerle açıklamıştır: *“İzmir’de kimlik sorunu var. İzmir tarihsel, kültürel, özelliğini ön plana çıkaracak mekanları ihmal etti. Kemeraltını hala bir*

²⁷⁹ Duygu Özsuphandağ Yayman, “İzmir CVB İle Hedef Kongre Turizmi”, S.62.

²⁸⁰ Duygu Özsuphandağ Yayman, “Oteller Kenti İzmir’e Doğru”, s.52.

²⁸¹ Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *İşletme Belgeli Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 2006.

alışveriş merkezi haline getiremedik. Kadifakale'yi 25 senedir konuşuyoruz; İzmir turizmine kazandıramadık. Agora'yı 20 yıldır konuşuyoruz; kazılar yine durmuş."²⁸²

Büyük Efes Oteli, 2006 yılında Tahincioğlu Holding ve MV Holding tarafından özelleştirme idaresinden satın alınarak alınarak Swissotel'in işletmesine devredilmiştir. 2006 yılı itibariyle otelin iletişim kordinatörü olan Feyzi Hepşenkal 2006 yılı itibariyle İzmir'deki en büyük kongre merkezi olan Convention Center'ın Swiss Hotel tarafından işletileceğini söylemiştir. Hepşenkal'a göre yalnızca fuar binası inşa ederek ile fuar turizminde ilerlemek mümkün değildi. Şehirde mermer fuarı haricinde yoğunluk meydana getiren bir fuar olmadığını belirten Hepşenkal, kentin iç kısımlarına az turist geldiğini ve şehir merkezinde bir kongre merkezine ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Hepşenkal'a göre eğer kente ticaret şehri kimliği kazandırılırsa, kent içindeki oteller daha fazla müşteri çekebilecekti.²⁸³

2006 yılının İzmir Hilton Oteli Genel Müdürü Axel Hauser "*Ne yazık ki bu dönem içerisinde pazarda gerçek bir büyüme kaydedildiğini düşünmüyorum. Çünkü pazardaki işin, gelişen yeni ve belli destinasyonlara dağıldığını görüyoruz*" sözleri ile İzmir'in turizmde yerinde saymakta olduğunu söylemiştir.²⁸⁴

Dönemin Best Western Hotel Konak Genel Müdürü Köksal Şınık, İzmir'de fuarların artması gerektiği görüşündeydi. Şınık, düşüncelerini "*Tarihi yerlerin azlığı, ticaretin kuvvetli olmaması sebebiyle İzmir'in tek nedeni fuarlar kalıyor*" sözleri ile ifade etmiştir. İzmir'in fuar şehri olma niteliğini kaybettiğini de belirten Şınık, fuarların çoğunlukla İstanbul'da sonrasında ise Antalya'da düzenlendiğini söylemiştir. Şınık'a göre yeni yapılan tesisler kapasitelerini tam olarak dolduramayacaktı. Bu yüzden İzmir'in yeni otellere değil, turizmden aldığı payın artmasına ihtiyacı olduğunu kaydeden Şınık, "*İzmir kadar içine kapalı bir kent olduğunu düşünmüyorum*" sözleriyle şehrin dışa açık olmadığını ifade etmiştir.

Ege Palas Oteli Genel Müdürü Tahir Akarsular ise İzmir'in öncelikle şehircilik konusunda bir hayli yol kat etmesi gerektiği görüşündeydi. Akarsular, bu durumu şöyle ifade etmiştir:

²⁸² Duygu Özsuphandağ Yayman, "Oteller Kenti İzmir'e Doğru", s.56-60.

²⁸³ Duygu Özsuphandağ Yayman, "Oteller Kenti İzmir'e Doğru", s.55.

²⁸⁴ Duygu Özsuphandağ Yayman, "Oteller Kenti İzmir'e Doğru", s.56-58.

“Öyle bir şehir düşünün ki havaalanı yetersiz, çevre düzenlemeleri yapılmamış, belediyeler son derece hantal, merkeze bağlı çalışıyor. Oteller belediyelerin kısıtlı imkanlarıyla kendilerine hizmet vermelerini bekliyor ki etraf temiz olsun. Güvenlik otelcilerin yapacağı iş değil. Yeni açılacak otellerin salon ve otopark problemleri olacak. Bunlara altyapı desteği ne derecede verilecek?”²⁸⁵

İzmir, kaynak koruma bölgelerinde yapılan yapılaşma, yatırımların geri dönüş süresinin uzunluğu, arazi maliyetinin yatırımcıyı kaçırması, arazi tahsislerindeki bürokratik işlemler, açılan iptal davaları, nitelikli personel azlığı ve kredi ve teşvik yetersizliği gibi sebepler sonucunda termal turizm alanında ilerleme kaydedememiştir.²⁸⁶ 2006 yılı itibariyle İzmir ilinde Kültür ve Turizm Bakanlığı belgeli beş ve Sağlık Bakanlığı’ndan ruhsatlı üç termal tesis bulunmaktaydı. Bu belgelerin ikisine de sahip olan ise sadece iki tesis mevcuttu.²⁸⁷

Her ne kadar termal turizm alanında henüz istenilen noktaya ulaşılamasa da yine de bu alanda bir başarı hikayesi mevcuttur. Balçova Termal Otel, 2000’li yıllarda yurtiçi ve yurtdışından pek çok ziyaretçi ağırlıyordu. Avrupa’nın en büyük sağlık tesislerinden biri olan tesiste, misafirlerin büyük çoğunluğu başını Norveç’in çektiği İskandinav ülkelerinden gelen insanlardan oluşmaktaydı. “İskandinav ülkelerinden yılda iki bine yakın turist geliyor, 4 hafta kalıyor” diyen tesisin ön büro müdürü Metin Esenlik, misafirlerin % 20’sinin iç turistlerden oluştuğunu ve kasım-mart arasının iç turistin en yoğun olduğu zaman olduğunu belirtmiştir.²⁸⁸

Basmane bölgesi 20. yüzyıl başlarında fuar, otobüs ve tren garlarına yakın olması sebebiyle bir konaklama bölgesi olarak öne çıkmıştı. Bölge, şehre gelen, esnaf, sanatçı ve tüccarların konakladığı otellere ev sahipliği yapsa da aradan geçen zaman sonunda güvenlik açısından riskli görülmeye başlanmıştır. Konak Belediyesi, 2000’li yıllar ile beraber bölgede bulunan otelleri ve yolları onarımdan geçirmiş ve bu süreçten itibaren Basmane’den Montrö’ye olan bölümde yeni oteller devreye alınmaya başlanmıştır.²⁸⁹

²⁸⁵ Duygu Özsuphandağ Yayman, “Oteller Kenti İzmir’e Doğru”, s.58-59.

²⁸⁶ Zeynep Güvercin Göçmen, *Turizm Çeşitlendirilmesi Kapsamında İzmir’de Termal Turizmin Tedavi Amaçlı Kullanımı ve Ekonomik Değeri*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s.96.

²⁸⁷ Göçmen, *a.g.e.*, s.115-127.

²⁸⁸ Duygu Özsuphandağ Yayman, “Oteller Kenti İzmir’e Doğru”, s.60.

²⁸⁹ Duygu Özsuphandağ Yayman, “Oteller Kenti İzmir’e Doğru”, s. 52-54.

2006 yılında İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Turkish Daily News ortaklığı ile İngilizce dilinde yayın hayatına girecek olan, aylık 'İzmir' gazetesinin tanıtımında konuşan Büyükşehir Belediye Başkanı Aziz Kocaoğlu, İzmir'in turizm alanında farklı bir bakış açısı ve yeni projelere ihtiyacı olduğunu söylemiştir. 2003 yılında kruvaziyer gemileri ile İzmir'e gelen turist sayısının sıfır olduğunu söyleyen Kocaoğlu, 2006 yılında bu rakamın 170 bine yakın bir seviyeye ulaştığını belirtmiş ve 2007'de ise 200 bini geçmeyi umduklarını belirtmiştir. Kocaoğlu toplantıda, İzmir turizmine dair mevcut projelere dair çeşitli bilgiler de vermiştir. Bu projelerden biri Kadifekale'deki antik tiyatroya dairdir. Tiyatronun kamulaştırma çalışmalarının başladığını söyleyen Kocaoğlu, ayrıca Kadifekale'deki restorasyonun da tamamlandığını belirtmiştir.²⁹⁰

Bu dönemde İzmir Turist Rehberleri Odası Başkanlığı görevini yürüten Yalçın Ulukaya, İzmir'de 750 kamulaştırma yapılırken bunun 75'inin Kadifekale'nin altındaki tiyatro üzerinde olduğunu, ayrıca Kadifekale'deki İzmir Tiyatrosu'nda kazı izni çıktığını, Agora'dan Kadifekale'ye teleferik seferlerinin düzenlenmek istediğini ve Agora çevresindeki yapıların yıkıldığını söylemiştir. Ulukaya kamuoyunun bunları bilmediğini ve yapılan çalışmaların tanıtımının yapılmadığını belirtmiştir. Ulukaya'nın belirttiğine göre seyahat acenteleri İzmir'de az sayıda tur düzenlemekteydi. Bahsi geçen bu acentelere Kuşadası, İzmir ve Çeşme merkezli acenteler de dahildi. Ulukaya, İzmir'de şehir turu yapan 5 acente olduğunu ve bu turların; gemiden inen turistlerin ilk olarak Kordon'a, oradan Konak'a, Konak'tan da Kemeraltı'na oradan vapur ile Karşıyaka'ya ve en sonunda tekrar gemilerine götürülmesi şeklinde gerçekleştiğini ifade etmiştir. Ulukaya'ya göre İzmir turizmi açısından bu turlar kabul edilemez düzeyde yetersizdi. Israrları sonucunda tur programlarına Tarih ve Sanat Müzesi'ni dahil ettirdiklerini ifade aktaran Ulukaya, diğer önerilerinin park yeri sorunu sebebiyle değerlendirilemediğini ifade etmiştir. Ulukaya, Kızlarağası bölgesinde bir park yeri olmadığını söylemiştir.²⁹¹

²⁹⁰ *Habertürk*, "İzmir'e Yerel Gazete", (06 Kasım 2006).

²⁹¹ *Ege Life*, "İzmir Turizminde Markalaşma", Sayı 40, 2007, s.49-50.

Ege Turistik İşletmeciler ve Konaklamacılar Derneği Başkanı Haluk Nişlioğlu'na göre 2007 yılı itibariyle kamu ve sivil toplum kuruluşları İzmir'in tanıtımı için yeteri kadar çaba göstermiyordu.²⁹²

Ege Life Dergisi'ne konuşan 2007 yılının İzmir İl Kültür Turizm Müdürü Metin Atsal, İzmir turizminin gelişmesi için turizmin çeşitlendirilmesi gerektiği görüşüne sahipti. Atsal'a göre özellikle Kuzey Avrupa ülkelerinden pek çok turist sağlık turizmi vasıtasıyla İzmir bünyesine çekilebilirdi. Atsal, bu sebeple yeni termal kaynakların araştırıldığını ve mevcut kaynakların turizme kazandırılmaya çalışıldığını belirtmiştir. Atsal, Çeşme ve Alaçatı'nın sağlık turizminde ilerlemesinin İzmir turizmi için belirleyici olacağı görüşündeydi. Atsal ayrıca Çeşme ve Alaçatı'da golf turizminin de değerlendirildiğini belirtmiştir. Atsal'a göre İzmir yatak kapasitesi bakımından yetersizdi ve İzmir'de 30.000 yatak bulunurken Antalya'da bu rakamın 500.000 idi. Bu sebeple İzmir'in 100.000 yatak seviyesine çıkması gerekmekteydi. Atsal'a göre Kadifekale ve Agora'nın düzenlenerek turizme kazandırılmalı ve kent merkezindeki tarihi yapılar turizmde daha etkin kullanılmalıydı.²⁹³

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2007-2013) turizmin son 20 yılda yükselişe geçtiği ve Türkiye ekonomisine önemli katkılar sunduğu belirtilmiştir. Planda Türk turizminin küresel turizm pazarındaki payının 2000 senesinde % 1,6 iken 2005 senesinde % 2,9'a yükseldiği belirtilmiştir. Bu periyotta gelen turist sayısı ise 10,7 milyonluk bir artış yaşayarak 21,1 milyona yükselmiştir. Bu dönemde gelirlerde de bir artış yaşanmış ve 10,6 milyar dolarlık artış ile turizmden elde edilen gelir 18,2 milyar dolar olmuştur. 2007 itibariyle Türkiye gelen turist sayısı bakımından dünyada 12. turizm gelirleri bakımından ise 8. sıradadır. 2000 yılında sayısı 352 bin olan bakanlık belgeli yatak adedi, 2005 yılında 450 bine yükselmiştir. Bu dönemde belediye belgeli tesislerde ise 350 bin yataktan 400 bin yatağa ulaşılmıştır. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) dönemi bitiminde turizmden elde edilecek gelirin 36,4 milyar dolara, ziyaretçi sayısının 38 milyona ve yatak kapasitesinin ise 1,3 milyona ulaşacağı öngörülmüştür. Planda artan konaklama kapasitesine rağmen, pazarlama, reklam ve tanıtım alanında yeni bir bakış açısına ihtiyaç duyulduğu, doğayı tahrip etmeden hareket edilmesi ve gün yüzüne

²⁹² Ege Life, "İzmir Turizminde Markalaşma", s. 47.

²⁹³ Ege Life, "Turizm Sosyolojik Bir Süreç", Sayı 40, 2007, s.52-53.

çıkarılmamış turistik varlıkların ortaya çıkarılması gerektiği ifade edilmiştir. Planda Türk turizminde turizmi bütün bir yıla yaymak ve yeni pazarlara ulaşmak adına, kültür, termal, kongre, yat, golf, dağ, kış ve ekoturizm gibi alanlara yönelineceği belirtilmiştir.²⁹⁴

İzmir ve Türkiye turizminde 2000’li yıllara girilmesiyle beraber iyice artışa geçen alternatif turizm çeşitlerine olan yöneliş sürecine paralel bir gelişme de 2009 yılında Seferihisar’da yaşanmıştır. Seferihisar ilçesi, Cittaslow Uluslararası Koordinasyon Komitesi’nin Seferihisar tarafından yapılan başvuruyu kabul etmesi ile beraber “Cittaslow” (Sakin Şehir) ünvanını kazanmıştır. Bu gelişmeyle beraber Seferihisar turizmi yeni bir döneme girmiştir.²⁹⁵

Aynı yıl Alaçatı turizmi için de önemli bir gelişme yaşanmıştır. Alaçatı gönüllüleri Tülin Onaner ve Yaprak Uziş’in bölgeyi canlandırarak bir etkinlik arayışına girmeleri sonucunda Alaçatı Ot Festivali fikri ortaya çıkmıştır. Festival ile beraber Alaçatı, 2010’lu yıllar ile beraber yeni bir çekim unsuru kazanacaktı.²⁹⁶

3.6. 2010’LU YILLAR

2007-2012 yıllarını kapsayan dönemde ülkeye giriş yapan ziyaretçi sayısı 31,8 milyon, turizmden elde edilen gelir ise 29,4 milyar dolar olmuştur. 2007-2013 dönemini içeren Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planında koyulan 950 bin belgeli yatak sayısı hedefi geçilmiştir. 2010’lu yıllar itibariyle Türk turizmi kitle turizmi üzerinedir. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı’da (2014-2018) pazarlama ve reklam faaliyetlerinin iyileştirilmesi ve özel sektörün bu alanda daha fazla sorumluluk alması gerektiği belirtilmiştir. Planda toplumun sosyo-ekonomik seviyesinin yükseleceği öngörülmüş ve kültür ve bilgi amaçlı gezen turist sayısını artacağı, bu sebeple yüksek gelire sahip turistlerin hedeflenmesi gerektiği belirtilmiştir. Turistlerin yeni deneyimlere yöneleceği aktarılan planda Türk turizminin mevcut turistik ürünlerini çeşitlendirmesi gerektiği belirtilmiştir. Yapılacak yatırımların sürdürülebilirlik ilkesine uygun ve doğaya saygılı bir şekilde gerçekleştirilmesi gerektiği ifade edilen

²⁹⁴ https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Dokuzuncu_Kalkinma_Planı-2007-2013.pdf (Erişim Tarihi: 01.05.2023).

²⁹⁵ *Hürriyet*, “Sakin Şehir Seferihisar Sakin Turist Bekliyor”, (01 Aralık 2009).

²⁹⁶ Bahar Akıncı, “Alaçatı Ot Festivali 4 Yıldır Hayatımızda”, *Hürriyet*, (14 Ocak 2013).

planda kültür, kongre, sağlık, kış, kruvaziyer turizmi gibi alanların öncelenmesi gerektiği söylenmiştir.²⁹⁷

2010'lu yıllar itibariyle İzmir turizmine dair hem sektör hem de siyaset içinden çeşitli çözüm önerileri ve görüşler dile getirilmekteydi. Dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay, 2010 yılında İzmir Ticaret Odası tarafından organize edilen İzmir Turizmi İçin Acil Zirve Programı'na katılmış ve burada bazı açıklamalarda bulunmuştur. Günay'a göre İzmir'de butik turizmin gelişmesi gerekiyordu. Konuşmasında kruvaziyer turizminin geliri yüksek turistleri getirdiğini söyleyen Günay, bu sebeple İzmir'de yeni bir liman ihtiyacı olduğu görüşündeydi. Günay, ayrıca Büyükşehir Belediyesi ile ortaklaşa girilen bazı projelerin, sivil toplum kuruluşları tarafından yargıya taşınarak engellendiğini ifade etmiştir.

Etkinlikte konuşan dönemin İzmir Ticaret Odası Başkanı Ekrem Demirtaş, İzmir'in turizmden aldığı payın 30 yıl önce % 9'larda iken şimdi % 3-4'lere düştüğünü belirtmiş ve bölgede daha farklı ve butik bir model oluşturulması gerektiğinin altını çizmiştir.²⁹⁸

İkinci Endüstri Devrimi sonrasında fosil kaynaklar sanayi, ulaşım ve konut ısıtmasında önemli yer edinmiş, uzun yıllar doğaya salınan zehirli gazlar sonucunda çevre kirliliği ve iklim değişikliği gibi insanlık açısından ciddi tehdit oluşturan sorunlar meydana gelmiştir. Bu durum toplumda ekolojik hassasiyetleri yükselişe geçirirken, bu hassasiyetler turizme de yansımıştır. Dünya turizminde 1980'li yıllardan itibaren başlayan doğayı koruma hassasiyeti Türkiye'de de devlet politikaları itibariyle 1980'li yıllarda gündeme alınmış ancak ülkede doğa ile barışık bir turizm ideali daha çok 2010'lu yıllardan sonra baş göstermiştir.²⁹⁹ Bu ideal ile uyumlu bir gelişme 2010 senesinde Karaburun'da gerçekleşmiş, Türk ve Yunan kadınlar tarafından kurulan Türkiye-Yunanistan Kadın Barış Girişimi tarafından Karaburun'lu kadınların turizm sektörüne giriş yapmasını sağlayan bir proje hazırlanmıştır. Agro ve ekoturizm merkezli proje kapsamında Karaburun'lu kadınların özel ev pansiyonlarında kalan turistlere hazırladıkları ürünleri satarak gelir

²⁹⁷https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Onuncu_Kalkinma_Planı-2014-2018.pdf (Erişim Tarihi: 04.04.2023).

²⁹⁸ *Milliyet*, "Turizmin Önemi Artık Kavransın", (07 Ekim 2010).

²⁹⁹ Meryem Akoğlan Kozak vd., "Tarihsel Süreç İçinde Turizm Paradigması", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, 2013, s.10-17.

elde etmesi de amaçlanmaktaydı. Karaburun Kadınları Agroturizm Kadınlar Kooperatifi Başkanı Zehra Ömerler, Sarpıncık, Parlak ve Küçükbahçe köylerinin pilot bölge olarak belirlendiğini ifade ederken, projenin amaçlarına dair ise şunları söylemiştir:

“Proje kırsal turizme uygun görülen köy ortamlarında, ev pansiyonculuğunun yapılması, yerel kültür öğelerinin canlandırılması, kadınların ekonomik, kültürel yönden geliştirilmesi gibi temel hedefler içeriyor.”

Ömerler, proje kapsamında 3 köy evinde 18 yataklık bir kapasite olduğunu söylemiş ve projenin henüz istenilen düzeyde olmadığını belirtmiştir.³⁰⁰

Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği İzmir Bölge Yürütme Kurulu Başkanı Rıza Gençay, 2010 İzmir Kültür ve Turizm Dergisi’ne bazı açıklamalarda bulunmuş ve İzmir’in nitelikli turizme yönelmesi gerektiğini söylemiştir. İzmir turizmi için yeni planlamaya ihtiyaç olduğunu söyleyen Gençay, son 8 yılda İzmir’e gelen turist sayısında kruvaziyer turizmi haricinde bir artış yaşanmadığını ifade etmiştir. Gençay, İzmir’de turizminin sürdürülebilir ve bütün bir yıla yayılabilir hale gelmesi için turizm türlerinin çeşitlendirilmesi gerektiği görüşündeydi. Kongre turizminin öncelik olarak birinci sırada olması gerektiğini savunan Gençay, kongre turizminin yanı sıra sağlık turizmine de dikkat çekmiştir. Gençay’a göre İzmir’deki iklim ve mevcut termal kaynaklar, sağlık turizminde İzmir’in elini güçlendirmekteydi ve İzmir sağlık turizmi sayesinde üçüncü yaş turizminde ilerleyebilirdi.

Gençay, şehirde kruvaziyer turizminin gelişimine dair ise şunları söylemiştir:

*“Mesela dört yıl öncesine kadar kruvaziyer turizmi diye bir şey yoktu. Ama bugün 350 bin turiste çıktık. Bu yıl 149 gemi gelecek. Kruvaziyer turizm altın yumurtlayan tavuk gibi.”*³⁰¹

İzmir turizmine dair alternatif turizm çeşitlerinin geliştirilmesi gerektiği görüşü sıklıkla dile getirilirken, Karavan Turizm kurucusu Alex Baltazzi ise İzmir’in henüz turizm çeşitlendirilmesine uygun olmadığı görüşündeydi. Baltazzi’ye göre öncelikle Agora’nın tam olarak ortaya çıkarılması, yeni ve geniş bir müze inşaa edilmesi ve

³⁰⁰ *İzmir Kültür ve Turizm Dergisi Temmuz-Ağustos*, “Barış Hareketinden Turizme”, Sayı 6, 2013, s. 94.

³⁰¹ Çiğdem Askeri Çoşkun, “İzmir’in Rüzgarını Kimse Dindiremez”, *İzmir Kültür ve Turizm Dergisi*, Sayı 6, 2010, s. 71-72.

bunlara ilaveten Kemeraltı'nın Kapalıçarşı ayarında bir yer haline getirilmesi gerekmektedir. Baltazzi, İzmir'in tarihe ilgi duyan turistler için uygun bir şehir olduğu görüşündeydi.³⁰²

Baltazzi'nin görüşleri böyle iken İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürü Abdulaziz Ediz, İzmir Kültür ve Turizm Dergisi'ne konuşmuş ve 2011 yılı itibariyle İzmir'de turizm türlerinin çeşitlendirilmesi adına somut çalışmalar yapıldığını belirtmiştir. Ediz, termal ve sağlık turizmi için İnciraltı, Çeşme ve Seferihisar Doğanbey'de yapılacak projelerin planlama aşamalarının tamamlanması için uğraşılmakta olduğunu söylemiştir.³⁰³

Dönemin Türkiye Seyahat Acentaları Birliği Lata komite üyesi Hande Arslanalp'a göre İzmir turizminde konaklama, etkinlik ve rekreasyon faaliyetleri bakımından eksiklikler söz konusuydu. Şenay Düdek'in 26 Ocak 2011 tarihindeki Hürriyet Gazetesi köşe yazısında Arslanalp'ın konuya dair şu beyanları aktarılmıştır:

“İzmir’de konaklama yok. Olsa, gelenler gece kulübüne de gidecek, restorana da bara da. Ekonomi kalkınacak böylelikle. İnsanlara eğlence yok. Toplantı yok, kongre yok, organizasyon yok, eee kalınmıyor tabii.”

İzmir'de turistlerin vakit geçireceği etkinliklerin sayıca çok az olduğunu söyleyen Arslanalp da diğer sektör temsilcileri gibi İzmir için kongre turizmini işaret etmiştir.³⁰⁴

2011 yılında dönemin Kültür ve Turizm Bakanı olan Ertuğrul Günay, İzmir Gazeteciler Cemiyetini ziyaretinde yaptığı açıklamalarda, İzmir'in turizmde beklenen noktada olmadığını ve potansiyelini daha iyi kullanması gerektiğini belirtmiştir. Deniz turizmi yerine alternatif turizm çeşitlerini işaret eden Günay, İzmir'de kitle turizminin yerine yüksek gelirli turistlerin rağbet göstereceği arkeoloji ve termal turizm merkezli bir turizm modeli düşündüklerini belirtmiştir. İzmir'deki tesislerin toplam yatak kapasitesine de değinen Günay, şehirdeki mevcut kapasitenin artırılması gerektiği görüşündeydi. Ayrıca Günay'a göre sektördeki sivil

³⁰² Çiğdem Askeri Coşkun, “Bir İtalyan'ın İzmir Sevdası”, *İzmir Kültür ve Turizm Dergisi*, Sayı 6, 2010, s.43.

³⁰³ *İzmir Kültür ve Turizm Dergisi*, “2011 Umut Veren Gelişmelerle Sürüyor”, Sayı 11, 2011, s.7.

³⁰⁴ Şenay Düdek, “İzmir İçin En Büyük Kurtuluş Kongre Turizmini Gerçekleştirmek”, *Hürriyet*, (26 Ocak 2011).

ve kamu kuruluşları arasında iş birliği olmalıydı. Günay, bu dönemde yatırımların yargı sürecinde yaşanan iptal kararları ile aksamasından şikayetçiydi.³⁰⁵

Günay, Vahap Munyar'ın Hürriyet Gazetesi'ndeki 24 Mayıs 2011 tarihli köşe yazısında aktardığına göre ise Antalya'nın Türkiye turizmindeki payının % 40 olduğunu söylemiştir. Günay, bu oranın Muğla'da % 15 dolayında iken İzmir'de ise sadece 3,5 dolayında olduğunu belirtmiştir. İzmir'de turizm yatırımı yapmanın pek kolay olmadığını belirten Günay, "*İzmir'de dava açıp, projeleri durdurmak neredeyse "prestij" haline gelmiş*" ifadelerini kullanmıştır. Deniz turizmine yönelik politikalara geçilmesi ile beraber Antalya'nın diğer turizm merkezleri ile arasındaki farkı bir hayli açtığını söyleyen Günay'a göre Çeşme, eğer eğlence ve dinlenme arasında bir denge tutturmayı başarır, Antalya ve Muğla'nın seviyesine erişebilirdi.³⁰⁶

Kaya İzmir Thermal & Convention Otel Genel Müdürü Muzaffer Tağıl, İzmir Kültür ve Turizm Dergisi'ne yaptığı açıklamalarda İzmir'de "her şey var" anlayışına karşı olduğunu belirterek bu anlayışın İzmir turizmine dair somut bir şey yapılmasının önüne geçtiğini söylemiştir. Tağıl, ayrıca şehirde bir ulaşım sorunu olduğunu ve Ortadoğu ülkelerinden İzmir'e direkt uçuş olmamasının önemli bir dezavantaj olduğunu ifade etmiştir.³⁰⁷

Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay, İzmir Kültür ve Turizm Dergisi'nin 2011 yılı Mayıs-Haziran sayısına yaptığı açıklamada, İzmir'i şehrin kültürel yapısını bozmadan kongre ve sağlık turizmi merkezi yaparak üst gelir grubuna hitap etmeyi hedeflediklerini söylemiştir. İzmir'in Türkiye'nin turizmde yakaladığı ivmeyi yakalayamadığını söyleyen Günay, İzmir turizminin mevcut durumunu "*turizmin başladığı İzmir yerinde sayıyor*" sözleriyle özetlerken, turistlerin deniz kıyılarından içeriye doğru çekilmesi gerektiğini belirtmiştir. Günay, termal turizmde İnciraltı'na önem verdiklerini, burada dünya standartlarında modern bir destinasyon oluşturabileceklerini belirtmiştir.³⁰⁸

³⁰⁵ *Cumhuriyet*, "Günay: İzmir'in Rolü Artacak", (06 Mayıs 2011).

³⁰⁶ Vahap Munyar, "Proje Durdurmak Prestij Olmuş, İzmir'de Turizm İçin Arsa Geliştiremiyoruz", *Hürriyet*, (24 Mayıs 2011).

³⁰⁷ Çiğdem Askeri Çoşkun, "İzmir'e Butik Kent Sıfatı Yakışır", *İzmir Kültür ve Turizm Dergisi*, Sayı 12, 2011, s.50-52.

³⁰⁸ *İzmir Kültür ve Turizm Dergisi Mayıs-Haziran*, "İzmir Turizmde Lokomotif Güç Olacak" Sayı 11, 2011, s.48-51.

2009 yılında Türkiye'nin ilk sakin şehri ünvanını alan Seferihisar'da 2011 yılı itibari ile konaklama tesisleri bakımından bir kapasite sorunu mevcuttu. Seferihisar Belediyesi bu problemi gidermek için, Sığacık Kalesi bünyesinde bulunan bütün evlerin bir odasında turistik pansiyon hizmeti verilmesine yönelik bir proje geliştirmiştir. Dönemin Seferihisar Belediye Başkanı Tunç Soyer, Seferihisar'ın sakin şehir statüsünü almasıyla ilçeye olan ilginin arttığını ancak artan bu ilginin meydana getirdiği konaklama ihtiyacını mevcut askeri bölgeler ve sit alanları sebebiyle karşılanmanın zor olduğunu söylemiştir. Soyer, Tarihi Sığacık Kalesi'nde bulunan 284 evin yenilenecek pansiyon olarak hizmet vereceğini belirtmiştir.³⁰⁹

Dikili Kaymakamı Zafer Karamehmetoğlu, 2011 yılında İzmir Kültür ve Turizm Dergisi'ne verdiği beyanda Dikili ve Bademli'de toplamda 2.700 yataklık bir kapasite olduğunu söylemiştir. Karamehmetoğlu ayrıca bölgede bulunan ikincil konutların da turizmde kullanılmakta olduğunu söylemiştir.³¹⁰

Dikili'de kruvaziyer ve deniz taşımacılığı, 2000'li yıllardan beri Turyol'a ait 700 kişi kapasiteli Kaptan Enabir Can ve 850 kişilik Kaptan Şevket İyidere gemileri ile Midilli'ye seferler düzenlenmesine rağmen³¹¹ yeterince gelişmemiştir. İlçeye deniz yolu aracılığıyla gelen turist sayısı fazla değildir. Ayrıca sahil kesimindeki plansız yapılaşma, Dikili'nin deniz turizmi potansiyelini baltalamaktaydı. Dikili'de turizm deniz üzerine şekillenmiş, termal kaynaklar, kırsal alanlar ve kültürel unsurlar üzerine pek fazla yatırım yapılmamıştır. İlçede konaklama sayıları ve kalış süreleri ise pek fazla değildir. Bunun yanı sıra sezon, Akdeniz ve Ege'deki diğer turizm merkezlerine oranla daha kısaydı.³¹²

İzmir Kalkınma Ajansı'nın 2013 yılında yayınladığı İzmir Turizm Mevcut Durum Raporu'nda şehrin turizmdeki durumuna dair bazı değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu değerlendirmelere göre İzmir, kruvaziyer, kültür, eğitim ve sağlık turizmi alanlarında belirli bir gelişim kaydetmesine rağmen yine de turizmde yeterli çeşitliliğe ulaşamamıştır. Raporla şehrin turizm potansiyelini verimli

³⁰⁹ *Yeni Asır*, "284 Odalı Pansiyon", (04 Ağustos 2011).

³¹⁰ *İzmir Kültür ve Turizm Dergisi Temmuz-Ağustos*, "Güneşin En Güzel Battığı Yer", Sayı 12, 2011, s.42.

³¹¹ *İzmir Kültür ve Turizm Dergisi*, "Temmuz-Ağustos", Sayı 6, 2010, s. 16.

³¹² Füsün Baykal vd., "Dikili ve Bergama Turizmini Bütünleştirmede Coğrafi Faktörlerin Rolü", s. 7-9.

kullanamadığı, termal ve kongre turizmine uygun tesis azlığı, tanıtım faaliyetlerinin yeterli düzeyde olmaması, kent turizmine dair master plan eksikliği, kırsal alanların azalması sebebiyle ekoturizm ve kırsal turizmin gelişmemesi ve lüks turizme uygun turistik ürünlerin geliştirilememesi gibi eksikliklerin olduğu ifade edilmiştir.³¹³

İzmir Kalkınma Ajansı'nın bir başka planı olan 2010-2013 İzmir Bölge Planı'nda turizm çeşitlerinin çoğaltılması, buna yönelik yatırımların teşvik edilmesi gibi iki gündem maddesine vurgu yapılmıştır. Planda ayrıca ekoturizm, sağlık turizmi ve diğer sürdürülebilir turizm modellerinin popülerleştiği, İzmir'in de bu turizm türlerinde var olması gerektiği belirtilmiştir.³¹⁴

2010'lu yıllarda İzmir'de bir mega müze yapılması gerektiği fikri güç kazanmış ve 2013 yılında konuya dair önemli bir gelişme yaşanmıştır. İzmir Büyükşehir Belediyesi, Agora ve çevresini "Arkeoloji ve Tarih Parkı" adıyla isimlendirmiş ve müzeyi buraya yapmaya karar vermiştir. 25 bin metrekarelik bir alana yapılacak müzenin Agora, Kadifekale ve Antik Tiyatro ile bir arada olması amaçlanmaktaydı.³¹⁵ İzmir Arkeoloji Müzesi Müdürü Mehmet Tuna'ya göre İzmir Arkeoloji Müzesi'nin depoları dahi dolmuş vaziyetteydi. Bu sebeple Tuna'ya göre İzmir'de bariz bir müze ihtiyacı söz konusuydu.³¹⁶

Çeşme 2010'lu yıllar itibariyle İzmir'in en önemli deniz turizmi merkezi olsa da bünyesinde bazı yapısal sorunları barındırmaktaydı. Çeşme Turistik Otelciler Birliği Yönetim Kurulu Başkanı Veysi Öncel, 2012 yılında Yeni Asır Gazetesi'ne konuşmuş ve Çeşme'nin "turizmin çeşitlendirilmesi" ve "sezonun bütün bir yıla yayılması" gibi iki önemli hususta yeterli noktada olmadığını belirtmiştir.³¹⁷

2010'lu yıllarda Çeşme'nin turizmdeki konumunu istatistiklerle açıklamak faydalı olacaktır. Özge Bora'nın Çeşme Turizm Danışma Ofisi verilerinden aktardığına göre 2006-2013 yılları arasında Çeşme Limanı'na giriş yapan yabancı turist sayısı aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

³¹³ İzmir Kalkınma Ajansı, *İzmir Turizmi Mevcut Durum Raporu*, Haz. Yaşar Üniversitesi, 2013, s.22-62.

³¹⁴ İzmir Kalkınma Ajansı, *İzmir Bölge Planı (2010-2013)*, 2010, s.75.

³¹⁵ Deniz Çaba Şan, "İzmir'e Mega Müze", *İzmir Life*, Sayı 142, 2013, s.18.

³¹⁶ Deniz Çaba Şan, "İzmir'e Mega Müze", s.21-22.

³¹⁷ Murat Şahin, "Çeşme'ye Yatırımcı Akımı", *Yeni Asır*, (22 Haziran 2012).

Tablo 28: 2006-2013 Yılları Arasında Çeşme Limanı'na Giriş Yapan Yabancı Turist Sayısı

Yıl	Giriş Yapan Yabancı Turist Sayısı
2006	39.488
2007	40.999
2008	44.543
2009	43.773
2010	45.514
2011	44.162
2012	40.991
2013	47.222

Kaynak: Bora (2018:126)

Tabloda 2006 ve 2010 yılları arasına kadar olan süreçte giriş yapan turist sayısı artış trendinde görünürken, 2011 yılında 44.162 giriş yapan turist sayısı ile bir önceki yıla göre bir düşüş gerçekleşmiştir. 2013 yılında ise yeniden artışa geçilmiştir.

Tablo 29:2010, 2012 ve 2014 Yıllarında Çeşme'de Bulunan Belediye Belgeli Tesislerde Yapılan Konaklama Sayısı, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranları

Yıl	Konaklayan Yabancı Turist Sayısı	Konaklayan Yerli Turist Sayısı	Toplam Konaklayan Turist Sayısı	Yabancı Turist Ortalama Kalış Süresi	Yeli Turist Ortalama Kalış Süresi
2010	33.729	117.046	150775	2,4	1,5
2012	107.726	232.966	340.692	1,7	1,5
2014	13.140	2.308.371	2.321.511	2,5	1,1

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, Konaklama İstatistikleri

Tabloda belirtilen yıllarda konaklayan toplam turist sayısı ile konaklayan yerli turist sayısı artış halindeydi. Konaklayan yabancı turist sayısı ise 2014 yılında gerilese de aynı yılda Çeşme'deki belediye belgeli tesislere gelen tam 2.308.371 yerli turist sayesinde toplam turist sayısında bir düşüş yaşanmamıştır. 2014 yılı yabancı turist ortalama kalış süresi, konaklayan toplam turist sayısı ve konaklayan yerli turist sayısında 2010 ve 2012 yıllarının önünde yer almıştır.

Tablo 30: 2010, 2012 ve 2014 Yıllarında Çeşme'de Bulunan İşletme Belgeli Tesislerde Yapılan Konaklama Sayısı, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranları

Yıl	Konaklayan Yabancı Turist Sayısı	Konaklayan Yerli Turist Sayısı	Toplam Konaklayan Turist Sayısı	Yabancı Turist Ortalama Kalış Süresi	Yeli Turist Ortalama Kalış Süresi

2010	15.273	96.976	112.249	3,2	2,7
2012	37.025	174.208	211.233	4,8	2,7
2014	51.062	204.887	255.949	4,4	2,5

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, Konaklama İstatistikleri

Tablodan anlaşılmaktadır ki konaklayan yabancı turist sayısı, konaklayan yerli turist sayısı ve toplam doluluk oranları devamlı olarak artmıştır. 2014 yılı, konaklayan yabancı turist sayısı ve konaklayan yerli turist sayısında en yüksek rakamlara ulaşılan yıl olmuştur.

2010 yılında Alanya’da bulunan işletme belgeli tesislerde 1.642.107 yabancı ve 386.054 yerli turist olmak üzere toplamda 2.028.161 turist konaklamada bulunurken, aynı dönemde Bodrum’da ise 709.570 yabancı ve 395.752 yerli turist olmak üzere toplamda 1.105.322 turist konaklamada bulunmuştur.³¹⁸ 2012 yılında Alanya’da bulunan işletme belgeli tesislerde 2.377.415 yabancı ve 344.345 yerli turist olmak üzere toplamda 3.073.130 turist konaklamada bulunurken, aynı yıl Bodrum’da ise 731.069 yabancı ve 403.003 yerli turist olmak üzere toplamda 1.134.072 turist konaklamada bulunmuştur.³¹⁹ 2014 yılında Alanya’da bulunan işletme belgeli tesislerde 2.564.824 yabancı ve 508.306 yerli turist olmak üzere toplamda 3.073.130 turist konaklamada bulunurken, aynı dönemde Bodrum’da ise 869.847 yabancı ve 503.157 yerli turist olmak üzere toplamda 1.373.004 turist konaklamada bulunmuştur. Bu verileri yukarıda bulunan 2010-2012-2014 yılları içeren ve Çeşme’deki konaklama tesislerine ait verilere göre değerlendirdiğimizde, deniz turizmi merkezi olması hedeflenerek turizme açılan Çeşme’nin ülkedeki diğer deniz turizmi merkezleri ile arasında önemli bir fark olduğu görülmektedir.³²⁰

Çeşme, deniz turizminde geçmişe oranla gelişim kaydetmiş olsa da turizmi bütün bir yıla yaymakta ve deniz turizmine alternatif turizm çeşitleri bulmakta zorlanıyordu. Bu sebeple Çeşme’de bir termal tesis olmasını içeren ve fikir aşaması halindeyken uzun yıllar beklemede kalan 60 ortaklı Termal Turizm Sağlık Merkezi Anonim Şirketi projesinin 2015 yılında Sağlık Bakanlığı’ndan onay alması önemli bir gelişmeydi. Termal Turizm Sağlık Merkezi Anonim Şirketi Yönetim Kurulu ve Çeşme Turistik Otelciler Birliği Başkanı olan Veysi Öncel, projeye dair beklentilerini ve Çeşme’nin turizm alanındaki noksanlıklarını “*Bu tesis Çeşme’nin*

³¹⁸ Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 2010.

³¹⁹ Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 2012.

³²⁰ Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 2014.

özlemini kurduğu 12 aylık sezonun da kapılarını açıyor. Artık ölü sezon yerini canlılığa bırakacak. Nitelikli turist sayısını artıracak. Ve yabancı turisti bölgeye çekeceğiz” sözleriyle ifade etmiştir.³²¹

2015 yılında dönemin Çeşme Kaymakamı İnci Becel, İzmir Kültür ve Turizm Dergisi’ne konuşmuş ve ilçe turizminin geleceği açısından termal turizmin önemine dikkat çekmiştir. Bu kapsamda Termal Turizm Sağlık Merkezi A.Ş.’nin projesine atıf yapan Becel, bu yatırım ile beraber Çeşme’nin turizm konseptinde önemli bir değişim yaşayacağını ve turizmin yılın 12 ayına da yayılabileceğini belirtmiştir.³²²

Dönemin Çeşme Belediye Başkanı Muhittin Dalgıç, İzmir Kültür ve Turizm Dergisi’ne 2015 yılı itibariyle bölgede bulunan nitelikli tesislerdeki yatak kapasitesinin 7.000 olduğunu söylemiştir Dalgıç’a göre butik otel, pansiyon ve daha ufak çaplı oteller de eklenince ilçedeki yatak kapasitesi 25.000’e çıkmaktaydı. Bu sayıyı yetersiz bulan Dalgıç’a göre Çeşme gibi bir turizm bölgesinin daha fazla nitelikli yatak kapasitesine sahip olması gerekmektedir. 2019’a kadar 9.000 yatak ilave etmeyi planladıklarını söyleyen Dalgıç, kapasite çoğalınca turizm gelirlerinin de artacağı görüşündeydi. Dalgıç, ayrıca İzmir turizmine dair en çok öne çıkan temalardan iki tanesi olan “sürdürülebilirlik” ve “turizmi bütün bir yıla yayma” temalarına yönelik projeler geliştirdiklerini söylemiştir. Bu doğrultuda festivallerin yaz sezonunun yanı sıra sonbahar ve ilkbahar aylarında da gerçekleştirilmesinin gündeme alındığını belirtmiştir.³²³

Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) doğrultusunda ortaya koyulan hedefler; Türk turizminin yüksek gelirli turistlere hitap eden, sürdürülebilir, tema açısından çeşitlilik arz eden, nitelikli iş gücü ve tesis envanterine sahip, doğa ile barışık ve markalaşmış bir yapıya bürünmesi şeklindeydi. Planda turizmin çeşitlendirilmesine vurgu yapılmış ve sağlık, kruvaziyer, kongre, golf, kış ve kültür turizmi gibi turizm türlerinin önemine dikkat çekilmiştir.³²⁴

Turizmi çeşitlendirme başlığı 2015 itibariyle İzmir turizmi için de güncelliğini korumaktaydı. Bu dönemde İzmir Kültür ve Turizm Dergisi’ne konuşan İzmir İl

³²¹ *Hürriyet*, “Çeşme'nin Kaderini Değiştirecek”, (23 Haziran 2015).

³²² *İzmir Kültür ve Turizm Dergisi*, “Çeşme’nin Her Yanı Ayrı Bir Cazibe Merkezi”, Sayı 32, 2015, s. 63.

³²³ *İzmir Kültür ve Turizm Dergisi*, “Çeşme’de Dokuz Durak Dokuz Deneyim”, Sayı 32, 2015, s. 62.

³²⁴ Tonbil, *a.g.e.*, s.51-52.

Kültür Turizm Müdürü Abdulaziz Ediz'e göre İzmir turizminin çeşitlendirilmesi büyük önem taşıyordu. Ediz, İzmir'in kültür turizmi açısından büyük bir potansiyeli olduğunu söylemiş ve kentte turizminin 12 aya yayılması açısından sağlık turizminin de önemli olduğunu belirtmiştir.³²⁵

2015 yazı artan terör olayları ve Rusya'da yaşanan ekonomik kriz sebebiyle Türkiye turizmi için olumlu bir havada geçmemişti. Ege Turistik İşletmeler ve Konaklamalar Birliği Başkanı Mehmet İşler'in Cumhuriyet Gazetesi'nin *Ege'ye Turist Değil Mülteciler Akın Etti* isimli haberinde aktarılan sözlerine göre 2015 yılında Türkiye'ye gelen turist sayısında önemli düşüş yaşanmaktaydı. İşler, bu duruma sebep olarak; artan terör olayları, 7 Haziran seçimleri, üniversite sınavları, Avrupa'da baş gösteren İslamofobi ve Yunanistan'ın ucuz fiyat politikasını göstermiştir. İşler, yaptığı açıklamada fiyatların % 25-30 oranında düşürüldüğünü, bilhassa Almanya pazarındaki fiyatların ciddi şekilde kırıldığını söylemiştir.³²⁶

2015 yazı ile başlayan kaotik süreç 2015-2016 sezonunun genelinde daha da artarak devam etmiştir. Türkiye 2015 yılında Türk Hava Kuvvetleri'nin Rusya Hava Kuvvetleri'ne ait bir savaş uçağını düşürmesini takiben başlayan siyasal kriz sonucunda, Rusya gibi turizmde en önemli pazarlarından olan bir ülkeyi kaybetmişti. Bunun yanı sıra bu süreçte yaşanan terör olaylarında da ciddi artış mevcuttu. Yaşanan tüm bu hadiseler sosyal ve siyasal yaşamda travmalara sebebiyet verirken, turizm sektörü de bu çalkantılı süreçten payını almıştı. Bu sebeple 2015-2016 sezonu Türk turizmi için tam anlamıyla bir kriz sezonu olarak tarihe geçmiştir.³²⁷

Ege Turistik İşletmeler ve Konaklamalar Birliği Başkanı Mehmet İşler de turizmdeki sıkıntılı döneme vurgu yapmış ve Antalya'da 150 bin personelinin işinden çıkarıldığını, İzmir'de ise bu rakamın şimdilik 2 bin olduğunu söylemiştir. İşler, İzmir'deki işten çıkarma tehlikesine dair ise "*Mayıs ayına doğru açılım olmazsa toplam kapasitemizde % 50'sine varan daralma olacak. 500 bin kişi işsiz kalabilir*" ifadelerini kullanmıştır.³²⁸

³²⁵ *İzmir Kültür ve Turizm Dergisi*, "İzmir Turizminin Geleceği Çeşitlilikte", Sayı 32, 2015, s.5.

³²⁶ Şehriban Kıraç, "Ege'ye Turist Değil Mülteciler Akın Etti", *Cumhuriyet*, (14 Ağustos 2015).

³²⁷ Hüseyin Aslan, "İzmir'e Turist Neden Gelmiyor?", *Habertürk*, (22 Nisan 2016).

³²⁸ *Cumhuriyet*, "ETİK: 500 Bin Kişi İşsiz Kalabilir", (16 Şubat 2016).

İzmir'e 2014 yılında 1.293.072³²⁹, 2015 yılında 1.200.549³³⁰ ve 2016 yılında 672.104 yabancı turist giriş yapmıştır. Görülüyor ki zorlu kriz dönemi sonunda, 2016 yılında giriş yapan yabancı turist sayısında önceki yıllara oranla yaklaşık % 50'lik bir azalma meydana gelmiştir.³³¹

İzmir Büyükşehir Belediyesi bu dönemde bazı projeler geliştirmiş, şehrin ülke içi ve ülke dışında daha başarılı bir şekilde tanıtılabilmesi adına "İzmir'e Doyamazsın" isimli bir kampanya düzenlenmiştir. Büyükşehir Belediyesi Başkanı Aziz Kocaoğlu kampanyanın lansmanında toplam turist sayısındaki düşüşün % 41, kruvaziyer kaynaklı ziyaretlerdeki düşüşün ise % 85 düşüş olduğunu söylemiş ve "Yurtiçinden gelen turistte kaybımız yok" diye eklemiştir.³³²

Yaşanan bu kriz sürecinde Türkiye'nin kendi açısından iyi bir sınav veremediğini söyleyebiliriz. 2016 yılında yurtdışında Türkiye'ye dair güvenli olmayan ülke imajı günden güne artarken, Fransa Strazbug Turizm Heyeti, İzmir Ticaret Odası Yönetim Kurulu Başkanı Ekrem Demirtaş'ı ziyaret etmiştir. Bu ziyaret çerçevesinde İzmir'e gelen Fransız eski milletvekili Jean Philippe Maurer, "*Bana 'İzmir'e gitmekten korkmuyor musunuz' diye sorduklarında 'Paris'te metroya binmek veya Brüksel'de yürümekten daha tehlikeli değil' dedim. Ama sizin bu yanlış algıyı yıkmanız gerek*" şeklinde konuşmuştur.³³³

2015 yazı ile başlayan kaotik dönem Türk turizmi için pek de iyi geçmese de Seferihisar'da işler bir nebze daha iyi durumdaydı. Bu dönemde ilçede bulunan tesisler yaz sezonunda tam kapasite hizmet veriyordu. İlçedeki işletmeciler bu durumu *Sakin Şehir* konseptine bağlarken ilçe 2015 yazında genellikle Rus, Fransız, Alman, Slovak ve yerli turistleri ağırlamıştı.

Club Resort Atlantis Tatil Köyü Müdürü Hakan Köker, Sakin Şehir konsepti ile Seferihisar'ın turizmde daha güçlü bir noktaya geldiğini ve kriz ortamından etkilenmediğini gösteren şu sözleri sarfetmiştir:

"Talep bu sene çok fazla. Fransızların, Almanların yanı sıra Slovaklar'ın ve yerli turistlerin de tercihi haline geldik. Cittaslow'la birlikte Seferihisar'ın çok

³²⁹ Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 2014.

³³⁰ Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 2015.

³³¹ Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 2016.

³³² Şehriban Kıraç, "İzmir'de Turizm İçin Tanıtım Seferberliği", *Cumhuriyet*, (15 Ağustos 2016).

³³³ *Cumhuriyet*, "İzmir, Paris'ten Daha Tehlikeli Değil", (17 Mayıs 2016).

*başarılı bir tanıtımı yapıldı. Dikkatimi çeken bir diğer konu ise günübirlik ziyaretçilerin de çokluğu. Seferihisar'daki yatak sayısı artmalı.”*³³⁴

Thomas Cook'un Almanya'da faaliyet gösteren ve Türkiye özelinde çalışan kolu olan Öger Tours, 2016 senesi için tur programına Seferihisar'ı da dahil etmiştir. Dönemin Seferihisar Belediye Başkanı Tunç Soyer, birçok turizm merkezinde tesisler tam olarak doldurulamazken, Seferihisar'ın tesislerini doldurmayı başardığını söylemiş ve Seferihisar'ın Dünya'da markalaşmakta olan bir turizm merkezi olduğunu ifade etmiştir.³³⁵

Adnan Kaya, Hürriyet.com'un seyahat bülteninde yer alan 10 Haziran 2016 tarihli yazısında Seferihisar'a dair gözlemlerini aktarmış ve Soyer'in söylediklerine paralel bir şekilde Kaleiçi'ndeki restorasyon ile bölgenin turist akımına uğradığını, hem İzmir, hem İzmir dışı hem de yurtdışından turistlerin ilçeye gelmekte olduklarını söylemiştir. Kaya'nın aktardığına göre Kaleiçi'ndeki ev sahipleri pansiyonculuğa dair eğitimden geçirilmişti. Adnan Kaya, sanat atölyesi sahibi Yavuz Koçoğlu ile konuşmuş ve Koçoğlu, Kaya'ya Seferihisar'a dair şunları söylemiştir:

*“35 yıldır Seferihisar'dayız. Buraya kimse gelmezdi. İn cin bile top oynamazdı. Cittaslow'a dahil olması ve Büyükşehir tarafından restorasyon tamamlandıktan sonra insanlar merak edip gelmeye başladı. Bu geliş doğal olarak hem bölgesel kalkınmayı hem de sanatla uğraşan insanların sanatlarından ekmek kazanmasını sağladı. 2-3 yıl önce bunları konuşmak bile mümkün değildi. Buradaki hareket çoğalınca hiç parası, yeteneği, işi olmayan insanlar bile doğadan topladıkları doğal otlarla haftalık harçlıklarını çıkarabilir duruma geldi.”*³³⁶

2010'lu yıllar itibariyle Alaçatı Ot Festivali popüleritesini artırarak İzmir'deki en önemli etkinlik haline gelmişti. Festival İzmir turizmine de olumlu yönde katkı sunuyordu. Örneğin 2016 yılındaki festival sebebiyle Çeşme'deki otellerin tamamı dolmuştu. Festival sebebiyle her yıl Alaçatı sokakları doluyor, İzmir dışından on binler festival için Alaçatı'yı ziyaret ediyordu.³³⁷

³³⁴ Hürriyet, “Seferihisar Turizmde Yüzler Gültüyor”, (14 Temmuz 2015).

³³⁵ Hürriyet, “Seferihisar Dünya Listesinde”, (15 Ocak 2016).

³³⁶ Adnan Kaya, “Türkiye'nin İlk Sakin Şehri: Sığacık / Seferihisar”, Hürriyet Seyahat, (10 Haziran 2016).

³³⁷ Sözcü, “Alaçatı Ot Festivali”, (16 Nisan 2016).

İzmir turizmi, 2017 yılı ile beraber kriz döneminin yaralarını sarmaya başlamıştı. Ege Turistik İşletmeler ve Konaklamalar Birliği tarafından hazırlanan raporda İzmir'in turizmde 2017 yılının ilk yedi aylık sürecinde % 6,5'e tekabül eden bir büyüme rakamına ulaştığı sonucu ortaya çıkmıştır. Rapora göre İzmir, turizmde İskandinavya, Hollanda, İsviçre, Yunanistan ve İngiltere haricindeki tüm bölgelerde pazar payını yükseltmiştir. Mevcut pazarlar arasındaki en büyük gelişim ise Rusya, Ukrayna ve İran gibi ülkelerde yaşanmıştır. Rapora göre Alsancak Limanı'na iniş yapan turist sayısı 1.052'den 4.122'ye çıkarken, Adnan Menderes Havalimanı'na gelen turist sayısı ise % 6,5 oranında artmıştır.³³⁸

2010'lu yıllar itibariyle Foça turizmde geriliyordu. 2015 yılında Foça'da bulunan tesislere gelen ve konaklayan turist sayısı 98.642 iken bu rakam 2018 senesinde 21.080 olmuştur. Bu dönemde ortalama kalış süresi de bu düşüş trendinden etkilenmiş ve 4,23 günlük ortalama kalış süresi 1,82 güne inmiştir.³³⁹ Foça'da turistlerin vakit geçireceği tesis sayısı yetersizdir ve Foça günümüzde günübirlik ziyaret edilen sakin bir tatil merkezi konumundadır.³⁴⁰

İzmir'in turizmde hakettiği yerde olmadığı görüşü 2010'lun yılların sonunda da dile getirilmekteydi. Ayçe Bükülmeyen'in Hürriyet Gazetesindeki 4 Temmuz 2018 tarihli köşe yazısına göre Ege Turistik İşletmeler Ve Konaklamacılar Birliği (ETİK) Başkan Vekilliği, İzmir Kongre Ziyaretçi Tanıtım Turizm Anonim Şirketi Yönetim Kurulu üyeliği ve Destination İzmir sözcülüğü gibi görevlerde bulunmakta olan Bülent Tercan, İzmir'in turizmdeki konumunu "*İzmir turizmde hak ettiği yerde değil. İzmir'in ülke turizminden aldığı pay 10 yıl önce % 10'ken bugün % 4'e düşmüş. Yani İzmir turizmi geriliyor ve kırmızı alarm veriyor*" sözleriyle ifade etmiş ve yapılan tüm yatırımlara rağmen İzmir'in turizmde Marmaris, Bodrum, Kapadokya Antalya ve İstanbul'un gerisinde kaldığını belirtmiştir.³⁴¹

İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Tunç Soyer, göreve gelişinden sonra şehrin turizmde daha iyi bir konuma gelmesi adına turizm sektörünün temsilcileri ile aylık

³³⁸ Hürriyet, "İzmir Turizminde 2015 Seviyesi Hedefleniyor", (02 Eylül, 2017).

³³⁹ Ataberk, "Foça ve Dikili'de Turizmin Coğrafi Mekân Üzerindeki Etkileri: Süreç, Dinamikler ve Değişimlerin Karşılaştırılması", s. 102-109.

³⁴⁰ Salman Özüpekçe, *Turizm Yerleşmelerinde Nüfusun Sosyo-Ekonomik Özelliklerinde Ortaya Çıkan Değişimler ve Eğitim Üzerindeki Etkisi (Foça Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2008, s.212-214.

³⁴¹ Ayçe Bükülmeyen, "İzmir Turizmi Kırmızı Alarm Veriyor", Hürriyet, (04 Temmuz 2018).

toplantılar yapma kararı almıştır. Bu toplantıların ilkinde konuşan Soyer, Tercan ile paralel bir şekilde İzmir'in turizm potansiyelini değerlendiremediğini ifade etmiştir. Soyer konuşmasında İzmir'de bulunan turizm kuruluşları arasından bir kordinasyon eksikliğine vurgu yapmıştır.³⁴²

2019 yılında İzmir'de bulunan işletme belgeli konaklama tesislerinde konaklayan toplam turist sayısı 2.811.511'dir. Bu turistlerin 1.042.479 kişilik grubu yabancı, 1.769.032 kişilik grubu ise yerli turistti. İzmir'de bulunan işletme belgeli konaklama tesislerinde konaklayan bu turistler toplamda 6.079.662 geceleme yapmıştır. Bu rakamın 2.752.703'lük kısmı yabancı turiste, 3.326.959'luk kısmı ise yerli turiste aitti. 2019 yılında İzmir'de bulunan işletme belgeli tesislerin genelinin doluluk oranı ise % 53,61'dir. Bu oranın % 24,27'si yabancı turist, % 29,34'ü yerli turisttir. 2019 yılında İzmir'de bulunan işletme belgeli konaklama tesislerinin kapasitesinin yarısından çoğu doldurulurken, % 42,39'luk kapasitesi fazlası atıl vaziyette kalmıştı.³⁴³

Tablo 31: 2019 Yılı İzmir İlçelerindeki İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Yapılan Konaklama ve Geceleme Sayıları

Otelin Bulunduğu Yer	Yabancı Turistlerin Tesise Geliş Sayısı	Yerli Turistlerin Tesise Geliş Sayısı	Toplam Geliş Sayısı	Yabancı Geceleme Sayısı	Yerli Geceleme Sayısı	Toplam Geceleme Sayısı
Aliğa	1.052	10.166	11.218	2.597	19.294	21.891
Balçova	4.761	106.530	147.291	85.035	181.423	266.458
Bayraklı	6.409	49.321	55.730	12.127	70.865	82.992
Bergama	2.311	19.809	22.120	3.057	26.919	29.976
Bornova	5.114	35.054	40.168	9.460	51.356	60.816
Çeşme	85.680	310.843	396.523	274.489	732.015	1.006.504
Çiğli	2.470	14.886	17.356	6.452	24.647	31.099
Dikili	2.350	21.370	23.720	5.441	45.751	51.192
Foça	515	7.459	7.974	1.443	12.780	14.223
Gazimdir	25.699	69.109	94.808	34.977	104.716	139.693
Karşıyaka	4.760	19.002	23.762	12.240	30.328	42.568
Kemalpaşa	8.707	16.214	24.921	15.811	24.949	40.760
Konak	291.759	731.033	1.022.792	580.849	1.209.037	1.789.886
Menderes	240.555	125.795	366.350	723.610	315.347	1.038.957
Narlıdere	401	71.615	72.016	1.057	139.677	140.734
Ödemiş	733	12.853	13.586	1.059	16.093	17.152
Seferihisar	44.379	50.431	94.810	96.907	102.773	199.680
Selçuk	277.755	79.841	357.596	881.064	190.432	1.071.496
Tire	35	2.339	2.374	97	6.006	6.103
Torbali	364	11.208	11.572	713	16.220	16.933
Urla	670	3.857	4.527	4.218	6.331	10.549

³⁴² <https://www.dha.com.tr/son-dakika/soyer-izmire-yilda-1-milyon-turistin-gelmesi-kabul-edilemez-1689397> (Erişim Tarihi: 25.06.2022).

³⁴³ Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Konaklama İstatistikleri*, 2019.

Toplam	1.042.479	1.769.032	2.811.511	2.752.703	3326.959	6.079.662
--------	-----------	-----------	-----------	-----------	----------	-----------

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, Konaklama İstatistikleri

Konak, konaklama ve geceleme rakamlarında tüm ilçeler arasında birinci sırada yer almıştır. 2019 yılında Konak'ta bulunan işletme belgeli konaklama tesislerinde 291.759'u yabancı, 731.033'ü yerli turist olmak üzere toplamda 1.022.792 turist konaklama yapmıştır. Bu turistler toplamda 1.789.886 kez geceleme yaparken, bu gecelemlerin 580.849'u yabancı turiste, 1.209.037'si ise yerli turiste aitti.

Çeşme 2019 yılı işletme belgeli konaklama tesisleri verilerine göre konaklama verilerinde ikinci, geceleme verilerinde ise üçüncü sıradaydı. 2019 yılında Çeşme'de bulunan işletme belgeli konaklama tesislerinde 85.680'i yabancı, 310.843'ü yerli turist olmak üzere toplamda 396.523 konaklama yapılmıştır. Konaklama yapan 340.845 kişilik turist grubu toplamda 1.006.504 kez geceleme yapmıştır. Bu gecelemlerin 274.489'lük bölümü yabancı turiste 732.015'lik kısmı ise yerli turiste aitti.

Menderes ilçesinde bulunan işletme belgeli konaklama tesislerinde 240.555 yabancı turist ve 125.795 yerli turist olmak üzere toplamda 366.350 turist konaklamıştır. Turistler toplamda 1.038.957 kez geceleme yaparken, bu geceleme sayısının 723.610'lik bölümü yabancı turistlere, 315.347'lik bir bölümü ise yerli turistlere aitti. Menderes konaklama sayılarında Selçuk'un önünde yer alırken, geceleme sayılarında ise Selçuk'un arkasında yer almıştır.

2019 yılında Selçuk'ta bulunan işletme belgeli konaklama tesislerinde 277.755 yabancı turist, 79.841 yerli turist olmak üzere toplamda 357.596 turist konaklamıştır. Bu turistler 881.064'lük bölümü yabancı turiste, 190.432'lik bölümü ise yerli turiste ait olmak üzere 1.071.496 geceleme yapmıştır.

Balçova bünyesinde bulunan işletme belgeli konaklama tesislerinde 147.291 turist konaklama yapmıştır. Bu turistlerin 14.761'i yabancı, 106.530'u ise yerli turistlerden oluşmaktaydı. Bu turistlerin arasından yabancı uyruklu olanları 85.035 kez geceleme yaparken, yerli olanları ise 181.423 geceleme yapmıştır.

2019 yılında Seferihisar'da bulunan işletme belgeli konaklama tesislerinde 44.379'u yabancı, 50.431'i yerli olmak üzere toplamda 94.810 turist konaklama

yapmıştır. Bu turistler toplamda 199.680 kez geceleme yaparken, bu gecemelerin 96.907'si yabancı turistlere, 102.773'ü ise yerli turistlere aitti.

Tablo 32: 2019 Yılı İzmir İlçelerindeki İşletme Belgeli Konaklama Tesislerindeki Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranları

İlçe	Yabancı Turist Ortalama Kalış Süresi	Yerli Turist Ortalama Kalış Süresi	Toplam Ortalama Kalış Süresi	Yabancı Turist Doluluk Oranı	Yerli Turist Doluluk Oranı	Toplam Doluluk Oranı
Aliağa	2.47	1.90	1.95	3.60	26.75	30.35
Balçova	2.09	1.70	1.81	19.62	41.86	61.48
Bayraklı	1.89	1.44	1.49	8.55	49.96	58.51
Bergama	1.32	1.36	1.36	4.25	37.45	41.70
Bornova	1.85	1.47	1.51	5.12	27.82	32.94
Çeşme	3.20	2.35	2.54	11.20	29.86	41.06
Çiğli	2.61	1.66	1.79	11.49	43.89	55.38
Dikili	2.32	2.14	2.16	4.25	35.75	40.00
Foça	2.80	1.71	1.78	2.82	24.94	27.76
Gazimir	1.36	1.52	1.47	12.50	37.44	49.94
Karşıyaka	2.57	1.60	1.79	23.67	58.64	82.30
Kemalpaşa	1.82	1.54	1.64	18.93	29.87	48.80
Konak	2.39	1.7	1.8	15.6	37.6	53.2
Menderes	3.01	2.51	2.84	55.96	24.39	80.35
Narlıdere	2.64	1.95	1.95	0.44	58.51	58.95
Ödemiş	1.44	1.25	1.26	1.82	27.59	29.41
Seferihisar	2.18	2.04	2.11	18.24	19.34	37.57
Selçuk	3.17	2.39	3.00	54.87	11.86	66.72
Tire	2.77	2.57	2.57	0.38	23.83	24.22
Torbalı	1.96	1.45	1.46	2.25	51.20	53.45
Urla	6.30	1.64	2.33	6.79	10.19	16.99
Toplam	2.64	1.88	2.16	24.27	29.34	53.61

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, Konaklama İstatistikleri

2019 yılı İzmir ilçelerindeki işletme belgeli konaklama tesislerindeki yabancı turist ortalama toplam ortalama kalış süresi 2,64 gün iken yerli turistlerde bu süre 1.88 gün olmuştur. Urla, 6.30 gün ile yabancı turist ortalama kalış süresinde birinci sırada yer alırken, Bergama 1,32 gün ile sonuncu sırada yer almıştır. Tire, yerli turistte ise 2,57 gün ile birinci sırada, 1,25 gün ile sonuncu sırada yer almıştır.

Konak'ta bulunan işletme belgeli tesislerde konaklayan ve geceleleyen turistlerin ortalama kalış süreleri yabancı turistte 2,39 gün olurken, yerli turistte ise 1,7 gün olmuştur. Çeşme'de yabancı turist için ortalama kalış süresi 3.20 gün, yerli turist için ise 2,3 gün idi. Foça'da yabancı turist için ortalama kalış süresi 2.80 gün olurken bu süre yerli turistte 1,7 güne tekabül etmekteydi. Selçuk 2019 yılı içerisinde bünyesinde bulunan işletme belgeli tesislerde 3,17 günlük yabancı turist kalış süresine ve 2,39 günlük yerli turist kalış süresine sahipti. İzmir genelinde işletme

belgeli konaklama tesislerinde yabancı turist sayısı daha fazla iken gelen yabancı turistler geldikleri ilçede yerli turistlere oranla daha uzun süre kalmaktaydı.

2019 yılında İzmir’de bulunan işletme belgeli tesislerin genelinin doluluk oranı % 53.61 idi. Bu oranın % 24.27’si yabancı turist, % 29.34’ü yerli turistir. 2019 yılında İzmir’de bulunan işletme belgeli konaklama tesislerinin kapasitesinin yarısından çoğu doldurulurken, % 42.39’luk kapasitesi fazlası atıl vaziyette kalmıştır.

Karşıyaka % 82,30’luk doluluk oranı ile 2019 yılı içerisinde İzmir ilçeleri arasında işletme belgeli konaklama tesisleri bünyesinde en fazla doluluk oranına sahip olan ilçedir. Bayındır’daki doluluk oranının % 23.67’si yabancı turistlerden, % 58,64’ü ise yerli turistlerden oluşmaktaydı.

Urla ise doluluk oranları bakımından sonuncuydu. 2019 yılı içerisinde Urla’da bulunan işletme belgeli konaklama tesislerinin sadece % 16.99’luk kısmı dolmuştur. Bu oranın % 6.79’luk kısmı yabancı turist, % 10.19’luk kısmı ise yerli turiste aittir.

Menderes ilçesi bünyesindeki işletme belgeli konaklama tesislerinin toplam doluluk oranı 80.35 iken bu oranda yabancı turistin payı % 55.96, yerli turistin payı ise % 24.39 olmuştur.

2019 yılı içerisinde Selçuk ilçesinde bulunan işletme belgeli konaklama tesislerinin doluluk oranı % 66.72 idi. Bu oranın % 54.87’si yabancı turistlerden, % 11.86’sı ise yerli turistlerden oluşmaktaydı.

Konak % 53.2’lik bir doluluk oranına sahipti. Bu oranın % 15.6’lık kısmı yabancı turist, % 37.6’lık kısmı ise yerli turiste aittir.

Çeşme’deki işletme belgeli tesislerin 2019 yılındaki doluluk oranı % 41.06 olmuştur. Bu oranın % 11.20’lik bir kısmı yabancı turiste, % 29.86’lık bir kısmı ise yerli turiste aitti.

Balçova’daki işletme belgeli tesislerin 2019 yılındaki doluluk oranı % 61,48’dir. Bu oranın % 19.62’lik bir kısmı yabancı turiste, % 41.86’lık bir kısmı ise yerli turiste aitti.

Dikili’de bulunan işletme belgeli tesislerde 2019 yılı içerisindeki doluluk oranı % 40.00 olmuştur. Bu oranın % 4,25’lik kısmı yabancı turiste, % 35.75’lik kısmı ise yerli turiste aitti.

Tablo 33: 2019 Yılı İzmir İlçelerindeki Belediye Belgeli Konaklama Tesislerindeki Geliş ve Geceleme Sayıları

İlçe	Tesise Gelen Yabancı Turist Sayısı	Yerli Turistlerin Tesise Geliş Sayısı	Toplam Geliş Sayısı	Yabancı Geceleme Sayısı	Yerli Geceleme Sayısı	Toplam Geceleme Sayısı
Aliağa	1.575	11.950	13.525	4.348	26.375	30.723
Bayraklı	196	2.023	2.219	355	3.048	3.403
Bergama	735	17.262	17.997	889	17.938	18.827
Bornova	3.096	22.124	25.220	4.243	35.379	39.622
Buca	154	6.046	6.200	577	12.762	13.339
Çeşme	20.539	101.168	121.707	49.754	197.202	246.956
Dikili	7	1.874	1.881	16	4.184	4.200
Foça	1.076	13.378	14.454	3.205	26.073	29.278
Gaziemir	2.162	25.999	28.161	3.726	37.842	41.568
Karaburun	316	6.505	6.821	760	15.197	15.957
Karşıyaka	4.331	15.170	19.501	10.422	36.078	46.500
Kınık	94	1.374	1.468	210	3.183	3.393
Konak	32.624	180.574	213.198	68.483	288.918	357.401
Menderes	18.882	17.988	36.870	43.506	56.232	99.738
Narlıdere	117	23.003	23.120	117	44.326	44.443
Ödemiş	2	3.885	3.887	3	4.519	4.522
Seferihisar	8.958	22.545	31.503	25.435	65.742	91.177
Selçuk	4.487	20.473	24.960	7.334	24.583	31.917
Tire	30	5.389	5.419	78	8.096	8.174
Torbalı	91	4.101	4.192	140	5.955	6.095
Urla	947	9.037	9.984	2.511	17.489	20.000
Karabağlar		1.627	1.627		3.309	3.309
Bayındır	12	5.128	5.140	12	5.128	5.140
Kiraz		902	902		3.369	3.369
Toplam	100.431	519.525	619.956	226.124	942.927	1.169.051

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, Konaklama İstatistikleri

2019 yılında İzmir’de bulunan belediye belgeli tesislerde konaklayan turist sayısı 619.956’dır. Bu turistlerin 100.431’i yabancı turist, 519.525’i ise yerli turistlerden oluşmaktaydı. Turistler kaldıkları tesislerde tam 1.169.051 geceleme yapmıştır. Bu gecelerin 226.124’lük kısmı yabancı turiste, 942.927’lik kısmı ise yerli turiste aitti.

Konak, 2019 yılında belediye belgeli tesislerdeki konaklama ve geceleme sayılarında lider ilçe konumundaydı. 2019 yılı içerisinde Konak’ta bulunan belediye belgeli tesislerde 213.198 turist ağırlanmıştır. Bu turistlerin 32.624 kişilik bölümü yabancı turist iken 180.574 kişilik bölümü ise yerli turistir. Bu turistler toplamda 357.401 geceleme yaparken bu gecelerin 68.483’lük kısmı yabancı turistler tarafından, 288.918’lik kısmı ise yerli turistler tarafından yapılmıştır.

2019 yılında Çeşme'deki belediye belgeli konaklama tesisleri bünyesinde 121.707 turist ağırlanmıştır. Bu turistlerin 20.539 kişilik grubu yabancı turist, 101.168 kişilik bir bölümü ise yerli turistti. Aynı turistlerin 2016 yılında yaptıkları toplam geceleme sayısı ise 246.956 idi. Bu gecemelerin 49.754'lük bölümü yabancı turistlere, 197 202'lik bölümü ise yerli turistlere aitti.

2019 yılında Menderes ilçesinde yer alan belediye belgeli konaklama tesisleri bünyesinde 36.870 turist ağırlanmıştır. Bu turistlerin 18.882 kişilik bölümü yabancı turist, 17.988 kişilik bölümü ise yerli turistlerden oluşmaktaydı. Bu turistlerin hepsi toplamda 99.738 geceleme yapmıştır. Bu gecemelerin 43.506'lık bölümü yabancı turistlere, 56.232'lik bölümü ise yerli turistlere aitti.

Seferihisar'da bulunan belediye belgeli tesislerde 2019 yılı içerisinde tam 31.503 turist ağırlanırken, bu turistlerin 8.958 kişilik bölümü yabancı turistlerden, 22.545 kişilik bölümü ise yerli turistlerden oluşmaktaydı. Bu turistler kaldıkları tesislerde toplamda 91.177 geceleme yapmışlardır. Bu gecemelerin 25.435'lik bölümü yabancı turistlere, 65.742'lik bölümü ise yerli turistlere aitti.

Selçuk işletme belgeli tesislerde elde ettiği konaklama ve geceleme rakamlarına belediye belgeli tesislerde erişememiştir. Selçuk'ta bulunan belediye belgeli tesislerde 2019 yılı içerisinde tam 24.960 turist ağırlanmıştır. Bu turistlerin 4.487 kişilik bölümü yabancı, 20.473 kişilik bölümü ise yerli turistlerden oluşmaktaydı. Bu turistler Seferihisar'da kaldığı tesislerde toplamda tam 31.917 geceleme yaparken, bu gecemelerin 7.334'lük kısmı yabancı turistlere, 24.583'lük kısmı ise yerli turistlere aitti.

2019 yılında Foça'da yer alan belediye belgeli konaklama tesisleri bünyesinde 14.454 turist ağırlanmıştır. Bu turistlerin 1.076'sı yabancı turist iken 13.378'i ise yerli turist idi. Bu turistler toplamda 29.278 geceleme yapmıştır. Bu gecemelerin 3.205'lik kısmı yabancı turistlere, 26.073'lük kısmı ise yerli turistlere aitti.

2019 yılında Bergama bünyesinde bulunan belediye belgeli tesislerde 17.997 turist ağırlanmıştır. Bu turistlerin 735 kişilik bölümü yabancı turist, 17.262 kişilik bölümü ise yerli turistti. Bu turistler kaldıkları tesislerde toplam 18.827 kez gecelerken, bu gecemelerin 889'lük kısmı yabancı turiste, 17.938'lik kısmı ise yerli turiste aitti.

Tablo 34: 2019 Yılı İzmir İlçelerindeki Belediye Belgeli Konaklama Tesislerindeki Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranları

İlçe	Yabancı Turist Ortalama Kalış Süresi	Yerli Turist Ortalama Kalış Süresi	Toplam Ortalama Kalış Süresi	Yabancı Turist Doluluk Oranı	Yerli Turist Doluluk Oranı	Toplam Doluluk Oranı
Aliağa	2.76	2.21	2.27	4.98	30.19	35.17
Bayraklı	1.81	1.51	1.53	3.52	30.24	33.76
Bergama	1.21	1.04	1.05	1.29	25.93	27.21
Bornova	1.37	1.60	1.57	4.34	36.17	40.51
Buca	3.75	2.11	2.15	1.08	23.95	25.04
Çeşme	2.42	1.95	2.03	8.46	33.52	41.97
Dikili	2.29	2.23	2.23	0.10	25.83	25.93
Foça	2.98	1.95	2.03	2.70	21.97	24.67
Gazimir	1.72	1.46	1.48	4.52	45.90	50.42
Karaburun	2.41	2.34	2.34	1.35	26.97	28.32
Karşıyaka	2.41	2.38	2.38	17.37	60.13	77.50
Kınık	2.23	2.32	2.31	2.43	36.84	39.27
Konak	2.10	1.60	1.68	9.43	39.78	49.21
Menderes	2.30	3.13	2.71	35	45.23	80.23
Narlıdere	1.00	1.93	1.92	0.18	67.65	67.83
Ödemiş	1.50	1.16	1.16	0.04	57.06	57.10
Seferihisar	2.84	2.92	2.89	9.58	24.77	34.35
Selçuk	1.63	1.20	1.28	9.05	30.35	39.40
Tire	2.60	1.50	1.51	0.26	27.10	27.36
Torbalı	1.54	1.45	1.45	1.22	51.69	52.91
Urla	2.65	1.94	2.00	5.01	34.93	39.94
Karabağlar	0.00	2.03	2.03	0.00	24.19	24.19
Bayındır	1.00	1.00	1.00	0.17	71.22	71.39
Kiraz	0.00	3.74	3.74	0.00	66.85	66.85
Toplam	2.25	1.81	1.89	8.58	35.77	44.35

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, Konaklama İstatistikleri

2019 yılında İzmir'deki belediye belgeli tesisler bünyesinde konaklayan ve geceleleyen yabancı turistlerin ortalama kalış süresi toplamda 2.25 gündür. Aynı rakam yerli turistlerde ise 1.81 gün olmuştur. Buca 3.75 gün ile yabancı turist ortalama kalış süresinde birinci sırada iken Karabağlar ve Kiraz ilçeleri bünyesindeki belediye belgeli tesislerde geceleleyen yabancı olmaması sebebiyle sıfır değerinde ortalama kalış süresi ile sonuncu olmuşlardır. Kiraz yabancı turist ortalama kalış süresinde sonuncu iken yerli turist ortalama kalış süresinde ise 3.74 gün ile birinci sırada yer almıştır. Bayındır ise 1 günlük ortalama kalış süresi ile sonuncu sırada yer almıştır.

Çeşme'de bulunan belediye belgeli konaklama tesislerinde kalan yabancı turistlerin ortalama kalış süresi 2,42 gün iken yerli turistlerde ise bu rakam 1,95 gün olmuştur.

Konak'taki belediye belgeli tesislerde konaklayan ve geceleleyen yabancı turistler, kaldıkları tesislerde ortalama 2,10 gün kalmıştır. Aynı tesislerde konaklayan yerli turistlerin ortalama kalış süresi ise 1,60 olmuştur.

Selçuk'taki belediye belgeli tesislere gelen yabancı turistler geldikleri bu tesislerde ortalama 1,63 gün kalırken, yerli turistler ortalama 1,20 gün kalmıştır.

Menderes ilçesinde bulunan belediye belgeli konaklama tesislerinde kalan yabancı turistlerin ortalama kalış süresi 2,30 gün iken yerli turistlerde ise bu rakam 3,13 gün olmuştur.

Bergama'daki belediye belgeli tesislerde konaklayan ve geceleleyen yabancı turistler, kaldıkları tesislerde ortalama 1,21 gün kalmıştır. Aynı tesislerde konaklayan yerli turistlerin ortalama kalış süresi ise 1.04 olmuştur.

Foça'da bulunan belediye belgeli konaklama tesislerinde kalan yabancı turistlerin ortalama kalış süresi 2,98 gün iken yerli turistlerde ise bu süre 1,95 gün olmuştur.

İzmir'de bulunan belediye belgeli tesislerdeki doluluk oranları 2019 yılında da pek parlak değildi. Bu dönemde % 8,58'i yabancılardan ve % 35,77'si yerlilerden oluşmak kaydıyla toplamda % 44.35 oranında bir doluluk oranı mevcuttu.

Menderes ise % 35'i yabancı turistlerden, % 45,23'ü yerli turistlerden oluşmak kaydıyla toplamda % 80,23'lük bir doluluk oranına sahipti. Bu oran Menderes'i İzmir ilçeleri arasında birinci sıraya koymaktaydı.

2019 yılında İzmir'de bulunan Çeşme ve Selçuk ilçeleri bünyesindeki belediye belgeli tesislerin büyük bir kısmı dolmamış, tesislerin kapasitelerinin yarısından çoğu atıl halde beklemiştir.

Çeşme'deki belediye belgeli konaklama tesislerinin toplam doluluk oranı % 41.97 idi. Bu oranın % 8,46'sı yabancı turistlerden, % 33,52'si yerli turistlerden oluşmaktaydı.

Selçukta ise bu oranlar % 9,05'i yabancı turistlerden, % 30,35'i ise yerli turistlerden oluşmak kaydıyla toplamda % 39,40 olmuştur.

3.7. 2020'Lİ YILLAR

On Birinci Kalkınma Planı (2018-2023), mevcut pazarlara ilaveten yeni pazarlara açılma, tanıtım ve reklam faaliyetlerine ağırlık verme, meydana gelebilecek siyasi veya ekonomik krizlere yönelik önlem geliştirme ve turistlerin daha fazla para harcayacağı turizm türlerini yaygınlaştırma gibi hedefleri içermektedir. Sağlık turizmine öncelik verileceği vurgulanan planda, turistlerin konaklama haricindeki zamanlarında eğlence, spor ve kültürel faaliyetlere para harcaması, turizmin bütün bir seneye yayılmasını sağlayacak atılımların yapılması gerektiği hususunun altı çizilmiştir. Daha önceki örneklerde olduğu gibi bu planda da sektörün doğa ile barışık bir şekilde hareket etmesi gerektiği belirtilmiştir.³⁴⁴

2020'li yıllarda Türk turizmine dair belirlenen ana hedefler sektörün doğaya saygılı bir şekilde ilerlemesi, mevcut pazarlardaki konum güçlendirilip, yeni pazarlara açılarak gelen turist sayısının artırılması, turistlerin kalış süresi ile harcadığı meblağın artırılması, turistik ürünlerde çeşitlilik sağlanması ve sezonun bütün bir yıla yayılması şeklindedir. Bu hedefler On Birinci Kalkınma Planı'nda (2018-2023) net bir şekilde ifade edilmiştir. Planda pazarlama ve propaganda faaliyetlerine önem verileceği ve yükselen pazarların hedef alınacağı belirtilmiştir. Plan döneminde ülkedeki konaklama kapasitesinin 300.000 yatağa çıkarılacağı belirtilmiştir. Planda golf, kruvaziyer, gastronomi, sağlık, inanç, kongre, düğün ve alışveriş turizmi gibi daha fazla döviz elde edilebilen alanlara yönelineceği ifade edilmiştir. Farklı turistik ürünleri barındıran turizm kentleri oluşturularak, turistlerin kalış sürelerini ve konaklama dışı harcamalarının artırılacağı belirtilen planda yatırımların sürdürülebilirlik ilkesi esas alınarak çevreye duyarlı bir şekilde yapılacağı belirtilmiştir. Planda her bir turizm bölgesine özel bir yaklaşım geliştirileceği ve destinasyon özelinde plan ve projeler geliştirileceği belirtilmiştir. Planda ayrıca hizmet kalitesine önem verileceği ve bu kapsamda turizm eğitiminin ve personelin niteliğinin artırılacağı ifade edilmiştir.³⁴⁵

Planda ayrıca 2023 yılı itibariyle turizm gelirin 65 milyar dolar, 67 milyonu yabancı turist olması kaydıyla gelen turist sayısının 75 milyon, kişi başı harcama

³⁴⁴ Tonbil, *a.g.e.*, s. 53-54.

³⁴⁵ https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Plani-2019-2023.pdf (Erişim Tarihi: 07.05.2023).

oranının 867 dolar, ortalama kalış süresinin 10 gün ve turist başına gecelik gelirin 86,87 dolar olması hedeflenmiştir.³⁴⁶

Araştırmada belirttiğimiz üzere “turizmin çeşitlendirilmesi” ve “sezonun bütün bir yıla yayılması” gibi hususlar, İzmir turizminde uzunca bir dönemdir sıklıkla dile getirilmektedir. Bu durumun etkisi, Çeşme’de gerçekleştirilmesi planlanan Ege Turizm Merkezi-Çeşme Projesi’nde de yoğun bir şekilde görülmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından, 2020 yılında Çeşme’de turizmin genellikle deniz turizmi ağırlıklı olması ve bütün bir seneyi kapsamıyor oluşu sebebiyle bölgede turizmin geliştirilmesi ve sezonluk yapısından sıyrılması adına *Ege Turizm Merkezi-Çeşme Projesi* isimli bir proje geliştirilmiştir. Türkiye Otelciler Federasyonu Başkan Yardımcısı ve Ege Turistik İşletmeler ve Konaklamalar Birliği Başkanı Mehmet İşler proje kapsamında, yat limanları, restoranlar, golf ve futbol sahaları yapılacağını ve tüm bu yatırımların doğaya zarar verilmeden hayata geçirileceğini söylemiştir.

Çeşme Turistik Otelciler Birliği Başkanı Yakup Demir ise projeyi “*Çeşme sadece yaz turizmiyle öne çıkıyordu. Burada amaç turizmi 12 aya yaymak. Bu projeye Çeşme kış uykusundan uyanacak*” sözleri ile değerlendirmiştir.³⁴⁷

2020 yılında turizmi çeşitlendirme çabaları kapsamında İnciraltı bölgesindeki 5 bin dönümlük arazinin sağlık turizmine açılması tekrardan gündeme gelmişti. İnciraltı Gelişim Derneği Başkanı Tayfun Karabulut, bu zamana kadar projeye dair herhangi bir somut adım atılmadığını belirtmiş ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın yeni bir plan hazırladığını söylemiştir. Konuya dair Balçova Belediye Başkanı Fatma Çalkaya ise proje ile beraber Balçova’nın İzmir’in yeni bir sağlık turizmi merkezi olacağını ve proje çerçevesince çevreye saygılı bir planlama yapılacağını belirtmiştir.³⁴⁸ Projeye dair olumlu beyanların yanı sıra şüphe ve endişeler de söz konusuydu. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği ve Ziraat Mühendisleri Odası İzmir Şube Başkanı Tefvik Türk ise, bölgenin tarım arazilerinden oluştuğunu ve bu arazilerde tarımsal üretimin sürdüğünü ifade etmiştir.³⁴⁹

³⁴⁶ https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Planı-2019-2023.pdf (Erişim Tarihi: 07.05.2023).

³⁴⁷ *Hürriyet Seyahat*, “Ege’nin Turizm Merkezi Olacak”, (14 Şubat 2020).

³⁴⁸ *Habertürk*, “İzmir’in Sağlık Turizmine Balçova Dopingi” (09 Ocak 2020).

³⁴⁹ *Habertürk*, “İzmir’de ‘İnciraltı Planı Beklentisi”, (10 Ocak 2020).

2020 yılında İzmir'e dair çeşitli plan ve beklentiler söz konusuken, 2020 yılının Mart ayında tüm bu plan ve beklentileri bir anda devre dışı bırakacak bir gelişme yaşanmıştır. Tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 virüsü ile beraber turizm sektörü oldukça zorlu bir döneme girmiştir. Öyle ki İzmir'e 1 Ocak-31 Ağustos 2020 arası dönemde gelen yabancı turist sayısı, aynı periyodun geçen seneki rakamlarına oranla % 75'lik bir azalma yaşamıştır. İzmir'deki havayolu yolcu sayısı, pandemi bünyesinde uygulamaya konulan kısıtlamalar sonucunda % 26 oranında bir düşüşe şahit olmuştur. 2020 yılının Ocak ayından Ağustos ayının sonuna kadar olan dönemde İzmir Adnan Menderes Havalimanı'na 3 milyon 672 bin 766 yolcu ayak basarken, 2019 yılının aynı döneminde bu rakam % 56 daha fazlaydı.³⁵⁰ 2020 yılında İzmir ilindeki işletme belgeli konaklama tesislerinde 1.332.161 turist konaklamada bulunmuştur. 2019 yılında bu rakamın 2.811.511 olduğunu düşünürsek pandeminin İzmir turizmine ne denli bir zarar verdiği net bir şekilde görülmektedir.³⁵¹ 2019 yılında İzmir'e 1.226.196 yabancı turist giriş yaparken,³⁵² 2020 yılında bu rakam 297.232'ye düşmüştür.³⁵³

2021 yılında ise bir toparlanma söz konusuydu. İzmir ilindeki işletme belgeli konaklama tesislerinde 625.639'u yabancı, 1.667.223'ü ise yerli turistler tarafından olmak üzere toplamda 2.292.862 konaklama yapılmıştır. Yaşanan seyahat kısıtlamaları sonucunda yerli turistler konaklama ve geceleme rakamlarında çoğunluk konumuna ulaşmıştı. 2021 yılında İzmir'de bulunan işletme belgeli konaklama tesislerinde konaklayan yabancı turistler toplamda 1.706.740 gecelemede bulunurken, yerli turistler ise toplamda 3.255.570 gecelemede bulunmuştur. Bu dönemde İzmir'de bulunan işletme belgeli tesislerde % 41,51'lik bir doluluk oranı mevcuttu.³⁵⁴

Tablo 35: 2021 Yılında Aydın, Antalya, İstanbul, İzmir ve Muğla İllerine Giriş Yapan Yabancı Turist Sayısı

Giriş Kapıları	Giriş Yapan Toplam Yabancı Turist Sayısı
Antalya	8.651.056
Aydın	9.287

³⁵⁰ Covid-19'un Etkileri ve İzmir Turizminin Geleceği, Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği, 2020, s.24-26.

³⁵¹ Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı, *Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 2020.

³⁵² Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 2019.

³⁵³ Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 2020.

³⁵⁴ Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı, *Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 2021.

İstanbul	8.729.293
İzmir	633.283
Muğla	1.015.849

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sınır İstatistikleri 2021

2021 yılında İzmir'e 633.283 yabancı turist giriş yaparken, bu rakam Antalya'da 8.651.056, Aydın'da 9.287, İstanbul'da 8.729.293 ve Muğla'da 1.015.849 olmuştur. İzmir tablodaki iller arasında sadece Aydın'ın önünde diğer illerin ise gerisinde kalmıştır. İzmir, pandeminin yaralarını sarma sürecindeyken yine Antalya ve İstanbul'un oldukça gerisindeydi.

Araştırmada Seferihisar'ın *Sakin Şehir* ünvanı ile beraber turizmde ilerlemeye başladığını belirtmiş olsak da ilçede turizmin gelişmesiyle beraber çevre sorunlarının baş gösterdiği görülmektedir. Ege Çevre ve Kültür Platformu Dönem Eş Sözcüsü Erhan İçöz, Seferihisar'ın *Sakin Şehir* olmasıyla beraber kontrolsüz göç ve yapılaşmaya sahne olduğunu, ilçede bir sakin şehirde olmayacak ölçüde trafik sorunu oluştuğunu belirtmiştir. İçöz ayrıca göre yapılması planlanan jeotermal ve rüzgar enerji santralleri sebebiyle ilçenin doğal yapısının risk altında olduğunu söylemiştir.³⁵⁵

2021 yılında İzmir Vakfı'nın İzmir Büyükşehir Belediyesi ve İzmir Kalkınma Ajansı ortaklığıyla hazırlanan İzmir Turizm Tanıtım Stratejisi ve Eylem Planı isimli bir plan yayınlanmıştır. Planda belirlenen ana strateji turizmi bütün yıla yayma üzerine olurken İzmir Büyükşehir Belediyesi Başkanı Tunç Soyer planda belirlenen stratejiye dair "*Şehrimizin turizm alanlarındaki tüm etkinliklerini, sadece yaz aylarına sıkıştıran genel çerçevenin ötesine taşıyarak turistlerin yıl boyunca İzmir'e gelmesi için kapsamlı bir plan hazırladık*" şeklinde konuşmuştur. Soyer, ayrıca 2024 yılında 4 milyon turist ağırlamayı hedeflediklerini söylemiştir.³⁵⁶

2020'li yıllarda da İzmir'in turizmde istenilen yerde olmadığı görüşü sektör temsilcileri tarafından dile getirilmekteydi. Uluslararası bir turizm sivil toplum örgütü olan Skal'ın İzmir Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi ve Destination İzmir Başkanı Bülent Tercan da İzmir'in turizmde layık olduğu yerde olmadığı görüşündeydi. Tercan, şu ifadeleri kullanmıştır:

³⁵⁵ <https://seferihisar.com/seferihisar-gerçekten-sakin-sehir-mi/> (Erişim Tarihi: 06.07.2023).

³⁵⁶ *Cumhuriyet*, "İzmir Turizmi İçin Yol Haritası Belirlendi". (01 Şubat 2021).

“Oysa deniz, kum, güneş üçlüsü var. Tarih, kültür turizmi hazineleri var. Kullanılmayan termal suları var. Yeme içme gastronomi yönü çok kuvvetli. Zeytin, zeytinyağı kültürü müthiş. Old Town diye tabir edilen Kemeraltı, Agora aksı var. İzmir merkezine yakın birbirinden şirin kasabalara, ilçelere sahip İzmir.”

Tercan, bu zenginliklerin turizmde kullanılabilmesi için daha etkin tanıtım çalışmaları yapılması gerektiği görüşündeydi.³⁵⁷

Günümüzde yerel kültürü ve ekolojik dengeyi koruma gibi hassasiyetlerin önem kazanmasıyla turizme dair hazırlanan plan ve projeler de bu hassasiyetlere göre hazırlanmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy, 2022 yılında İzmir Ticaret Odası'nda düzenlenen "Ege Turizm Planı Değerlendirme Toplantısı" akabinde medyaya açıklamalarda bulunmuştur. Ersoy, Çeşme Projesi'nin yerel kültüre ve doğaya saygılı bir şekilde hayata geçirileceğini söylemiştir. Ersoy, bölgedeki köylerin turizme kazandırılmasına dair ise *"Onlara destek vereceğiz. Çünkü o köylerin yöreye uygun bir şekilde yapılandırılıp oraların bir cazibe merkezleri olmasını sağlamamız gerekiyor"* ifadelerini kullanmıştır.³⁵⁸

Bakan Ersoy, İzmir Ticaret Odasında düzenlenen "Ege Turizm Merkezi Çeşme Projesi Bilgilendirme Toplantısı" esnasında yaptığı açıklamada ise Ege bölgesinde turizmin yanlış planlandığı ve pazar çeşitliliğinin olmadığını ifade etmiştir. Bakan Ersoy, Ege'nin turizmden aldığı payın % 10 olduğunu ve amaçlarının bu payı % 20'ye çıkarmak olduğunu dile getirmiştir. Ersoy ayrıca Çeşme'de turizmin sadece yaz sezonunda sürdüğünü ve bu durum düzeltilerek bütün bir yıla yayılması gerektiğini ifade etmiştir.³⁵⁹

2022 yılında İzmir Büyükşehir Belediyesi ve İzmir Vakfı tarafından İzmir'de turizmi bütün seneye yayma ve İzmir'e içeriden ve dışarıdan gelen direkt uçuş sayısını artırma hedefi doğrultusunda 'Direct İzmir' isimli bir başka uygulama geliştirilmiştir. Büyükşehir Belediye Başkanı Tunç Soyer, uygulamanın lansmanında son iki yılda İzmir turizmi için hangi çalışmaları gerçekleştirdiklerini şu sözlerle ifade etmiştir:

³⁵⁷ Mert Alpdündar, "İzmir'in Hedefi Yıllık 5 milyon Turist Olmalı", *Yeni Asır*, (03 Ocak 2022).

³⁵⁸ *Habertürk*, "Bakan Ersoy'dan "Çeşme Projesi" Açıklaması", (09 Mart 2020).

³⁵⁹ *Yeni Asır*, "Çeşme Projesi'nde Flaş Gelişme", (21 Mart 2022).

“Önce dijital turizm altyapısı hazırlamaya başladık. Turuncu Çember Hijyen Sertifikasını uygulamaya başladık. Sektör temsilcilerimizin talebi doğrultusunda tur otobüslerinin durması için Konak Meydanında durma noktaları belirledik. UNESCO dünya mirasında 2 mirasımız vardı, bunu 6’ya çıkarmak için çalışmalar başlattık. İzmir yeniden önemli bir kruvaziyer limanı haline getirmek için ilgili odalar ile çalışmalarımızı sürdürüyoruz, yıllar sonra ilk kruvaziyer gemisi Mart ayı içinde İzmir’e gelecek. İzmir’e direkt uçuşları güçlendirmeyi planladığımız proje ile sizle buluştuk”

Soyer, satışta olan fakat beklenilenin altında talep gören uçuşların devam etmesini sağlamak, doğrudan uçuşların yaz sezonu dışında bütün bir seneye yayılmasını mümkün hale getirmek ve şehirdeki destinasyonların sayısını arttırmak gibi hedefleri gündemlerine aldığını söylemiştir.³⁶⁰

2022 yılında İzmir Tarihi Havagazı Fabrikası’nda İzmir turizminin geleceği üzerine İzmir bir Turizm Çalıştayı düzenlenmiştir. Çalıştaya bir konuşma yapan Vali Yardımcısı Fatih Kızıltoprak İzmir’e gelen turist sayısının az olduğunu ve şehre daha fazla katkıda bulunacak nitelikte turistlerin gelmesi gerektiğini söylemiştir. Sağlık turizminin öne çıkarılması gerektiği görüşünü savunan Kızıltoprak, ayrıca kruvaziyer turizmi geliştikçe Kemeraltı’nın daha çok tanınacağını söylemiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesi Dış İlişkiler ve Turizm Dairesi Başkanı Gökçe Başkaya ise amaçlarının turizmi bütün bir seneye yaymak olduğunu belirtmiştir. Çalıştayda konuşan İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Tunç Soyer, İzmir’e gelen turist sayısının Antalya gelen turist sayısının sadece % 5’ine tekabül etmesine değinmiş ve konuya dair *"Bu hak etmediğimiz, tamamen suni bir tablo. Beceriksizlik veya ne dersiniz deyin, bunun sonucu ortaya çıkan bir tablo"* şeklinde konuşmuştur.³⁶¹

2020’li yıllar ile beraber sağlık turizmi, İzmir turizmi için önemi artan bir alan haline gelmiştir. 2022 yılında İzmir’de düzenlenen Sağlık Zirvesi’nde konuşan İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Tunç Soyer, İzmir’in bir sağlık turizmi şehri olabileceğini hatta İzmir turizminin sağlık turizmi üzerine kurgulanabileceğini söylemiştir.³⁶²

³⁶⁰ Habertürk, “İzmir Turizmi İçin Önemli Hamle: “Direct İzmir”, (11 Ocak 2022).

³⁶¹ <https://www.dha.com.tr/yerel-haberler/izmir/izmirde-turizm-calistayi-duzenlendi-2042835> (Erişim Tarihi: 25.06.2022).

³⁶² Hürriyet, “Vali Köşger: İzmir’in Çok Büyük Potansiyeli Var”, (07 Temmuz 2022).

2022 yılında İzmir Büyükşehir Belediyesi ev sahipliğinde düzenlenen Travel Turkey İzmir-Uluslararası Turizm Fuar ve Kongresi'ne katılan İMEAK Deniz Ticaret Odası İzmir Şubesi Başkanı Yusuf Öztürk, İzmir turizmine dair beklentilerini ise “Artık bu saatten sonra ucuz ülke olmak yerine daha nitelikli turiste hizmet edebilecek bir noktaya gelmiş olmamız gerektiğini düşünüyoruz” sözleriyle ifade etmiştir.³⁶³

İzmir turizmi 2023 yılına da benzer hedef ve beklentilerle girerken, 2023 yılının mart ayında kente gelen turist sayısında geçen yıla oranla % 12,20 oranında artış yaşanmış ve 45.549 turist İzmir’i ziyaret etmiştir. Nisan ayında ise tam 100.059 turist İzmir’e girmiştir. 2023 yılının mayıs ayında kente giriş yapan turist sayısı geçen yıla oranla % 12,19 oranında azalarak 143.190 olmuştur. Yaz sezonunun başladığı haziran ayında ise gelen turist sayısı bakımında % 5,30 oranında bir azalma yaşanmış ve kente gelen turist sayısı 182.340 olmuştur.³⁶⁴ On Birinci Kalkınma Planı’nda 2023 yılı için hedeflenen turist sayısı 75 milyondur.³⁶⁵ Yılın ilk beş ayında ülkeye 15.593.498 turist giriş yapmıştır.³⁶⁶ Geçen sene yılın ilk beş ayında ise 12.759.088 turist ülkeye giriş yapmıştı ve yıl genelinde 51.387.513 turist ağırlanmıştı.³⁶⁷ Geçen yılın ilk beş aylık verilerine oranla 2023 yılında bir artış söz konusu olsa da 75 milyon rakamına ulaşabilmek pek olası görünmemektedir.³⁶⁸

³⁶³ Sözcü, “Tunç Soyer: Biz Varız ve Dünya’dan Payımızı Almak İçin Kararlıyız”, (02 Aralık 2021).

³⁶⁴ Kültür ve Turizm Bakanlığı, İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, *Turizm İstatistikleri*, 2023.

³⁶⁵ https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Plani-2019-2023.pdf (Erişim Tarihi: 07.05.2023).

³⁶⁶ Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 2023.

³⁶⁷ Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 2022.

³⁶⁸ Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 2023.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İzmir sahip olduğu doğal, kültürel ve tarihi varlıklar ile önemli bir turizm şehridir. 19. Yüzyıldan itibaren modern turizmin bir parçası olan İzmir'in, günümüzde turizmde hakettiği yerde olmadığı ve potansiyelinin karşılığını alamadığı düşüncesi hem de sektör hem de alanyazın içinde sıklıkla dillendirilmektedir. Bu sebeple bu araştırmada İzmir turizminin sorunlarını ve mevcut durumunu doğru anlama adına meselenin köküne inilmesi amaçlanmış ve cumhuriyetin ilanından günümüze kadar gelen süreçte İzmir turizminin tarihsel süreci incelenmiştir. Araştırma kapsamında alanyazında bulunan tez, makale, bildiri, kitap, gazete ve dergi haberleri ile konuya dair hazırlanmış çeşitli raporlar taranarak İzmir turizminin cumhuriyetin ilanından günümüze kadar olan dönemdeki tarihsel süreci ortaya koyulmuştur.

Araştırma neticesinde İzmir'in cumhuriyet dönemindeki turizm serüvenine 1922 yılının Eylül ayında gerçekleşen Büyük İzmir Yangını'nın gölgesi altında başladığı görülmektedir. Osmanlı döneminde İzmir'i meşhur kılan renkli gece hayatı ve göze hoş gelen mimari ortadan kaybolmuş, şehrin görünümü önemli oranda değişmiş, şehre daha öncesinde gelen turistler dahi şehri tanımakta zorlanmaya başlamıştır. Yangın, şehrin en güzel bölümünü enkaz haline getirirken, şehirde bulunan en kaliteli otel ve eğlence mekanları da kullanılamaz hale gelmişti. Bu sebeple planlı dönem öncesi süreçte İzmir'de turizme müsait konaklama tesisi sayısı oldukça azdı. Araştırma sonucunda sorunun giderilmesi amacıyla devreye sokulan geçici çözümlerin ardından gerçek çözümün kente yeni oteller inşaa edilmesi gerektiği düşüncesinin ağır bastığı ancak bu hususta bazı engeller ile karşılaşıldığı görülmektedir. Bu engellerden bir tanesi yüksek inşaat maliyetleri olmuştur. İnşaat maliyetlerinin yanında şehirde fuar dışında başka bir organizasyonun olmaması ve bu sebeple İzmir'de turizm sezonunun kısa bir süreye sıkışması da eklenince İzmir'de konaklama yatırımı yapmanın cazip bir yanı kalmıyordu. Konaklama sorunu, planlı dönem öncesi süreçte İzmir turizmi için önemli bir sorun olmuştur.

Araştırma sonucunda İzmir'in planlı dönem öncesi süreçte deniz turizmi alanında pek ilerlememiş olduğu görülmektedir. Bu dönemde İzmir'deki sahil bölgelerinde konaklama ve ulaşım imkânları oldukça yetersizdi. İnciraltı Plajı, diğer sahillerin aksine herhangi bir kirlilik problemi barındırmaması sebebiyle planlı

dönem öncesinde İzmir'in bir numaralı sayfiye yeri idi ancak İzmir ilinin genelinde görülen konaklama sorunu burada da kendini göstermiştir. Tıpkı İnciraltı Plajı gibi Çeşme de konaklama imkânları bakımından yetersiz durumdaydı. Konaklama sorununun yanı sıra bölgede ulaşım sorunu da mevcuttu ve Çeşme, planlı dönem öncesinde bir turizm merkezi olabilmekten oldukça uzaktı.

Özetle planlı dönem öncesi süreçte İzmir, turizm bakımından bünyesinde önemli eksiklikler barındırmaktaydı ve bu dönemde kent büyük çaplı turizm hareketlerini karşılayacak turizm altyapısına sahip değildi. Bu durumun başlıca sebebi Türkiye'nin o dönemki mevcut durumudur. Yeni kurulan bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, finansal olarak yeterli kaynağa sahip olmamasına rağmen gerçekleştirmesi gereken pek çok hedefe sahipti. Bu sebeple turizm uzun yıllar devlet politikalarında yer almamış, devlet diğer önceliklerine odaklanmış ve turizme yeteri kadar önem vermemiştir. Türkiye'nin kendi içindeki sorunların yanı sıra bu dönemde dünya da çalkantılı dönemlerden geçiyordu. Bir dünya savaşının tahribatı onarılırken, global bir ekonomik kriz meydana gelmiş, kriz atlatılmışken yeni bir dünya savaşı çıkmıştı. Dolayısıyla planlı dönem öncesi süreçte İzmir'de turizmin gelişmemiş olmasının sebebi, bir tercih veya ihmal değil konjonktürel bir sonuçtur. Planlı dönem öncesi süreçte İzmir turizminin vaziyeti Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin imkan ve kaynaklarına paralel şekilde gelişmiştir.

1960'lı yıllara girilmesiyle beraber tüm Türkiye'de olduğu gibi İzmir'de de deniz turizmine karşı bir eğilim baş göstermiş, 1960'lı yıllar, cumhuriyet döneminde İzmir'deki sahil bölgelerinin ilk kez turizme açıldığı dönem olmuştur. Bu dönemde İzmir sahillerinde Türk turizmine dair geliştirilen yeni politikalar çerçevesinde yazlık konut ve konaklama tesisleri inşaa edilmiştir.

1960'lı yıllarda Çeşme'de bulunan konaklama tesisleri standart bakımından büyük turist gruplarını ağırlayabilecek seviyenin altındaydı. Ayrıca bölgede elektrik ve su altyapısı yetersizdi. Bunun yanı sıra sahillerdeki kirlilik ile denizi kullanmak isteyen insanların eşyalarını astığı tel örgünün meydana getirdiği görüntü kirliliği gibi hususlar, bölgedeki turistleri rahatsız etmekteydi. Bu bulgular bize göstermektedir ki Çeşme, 1960'lı yıllarda da bir turizm merkezi olabilmekten oldukça uzaktı.

1960'lı yılların başında İzmir'deki tatil bölgelerinden bir diğeri olan Foça konaklama alanında vasat tesislere sahipti ancak mülkiyetine Emekli Sandığı'nın, işletme hakkına ise Akdeniz Kulübü'nün sahip olduğu Mediterranean Club Tatil Köyü ile bu durum değişmiştir. Tesis, Türkiye'deki ilk tatil köyü olması ve dönemine göre yüksek standartlara sahip olması sebebiyle Türk ve Foça turizmi için özel bir yere sahiptir. 1967 yılında faaliyete geçen bu tesis ile beraber Foça'da turizm hareketlenmeye başlamıştır.

Araştırma sonucunda 1960'lı yıllarda Selçuk'ta turizmin hareketlenmeye başladığını ancak bu dönemde ilçenin turizm altyapısı bakımından yetersiz olduğu görülmektedir

Yine araştırma neticesinde 1960'lı yıllar itibariyle Bergama turizminde kayda değer bir gelişim olmadığı ve Bergama'yı ziyaret eden turistlerin büyük kısmının konaklama yapmadan ayrıldığı görülmektedir.

1960'lı yıllar itibariyle İzmir'deki oteller, standart bakımından vasat denilebilecek düzeydeydi ancak ülkedeki muadillerine oranla daha yüksek standartlara sahip olan Büyük Efes Oteli'nin açılmasıyla beraber cumhuriyet dönemi öncesine ait oteller daha az talep görmeye başlamış ve zamanla faaliyetlerine son vermiştir. Bu bağlamda Büyük Efes Oteli, İzmir otelciliğindeki dönüm noktalarından biri olmuştur.

İzmir, 1960'lı yıllarda turizm altyapısı bakımından bünyesinde pek çok eksikliği barındırmaktaydı ve büyük çaplı turizm hareketlerine uygun değildi. Kent konaklama, ulaşım ve altyapı bakımından yeterli seviyede değildi.

Araştırma sonucunda İzmir'in 1960'lı yıllardaki durumunu 1970'li yıllara da taşıdığını görmekteyiz. Bu dönemde ulaşım sorunu halen çözülebilmemiş değildi. Demiryolu taşımacılığı ihtiyaca cevap vermezken, Çiğli'deki havalimanı dış uçuşlara açık değildi. Bu durum, şehre gelecek turist sayısını eksi yönde etkiliyordu. Ayrıca İzmir'e deniz yolu ile olan ulaşımın sağlandığı Truva Feribotu, muadillerine oranla pek de iyi bir vasıta değildi. Bu dönemde kente denizden ulaşım sağlayan bir başka gemi olan Marmara gemisi de batarak devre dışı kalmıştı. Bu sebeple 1970'li yıllar İzmir turizminde, deniz yolu etkin bir şekilde kullanılamamıştır. Ayrıca 1970'li yıllarda İzmir'de turizm faaliyetleri yaz aylarına sıkışmaktaydı ve bu dönemde

tanıtım faaliyetlerinin yetersizliği, eğitimli personel azlığı ve konaklama tesislerinin yetersizliği gibi sorunlar da mevcuttu.

1980'li yıllar ile beraber Türk turizmi yeni bir döneme girmiştir. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983) ve 1982 yılında çıkan Turizmi Teşvik Kanunu ile beraber yatırımların özel sektör tarafından yapılmasının önü açılmıştır. Ayrıca bu dönemde ekonomi ve seyahat alanında meydana gelen liberalleşme hali ile beraber dünya genelinde turizm sektörü büyümeye başlıyordu.

1982 yılından itibaren uygulamaya başlanan politikalar çerçevesinde Ege ve Akdeniz Bölgelerinde yeni turizm merkezlerinin oluşturulması hedeflenirken, bu merkezlerden biri de Çeşme olmuştur. 1980'li yıllardan önce ve 1980'li yılların başında turizme uygun tesis sayısı oldukça kısıtlı, sakin bir tatil bölgesi konumunda olan Çeşme, 1980'li yıllar ile izlenmeye başlanan politikalar çerçevesinde bünyesinde yeni yatırımlara şahit olmuş ve bir turizm merkezi halini almaya başlamıştır. Bu sebeple 1980'li yıllar, Çeşme turizmi açısından bir dönüm noktasıdır. 1980'li yıllarda Foça'da meydana gelen yatırımlar ile beraber ilçeye gelen turist sayısı artışa geçmiştir. Dikili de 1980'li yıllar ile beraber turizmde hareketlenmeye başlamış, bu dönemde Dikili plajlarında yeni tesisler yapılmıştır. Bunun sonucunda ilçeye gelen yerli ve yabancı ziyaretçi sayısı bir nebze artmış ancak yine de Dikili 1980'li yıllarda orta halli bir tatil yeri olma konumundan öteye geçememiştir. Bu dönemde Efes Antik Kenti kültür ve inanç turizmi açısından Türkiye'nin en önemli turizm merkezlerinden biriydi. Özellikle 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren bölgeye gelen ziyaretçi sayısı rakamlarında bir artış trendi söz konusuydu ancak bölgeye gelen ziyaretçiler konaklamalarını genellikle Kuşadası'nda gerçekleştiriyordu. Bu sebeple Selçuk, ziyaretçi sayısına oranla bir turizmi geliri elde edemiyordu. 1985 senesinde turizm merkezi ilan edilen Pamucak Sahili'nde bazı yatırımlara başlanmış ancak bölgedeki orantısız yapılaşma ilçede zaten mevcut olan kanalizasyon sorununu daha artırarak çevre kirliliğine sebep olmuştur.

1980'li yıllarda Bergama'ya gelen turist sayısı özellikle İstanbul-Antalya güzergahında gerçekleştirilen turlar ile artışa geçmiş, böylece bölgede daha nitelikli konaklama tesisleri açılmaya başlamıştır. Bölgedeki konaklama tesisi ve dükkanların büyük bir kısmı 1980'li yıllardan sonra faaliyete geçmiştir.

Özetle 1980’li yıllar, İzmir’in turizm alanında hareketlenmeye başladığı ve o an itibariyle geçmiş dönemlerin hepsinden daha çok yatırıma sahne olduğu bir dönemdi. 1980’li yıllarda izlenen politikalar ve yapılan yatırımlar ile birlikte İzmir’in turizmdeki mevcut konumunun temelleri atılmıştır.

1982 yılı itibariyle izlenen politikalar sonucunda İzmir’in konaklama kapasitesinde önemli oranda bir artış meydana geldiğini görmekteyiz ancak 1982 yılı sonrası izlenen politikalar sonucunda turizm alanında yapılan yatırımlar çoğunlukla Antalya ve Bodrum’da gerçekleşirken İzmir, bu bölgeler ölçeğinde bir yatırıma sahne olmamıştır. Öyle ki 1988 yılında İzmir, konaklama ve geceleme sayıları bakımında ilk defa Antalya’nın gerisine düşmüştür. 1982 yılında çıkan Turizm Teşvik Kanunu ile beraber Antalya ili deniz turizmi ile gündün güne markalaşırken, İzmir ise bu çıkışa cevap verememiştir. 1980’li yıllarda izlenen politikalar İzmir için turizmde günümüzdeki konumunun temellerinin atılması sebebiyle faydalı olurken uzun vadede geri planda kalmasını sağlamıştır.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1990-1994) tesislerdeki doluluk oranlarının artırılması, turizmin bütün bir yıla yayılması, kış, av ve su sporları ile etkinlik, kongre, termal, sağlık, gençlik ve golf turizmi gibi yeni alanlara yatırım yapılması gibi bazı yeni hedefler ortaya koyulmuştur. Yaşanan bu değişim, İzmir turizmini de etkilemiş ve 1990’lı yılların ikinci yarısı ile beraber deniz ve kitle turizmi yerine doğa temelli turizm çeşitleri ile kültür temelli turizm çeşitleri öne çıkmaya başlamıştır. Ayrıca bu dönemde Balçova’daki Balçova Termal ve Princess Hotel ile Ege Üniversitesi Hastanesi arkasındaki Ege Sağlık Oteli gibi yatırımlar ile beraber sağlık ve termal turizme yönelik yatırımlara da başlanmıştır.

Araştırma sonucunda 1990’lı yıllarda Seferihisar kıyı şeridinde bulunan ikincil konutlar sebebiyle trafik sorunu yaşandığı görülmektedir. Bunun yanı sıra Seferihisar, ikincil konut inşaatlarının iyi bir planlama çerçevesinde yapılmaması sebebiyle sahillerindeki turizm potansiyelinden tam olarak faydalanamıyordu. Ayrıca plansız yapılaşma, altyapı sorununa da sebep olmaktadır. Foça ise 1990’lı yıllarda gününbirlik ziyaretçilerin vakit geçireceği nitelikte tesislerin eksikliğini çekiyordu. Bu dönemde Foça’nın başlıca turistik ürünü yine deniz olurken ilçede daha çok gününbirlik turlar öne çıkmaktaydı. 1990’lı yıllar itibariyle Dikili, bünyesinde nitelikli

konaklama tesislerinden yoksundu ve bölgede günübirlik ziyaretçiler için tesisler ile ikincil konutlar mevcuttu.

1982 yılı sonrasında izlenen politikalar ile beraber Çeşme’de konaklama kapasitesi artmaya başlamış ve 1990’lı yıllar itibariyle ilçe, İzmir’deki bir numaralı deniz turizmi merkezi olmuştur. 1994 yılında hizmete açılan İzmir-Çeşme otoyolu ile beraber bölgeye ulaşım kolaylaşmış, bu durum Çeşme ve Alaçatı’nın gelişiminde önemli rol oynamıştır. Bu dönemde İzmir turizmi için en önemli gelişmelerden biri de Alaçatı’nın turizme açılması olmuştur. Tarihi taş evleri, festivalleri ve rüzgar sörfü ile öne çıkan Alaçatı’da eski taş evlerin butik otellere döndürülmesi kaydıyla açılan butik oteller, Alaçatı’nın yükselişinin önemli nedenlerinden biriydi. Bunun yanı sıra rüzgar sörfü de bu yükselişte önemli rol oynamıştır çünkü bölgede sörf okullarının açılmaya başlanmasından önceki süreçte, turizme yönelik tesis ve işletme sayısı oldukça azdı.

1990’lı yıllarda Selçuk’ta genellikle kültür amaçlı günübirlik turlar düzenleniyordu. Bu dönemde Şirince, acentelerin dikkatini çekmiş ve bölgeye daha çok yabancı turist gelmeye başlamıştır. 1990’lı yıllarda otel ve eğlence yerleri bakımından eksiklik bulunan Bergama’ya gelen turistler genellikle günübirlik ziyaretler düzenliyordu.

1990’lı yıllarda Türkiye’de deniz turizmine verilen önem devam ederken alternatif arayışları da mevcuttu. 1992 senesinde Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı *Doğal ve Kültürel Varlıkların Turizm Amaçlı Kullanımı* adında İstanbul, Ankara ve İzmir’deki kültürel varlıkların turizme kazandırılmasına yönelik bir proje geliştirmiştir. İzmir’in şehir merkezinde bulunan otellerde doluluk sorunu yaşaması sebebiyle, İzmir’e yönelik geliştirilen projenin ana amacı şehir merkezindeki konaklama sayılarını artırma üzerine olmuştur. Proje kapsamında *Kadifekale Projesi*, *Kemeraltı-Agora Aksı Projesi*, *Eski Balık Hali ve Paket Postanesi Binaları Projesi*, *Tarihi Kervasaraylar ve İpek Yolu Projesi*, *Arkeolojik ve Doğal Sitlere Turizm İşlevi Verilmesi Projesi* gibi projeler hazırlanarak İzmir’de kültür turizminin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra kongre turizmine yönelik İzmir’in *Kongre Merkezi Haline Getirilmesi Projesi* isimli bir proje ile termal turizmine yönelik *Balçova ve Çeşme Ilıca Termal Tesisleri Projesi* gibi iki proje daha geliştirilmiştir. Tüm bu projeler bize 1960’lı yıllarda başlayıp, 1980’li yıllar ile sürat kazanan deniz turizmi

eğiliminin 1990'lı yıllarda da sürdüğünü ancak bu dönemde alternatif turizm çeşitlerine de duyarsız kalınmadığı göstermektedir.

Çeşme, günümüzde Türkiye'nin önemli turizm bölgelerinden biri haline gelse de Antalya ve Muğla'daki turizm merkezlerinin gerisinde kalmıştır. İlçede turizm, yaz dönemine sıkışmaktadır. Ayrıca deniz turizmi haricindeki diğer alanlarda kayda değer bir gelişme sağlanamamıştır. 1980'lerden günümüze kadar olan dönemde ilçedeki tesis sayısı bilhassa sahil bölgesinde olmak üzere artışa geçmişti. Sahil kesiminde yapılan ikincil konutlar, bölgenin turizm geliri bakımından potansiyelinin altında bir gelir elde etmesine sebep olmuştur. Bunun yanı sıra ilçedeki termal kaynaklar da bu zamana kadar etkin bir şekilde kullanılamamıştır. Buradan anlaşılmaktadır ki Çeşme, İzmir'deki diğer sahil bölgelerine oranla daha çok gelişme kaydetmesine rağmen bu gelişim süreci sağlıklı bir planlama eşliğinde yürütülmemiştir.

2005 yılında Mediterranean Club Tatil Köyü'nün kapatılmasıyla beraber Foça'ya gelen turist sayısı günden güne düşüş göstermiştir. Foça, uzun süredir taşıdığı günübirlik tatil bölgesi olma konumunu günümüzde de muhafaza etmektedir.

Seferihisar, "Sakin Şehir" ünvanı almadan önce turizmde genellikle deniz turizmine yönelik bir ilçe iken tıpkı Çeşme gibi plansız ikincil konut yapımı sebebiyle bu potansiyelini tam olarak kullanamamıştır. İlçe, 2000'li yıllara kadar olan dönemde turizmi bütün bir yıla yayma ve turizm türlerini çeşitlendirme konularında pek başarılı olamasa da 2009 yılında hayata geçirilen *Sakin Şehir* konsepti ile bölge turizmine yeni bir soluk gelmiştir.

Bergama, günümüzde de günübirlik ziyaret edilen bir destinasyon olma özelliğini sürdürmektedir. Gelen turistlerin büyük bölümü ziyaretini gerçekleştirdikten sonra yemek yiyip ilçeden ayrılmaktadır. Bergama, Kuzey Ege'nin diğer bölgelere oranla daha az tercih edilen bir bölge olması ve İzmir Limanı'na yanaşan gemilerden inen turistlerin ilçeye uğramaması ve bölgedeki konaklama sayı ve sürelerinin oldukça az olması sonucunda turizm alanında herhangi bir ilerleme kaydedememiştir.

Günümüzde Selçuk turizminin en önemli sorunlarından biri konaklama rakamlarıdır. Çünkü Selçuk'a gelen ziyaretçilerin büyük bir kısmı konaklama yapmadan günübirlik ziyaretler gerçekleştirmektedir. Bunun yanı sıra çevre sorunları

sebebiyle Pamucak'taki yatırımlar kısıtlı bir seviyede kalmış ve bölgede turizm gelişmemiştir. Şirince 2000'li yılların başından bu yana köy halkının kendi yetiştirdiği ve pişirdiği ürünleri ziyaretçilere sunduğu, şarabı ve yerel kültür ile günöbirlükçi turistleri bünyesine çeken, sakin bir köy konumundayken rehberlerin bölgeyi keşfi ile birlikte bölgede ev restoranları, köy pansiyonları ve hediyelek eşya dükkanları faaliyete geçmeye başlamıştır. Bölgede turizmin ilerlemesini sağlayan esas gelişme ise şarap tadım evlerinin artışa geçmesi ve Şirince Şarabı'nın şöhretinin geniş kitlelere ulaşması olmuştur. Bu sayede rehberler Şirince'yi keşfetmiş ve Şirince, bir turizm bölgesi haline ulaşmıştır. Bugün Şirince'de dört mevsim turizm mümkündür ve yerel halk turizm faaliyetlerine doğrudan katılmaktadır.

Araştırma sonucunda 2000'li yıllar ile beraber turizmi çeşitlendirme, sezonu bütün bir yıla yayma, turistlerden elde edilen geliri artırma, nitelikli turistleri şehre çekme, şehir merkezinde turizmi canlandırma, doğa ile barışık hareket etme, tanıtım ve tesislerde yüksek doluluk oranına ulaşma gibi gündem maddelerinin İzmir turizmine yön verir hale geldiğini görmekteyiz. Bu dönemde İzmir turizmine dair plan ve tartışmaların çoğunluğu bu gündem maddeleri üzerine şekillenmiştir.

Araştırma sonucunda İzmir'de 2000'li yıllar ile beraber kongre turizminin İzmir turizmi açısından önemli bir gündem maddesi olduğu ortaya çıkmıştır. Sektör temsilcilerinden aktardığımız ifadeleri değerlendirdiğimizde şehirdeki kongre turizmi altyapısının yeterli olmadığı görölmektedir. Bunun yanı sıra ilçede kongre ve fuar turizmini canlandıracak organizasyon eksikliği de mevcuttur.

Şehir merkezinde turizmin canlandırılmadığı hususu, araştırma neticesinde ortaya çıkan bir başka sonuçtur. Fuar ve kongre gibi etkinliklerin yetersizliği, şehir turu yapan acente sayısının azlığı, şehir planlaması alanındaki eksiklikler, Agora ve Kadifekale'deki düzenlemelerin bir sonuca bağlanamaması, turistik ilçelerin şehir merkezine uzaklığı gibi sebepler kent merkezinde turizmin gelişmesinin önüne geçmiştir.

Planlama sorunu, İzmir turizminde cumhuriyetin ilanından günümüze kadar süregelmekte olan bir sorundur. Öyle ki konaklama tesislerindeki doluluk sorununun yanı sıra Pamucak'ın turizme açılım sürecinde meydana gelen çevre sorunları, 1950'li yıllarda kapatılan banyolar, tasarlanan planların hayata geçirilemeden son bulması, Seferihisar ve Çeşme'deki ikincil konutların sahildeki potansiyeli azaltması

gibi hususlar İzmir turizminin planlama alanındaki noksanlığını ortaya koymaktadır. Doğru bir planlama yapılmaksızın atılan bazı adımlar Çeşme ve Seferihisar örneğinde olduğu üzere telafisi olmayan potansiyel kayıplarına sebep olmuştur.

Araştırma sonucunda İzmir'deki konaklama tesislerinde bir doluluk sorunu olduğunu da görmekteyiz. Bu durum, İzmir turizminin kronik sorunu olan planlama sorununun bir başka sonucudur. Şehirde yapılan konaklama yatırımları ile şehre gelen turist sayısı arasında uyumsuzluk olduğu düşünüldüğünde, yapılan yatırımların iyi bir fizibilite sürecinden geçirilmediği ve geleceğin doğru öngörülemediği görülmektedir.

Konaklama meselesi İzmir turizminde cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana süregelen bir sorundur. Öyle ki 1970'li yıllarda konaklama kapasitesinin yetersizliği sebebiyle tur iptali dahi gerçekleşmekteydi. İlerleyen zamanlarda şehirde konaklama alanında çeşitli yatırımlar yapılmış ancak bu sefer de tesislerde doluluk sorunu baş göstermiştir. Özetle cumhuriyet döneminde konaklama sorunu içerik olarak zaman içinde değişim gösterse de özü itibarıyla varlığını sürdürmüştür.

Araştırma sonucunda İzmir'in termal turizm alanında kaynak koruma bölgelerindeki mevcut yapılaşma, yatırımların geri dönüş süresinin uzunluğu, arazi maliyetlerinin yüksekliği, arazi tahsislerindeki uzun bürokratik işlemler, iptal davaları, kredi ve teşvik yetersizliği gibi sebeplerden ötürü ilerleyemediği görülmektedir.

Araştırmada İzmir turizmine dair hazırlanan çeşitli projelerin yargıdan geri döndüğü görülmektedir. Burada suçu projelerin iptali için yargıya götüren şahıs ve kurumlar ile yargı erkine yıkmak doğru bir bakış açısı olmayacaktır. İptal kararlarının hangi hassasiyetleri taşıdığına iyi anlaşılması ve bu hassasiyetlerin gözetilerek bir orta yol bulunması gerekmektedir. Sürdürülebilirlik ve doğaya saygılı hareket etme gibi hususların sıklıkla dile getirildiği bir ortamda iptal kararlarının altında yatan sebeplere ve ekolojik hassasiyetlere sırt çevirmek tutarlı ve doğru bir davranış şekli olmayacaktır.

Sağlık turizmi de 2000'li yıllardan itibaren İzmir turizmine dair konuşulan bir başka gündem maddesi olmuştur. Araştırma sonucunda özellikle son yıllarda İzmir'deki yerel yönetici ve sektör paydaşlarının sıklıkla sağlık turizminin önemine vurgu yaparak, İzmir'in gelecekte bir sağlık turizmi şehri olması hedefini ortaya koydukları görülmektedir.

Araştırma sonucunda ortaya çıkan bir başka sonuç da İzmir'in tanıtım alanında yetersiz olduğu ve sektör içinden bu konuya dair çokça şikayet geldiğidir.

Kruvaziyer turizmi 2010'lu yıllar ile beraber İzmir turizminde daha fazla gündeme gelmeye başlamış ancak bakan seviyesinde devlet yetkililerinin dahi İzmir'de yeni bir liman ihtiyacı olduğunu söylemesine rağmen bu konuda herhangi bir adım atılmamıştır.

Araştırma sonucunda ortaya çıkan bir diğer sonuç da sektör paydaşları arasındaki iş birliği eksikliğidir. Özellikle 2010'lu yıllar ile sivil toplum örgütleri, yerel yönetim, özel sektör ve kamu arasında iş birliğinin olmaması hususu sıkça dillendirilmiştir. İzmir'de turizm sektörünün paydaşları, İzmir turizminin gelişimine dair yapmış oldukları çalışmalarda genellikle kendi başına hareket etmiş ve ortaya kolektif bir çaba koyulmamıştır.

İzmir turizminde 2000'li yıllardan bu yana gelen turizmi çeşitlendirme, sezonu bütün bir yıla yayma ve doğa ile barışık hareket etme gibi hedefler, planlanan yatırımlarda da etkisini göstermektedir. Bu durumu Çeşme Turizm Projesi'nde görebiliriz. Verilen taahhütlerin ne ölçüde hayata geçirileceğinden bağımsız bir şekilde değerlendirdiğimizde bu proje, kapsamı itibarıyla İzmir turizminin son yirmi yılda gündemine aldığı konuları özetlemesi açısından önemli bir örnektir. Bir deniz turizmi merkezi olan Çeşme'de gerçekleştirilmesi planlanan bu projede, deniz turizminin yanı sıra ekoturizm, kırsal turizm, termal, golf, kongre ve müze turizmi gibi turizm çeşitlerine de yer verilmiştir. Projenin temel amacı turizmi 12 aya yaymak iken projede doğaya zarar verilmemesi hususuna da sıklıkla vurgu yapılmıştır.

Araştırma sonucunda görülmektedir ki İzmir, Türkiye'de kültür turizminin başladığı ilk şehir olması ve bünyesinde Efes ve Bergama gibi iki önemli merkezi barındırmasına rağmen bu konumunu gelire çevirmede başarılı olunamamıştır. Selçuk'a gelen turistler genellikle gününbirlik ziyaretlerde bulunmakta ve konaklama için Kuşadası'na geçmektedirler. Bu durumda Selçuk'ta Efes ve Şirince haricinde başka bir turistik çekim merkezi olmaması, ilçenin sadece kültür turizmine yönelik oluşu ile İzmir kent merkezi ve Çeşme gibi yerlere olan uzaklığın da etkili olduğunu söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra şehir merkezindeki Agora ve Kadifekale'yi turizme

kazandıracak plan ve çalışmaların bir sonuca varmaması gibi sebepler de İzmir'in kültür turizminde yerinde saymasına sebep olan başka etmenlerdir.

İzmir'in eko, agro ve kırsal turizm gibi doğa temelli turizm türleri açısından potansiyel sahibi bir şehir olarak görülmesi, bu alanlarda başarının garanti olduğu anlamına gelmemektedir. Turizm, herşeyden önce ticari bir iştir ve kâr amacı güder. Dolayısıyla İzmir ilçelerinde gerçekleştirilecek doğa temelli turizm faaliyetleri finansal anlamda da sürdürülebilir olmalıdır. Eğer yatırımcı bu işlerden kâr edemez ise bir noktadan sonra faaliyetlerini durdurmak durumunda kalacaktır. Dolayısıyla ekoturizm, agro turizm veya kırsal turizm gibi turizm çeşitlerine dair plan ve proje hazırlanırken ortaya finansal anlamda sürdürülebilir bir iş modeli koyulup koyulamayacağı iyi etüt edilmelidir. Ayrıca finansal sürdürülebilirliğin yanı sıra ekolojik ve sosyal olarak da sürdürülebilirlik ilkesine dikkat edilmelidir. Bahse konu turizm çeşitleri doğa temelli bir turizm modelini barındırsa bile süreç içerisinde çevreyi tahrip eden uygulamalar baş gösterebilir. Sakin Şehir olması ile beraber turizmin gelişmeye başladığı Seferihisar'da nüfus artışı ve aşırı yapılaşma gibi iki önemli sorun ile karşı karşıya kalındığı görülmektedir. Sakin Şehir ünvanına sahip bir yerde bu sorunların baş göstermesi ortada yanlış giden bir şeyler olduğunu ve *Sakin Şehir* konseptinin ruhuna aykırı bir durumun oluştuğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra turizmin yerel kültür üzerindeki dönüştürücü etkisi de dikkate alınmalıdır. Turizm ile beraber toplumun farklı kesimleri arasında yaşanacak olan sosyal etkileşim, yerel kültürün aşınmasına sebep olabilir. Bu durum da özellikle yerel kültür üzerine yapılan turizm faaliyetlerinde bir tür paradoks meydana getirmiş olacaktır. Baştan ve Alkaya (2020) tarafından hazırlanan *Turizmin Yerel Halk Üzerine Sosyo-Kültürel Etkileri: Şirince Köyü Örneği* isimli araştırmada Şirince'de turizm ile beraber yaşam tarzının değiştiğini ve köydeki yerli nüfusun azalmaya başladığı sonucuna ulaşılmıştır. Turizmin bu gibi dönüştürücü etkilerine karşı dikkatli olunmalı ve Şirince'deki yerel yaşam korunmalıdır.³⁶⁹

Doğa temelli turizm çeşitlerine dair bir başka husus da Türkiye'nin bu alanda Avrupa ülkelerine oranla geç kalmış olduğudur. Avrupa Birliği'nin 1980'li yıllarda kırsal turizme yönelik ilgisi yükselişe geçerken, Fransa özelinde ise bu tarih çok daha

³⁶⁹ Neslihan Bahar Baştan, Serap Alkaya, "Turizmin Yerel Halk Üzerine Sosyo-Kültürel Etkileri: Şirince Köyü Örneği" *Journal of Social Research and Behavioral Sciences*, Cilt 7, Sayı 13, 2021, s.23.

eskilere gitmektedir. 1951 yılında Fransa'nın köylerindeki vatandaşların evlerini turistlere açmasıyla beraber ülkedeki kırsal turizm faaliyetleri başlamıştır. Bu dönem ve sonrasındaki süreçte Fransa'daki kırsal turizm faaliyetleri devlet tarafından destek görmeye başlamıştır. Böylece sektör kurumsallaşarak çeşitli kural ve düzenlemelere tâbi hale getirilmiştir. Ayrıca devlet tarafından koyulan bu kurallar aracılığıyla sektöre bir standartizasyon da getirilmiştir. Bunun yanı sıra Fransa'da yerel yönetimler tarafından da 1970'li yıllardan beri ortaya koyulan çeşitli düzenlemeler ile kırsal turizm desteklenmiştir.³⁷⁰ Buradan hareketle Türkiye ve Avrupa arasında bir vizyon farkı olduğunu görmekteyiz. Avrupa'da 1950'li yıllara dayanan kırsal turizmin, Türkiye'de ise 1990'lı yıllar ile ciddiye alınmaya başlamış olduğu görülmektedir.

Araştırma sonucunda görülmektedir ki İzmir ilinin turizm alanında doğal, kültürel ve tarihi zenginliklerden kaynaklı önemli bir potansiyeli olduğu düşüncesi hem sektör temsilcileri tarafından hem de alanyazında sıklıkla dile getirilmektedir ancak bu potansiyelin karşılığının ne olduğu sorusu ise bu zamana kadar net bir şekilde cevaplanmamıştır. Dolayısıyla İzmir turizmine dair hazırlanacak araştırma ve raporlar ile muğlak ifadeler yerine İzmir'in gerçek turizm potansiyeli ortaya koyulmalı ve yatırımlar bu doğrultuda hayata geçirilmelidir.

2000'li yıllar ile beraber İzmir'de turizmin çeşitlendirilmesi hususunun sıklıkla dile getirildiği görülmektedir. Şehrin, İstanbul ve Antalya gibi turizm şehirlerinin gerisinde kalan, turizmden aldığı pay sadece % 4 olan, sezonu bütün bir yıla yaymakta zorlanan, otellerinde doluluk sorunu çeken ve yeterli etkinlik ile organizasyonu bünyesine çekemeyen bir konumda olduğunu düşündüğümüzde turizmi çeşitlendirme düşüncesinin doğru olduğu söylenebilir. Burada önemli olan husus, İzmir'in kongre fuar, termal ve sağlık turizmi gibi alternatif turizm türlerine uygun olup olmadığı hususunun iyi bir şekilde aydınlatılması gerektiğidir. Temenniler üzerinden değil bilimsel gerçekler üzerinden hareket edilmeli ve İzmir'in önerilen turizm çeşitlerine uygunluğu iyi araştırılmalıdır. Bu kapsamda bilimsel plan ve projeler hazırlanmalı, atılacak adımlar buna göre belirlenmelidir.

³⁷⁰ Emekli, *a.g.e.*, s. 148-150.

KAYNAKÇA

Akça, Yaşar, "Türkiye'nin Kalkınma Planlarında Turizm Politikası", *Uluslararası Avrasya Ekonomileri Konferansı*, 2016, s. 721-726.

Akçura, Gökhan, *Turizm Yıl Sıfır*, Om Yayınevi, 2002.

Akoğlu, Tunay, *Türkiye Ekonomisinde Turizm*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 1966.

Akputat, Nükhet Adalet, "Çeşme İlçesi'nin Temel Pazarlama Kararlarında Kişisel Özelliklerin Etkisinin Belirlenmesi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 36, 2016, s. 70-82.

Akurgal, Ekrem, Eski Çağda Ege ve İzmir, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı, 1993

Altıntaş, Volkan, *Turizm Gelişiminin Yerel Halk Yaşam Kalitesi Üzerine Etkileri: Alanya Bölge Modeli*, Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Arslan, Recep, "Türkiye'nin Turizm Politikası (1923-1960)", *Electronic Turkish Studies*, Cilt 12, Sayı 19, 2017, s. 1-16.

Ayönü, Yusuf, "İzmir'de Türk Hâkimiyetinin Başlaması", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1, 2009, s.1-8.

Baykal, Füsün vd, "İzmir Kırsalında Agroturizmin Gelişme Potansiyeli: Engeller ve Geleceğe Bakış", *International Journal of Contemporary Tourism Research*, Cilt 4, Sayı 2, 2020, s.143-162.

Çoşkun, Çiğdem Askeri, "İzmir'in Rüzgarını Kimse Dindiremez", *İzmir Kültür ve Turizm Dergisi*, Sayı 6, 2010, s. 70-73.

Çoşkun, Çiğdem Askeri, "İzmir'e Butik Kent Sıfatı Yakışır", *İzmir Kültür ve Turizm Dergisi*, Sayı 12, 2011, s.50-52.

Ataberk, Emre, "Foça ve Dikili'de Turizmin Coğrafi Mekân Üzerindeki Etkileri: Süreç, Dinamikler ve Değişimlerin Karşılaştırılması", *Turizm Akademik Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1, 2022, s.97-114.

Babalık, Banu Berber, *1950 – 2000 Yılları Arasında Aydın'da Turizm*, Doktora Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.

Baltacı, Ali, “Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?”, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 2, 2019, s. 368-388.

Başbakanlık Basın Yayın Umum Müdürlüğü Yayınları, Bergama Temsilleri ve Turizm İşleri; Bakanlıklar Arası Turizm Komisyonu Raporu, 1945.

Baştan, Neslihan Bahar ve Alkaya, Serap, “Turizmin Yerel Halk Üzerine Sosyo-Kültürel Etkileri: Şirince Köyü Örneği” *Journal of Social Research and Behavioral Sciences*, Cilt 7, Sayı 13, 2021, s.1-26

Baykal, Füsün vd., "Dikili ve Bergama Turizmini Bütünleştirmede Coğrafi Faktörlerin Rolü", *Ege Coğrafya Dergisi*, Sayı 1, 2011, s.1-16.

Bora, Özge, *Sürdürülebilir Turizmin İlkeleri ve Göstergeleri Açısından Alaçatı (Çeşme/İzmir) Turizminin Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2018.

Bowen, Glenn, “Document Analysis as a Qualitative Research Method”, *Qualitative Research Journal*, Cilt 9, Sayı 2, 2009, s 27-40.

Büyükkşalvarcı, Ahmet vd.,“Kalkınma Planları Kapsamında Turizm Endüstrisinin Değerlendirilmesi”, *Selcuk University Journal of Social and Technical Researches*, Sayı 11, 2016, s. 186-201.

Can, İpek İtir ve Emir, Oktay, “Beş Yıllık Kalkınma Planları Kapsamında Kitle Turizmine ve Alternatif Turizme Bakışın Değerlendirilmesi”, *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, 2021, s.125-155.

Coşkun, Çiğdem Askeri, “Bir İtalyan’ın İzmir Sevdası”, *İzmir Kültür ve Turizm Dergisi*, Sayı 6, 2010, s.40-44.

Coşkun, Çiğdem Askeri, “İzmir’e Butik Kent Sıfatı Yakışır”, *İzmir Kültür ve Turizm Dergisi*, Sayı 12, 2011, s.50-52.

Coşkun, Çiğdem Askeri, “İzmir’in Rüzgarını Kimse Dindiremez”, *İzmir Kültür ve Turizm Dergisi*, Sayı 6, 2010, s. 70-73.

Çeşme, Foça, Ildırı, Dalyan, Altinkum, Alaçatlı, Urla, Seferihisar, Phokia, Boyut Yayınları, 2003.

Demirtaş, Nihat, *Kültürel Turizm Konusunda Bir Araştırma: Beypazarı Örneği*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

Dilek, S. Emre, “Kruvaziyer Turizmi: İzmir Merkez Liman Olabilir Mi?”, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, 2015, s. 33-56.

Doğer, Ersin, *İzmir'in Smyrna'sı Paleolitik Çağ'dan Türk Fethine Kadar*, İletişim Yayınları, 2011.

Ecer, Didem., Bedir, Gökçe., *Tempo Dergisi A'dan Z'ye İzmir Rehberi*, İstanbul, 2003.

Ege Bölgesi Turizm Ana Planı Bölüm 1, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1971.

Ege Bölgesi Turizminin Sektörel Analizi ve Gelişme Stratejileri, Ege Sanayiciler ve İşadamları Derneği Yayınları, İzmir, 1994.

Ege Life, “İzmir Turizminde Markalaşma”, Sayı 40, 2007, s.46-50.

“Turizm Sosyolojik Bir Süreç”, Sayı 40, 2007, s.52-54.

Emekli, Gözde, *Bergama'da Turizm ve Sosyo-Ekonomik Etkileri*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.

“Bergama ve Selçuk'un İzmir'in Kültürel Turizmindeki Yeri”, *Ege Coğrafya Dergisi*, Cilt 12, Sayı 1, 2003. s. 39-50.

“Foça'da Yabancı Turist Profili”, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 34, 2014, s. 625-642.

“İzmir Turizminin Bugünkü Yapısı, Geleceği ve Sorunları”, *Ege Coğrafya Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1, 1999, s. 281-291.

Erdoğan, Ceylan, *İzmir İli Kongre Turizmi Arz Potansiyelinin İncelenmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Bir Araştırma*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Evcin, Erol, “Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı Döneminde Turistik Tanıtım ve Propaganda (1957-1963)”, *Atatürk Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2, 2017, s.41-91.

“İkinci Dünya Savaşı'nın Akabinde Türkiye'de Turizmi Canlandırma Çabaları”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 35, Sayı 60, 2016, s. 213-276.

"Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Turizm ve Tanıtma Faaliyetleri". *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 14, Sayı 55, 2014, s. 23-81.

Göçmen, Zeynep Güvercin, *Turizm Çeşitlendirilmesi Kapsamında İzmir'de Termal Turizmin Tedavi Amaçlı Kullanımı ve Ekonomik Değeri*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

Gölgesiz, Hülya Gedikler, *1950'li Yıllarda İzmir*, Şenocak Yayıncılık, 2012.

Gülersoy, Çelik, *Türk Toplumunu ve Turizm*, Yenilik Basımevi, 1970.

Gülhan, Görkem, *Doğal ve Kültürel Değerlere Sahip Alanlarda Turizm Potansiyellerinin Saptanması ve Değerlendirilmesi: Selçuk ve Çevresi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2007.

Gültekin, Rukiye Eser, "Antik Smyrna Kentinin Koruyucusu St.Polycarp Adına İzmir'de Yapılan Bir Kilise", *Sanat Dergisi*, Sayı 4, 2003, s.101-113.

Güleryüz, Umut, *Türkiye'de Turizmin Tarihsel Gelişimi*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2021.

Haven, Tamarinde vd., "Preregistering Qualitative Research", *Accountability in Research*, Cilt 26, Sayı 3, 2019, 229-244.

Hürriyet Turizm İlavesi, "Tatilinizi Ege'de Geçirin", 23 Haziran 1965, s.3-6.

İnel, Semra, *Efes'in Türk Turizmindeki Yeri ve Önemi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm Anabilim Dalı, 1989.

İnce, Erdal, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye'de Karayolu Ulaşımına Genel Bir Bakış ve Köyde Ulaşım", *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 12, Sayı, 24, 2012, s. 171-188.

İzmir Kültür ve Turizm Dergisi, "Barış Hareketinden Turizme", Sayı 6, 2010, s. 94-96.

İzmir Kültür ve Turizm Dergisi, "Teos'un Üstünde Yükselen Sakin Kent", Sayı 11, 2011, s.32-47.

İzmir Kültür ve Turizm Dergisi Mayıs-Haziran, "İzmir Turizmde Lokomotif Güç Olacak" Sayı 11, 2011, s.48-51.

İzmir Kültür ve Turizm Dergisi, “2011 Umut Veren Gelişmelerle Sürüyor”, Sayı 11, 2011, s.6-7.

İzmir Kültür ve Turizm Dergisi, “Güneşin En Güzel Battığı Yer Dikili”, Sayı 12, 2011, s.34-48.

İzmir Kültür ve Turizm Dergisi, “İzmir Turizminin Geleceği Çeşitlilikte”, Sayı 32, 2015, s.4-5.

İzmir Kültür ve Turizm Dergisi, “Çeşme’de Dokuz Durak Dokuz Deneyim”, Sayı 32, 2015, s. 62.

İzmir Kültür ve Turizm Dergisi, “Çeşme’nin Her Yanı Ayrı Bir Cazibe Merkezi”, Sayı 32, 2015, s. 63.

İzmir Kültür Turizmi Sektör Araştırması; Tespit ve Öneriler, İzmir Kalkınma Ajansı, Ege Derneği, 2011, s.5.

İzmir Stratejik Planı (1992-2007), İzmir Ticaret Odası, 1993.

Kayın, Emel, *İzmir Oteller Tarihi*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, İzmir, 2000.

Karabel, Mehmet, “Çeşme’den Akan Işık”, *Hürriyet Atlas Aylık Gezi Dergisi*, Ağustos 1995, s.42-56.

Karadede, Gamze, “Altinyunus’ta Kalite İSO 9001’le Tescillendi”, *Çeşme Life Dergisi*, Sayı 6, 2005, s. 38-39.

Kesici, Ayşe, *Kırsal Yerleşimden Turistik Yerleşime Dönüşümün Ildırı (Çeşme) ve Alaçatı (Çeşme) Örneğinde İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2016.

Kesirli, Hakkı, “Kırkınca Çirkince Şirince”, *İzmir Life*, Sayı 52, 2005, s. 104-108.

Kolay, Arif, *İzmir-Kasaba ve Uzantısı Demiryolu Hatları (1863-1897)*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2011.

Kozak, Meryem Akoğlan vd., “Tarihsel Süreç İçinde Turizm Paradigması”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 24, Sayı 1, 2013, s.7-22.

Kozak, Metin ve Coşar, Yeşim, “Foça Club Med Tatil Köyü: Tarihçesi, Özellikleri ve Türkiye Turizmi için Sonuçları”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 28, Sayı 1, 2017, s. 39-57.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırımlar ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, *İzmir-Çeşme İlçesi – Şifne Durmuş Mevkii Turizm Merkezi 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı Plan Araştırma ve Açıklama Raporu*, 2018.

Meriç, Pınar Özdemir, “İzmir’de Turizm Sektörünün Geliştirilmesinde Turistik Ürün Çeşitlendirmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1, 2007. s. 298-316.

Milliyet Turizm Eki, 15 Mayıs 1981.

Milliyet Turizm İlavesi Ege 3, 11 Mayıs 1962.

Oğan, Aziz, *Efezos-Ayasuluğ Rehberi*, İzmir ve Havalisi Asar-ı Atika Muhibleri Cemiyeti Yayınları, 1927.

Olalı, Hasan, *Ege Bölgesi Turizmi ve Turizmin Mevsimlik Karakteri*, İzmir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları ve Turizm Enstitüsü Yayınları, 1968.

Olalı, Hasan vd., *Dış Tanıtım ve Turizm*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1983.

Oruçoğlu, Cemal, *Bergama Çevresinde Turizm Faaliyetleri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.

Önder Özlem vd., “An Empirical Analysis of the Determinants of International Tourism Demand: The Case of Izmir”, *European Planning Studies*, Cilt 17, Sayı 10, 2009, s.1525-1533.

Öter, Zafer, “Kültür Amaçlı Seyahat Eden Turistlerde Destinasyon İmajı: Selçuk-Efes Örneği”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 16, Sayı 2, 2005, s.127-138.

Özçelik, Pınar Kaya, “12 Eylül’ü Anlamak”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 66, Sayı 1, 2011, s.73-93.

Özdemir, Gökçe ve Erdoğan, Senem, “İzmir Destinasyonu’nda Gastronomi Turizmi Üzerine Bir Araştırma”, *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, Cilt 6, Sayı 3, 2018, s.249-272.

Özkan Esra ve Sabancı, Alev Şeyda, “İzmir’de Turistik Ürün Geliştirilmesine Yönelik Seyahat Acentelerinin Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma”, *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 17, Sayı 31, 2014, s. 307-326.

Özüpekçe, Salman ve Gümüş, Nevzat., "Foça’da Turizmi Çekici Hale Getiren Doğal ve Beşerî Faktörler ile Turizmin Gelişme Dönemleri", *Turkish Studies-Social Sciences*, Cilt 16, Sayı 2, 2021, s.701-720.

Özüpekçe, Salman, *Turizm Yerleşmelerinde Nüfusun Sosyo-Ekonomik Özelliklerinde Ortaya Çıkan Değişimler ve Eğitim Üzerindeki Etkisi (Foça Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2008.

Özengi, Seval, *Seferihisar’ın Turizm Coğrafyası*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

Pausanias, *Description of Greece with an English Translation*, Çev. W.H.S. Jones ve H.A. Ormerod, Harvard University Press, 1919.

Pınar, İge, “İzmir İli İçin Turizmin Yeri ve Geliştirme Önerileri”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt 12, Sayı 1, 2005, s. 47-60.

Pınar, İlhan, *Gezginlerin Gözüyle İzmir: 20. Yüzyıl*, Akademi Kitabevi, 1997.

Pınar, Uğur, *12 Eylül Askeri Darbesi Geçiş Sürecinde İzmir Şehri*, Yüksek Lisans Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.

Savitt, Ronald, “Historical Research in Marketing”, *Journal of Marketing*, Cilt 44, Sayı 4, 1980, s.52-58.

Savur, Şenay, *1960-1970 Yılları Arasında İzmir’de Sosyal Yaşam*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2019.

Serçe, Erkan, “İzmir ve Sayfiyeleri”, *İzmir Life*, Sayı 166, 2015, s.36-39.

Sivil, İbrahim Halil, *Avrupa Birliği Turizm Politikaları ve Türkiye Turizmi*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Sonuç, Nil ve Oral, Saime, “A Sustainable Approach to Social Tourism Development: The Case of İzmir City”, *Journal of Tourism Theory and Research*, Cilt 3, Sayı 1, 2017, s.25-42.

Şahin, Derya “Büyük Efes’ten Swissotel Grand Efes İzmir’e” *Ege Life*, Sayı 40, 2007, s.58-61.

Şan, Deniz Çaba, “İzmir’e Mega Müze”, *İzmir Life*, Sayı 142, 2013. S.18-25.

Şan, Deniz Çaba, “Kentin Kıyısında ve İçinde İnciraltı”, *İzmir Life*, Sayı 166, 2015, s. 40-43.

Şanlıoğlu, Ömer ve Özcan, Enes Ömer, “Türkiye’de Uygulanan Turizm Teşvik Politikaları ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, 2017, s. 97-117.

Taşlıgil, Nuran, "Türkiye'nin Havaalanları", *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 31, 1996, s. 259-281.

Ticari ve İktisadi İzmir Rehberi 1926, Haz. Sabri Yetkin, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, 2002.

Tonbil, Sevil Atça, *Türkiye’de Turizm Politikası ve Planlaması*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Turizm Mecmuası, “İzmir’e Hoşgeldiniz”, 1964.

Türkiye Turizminde Ege Bölgesi ve Güneybatı Anadolu’nun Yeri, Turistik Potansiyeli ve Sorunları, İzmir Ticaret Odası, 1972.

Türkiye Turizmi Sözlü Tarih Araştırması Görüşme Metinleri: Seyahat Acenteceliği, Türk Hava Yolları, İstanbul, Haz. Nazmi Kozak, Yıkılmazlar Basım Yayın, 2018.

Yanardağ, Muzaffer Özgür, “İzmir’de Turizm Yatırımlarının İhtiyaç Analizi”, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2014, Cilt, Sayı 1, 2014, s. 81-104.

Yapucu, Olcay Pullukçuoğlu, *Aydın Sancağı 1845-1914 (Sosyal, Ekonomik, İdari, Kültürel Durum)*, Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006

Yayman, Duygu Özsuphandağ , “İzmir CVB İle Hedef Kongre Turizmi”, *İzmir Life Dergisi*, Sayı 73, 2007. S.52-62.

“Oteller Kenti İzmir’e Doğru”, *İzmir Life Dergisi*, Sayı 59, 2006, s.50-60.

Yılmaz, Fikret, Yetkin, Sabri, *İzmir Kent Tarihi*, İzmir, 2002.

Yurtkoru, Suad, *İzmir Şehir Rehberi*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Neşriyatı, İzmir, 1941.

İNTERNET KAYNAKÇASI

Akıncı, Bahar, “Alaçatı Ot Festivali 4 Yıldır Hayatımızda”, *Hürriyet*, 14 Ocak 2013, (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2023).

Alpdündar, Mert, “İzmir’in Hedefi Yıllık 5 milyon Turist Olmalı” *Yeni Asır*, 03 Ocak 2022, <https://www.yeniasir.com.tr/ekonomi/2022/01/03/izmirin-hedefi-yillik-5-milyon-turist-olmalı> (Erişim Tarihi: 08 Aralık 2022).

Aslan, Hüseyin, “İzmir’e Turist Neden Gelmiyor?”, *Habertürk*, 22 Nisan 2016, <https://www.haberturk.com/yazarlar/huseyin-aslan/1229004-izmire-turist-neden-gelmiyor> (Erişim Tarihi: 04.02.2022).

Ayçe Bükülmeyen, “İzmir Turizmi Kırmızı Alarm veriyor”, *Hürriyet*, 04 Temmuz 2018, <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/izmir/isler-izmir-hak-ettigi-yerde-degil-40779631> (Erişim Tarihi: 12 Eylül 2022).

Covid-19’un Etkileri ve İzmir Turizminin Geleceği, Türkiye Seyahat Acentaları Birliği, 2020. <file:///C:/Users/HP/Downloads/izmir-ticaret-odasi-r.pdf> (Erişim Tarihi: 17.04.2023).

Cumhuriyet, “ETİK: 500 Bin Kişi İşsiz Kalabilir”, 16 Şubat 2016, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/etik-500-bin-kisi-issiz-kalabilir-482266> (Erişim Tarihi: 03.02.2022).

Cumhuriyet, “Günay: İzmir’in Rolü Artacak”, 06 Mayıs 2011, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/gunay-izmirin-rolu-artacak-245926> (Erişim tarihi: 01.02.2022).

Cumhuriyet, "İzmir, Paris'ten Daha Tehlikeli Değil", 17 Mayıs 2016, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/izmir-paristen-daha-tehlikeli-degil-535260> (Erişim Tarihi: 03.02.2022).

Cumhuriyet, “İzmir Turizmi İçin Yol Haritası Belirlendi”. 01 Şubat 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/izmir-turizmi-icin-yol-haritasi-belirlendi-1810543> (Erişim Tarihi: 08.10.2022).

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=49685> (Erişim Tarihi: 06.06.2023).

Demirören Haber Ajansı, “İzmir'de Turizm Çalıştayı Düzenlendi”, <https://www.dha.com.tr/yerel-haberler/izmir/izmirde-turizm-calistayi-duzenlendi-2042835> (Erişim Tarihi: 25.06.2022).

Demirören Haber Ajansı, “Soyer: İzmir'e yılda 1 milyon turist gelmesi kabul edilemez”, <https://www.dha.com.tr/son-dakika/soyer-izmire-yilda-1-milyon-turistin-gelmesi-kabul-edilemez-1689397> (Erişim Tarihi: 25.06.2022).

Gençer, Osman, Özkardeş: "İzmir Turizmi İçin İTO'da 9 Proje Hazırladık", *Habertürk*, 14 Ocak 2019, <https://www.haberturk.com/yazarlar/osman-gencer-2554/2289766-ozkardes-izmir-turizmi-icin-itoda-9-proje-hazirladik> (Erişim Tarihi: 04.02.2022).

file:///C:/Users/HP/Downloads/turizm%20end%C3%BCstrisini%20te%C5%9Fvik%20kanunu.pdf (Erişim Tarihi: 20.06.2023).

Habertürk, “Bakan Ersoy'dan "Çeşme Projesi" Açıklaması”, 09 Mart 2020, <https://www.haberturk.com/bakan-ersoy-dan-ege-turizm-merkezi-cesme-projesi-aciklamasi-2608435-ekonomi> (Erişim Tarihi: 13.02.2022).

Habertürk, “İzmir'de İnciraltı Planı Beklentisi”, 10 Ocak 2020, <https://www.haberturk.com/izmir-haberleri/74676100-izmirde-inciralt-i-plani-beklentisi> (Erişim Tarihi: 13.02.2022).

Habertürk, “İzmir'in Rengi Mavi”, 23 Ocak 2011, <https://www.haberturk.com/ekonomi/turizm/haber/594386-izmirin-rengi-mavi> (Erişim Tarihi: 13.02.2022).

Habertürk, “İzmir Turizmi İçin Önemli Hamle: “Direct İzmir”, 11 Ocak 2022, <https://www.haberturk.com/izmir-haberleri/93624145-izmir-turizmi-icin-onemli-hamle-direct-izmir> (Erişim Tarihi: 04.02.2022).

Habertürk, “İzmir'in Sağlık Turizmine Balçova Dopingi” 09 Ocak 2020, <https://www.haberturk.com/izmir-haberleri/74652136-izmirin-saglik-turizmine-balcova-dopingi> (Erişim Tarihi: 13.02.2022).

Habertürk, “İzmir'e Yerel Gazete”, 06 Kasım 2006, <https://www.haberturk.com/medya/haber/4989-izmire-ingilizce-yerel-gazete> (Erişim Tarihi: 04.02.2022).

Hürriyet, “2001 İzmir’de Tanıtım Yılı Olacak”, 05 Ocak 2001, <https://www.hurriyet.com.tr/ege/2001-izmir-de-tanitim-yili-olacak-39213414>(erişim tarihi: 01.02.2022).

Hürriyet, “Çeşme'nin Kaderini Değiştirecek”, 23 Haziran 2015, <https://www.hurriyet.com.tr/ege/cesmenin-kaderini-degistirecek-29352781> (Erişim Tarihi: 10.08.2022).

Hürriyet, “İşler: İzmir Hak Ettiği Yerde Değil”, (21 Mart 2018). <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/izmir/isler-izmir-hak-ettigi-yerde-degil-40779631> (Erişim Tarihi: 09 Aralık 2022).

Hürriyet, “İzmir Ekonomisi de Markalaşma ile Büyür”, (24 Eylül 2004). <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/izmir-ekonomisi-de-markalasmayla-buyur-260020> (Erişim Tarihi: 11.02.2022).

Hürriyet, “Kurtuluş Ekoturizm”, 12 Mart 2010, <https://www.hurriyet.com.tr/ege/kurtulus-ekoturizm-14082811> (Erişim Tarihi: 10.02.2022).

Hürriyet, “İzmir Turizminde 2015 Seviyesi Hedefleniyor”, 02 Eylül, 2017, <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/izmir/izmir-turizminde-2015-seviyesi-hedefleniyor-40567734> (Erişim Tarihi: 03.02.2022).

Hürriyet, “Sakin Şehir Seferihisar Sakin Turist Bekliyor”, 01 Aralık 2009, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sakin-sehir-seferihisar-sakin-turist-bekliyor-13076814> (Erişim Tarihi: 25.06.2022).

Hürriyet, “Seferihisar Dünya Listesinde”, 15 Ocak 2016, <https://www.hurriyet.com.tr/ege/seferihisar-dunya-listesinde-40040843> (Erişim Tarihi: 25.06.2022).

Hürriyet, “Seferihisar Turizminde Yüzler Gülüyor”, 14 Temmuz 2015, <https://www.hurriyet.com.tr/ege/seferihisar-turizminde-yuzler-guluyor-29522879> (Erişim Tarihi: 08.10.2022).

Hürriyet Seyahat, “Ege'nin Turizm Merkezi Olacak”, 14 Şubat 2020, <https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/egenin-turizm-merkezi-olacak-41446596> (Erişim Tarihi: 10.02.2022).

Hürriyet, “Vali Köşger: İzmir’in Çok Büyük Potansiyeli Var”, 07 Temmuz 2022,<https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/vali-kosger-izmirin-cok-buyuk-potansiyeli-var-42097060> (Erişim Tarihi: 08 Aralık 2022).

https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Kalkinma_Plani_Birinci_Bes_Yillik_1963-1967.pdf (Erişim Tarihi: 06.06.2023).

https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/ikinci_Bes_Kalkinma_Plani-1968-1972.pdf (Erişim Tarihi: 06.06.2023).

https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Yeni-Strateji-ve-Kalkinma-Plani_Ucuncu-Bes-Yil_1973_1977.pdf (Erişim Tarihi: 06.01.2022).

https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Dorduncu-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani_1979_1983.pdf (Erişim Tarihi: 05.02.2022).

<https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Besinci-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani-1985-1989.pdf> (Erişim Tarihi: 01.02.2022).

https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Altinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1990-1994.pdf (Erişim Tarihi: 03.11.2022).

https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Yedinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1996-2000.pdf (Erişim Tarihi: 02.01.2022).

https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Uzun_Vadeli_Strateji_ve_Sekizinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-2001-2005.pdf (Erişim Tarihi: 03.11.2022).

https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Dokuzuncu_Kalkinma_Plani-2007-2013.pdf (Erişim Tarihi: 03.11.2022).

https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf (Erişim Tarihi: 04.04.2023).

https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Planı-2019-2023.pdf (Erişim Tarihi: 07.05.2023).

<http://www.izmir.gov.tr/ilin-cografi-bilgileri> (Erişim Tarihi: 5.06.2023).

İzmir Bölge Planı (2010-2013), 2010, İzmir Kalkınma Ajansı, s.75
<https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/assets/upload/dosyalar/2010-2013-izmir-bolge-plani.pdf> (Erişim Tarihi: 17.04.2023).

İzmir Turizmi Mevcut Durum Raporu, İzmir Kalkınma Ajansı, Hazırlayan Yaşar Üniversitesi, 2013, https://izka.org.tr/wp-content/uploads/pdf/11_izmir_turizm_mevcut_durum_raporu.pdf (Erişim Tarihi: 17.04.2023).

<http://izmir.gov.tr/izmir-hakkinda> (Erişim Tarihi: 06.06.2023).

<https://izmir.ktb.gov.tr/TR-92447/kultur-turizmi.html> (Erişim Tarihi: 5.06.2023).

<https://izmir.ktb.gov.tr/TR-161183/kongre-ve-fuar-turizmi.html> (Erişim Tarihi: 5.06.2023).

<https://izmir.ktb.gov.tr/TR-178195/gastronomi-turizmi.html> (Erişim Tarihi: 5.06.2023).

<https://izmir.ktb.gov.tr/TR-77209/kirsal-turizm---eko-turizm.html> (Erişim Tarihi: 5.06.2023).

<http://www.izmirvakfi.org/images/uploads/original/a3b64dee588d45c68124d55d77b30ae4.pdf> (Erişim Tarihi: 5.06.2023).

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/izmir/TurizmAktiviteleri/gastronomi-turizmi852881> (Erişim Tarihi: 5.06.2023).

<https://www.sutori.com/en/story/ege-bolgesi--zzF6MCemT9xCcUGXxAxW6BGW> (Erişim Tarihi: 06.06.2023).

https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/NazimImarPlani/2125_17128.pdf
Erişim Tarihi: 17.04.2023

Kaya, Adnan, “Türkiye'nin İlk Sakin Şehri: Sığacık / Seferihisar”, *Hürriyet Seyahat*, 10 Haziran 2016, <https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/turkiyenin-ilk-sakin-sehri-sigacik-seferihisar-40109962> (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

Kıraç, Şehriban, “Ege'ye Turist Değil Mülteciler Akın Etti”, *Cumhuriyet*, 14 Ağustos 2015, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/egeye-turist-degil-multeciler-akin-etti-345825> (Erişim Tarihi: 03.02.2022).

“İzmir’de Turizm İçin Tanıtım Seferberliği”, *Cumhuriyet*, 15 Ağustos 2016, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/izmirde-turizm-icin-tanitim-seferberligi-584537> (Erişim Tarihi: 03.02.2022).

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/izmir/TurizmAktiviteleri/nanc-turizmi785292> (Erişim Tarihi: 5.06.2023).

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2634.pdf> (Erişim Tarihi 02.01.2023).

Milliyet, “Turizmin Önemi Artık Kavransın”, 07 Ekim 2010,

<https://www.milliyet.com.tr/ege/turizmin-onemi-artik-kavransin-1298262> (Erişim Tarihi: 01.02.2022).

Munyar, Vahap, “Proje Durdurmak Prestij Olmuş, İzmir’de Turizm İçin Arsa Geliştiremiyoruz”, *Hürriyet*, 24 Mayıs 2011, <https://www.hurriyet.com.tr/proje-durdurmak-prestij-olmus-izmir-de-turizm-icin-arsa-gelistiremiyoruz-17858710> (Erişim Tarihi: 01.08.2022).

<https://seferihisar.com/seferihisar-gerçekten-sakin-sehir-mi/> (Erişim Tarihi: 06.07.2023).

Sözcü, “Alaçatı Ot Festivali”, 16 Nisan 2016, https://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/alacati-ot-festivali-1176726/?utm_source=dahafazla_haber&utm_medium=free&utm_campaign=dahafazlahaber, (Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2023)

Sözcü, “Tunç Soyer: Biz Varız ve Dünya’dan Payımızı Almak İçin Kararlıyız”, 02 Aralık 2021, <https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/tunc-soyer-biz-variz-ve-dunyadan-payimizi-almak-icin-kararliyiz-6804217/> (Erişim Tarihi: 07.08.2022).

Şahin, Murat, “Çeşme’ye Yatırımcı Akını”, *Yeni Asır*, 22 Haziran 2012, <https://www.yeniasir.com.tr/ekonomi/2012/06/22/cesmeye-yatirimci-akini> (Erişim Tarihi: 10.08.2022).

Şenay Düdek, “İzmir İçin En Büyük Kurtuluş Kongre Turizmini Gerçekleştirmek”, *Hürriyet*, 26 Ocak 2011, <https://www.hurriyet.com.tr/izmir-icin-en-buyuk-kurtulus-kongre-turizmini-gerceklestirmek-16851871> (Erişim Tarihi: 11.02.2022).

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Belediye Belgeli Konaklama İstatistikleri*, 2002.

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201129/yillik-bultenler.html> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Belediye Belgeli Konaklama İstatistikleri*, 2005.

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201126/yillik-bultenler.html> 17.04.2023 Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Belediye Belgeli Konaklama İstatistikleri*, 2005.

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201126/yillik-bultenler.html> 17.04.2023 Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Belediye Belgeli Konaklama İstatistikleri*, 2009.

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201126/yillik-bultenler.html> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Belediye Belgeli Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 2010.

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201129/yillik-bultenler.html> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Belediye Belgeli Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 2012.

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201126/yillik-bultenler.html> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Belediye Belgeli Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 2014.

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201126/yillik-bultenler.html> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Belediye Belgeli Konaklama İstatistikleri*, 2016.

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201129/yillik-bultenler.html> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *İşletme Belgeli Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 1976.

<https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/84329,bakbelkon19761977belgelitesislerdekonaklamaistatistikleri19761977pdf.pdf?0> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı, *İşletme Belgeli Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 1981.

<https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/84337,bakbelkon1981belgelitesislerdekonaklamaistatistikleri1981pdf.pdf?0> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *İşletme Belgeli Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 1982.

<https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/84336,bakbelkon1982belgelitesislerdekonaklamaistatistikleri1982pdf.pdf?0> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *İşletme Belgeli Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 1983.

<https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/84330,bakbelkon1983belgelitesislerdekonaklamaistatistikleri1983pdf.pdf?0> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *İşletme Belgeli Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 1984.

<https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/84331,bakbelkon1984belgelitesislerdekonaklamaistatistikleri1984pdf.pdf?0> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı, *İşletme Belgeli Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 1985.

<https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/84339,bakbelkon1985belgelitesislerdekonaklamaisstatistikleri1985pdf.pdf?0> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *İşletme Belgeli Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 1988.

<https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/84338,bakbelkon1988belgelitesislerdekonaklamaisstatistikleri1988pdf.pdf?0> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı, *İşletme Belgeli Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 1989.

<https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/84342,bakbelkon1989belgelitesislerdekonaklamaisstatistikleri1989pdf.pdf?0> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Tesis İstatistikleri Bülteni*, 1983.

<https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/84312,bakbeltes1983belgeliturizmismetmeleriistatistikyilligi1983pdf.pdf?0> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Tesis İstatistikleri Bülteni*, 1989.

<https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/84320,bakbeltes1989belgeliturizmismetmeleriistatistikyilligi1989pdf.pdf?0> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı, *İşletme Belgeli Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 1996.

<https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/84349,bakbelkon1996belgelitesislerdekonaklamaisstatistikleri1996pdf.pdf?0> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı, *İşletme Belgeli Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 1997.

<https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/84334,bakbelkon1997belgelitesislerdekonaklamaisstatistikleri1997pdf.pdf?0> Erişim Tarihi: 17.04.2023.

<https://www.newadvent.org/fathers/0102.htm?fbclid=IwAR3mm5CJERAttxseyRuGdaGTkuBsacyZlnAzOngN2y3scr6o6gvMWW8GK34> (Erişim Tarihi: 14.06.2022).

Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı, *İşletme Belgeli Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 1998.

<https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/84333,bakbelkon1998belgelitesislerdekonaklamaistatistikleri1998pdf.pdf?0> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı, *İşletme Belgeli Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 1999.

<https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/84348,bakbelkon1999belgelitesislerdekonaklamaistatistikleri1999pdf.pdf?0> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *İşletme Belgeli Konaklama İstatistikleri*, 2002.

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201126/yillik-bultenler.html> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *İşletme Belgeli Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 2006.

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201126/yillik-bultenler.html> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *İşletme Belgeli Konaklama İstatistikleri*, 2009.

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201126/yillik-bultenler.html> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *İşletme Belgeli Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 2010.

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201126/yillik-bultenler.html> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *İşletme Belgeli Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 2012.

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201126/yillik-bultenler.html> Erişim Tarihi:
17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *İşletme Belgeli Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 2014.

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201126/yillik-bultenler.html> Erişim Tarihi:
17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *İşletme Belgeli Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 2016.

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201126/yillik-bultenler.html> Erişim Tarihi:
17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *İşletme Belgeli Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 2019.

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201126/yillik-bultenler.html> Erişim Tarihi:
17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı, *İşletme Belgeli Konaklama İstatistikleri Bülteni*, 2021.

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201126/yillik-bultenler.html> Erişim Tarihi:
17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 1973.

<https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/84356,sinir1973turizmistatistikleribulteni1973pdf.pdf>
?0 Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 1976.

<https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/84370,sinir1976turizmistatistikleribulteni1976pdf.pdf>
?0 Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 1978.

<https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/84375,sinir19781979turizmistatistikleribulteni19781979pdf.pdf>
?0 Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 1979.

<https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/84375,sinir19781979turizmistatistikleribulteni19781979pdf.pdf?0> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 1985.

<https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/84369,sinir1985turizmistatistikleribulteni1985pdf.pdf?0> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 1989.

<https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/84362,sinir1989turizmistatistikleribulteni1989pdf.pdf?0> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 2014.

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-249709/yillik-bultenler.html> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 2015.

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-249709/yillik-bultenler.html> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 2016.

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-249709/yillik-bultenler.html> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 2019.

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-249709/yillik-bultenler.html> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 2020.

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-249709/yillik-bultenler.html> Erişim Tarihi: 17.04.2023

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 2021. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-249709/yillik-bultenler.html> Erişim Tarihi: 17.04.2023.

Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 2022.

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-249709/yillik-bultenler.html> Erişim Tarihi:
17.04.2023.

Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı, *Sınır İstatistikleri Bülteni*, 2023.

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-249709/yillik-bultenler.html> Erişim Tarihi:
07.07.2023.

Yeni Asır, “284 Odalı Pansiyon”, 04 Ağustos 2011,

<https://www.yeniasir.com.tr/izmir/2011/08/04/284-odali-pansiyon> (Erişim
Tarihi: 17.04.2023).

Yeni Asır, “Çeşme Projesi'nde Flaş Gelişme”, 21 Mart 2022,

<https://www.yeniasir.com.tr/izmir/2022/03/21/cesme-projesinde-flas-gelisme>
(Erişim Tarihi: 25.06.2022).

Yeni Asır, “Seferihisar, Turizmde İbiza'yı Örnek Alacak”, 02 Ağustos 2013,

[https://www.yeniasir.com.tr/ekonomi/2013/08/02/seferihisar-turizmde-ibizayi-
ornek-alacak](https://www.yeniasir.com.tr/ekonomi/2013/08/02/seferihisar-turizmde-ibizayi-ornek-alacak) (Erişim Tarihi: 08.10.2022).